

A. VLAHUȚĂ

SCRIERI ALESE

Vol. I

*Ediție îngrijită, studiu
introdusiv, note, co-
mentarii și bibliografie
de*

VALERIU RIPEANU

STICHIARUL DE BIBLIOTECA
MATEMATICĂ
3505

888 his/153

SCRIITORI ROMINI
EDITURA PENTRU LITERATURĂ
București 1963

STUDIU INTRODUCŢIV

„Ar fi vrut să scrie în linişte.
Avea atâtea de spus. Ce planuri
îşi făcuse pentru vremea când
va fi liniştit, stăpîn pe ziuă lui.“

Aceste cîteva rînduri, scrise de Alexandru Vlahuţă, pe o foaie răzleaţă de hîrtie ne ajută să-i înţelegem mai bine viaţa, pe care omul a vrut s-o dăruiască în întregime făturii unei opere.

Născut la 5 septembrie 1858 în comuna Pleşeşti, judeţul Tutova, Alexandru Vlahuţă era fiul unui mic proprietar de pămînt.* „*Bolnăvicios de mic, suferind într-una de friguri şi de dureri de cap*“, viitorul poet şi-a petrecut copilăria mai mult înăuntrul orizontului închis al casei. Aceste stări maladive timpurii au dăinuit şi i-au influenţat personalitatea. Vlahuţă va fi întotdeauna un om cu sănătatea subredă, urmărit de spaima bolii.

Tot starea sănătăţii a determinat probabil şi înscrierea lui Vlahuţă la şcoala primară cu doi ani mai tîrziu decît trebuia, şi anume în 1867. Urmează şcoala primară şi liceul la Bîrlad, pe atunci un tîrg lipsit de viaţă culturală. Apărea acolo un ziar, *Semănătorul***, în care foarte rar se publicau lucrări literare. Din

---

* Date privitoare la familia scriitorului, în nota asupra poeziei *Mamei*, ediţia de faţă, vol. I.

** Ziarul promova în general o atitudine antimonarhică, de simpatie faţă de Alexandru Ioan Cuza. Cu prilejul încetării din viaţă a fostului domnitor se publică scrisoarea cetăţenilor din Bîrlad către doamna Elena, semnată, printre alţii, de profesorii lui Vlahuţă : Ion Popescu, Ştefan Neagoe şi Pagano. Numerele care relatează aspecte de la înmormîntarea lui Alexandru Ioan Cuza conţin atacuri deschise la adresa lui Carol I. Faptul trebuie reţinut, nefiind exclus ca aici să aflăm una din sursele cunoscutei atitudini antimonarhice a lui Alexandru Vlahuţă. Din cercetarea amănunţită a colecţiei am ajuns la concluzia că numai în această direcţie putea să-l influenţeze *Semănătorul* din Bîrlad pe Alexandru Vlahuţă. Asemănarea de nume cu *Semănătorul* din 1901 este o simplă coincidenţă.

cînd în cînd vedeau lumina tiparului fragmente din Plutarh, traduse de profesorul de latină Demetrie Mateescu, din Lamartine și unele reproduceri de poezii originale, semnate însă de autori obscuri. Singurele surse de informare pentru tinerii dornici de o cultură mai largă erau fie bibliotecile profesorilor, fie revistele pe care le aduceau în oraș unii intelectuali (pentru lecturile lui Vlahuță din acei ani, vezi, în ediția de față, *Amintiri despre Eminescu*, vol. II, nota la lucrarea respectivă, și nota la carnetele de însemnări, vol. III). Elevul Vlahuță era, în genere, sîrguincios.* Cei șapte ani de liceu s-au desfășurat firesc, netulburăți de evenimente deosebite.**

Cu anul 1878 se încheie și viața de elev a lui Alexandru Vlahuță. După un an, în 1879, pleacă la București, unde își trece examenul de bacalaureat.

*

Mai avem despre existența lui Vlahuță o imagine falsă. Îl privim și acum ca pe un blajin răzeș moldovean care a trecut senin prin viață, îndeplinind conștiincios, cu oarecare voluptate chiar, îndatoririi funcționărești. În realitate, Alexandru Vlahuță a fost tipul proletarului intelectual. Drama vieții lui Alexandru Vlahuță a rezultat din dorința lui de a se dedica în întregime scrisului și neputința împlinirii acestui ideal. Nestatornicirea materială a creației literare îl revolta: „Cînd mă gîndesc să fac iar gazetărie, m-apucă groaza, și, cu toate astea, n-am încotro [...] Ce rău că n-avem o revistă literară bogată, să poată plăti acolo vro 50 lei pentr-o poezie, vro 150 lei pentr-o nuvelă!“ ***

* Pînă acum nu se cunoștea adevărata sa situație școlară. Cercetări recente ne-au furnizat unele date concludente în acest sens. Notele din clasa a IV-a liceală ne arată că Alexandru Vlahuță dovedea aplicație pentru studiile umanistice: latina, italiana, franceza (fiind printre primii trei din clasă), dar o înzestrare asemănătoare și pentru matematici și științele naturale, mai puțin pentru istorie și geografie. În clasa a VI-a de liceu se afla clasat al patrulea. Datele au fost extrase de la Arhivele Statului, fond Ministerul Instrucțiunii, dosarele: 3.555, p. 31, și 2.860, p. 43 și 49.

** Asupra acestei perioade au scris în special N. Petrașcu (*Biografia mea, în Studii și documente literare*, vol. VI) și Paul Bujor (*Amintiri de[spre] Caragiale și Vlahuță*). Amintirile lor, în general reproduse fără discernămint, trebuie confruntate cu documentele și folosite cu prudență, deoarece conțin inexactități și informații uneori de-a dreptul fanteziste.

*** Vezi scrisoarea către Paul Bujor, datată 15 aprilie 1907.

În linia mari, viața sa se confundă cu aceea a tuturor scriitorilor contemporani lui, care au fost nevoiți să solicite posturi umile de meditari la institute particulare, de pedagogi, instituitori sau profesori suplinitori, slujbe mărunte în administrația de stat, locuri în redacțiile publicațiilor cotidiene. Situație dramatică, despre care nu o dată au vorbit scriitorii noștri: „Pînă azi — spunea în 1918 Gala Galaction — în țara noastră nimeni n-a putut să trăiască numai din munca literară, nici Caragiale, nici Coșbuc, nici Vlahuță“. Vom găsi evocate momente din această dramă a scriitorului-slujbaș în câteva din capitolele romanului *Dan*.

Scriitor al observației directe, Vlahuță va transpune în pagini de literatură și de publicistică multe din impresiile culese din mediile sociale și împrejurările pe care le-a cunoscut. De aceea vom încerca să rememorăm pe scurt etapele existenței sale.

Vine în București în anul 1879, cînd își dă bacalaureatul și se înscrie la Facultatea de drept. Dar lipsurile materiale îl încolșesc și este silit să solicite un post de institutor la Tîrgoviște, pe care îl ocupă prin concurs. În 1880 îl aflăm profesor la gimnaziul „Văcărescu“ din localitate. (Asupra acestei perioade, vezi nota la poezia *Scrisoare către un bătrîn*, vol. I, pp. 330—333.)

De tînr, Vlahuță a avut pasiunea ziaristicii. A făcut parte din comiterul de redacție al ziarului local *Armonia*, unde a publicat, sub diferite pseudonime, poezii satirice și pamflete la adresa frunțașilor politici din Tîrgoviște, ceea ce i-a adus, pînă la urmă, destituirea din învățămînt. Tîrgoviștea nu-i oferea lui Alexandru Vlahuță nici un mediu prielnic dezvoltării literare, nici siguranță materială. Amenințat de capriciile politicianilor locali, de deseale desființări ale unor școli și de schimbarea profilului lor, împovărat de multe alte obligații (conferințe cu învățătorii, delegații la examenele școlilor particulare etc.), el nu se putea ocupa de literatură. Se hotărâște să plece din oraș, deși perspective clare nu i se deschideau în altă parte.

În 1884 rămîne, practic, fără o ocupație retribuită. Îl cuprinde un sentiment de panică din pricina nesiguranței materiale, de aceea caută un sprijin pe lîngă Titu Maiorescu. „Sînt tare îngrijat, pentru că gimnaziul de aici de la septembrie e școală reală, și deci profesorul de limba latină rămîne pe dinafară“, scrie el la 3 august 1884. Din toamna acestui an se mută la București. După penibile solicitări, este angajat profesor la Școala normală a Societății pentru învățatura poporului român, unde funcționează

doar câteva luni (24 octombrie 1884 — 22 martie 1885 *), apoi la Azilul „Elena Doamna“, cam din ianuarie 1885.**

Dar acum începe epoca cea mai fecundă a creației sale, astfel că obligațiile didactice îl apasă. Se retrage pentru lungi perioade la Dobrovăț. Anii de profesorat la Azilul „Elena Doamna“ i-au inspirat câteva din episoadele primelor capitole ale romanului *Dan*. Nu știm precis nici cauzele pentru care a părăsit această catedră, nici data plecării sale. Cert este faptul că în anul școlar 1888—1889 nu mai figurează printre profesorii acestei școli. În schimb din anul 1887—1888 îl aflăm profesor la liceul „Sfântul Gheorghe“, unde predă limba română la clasele a III-a și a IV-a.*** Aici rămâne pînă în 1893.

Un moment biografic mai interesant este foarte scurta și pînă acum obscura sa activitate de revizor școlar pentru Prahova, Buzău, Ploiești, din vara și toamna lui 1888. Informația cuprinsă într-un anuar școlar și laconica referire dintr-o scrisoare către generalul Dona se completează cu materialele găsite recent, care ne dovedesc că acest moment a avut o însemnătate deosebită în orientarea lui Vlahuță spre socialism. Vom vorbi pe larg despre semnificația sa.

Pasiunea publicisticii este mereu prezentă. Revista *Vieța*, pe care o tipărește între 1893—1896 (avînd o vreme, în calitate de codirector, pe doctorul Urechiă), a fost una dintre publicațiile literare de prestigiu de la sfîrșitul secolului trecut.

În anul 1893, la propunerea lui Iosif Vulcan, Alexandru Vlahuță este ales membru corespondent al Academiei Romîne. Spre surprinderea tuturor, scriitorul refuză această demnitate, fapt care produce vîlvă în rîndurile opiniei publice. Scrisoarea publicată de câteva reviste și ziare ale timpului amintea academicienilor faptul că nu cu mulți ani în urmă cele două volume ale sale de poezie și proză fuseseră respinse de la premiile acestei instituții. Mai lămuritoare și mai interesantă ni se pare scrisoarea către

* Apud : I. Cremer, *Scriitorii noștri clasici și problemele școlii*, București, 1956, pp. 122—123. Cercetările la Arhivele Statului — Filiala București — nu ne-au oferit alte date în această direcție.

** Presupunerea se bazează pe corespondența cu directoarea liceului, publicată mai întîi în *Revista scriitoarelor și scriitorilor romîni*, 1930, aug.—sept.—oct.

*** Pînă acum se credea că Vlahuță a fost profesor la Liceul „Sf. Gheorghe“ din anul 1890, funcționînd la Azilul „Elena Doamna“ pînă în 1889. Cercetările pe care le-am întreprins în septembrie 1961 ne-au furnizat însă ca sigure datele pe care le dăm mai sus (vezi Arhivele Statului, fond Ministerul Învățămîntului, dosar 4.488/1888, pp. 182 și 340).

Iosif Vulcan, în care Vlahuță dă actului său o explicație ce merită să fie reținută : „*D-ta ești unul din puținii academicieni cari ne iubesc pe noi cîțiva tineri urgisiți și priviți ca o primejdie pentru literatură de ceilalți colegi ai d-tale. Academia n-are premii pentru nimeni din noi. Caragiale a fost respins, Gherea a fost respins, eu am fost respins, Delavrancea va fi probabil respins... Eu eram dator și față de prietenii mei să răspund așa. În glasul meu strigau și amărăciunile lor.*“ Privit din această perspectivă, gestul lui Vlahuță capătă, desigur, o semnificație mai adîncă.

Spre sfîrșitul secolului starea materială a lui Vlahuță cunoaște o ușoară statornicire. Ministerul Instrucțiunii îi tipărește *Romînia pitorească*, iar din 1901 este numit referendar la Casa Școalelor, slujbă pe care o deține pînă la sfîrșitul vieții. Timp de un an (1901—1902) a fost, împreună cu G. Coșbuc, director al revistei *Semănătorul*. Îndatoririle unui referendar nu presupuneau respectarea riguroasă a orelor de birou. Pe lîngă referatele * ce trebuiau întocmite asupra cărților prezentate spre tipărire editurii Casei Școalelor, Alexandru Vlahuță ținea și anumite conferințe la cercurile culturale sătești. Mai interesant pentru el, ca scriitor, se pare că era acest aspect al activității. Îi dădea prilejul să cunoască problemele țărănești, dar viziunea sa, denaturată de optica semănătoristă, unită și cu o scădere a forței creatoare, nu a mai făcut posibilă fructificarea acestor observații în lucrări de artă. „*De trei luni — spune într-o scrisoare către Nicolae Grigorescu — n-am avut o zi de odihnă și de liniște... Colind satele și vorbesc cu țărani și-mi umplu sufletul de multele lor nevoi. Bieții oameni, multe mai trag, și nimeni nu se ocupă de ei cu bunătate și cu iubire adevărată.*“ ** Se petrece însă un fapt curios ; deși numai arareori în lucrările sale Vlahuță zugrăvește adevărata viață a țărănimii noastre, și aceasta din pricina presiunii ideologice semănă-

* I. Cremer a reprodus în lucrarea citată, în facsimil, două referate (din 1901) și o scrisoare către administratorul Casei Școalelor. În dosarele pe care le-am cercetat la Arhivele Statului am aflat și alte referate întocmite de Alexandru Vlahuță în această calitate. Succinte, ele dovedesc un gust în general sigur și o dorință de a stăvili tipărirea lucrărilor mediocre, de calitate artistică inferioară. Aceste referate se află la Arhivele Statului, fond Casa Școalelor, dosar 179/1915, mapa 6, vol. II, p. 144 ; dosar 207/1915, mapa 6, vol. IV, fila 4 ; dosar 898/1916, mapa 6, vol. II, p. 35, *idem*, p. 60 etc.

** Scrisoarea este datată 17 decembrie 1902. În acest timp Vlahuță a conferențiat în comunele Ciurea, Podul-Iloaiei, Humulești, Vînători (vezi, pentru aceasta, ziarul *Evenimentul* din Iași). Datele ne-au fost comunicate de criticul N. Barbu.

toriste, corespondența lui ne dovedește că scriitorul vedea totuși clar situația ei tragică. Scrisorile din preajma anului 1906—1907 și poezia 1907 sînt rodul unor observații îndelungate și al unui proces de înțelegere adîncă a realității, de meditație asupra unor posibilități de îndreptare a situației.

În 1905, Vlahuță se căsătorește din nou, pentru a treia oară*, cu Ruxanda-Alexandrina Gîlcă.** O bună parte a anului locuiește în casa soției sale, la Dragosloveni*** (pe care a reconstruit-o mai apoi). Întreprinde cîteva călătorii în străinătate, dar viața marilor capitale îl descumpănește, iar arta modernă din expozițiile pariziene îl intrigă. Preferă tihna peisajelor nordice și integritatea morală a oamenilor simpli de acolo.

Pînă în anul 1912 scrie lucrări mai mari (*Pictorul Grigorescu, Din trecutul nostru*), duce și o activitate publicistică, între 1909—1911, cu o rubrică săptămînală la *Universul*, sporadică la *Viața romînească*, dar inegală ca ritm și vigoare artistică. Un sentiment de tristețe începe să-l stăpînească. Se simte din ce în ce mai străin în lumea orașului. Se înconjoară de cîțiva prieteni, scriitori și artiști, se izolează în apartamentul său din Palatul funcționarilor, aflat lîngă Piața Victoriei, merge adeseori la Cîmpina, unde locuia pictorul Nicolae Grigorescu, și la Dragosloveni. O oboseală timpurie, am spune, dacă nu și o inadaptabilitate față de timpurile moderne. Prietenii și-l amintesc plimbîndu-se pe Calea Victoriei, gîrbovit, cu un aer absent și speriat în același timp, furișîndu-se parcă prin mulțimea zgomotoasă a trecătorilor agitați. În anul 1912 se stabilește la Dragosloveni. Stă aici în cea mai mare parte a anului. Aici concepe o lucrare de mai mare amploare, piesa de teatru *Țepeș-vodă*, din care însă nu publică decît un fragment.

La Dragosloveni vin prietenii săi cei mai apropiați, cu care petrece ceasuri îndelungi de lectură și sfaturi, urzește proiecte literare. Gala Galaction considera casa de la Dragosloveni, unde se întîlneau reprezentanți ai tuturor generațiilor de scriitori și artiști, unul din cenaclurile literare de primă importanță din

* Prima oară Vlahuță fusese căsătorit, între 1878 și 1885, cu Ida Pagano, iar a doua oară, între 1888 și 1896, cu Margareta Dona (v. *Tabloul cronologic* vol. III).

** Căsătoria s-a celebrat la 22 aprilie 1905 (fotocopia actului se găsește la Muzeul „Alexandru Vlahuță” din Dragosloveni).

*** În această casă se află Muzeul memorial „Alexandru Vlahuță”, inaugurat în 1958, cu prilejul centenarului nașterii scriitorului.

istoria culturii romînești. * Nu înseamnă însă că acești ultimi ani ai vieții sale, deși se desfășoară sub zodia unei siguranțe materiale și a fericirii casnice, au atrofiat sensibilitatea de observator a lui Vlahuță. Vom vedea mai tîrziu că furtunile lăuntrice, provocate de înfățișarea societății romînești avute, nu se atenuează nici acum. Numai că puterea de transpunere artistică era cu mult diminuată. Continuă acum activitatea lui culturală. Ne este semnalată prezența sa la unele conferințe ale învățătorilor, devine directorul publicației săptămînale *Scriitorii romîni***.

Războiul întreprinde brusc aceste îndeletniciri.

Refugiul*** la Bîrlad și Iași îl răscolește sufletește, întîmplările tragice din timpul războiului îl zgduie și îi solicită atenția. Deși bolnav și îmbătrînit, are curajul să plece pe front, pentru a vedea mai îndeaproape starea soldaților, este din ce în ce mai chinuit de întrebări asupra destinului poporului său, scrie mai des, în carnetele sale strînge date, notează cifre, citate din spusele celor pe care îi întîlnește, transcrie cu febrilitate, gîndindu-se la eventuala lor publicare: „*În toată vremea asta amară de cînd pribegesc, am văzut și am notat o mulțime de lucruri urite și nespus de urite, pe cari, la vremea lor, am să le strig în gura mare, să le audă și morții din morminte.*****

Războiul avea să însemne pentru el nu numai o tulburare pe plan moral, ci și o zdruncinare materială. Casa de la Dragosloveni îi este devastată, la București trebuie să schimbe cîteva locuințe. În toamna anului 1918 este îndepărtat din funcția pe care o avea la Casa Școalelor. Rămîne deci, în timpuri foarte tulburi, fără un sprijin material. Este nevoit să-și reia activitatea publicistică. Are din nou, la sfîrșitul vieții, conștiința situației sale de proletar intelectual aflat într-o stare de umilitoare dependență față de guvernanții zilei. Își dă seama că destinul scriitorilor noștri a rămas același, fără puțință de îndreptare, că perioada de liniște nu a însemnat pentru el decît o iluzie trecătoare. În ziua

* Vezi, în acest sens, *Acolo s-ar fi convenit să fie mormintul lui Vlahuță și Dragosloveni lui Vlahuță*, în Gala Galaction, *Opere*, vol. II, ediție îngrijită de Teodor Virgolici, E.P.L., 1961.

** Apărea în fascicule de dimensiuni reduse, circa 30 de pagini, care cuprindeau o lucrare mai amplă sau cîteva schițe, povestiri, poezii din opera unui scriitor.

*** Amănunte asupra pribegiei se găsesc în cele două carnete de însemnări inedite publicate în volumul al III-lea al ediției de față.

**** Scrisoare către Paul Bujor, din 3 octombrie 1917.

cînd împlinea 60 de ani, așterne pe hîrtie aceste cîteva rînduri deosebit de semnificative pentru a înțelege deziluzia amară ce l-a însoțit în ultima perioadă a vieții : „5 sept. 1918. — Bîrlad. Azi împlinesc 60 de ani. În pribegie, bolnav, sărac, de mari greutăți și de mari griji împresurat. Gîndul că nu mai am mult de trăit mă întărește și mă înseninează ca o băutură răcoritoare, gîndul acesta mă înviorează.“ De la această constatare personală, Vlahuță avea să ajungă la conștiința dureroasă că, de fapt, loviturile primite nu-l privesc numai pe el, ci sînt semnificative pentru destinul oricărui scriitor român : „...Mă doare gîndul amar că suferințele și jîgnirile noastre n-au făcut nici măcar atîta lucru, ca soarta unui scriitor cinstit și demn să nu mai fie la discreția unui Mehedinți. (Simion Mehedinți, ministrul care îl îndepărtase din funcția de la Casa Școalelor, n.n.) N-aș vrea să închid ochii cu durerea că dacă ar mai veni «un Eminescu», tot în casa de nebuni ar trebui să sfîrșească“,* spunea, în noiembrie 1918, Alexandru Vlahuță, închizînd în aceste cîteva rînduri constatări tragice privitoare la condiția scriitorului în societatea burgheză. Unul din cei care cunoscuse din plin aceste „suferințe“ și „jîgniri“ avea dreptul, cu puțin înainte de a se stinge din viață, să privească viitorul cu neliniște și teamă. A închis pentru totdeauna ochii la 19 noiembrie 1919. Cu puțin înaintea lui muriseră Delavrancea și Coșbuc. Dispăreau în amurgul aceluia deceniu scriitorii cei mai reprezentativi ai secolului trecut. Carul mortuar, urmat de o mulțime imensă — „foarte mulți profesori, elevi și eleve de liceu, țărani și muncitori“, spune un ziar al vremii — pleacă de la casa din strada Vissarion, trecînd pe străzile capitalei pînă la cimitirul Bellu. Printre cei ce l-au însoțit pe ultimul său drum se aflau Gala Galaction, Iser, Paul Bujor, Octavian Goga, Ion Agîrbiceanu, dr. S. Irimescu, N. Vermont, dr. I. Borcea, Gh. Petrașcu, Jean Al. Steriadi, Ion Simionescu.

* Scrisoare către Paul Bujor, din 3 octombrie 1917.

„Cel mai cinstit și mai talentat dintre adversarii mișcării noastre.“

(Duiliu Zamfirescu către Titu Maiorescu)

Cu deosebire interesant, atunci cînd urmărim poziția lui Vlahuță față de curentele literare ale timpului, ni se pare faptul că tribulațiile lui nu au o semnificație de moment, ci definesc căutările, întrebările, neliniștile intelectualului cinstit, frămîntat de durerile contemporanilor săi. Alexandru Vlahuță a cunoscut într-un scurt răstimp orientări contradictorii, situîndu-se, la distanță de cîțiva ani, pe poziții diametral opuse. Să fie oare această linie sinuoasă rezultatul unei naturi capricioase, al unui temperament nestatornic, incapabil să se fixeze pe anumite coordonate ideologice și artistice? Hotărît, nu.

Vlahuță debutează în paginile *Convorbirilor literare* și rămîne legat de cercul junimist pînă în preajma anului 1886, deci mai bine de șase ani, timp în care și-a publicat aici cîteva din principalele sale producții poetice, a citit sau a participat la ședințele „Junimii“, la București, a întreținut corespondență cu Iacob Negruzzi și Titu Maiorescu. Toate aceste date, cercetate superficial, pledează, la prima vedere, pentru încadrarea lui Alexandru Vlahuță în rîndul junimiștilor cărora, nu o dată, le-a fost anexat de unii critici din trecut. Să urmărim mai îndeaproape care au fost adevăratele raporturi ale lui Vlahuță cu „Junimea“ și *Convorbirile literare*. Mai întîi se pune întrebarea: de ce și-a trimis Vlahuță primele versuri *Convorbirilor*, și nu altei reviste? Desigur pentru că aici se tipăreau versurile lui Eminescu. Pentru elevul liceului din Bîrlad, *Convorbirile literare* era revista prin care cunoscuse opera lui Mihail Eminescu, prima revelație de seamă a tinereții sale. De aceea, în momentul cînd se gîndește să incre-

scriitorului, Titu Maiorescu și Iacob Negruzzi s-au lovit, nu o dată, de rezistența îndârjită a tânărului Vlahuță. El avea un caracter demn și nemlădios și nu renunța la convingerile sale, oricâte presiuni s-ar fi exercitat asupra lui. Titu Maiorescu a vrut să facă și din Alexandru Vlahuță un instrument docil al cercului său literar. Numai că tânărul poet s-a dovedit a fi o natură independentă, combativă, refractară la concesii.

Nicolae Iorga a subliniat nu numai natura sporadică a legăturilor lui Vlahuță cu junimiștii, dar și caracterul antagonic al părerilor scriitorului față de ideile susținute în amintitul cerc literar: „Alexandru Vlahuță nu trecuse decât foarte puțin pe la Convorbiri, unde altele erau ideile conducătoare” *.

Conflictul dintre Titu Maiorescu și Alexandru Vlahuță începe să se întrevadă din anul 1884 (vezi, în acest sens, nota asupra poeziei *Lui Eminescu*, ediția de față, vol. I, pp. 286—289), când junimiștii încep să nu-l mai considere pe Vlahuță ca pe unul din membrii cercului lor. De aceea, la 3 mai 1885 **, Nicu Gane îi scrie lui Iacob Negruzzi: „Un copac care a stat douăzeci de ani într-un pământ (este vorba de *Convorbiri literare*, n.n.) ce i-a pruit nu poate fi transplantat aiurea fără să tinjească; de aceea era natural să vezi că i se usucă câte o creangă, precum: Creangă, Olănescu, Vlahuță, Anghel Dimitrescu și alte crengi. Noroc că mai sintem noi, rădăcinile din Iasi.” ***

Probabil Iacob Negruzzi a căutat să reia legăturile cu Alexandru Vlahuță și să-l determine să colaboreze din nou la *Convorbiri*. Cu tot respectul pe care îl purta celui care i-a publicat primele versuri, Alexandru Vlahuță îi răspunde în iulie 1885: „nu voi putea decât foarte rar să vă trimit câte ceva” ****. Ceea ce se va și întâmpla. După câteva poezii publicate în anul 1885, Vlahuță nu mai trimite *Convorbirilor* decât mult mai târziu o poezie. Deci, după prima înfruntare serioasă din 1884, anul următor nu va aduce o atenuare a încordării, încă nedeclanșată în mod public. Vlahuță începe să iasă din ce în ce mai mult din sfera de gravitație a cercului convorbirist și să se orienteze, deocamdată fără o busolă prea sigură, spre alte meridiane. Prezența lui la ședințele „Junimii” este din ce în ce mai sporadică.

* N. Iorga, *O viață de om*, București, 1934, vol. I, p. 196.

** Vezi *Studii și documente literare*, vol. I, p. 128.

*** De la 1 aprilie 1885 revista *Convorbiri literare* nu a mai apărut la Iași, ci la București.

**** Vezi *Studii și documente literare*, vol. I, p. 336.

Conflictul deschis între Vlahuță și Maiorescu izbucnește la începutul anului 1886. Cum s-au petrecut faptele? Ziarele bucureștene anunțau o conferință a lui Vlahuță despre poeziile lui Eminescu. * La 11 ianuarie apărea în *Epoca* o cronică la *Despot-vodă* de Vasile Alecsandri, semnată *Fra Barbaro* — pseudonimul lui Barbu Delavrancea. Articolul critica în termeni foarte severi piesa lui Alecsandri. „O analiză amănunțită a piesei, ca dramă istorică și ca meșteșug de scenă, ar ajunge inevitabil la încheierea că Despot-vodă e o mare copilărie”, spunea Delavrancea în ianuarie 1886, nedeosebindu-se prea mult de vechile campanii pe care, cu puțini ani înainte, Alexandru Macedonski le dirija împotriva celui care — credea el — îi uzurpa gloria. Numai că atunci, în 1882—1883, Vasile Alecsandri își aflase un apărător în persoana tânărului și puțin cunoscutului jurnalist Alexandru Vlahuță, care, în paginile *României libere*, desfida pe toți cei ce îndrăzneau să întineze numele și opera maestrului:

„Ia te uită cu ce liniște dumnezeiască trece bătrînul și marele Alecsandri prin droaia de mucoși cari-l hulesc pentru că și-a iubit poporul cu dragostea neșărmurită și binefăcătoare a celor aleși, pentru c-a dat neamului românesc o poezie curată și limpede, pentru că, prin munca lui vrednică și prin darul și podoaba minții lui, a ridicat așa de sus slava literaturii noastre...” **

De data aceasta, însă, Alexandru Vlahuță nu schițează nici un gest în apărarea lui Vasile Alecsandri, ci, câteva săptămîni mai târziu, de la tribuna vechiului Ateneu, continuă atacul declanșat de prietenul și colegul său de redacție, delimitîndu-i mai clar țelurile. Contemporanii au înțeles atunci că focul concentric deschis de tinerii combativi de la ziarul *Epoca* nu viza atît deposedarea lui Alecsandri de aura gloriei sale, ci în primul rînd afirmarea superiorității nete a lui Mihail Eminescu.

De aceea Titu Maiorescu ripostează. Prin articolul său *Poezi și critici*, el recuză dreptul artiștilor la aprecieri critice, explicînd apoi — în mod judicios — meritele lui Alecsandri în complexul culturii românești, ironizîndu-l pe Alexandru Vlahuță. Deosebirile

* Conferința a avut loc în ziua de 28 februarie 1886; vezi, în acest sens, *Epoca*, an. I, nr. 82, 27 februarie 1886, p. 3: „Prietenul și colaboratorul nostru d-l Al. Vlahuță va face miine la Ateneu o conferință asupra poeziilor lui Eminescu”.

** *România liberă*, 14 mai 1883.

de vederi s-au precizat acum public, animozitățile s-au declarat fățiș. Prima conferință a lui Vlahuță în fața publicului bucureștean avea să surprindă prin îndrăzneala adevărilor pe care le cuprindea. * Tînărul gazetar și nuvelist mergea acum spre apogeul carierei lui combative. Interesant de reținut este faptul că, în seara cînd Titu Maiorescu și-a citit articolul la ședința „Junimii“, Alexandru Vlahuță se afla de față **, dar nu știm ce atitudine a luat. Cert este însă că de atunci numele lui nu mai apare printre cei care frecventau ședințele „Junimii“. Ruptura așadar se produsese.

Încercînd să tragem concluzia acestui proces literar, putem afirma că, dacă Vlahuță a venit la *Convorbiri* atras de mitul lui Eminescu, despărțirea lui de „Junimea“ se leagă tot de numele lui Eminescu. La capătul acestor șase ani în care Vlahuță s-a aflat în preajma „Junimii“, el a înțeles adevărul amar că nici Titu Maiorescu și nici cei aflați în preajma acestuia nu dovedeau o grijă permanentă și sinceră față de marele poet.

Conferința despre poeziile lui Eminescu și articolul-răspuns al lui Titu Maiorescu aduc nu numai sfîrșitul unor relații și așa

* Un gest de mirare și mai apoi de aprobare rezervată a însoțit expunerea lui Alexandru Vlahuță care, după cît se pare, se bucurase de o caldă apreciere mai ales din partea auditorului tînăr, fapt ce l-a putut alarma pe Titu Maiorescu. Poziția fermă a lui Vlahuță, deși a stîrnit admirația publicului (este de fapt și începutul receptării numelui și operei sale în masa cititorilor), nu a fost primită cu același entuziasm de presa vremii. Astfel, chiar *Familia*, revista de care se leagă debutul lui Eminescu, nu s-a raliat în întregime punctului de vedere susținut de Vlahuță: „Despre poeziile lui Eminescu, d-l Al. Vlahuță a ținut la București, în Ateneul Român, o conferință care a stîrnit multe vorbe în lumea literară romînă, de altcund destul de adormită. Cauza principală a fost că conferențiarul a făcut oarecari comparațiuni între Alexandri și Eminescu, în favorul acestuia din urmă. Insuși d-l Maiorescu a venit să sprijinească prin articolul său Poeți și critici pe Alexandri. D-l Vlahuță a spus multe aprecieri bine cugetate asupra lui Eminescu, dar n-a fost lipsit nici de exagerațiuni. A avut însă mare dreptate cînd a combătut indiferentismul publicului românesc. În sfîrșit, a citit și a analizat mai multe din poeziile lui Eminescu“ (*Familia*, an. XX, 13/25 aprilie 1886, p. 186, la rubrica *Literatura și arta*). O mărturie privind reacția publicului merită a fi reprodușă aici: „Entuziasmul, deși prea optimist pentru melancolicul poet, îl simțea auditorul tot atît de accentuat ca și conferențiarul. Calitățile pe care d-l Vlahuță le presupunea în bucățile citite se proba prin aprecierea publicului. Forma versului pentru care vorbirea conferențiarului arăta atîta simpatie plăcea tot atît de mult și auditorului“ (*Doina*, an. III, nr. 56, 5 martie 1886, pp. 195—198).

** „Seara «Junimea» la mine; foarte mulți... Vlahuță.“

destul de artificial susținute, dar ele declanșează un război care, cu intensități mai mult sau mai puțin sporite, deschis sau aluziv, public sau în corespondență, se va perpetua mulți ani (după aceea. Mai întîi printr-o transparentă aluzie la adresa lui Titu Maiorescu: „Nu strîngerea precipitată de mină și zimbetul decelat al celebrităților patentate, ce vor să treacă fără multă atenală de patroni și proteguitori ai literaturii acestui veac..., nu astfel de fleacuri vor putea vrodată să fie de cald unui senă-nător cinstit și serios în țarina uscată a literaturii noastre“. Recunoaștem în aceste rînduri maniera caracteristică lui Titu Maiorescu de a trata pe membrii cercului său literar (vezi, în acest sens, și alte mărturii contemporane). Ideea exprimată aici constituie de fapt embrionul poeziilor antijunimiste *Delendum...* și *Liniaște*.

Dar nu trece nici o lună, și Alexandru Vlahuță începe în atac frontal împotriva lui Maiorescu. În timpul acesta, bolnav, internat din toamna anului 1886 la ospiciul de la Mînăstirea Neamțului, Eminescu se chinuia în cele mai negre lipsuri materiale. Constantin Mille deschide campania pentru o subscripție publică. Vlahuță îl urmează prin *Scrisoare către cititori*, publicată în *Lupta* din 25 ianuarie 1887. În primele rînduri el se referă la un fapt al cărui sprijinitor fusese Titu Maiorescu, în speranța — după cum singur o mărturisise — obținerii unei situații politice privilegiate. E vorba de prima dotație a domeniilor coroanei la începutul lunii iulie 1884. Reactualizarea acelei rușinoase pagini din istoria contemporană a Romîniei, în contextul amintit, nu putea decît să stîrnească nemulțumirea lui Titu Maiorescu. Era un nou act de curaj al lui Alexandru Vlahuță, urmat, la cîteva săptămîni, de publicarea poeziei *Delendum...*, un adevărat manifest antijunimist. Ca orice poet romantic, Vlahuță a transpus nu numai o dată în versuri idei și teorii literare, definindu-și poziția față de curente literare și pe această cale. *Delendum...* afirmă pe un ton revoltat ruperea lui de idealurile estetice ale „Junimii“ și dorința de a-și regăsi libertatea spirituală. Imaginea pe care ne-o lasă această poezie, sufocată uneori de indignare, este aceea a unei conștiințe independente, silită ani de zile să se supună unor restricții ce urmăreau îndreptarea ei pe făgașul artei gratuite, lipsite de un puternic fond uman;

„Plîngi, urăște și blestemă după regula din carte.
Fii galant — nesocotește-ți patima-n care te zbați,
Nu cumva să superi nervii criticilor delicați :
Poezia e «un cîntec dulce, un parfum ceresc !...»

De-așa artă *parfumată*, o, vă foarte mulțumesc !“

Tonul acesta se păstrează de-a lungul întregii poezii, care, alături de *Liniste*, publicată aproape un an mai târziu, constituie mărturia dureroasă a experienței unui scriitor asupra căruia s-au exercitat atîta vreme presiuni ideologice și artistice. Tuturor acestor afirmări antijunimiste, care nu puteau să-i scape lui Maiorescu, li se adaugă și eliminarea din primul volum de versuri tipărite de Vlahuță a poeziei *La aniversarea „Junimii“*, apărută cu trei ani în urmă în paginile *Convorbirilor literare*.

Și încă un argument care poate fi adus în sprijinul tezei noastre îl constituie cîteva cuvinte spuse chiar de Alexandru Vlahuță în anul 1895. Vorbind despre marasmul în care se aflau *Convorbirile literare*, fostul lor colaborator releva publicului un fapt esențial pentru a înțelege care era sursa prestigiului acestei reviste. Numele ei se datora așadar colaborării unor mari condeie ca Alecsandri și Eminescu, care au asigurat altora o glorie nemeritată : „*Iar la Convorbiri literare bag seama că tot morții, sireacii, au rămas cei mai barmici și mai distinși colaboratori, tot Vasile Alecsandri și cu bietul Eminescu duc greul și gloria acestei legende reviste, la care — întocmai ca la război — vitejii au luat glanțele în piept și alții... au cules trofeele*“. Sînt cuprinse în acest paragraf nu numai constatări judicioase, dar și explicații, aflate printre rînduri, desigur, care ne fac să înțelegem ce l-a atras în anii tinereții pe poet spre paginile *Convorbirilor literare* despre care, într-un articol publicat în anul 1886, vorbea în termeni elogiși.

În același sens se explică și aprecierile favorabile la adresa lui Titu Maiorescu aflate în portretul pe care Vlahuță i l-a dedicat în primele numere ale *Vieții*. Deși se situa pe poziții net opuse *Convorbirilor*, deși, cu doi ani înainte, în conferința *Curentul Eminescu*, contrazisese categoric părerile lui Maiorescu, iar prin cîteva articole își dovedise adeziunea la principiile lui Gherea, totuși, portretul din *Vieța* denotă simpatie și condescendență față de fostul mentor. Vlahuță vorbește aici mai mult despre cenaclul „Junimii“, despre modul în care Maiorescu prezida ședințele, des-

pre cuvintele de încurajare spuse unor debutanți : „*Mi-aduc aminte, acum zece ani, a crezut și despre mine c-aș da oarecare semne... Acestei credințe, care — o mărturisesc cu durere — nu s-a realizat, datoresc fericirea de a fi cunoscut pe d-nu Maiorescu acasă la d-sa.*“ * De altfel, în anul 1910, Vlahuță publică articolul *Un învățător*, în paginile căruia îl elogiază pe Maiorescu. E vorba oare de o inconsecvență, sau de o atitudine oscilantă, ambiguoasă ? Cred că nu. Vlahuță era însă un sentimental și un om corect. De aceea, deși din punct de vedere ideologic și artistic s-a despărțit de „Junimea“ și de conducătorii ei, a recunoscut cu obiectivitate sprijinul pe care și el, ca și ceilalți scriitori îl primiseră în anii începuturilor. Dacă privim cu atenție textele vom observa că Vlahuță are cuvinte de laudă mai ales pentru animatorul Maiorescu.

Despărțirea de „Junimea“ a fost urmată de un alt proces, cel mai interesant, cred, din cariera lui Vlahuță : apropierea de socialism. Factorul esențial în această nouă orientare l-a constituit cunoașterea operei lui Dobrogeanu-Gherea și, nu mult după aceea, prietenia cu criticul socialist, care a însemnat un al doilea moment decisiv în viața lui Vlahuță. Primul se produsese în adolescență, cînd viitorul scriitor avusese revelația versurilor și prozei lui Eminescu, care l-au uimit și l-au fascinat. Cel de-al doilea, lectura scrierilor lui Dobrogeanu-Gherea și prietenia dintre ei, a survenit în pragul maturității și a constituit aflarea unui liman, după lungi și dramatice căutări.

Cum însă drumul lui Vlahuță spre socialism a avut rădăcini adînci și ramificate, precum și mai multe implicații decît se credea pînă acum, el va forma obiectul unei analize separate. Important este faptul că antijunimismul lui Vlahuță pe plan estetic se definește numai după ce el cunoaște „criticele“ lui Dobrogeanu-Gherea.

Vom căuta să urmărim acum riposta lui Titu Maiorescu. După *Poeți și critici*, Maiorescu va adopta — în genere — tactica ignorării lui Vlahuță. Dar nu va putea niciodată să-i ierte atacurile și aluziile, și mai ales faptul că, apropiindu-se de Gherea, Vlahuță îl socotea pe acesta singurul critic al țării. După 1887, Vlahuță începe să fie considerat un adversar al „Junimii“. Duiliu Zamfi-

* A. Vlahuță, *Titu Maiorescu*, în *Vieța*, an. I, nr. 3, 12 decembrie 1893, p. 4.

rescu — care continua să-i rămână prieten, apreciindu-l și ca scriitor — arată clar aceasta într-o scrisoare către Titu Maiorescu: „...pe care eu cu toată lunga depărtare dintre noi, în toate sensurile, urmez a-l crede cel mai cinstit și mai talentat dintre adversarii mișcării noastre“ * (subliniat D. Z.). Acestei păreri mai trebuie să-i alăturăm și o mărturie a lui Nicolae Iorga, și ea deosebit de edificatoare: „Nemulțămirea neiertătorului critic (Titu Maiorescu, n.n.) putea fi determinată de altfel și de faptul că avusem onoarea să fiu legat, în ciuda tinereții mele, cu acei frunțași ai literaturii românești dintre cari doi, o dată membri ai «Junimii», pe care o părăsiseră, stăteau chiar printre cei mai iubii din colaboratorii lui Hasdeu: Vlahuță, care i-a dat din cele mai frumoase poezii ale lui.“ **

Toate încercările lui Duiliu Zamfirescu de a-l apropia pe Vlahuță de Maiorescu și de a suda ruptura dintre ei nu au avut nici un rezultat. Duiliu Zamfirescu îi scrie lui Titu Maiorescu în 1890, rugându-l să intervină pentru Vlahuță, aflat atunci într-o perioadă de mari lipsuri materiale. La sfârșitul rândurilor sale, Duiliu Zamfirescu îi atrage atenția lui Titu Maiorescu asupra caracterului inflexibil al lui Vlahuță: „Acesta este, ca om, cel mai bun dintre noi toți. Știu că are o fire greu de mînuit, dar nu trebuie mînuit.“ *** Ralierea lui Alexandru Vlahuță la șezătoarea literară din 9 mai 1892 a indispus și mai mult cercurile junimiste. Cu acest prilej, I. L. Caragiale a ținut cunoscuta sa conferință antijunimistă *Gaște și găște literare*. Participarea lui Vlahuță (a vorbit despre *Publicul românesc și scriitorii săi*) constituia și un evident act de solidaritate cu poziția lui Caragiale. Succesul de public al conferinței („lume a fost multă, și conferențiarii foarte aplaudați“, spune *Adevărul* din 13 mai 1892) a sporit iritarea junimiștilor, care, de data aceasta, vor dezlănțui un atac mai susținut împotriva lui Vlahuță. Duiliu Zamfirescu îi scrie lui Titu Maiorescu, ironizându-i pe Caragiale și Vlahuță, căutînd însă cu destulă prudență să-l scuze într-un fel pe prietenul său: „Ceasurile trec, pline de huietul vieții, și nimic statornic nu se împinzește. M-am hotărît să le las să treacă, fiindcă altfel ajung la «Cînd n-aveam

ce face», fel de literatură la care îmi pare că s-a oprit Caragiale și Alecu Vlahuță. Văd din jurnale că cel dintîi a ținut o conferință, Gaște și găște literare, în care pare că s-a ocupat de decadența «Junimei». [...] Bietul Alecu (Vlahuță, n.n.) e fire mai bună (decît Caragiale, n.n.), dar are și el slăbiciunea de a se auzi chemat cel dintîi poet al Romîniei, în viață. Asta îl face să intre în alcătuirii literare cu doctorul Alecu Urechîă, Caragiale și alții.“ *

Discipolii lui Maiorescu, care atunci pășeau în arena criticii, vor să-și dovedească zelul și să anihileze creația unuia din inamicii mentorului lor spiritual. Cu prilejul apariției volumului *Iubire*, D. Evolceanu publică un lung studiu pătimaș **, care anulează de fapt lirica lui Vlahuță. *** Articolul scris cu arita evidentă rea-voiență strînește nemulțumirea lui Duiliu Zamfirescu, care, cu toate precauțiunile, ține să i-o comunice și lui Titu Maiorescu: „Nestatornicia judecării d-lui Evolceanu este cu atît mai evidentă cu cît d-sa a fost mai parțial, mai crud și mai antiestetic cu Vlahuță, căruia nici chiar în cronică asupra lui Lecca nu-i iartă în mînăstire, cea mai bună poezie din ultimul volum“. ****

Pe de altă parte, Titu Maiorescu nu se oprește să-și dea pe față adevăratele sentimente cu privire la opera lui Vlahuță. Corespondența cu Duiliu Zamfirescu este elocventă în acest sens. Iritat de succesul de public al romanului *Dan* și mai ales de faptul că Duiliu Zamfirescu îi ceruse sfatul lui Vlahuță în legătură cu posibilitățile de tipărire a primului său roman, Titu Maiorescu scrie autorului *Neamului Comăneștenilor*: „La Vlahuță era furioasa reclamă a socialiștilor (acum s-a stricat cu ei), goana lui proprie după cîștig, auri sacra fames, personala stăruință aici la fața locului... Mai adaugă că: Dan al lui Vlahuță e stupid“ *****. Termenii în care se exprima Titu Maiorescu vădeau o totală repudiere a omului și artistului.

* *Duiliu Zamfirescu și Titu Maiorescu în scrisori*, ediția citată, pp. 102—103.

** Vezi *Convoorbiri literare*, an. XXIX, nr. 11, 1 noiembrie 1895, pp. 1149—1166.

*** Vezi și aprecierea cuprinsă în scrisoarea lui D. Evolceanu către Simion Mehedinți: „Vlahuță a scos un nou volum de versuri, inferior celui vechi“. (*Studii și documente literare*, vol. IX, p. 112.)

**** Vezi *Duiliu Zamfirescu și Titu Maiorescu în scrisori*, ediția citată, pp. 166—167.

***** *Idem*, pp. 343—344.

* Vezi *Duiliu Zamfirescu, și Titu Maiorescu în scrisori*, București, 1937, p. 141.

** N. Iorga, *O viață de om. Așa cum a fost*, București, 1934, pp. 194—195.

*** *Duiliu Zamfirescu și Titu Maiorescu în scrisori*, ediția citată, p. 96.

Și cu aceasta se încheie un proces literar, semnificativ atât pentru deruta scriitorilor noștri din a doua jumătate a secolului trecut, cât și pentru ascensiunea unora din ei — în speță a lui Vlahuță — către înțelegerea adevăratei meniri a artei. Deși în cazul lui Vlahuță apropierea și ruptura de „Junimea“ a avut o înfățișare particulară, episodul relevă într-un mod elocvent caracterul relațiilor dintre acest cerc literar și scriitorii noștri.

Care au fost mai apoi drumurile literare ale lui Alexandru Vlahuță vom cerceta în capitolele următoare.

„Astăzi e cea mai însemnată figură în literatura noastră. În talentele care se ridică se întrevede deja inriurirea criticilor lui“.

(Alexandru Vlahuță
despre C. Dobrogeanu-Gherea)

Cînd Garabet Ibrăileanu propunea drept limite ale perioadei „optimismului umanitar“ în opera lui Alexandru Vlahuță anii 1887—1894, avea în vedere epoca în care influența mișcării socialiste s-a exercitat evident și cu maximum de intensitate asupra scriitorului. Arătăm mai sus că factorul determinant în orientarea lui Vlahuță pe făgașul „artei cu tendință“ l-a constituit cunoașterea lucrărilor lui Dobrogeanu-Gherea. Polemica Gherea-Maiorescu, declanșată în anul 1886 — așa cum, pe larg și cu temeinice argumente, a demonstrat G. C. Nicolescu* — a însemnat un moment de răscruce în istoria culturii noastre, determinînd o mai fermă orientare realistă, o lărgire a viziunii critice și o ascuțire a caracterului polemic în literatură. Atacul pornit de Gherea se îndrepta împotriva bazelor esteticii maioreștiene, viza întreg eșafodajul pe care se ridicase, de-a lungul anilor, critica junimistă. Și pînă atunci Titu Maiorescu și discipolii săi avuseseră de înfruntat lovituri din partea unor adversari de prestigiu, printre care îi amintim pe B. P. Hasdeu, Al. Macedonski, Șt. Mihăilescu. Gherea însă, prin articolele sale, deschidea oamenilor de cultură noi orizonturi, ajutîndu-i să se ridice la o înțelegere superioară a rostului artei în contemporaneitate. De aceea polemica

* Consecințele polemicii Gherea-Maiorescu pentru dezvoltarea literaturii noastre, în *Lucașfărul*, 1 iulie 1961, p. 5, și 15 iulie 1961, p. 11; de asemenea și Al. Dima, *Propunere pentru o periodizare științifică a istoriei literaturii române*, în *Studii de istorie a teoriei literare românești*. E.P.L., 1962, pp. 172—204.

Maiorescu-Gherea avea să ducă, direct sau indirect, la ruperea unui însemnat număr de scriitori de cercul junimist.

Cînd Duiliu Zamfirescu, unul din cei mai consecvenți junimiști, îi mărturisese lui Titu Maiorescu: „*Trebuie să știți că criticile lui Gherea, sau, mai bine zis, concluziunile criticilor sale nu mă lasă să dorm*“, își permitea în același timp să-i atragă atenția prietenului său și asupra unui fapt ce trebuie reținut atunci cînd vrem să definim atît starea de spirit a cercului *Convorbirilor literare* după apariția studiilor lui Gherea, cît și caracterul nou al acestei polemici: „*Eu socotesc că problema, astăzi, e mult mai grea, fiindcă avem a face cu oameni inteligenți și culți, cari pun frumosul în slujba economiei politice*“*. De fapt, cu un an înainte, Duiliu Zamfirescu chiar îi recomandase lui Titu Maiorescu să reîmprospăteze paginile *Convorbirilor literare*, pline de „*povestiri populare, novelete*“, semnate de Elena Sevastos, prin atragerea unor oameni de talent, indicînd și cîteva nume în acest sens. În fruntea celor care trebuiau — după părerea lui Duiliu Zamfirescu — să dea un nou prestigiu îmbătrînitelor *Convorbiri* se afla Gherea: „*Oameni culți și inteligenți, cum îmi pare că e criticul Gherea*“**. Ne aflăm deci în plină și iremediabilă criză junimistă. Tot Duiliu Zamfirescu, ale cărui mărturii sînt cît se poate de grăitoare pentru definirea impasului prin care trecea „*Junimea*“, ajungea la această concluzie amară într-o scrisoare pe care o trimitea lui Iacob Negruzzi: „*...după 26 de ani de muncă, să fii redus a inventa scriitori ca să poți alimenta revista mai departe, e trist*“.

Epoca „optimismului umanitar“ în opera lui Vlahuță coincide deci cu începutul disoluției cercului junimist, disoluție provocată, indiscutabil, de apariția în literatura noastră a ideologiei socialiste. Așa cum sublinia Garabet Ibrăileanu, în cazul lui Alexandru Vlahuță, prin influența lui Dobrogeanu-Gherea nu trebuie să înțelegem: „*...numai influența unor cuvinte scrise. Prin ea înțelegem influența mișcării socialiste, a cărei putere culminantă a ținut de la 1888 pînă la 1896.*“*** Periodizarea stabilită de Ibrăileanu corespunde în linii mari adevărului. În perspectiva timpului ea are totuși nevoie de unele corective. După cum se știe, Ibrăileanu vedea opera lui Vlahuță încadrată în trei perioade distincte: de

* Duiliu Zamfirescu și Titu Maiorescu în scrisori, ediția citată, p. 98. Scrisoarea este datată 6 decembrie 1891.

** Idem, p. 87; scrisoarea este datată 21 mai 1891.

*** G. Ibrăileanu, *Opera literară a d-lui Vlahuță*, Iași, 1912, p. 88.

la începuturi pînă în anul 1887, răstimp a cărui notă dominantă ar fi pesimismul. Din 1887 pînă în 1894 se întinde perioada numită de Ibrăileanu a „optimismului umanitar“. Urmează apoi cinci ani (1894—1899) care ar constitui o fază de tranziție spre ultima parte a activității sale. Această epocă, „național obiectivă“, sau — am spune noi — semănătoristă, începe în anii 1899—1901. Chiar acceptînd această periodizare, nu putem să nu-i vedem și neajunsurile. Mai întîi, pentru că ea duce la segmentarea operei și nu ne dă posibilitatea să-i urmărim evoluția dialectică. În opera lui Vlahuță vom întîlni atitudini contrarii nu numai de la o perioadă la alta, dar adeseori chiar de la o lucrare la alta. Este o părere exprimată, de altfel, de acad. Tudor Vianu, care demonstrează neajunsurile unei rigide înțelegeri a acestei periodizări.* În realitate, trecerile de la o perioadă la alta nu s-au făcut brusc, prin instantanee renunțări la toate trăsăturile aparținînd etapei anterioare și prin apariția unora cu totul noi, inexistente pînă atunci. De la bun început vrem să precizăm că în perioada a doua se dezvoltă cele mai bune însușiri ale operei vlahuțiene, și anume elementele critice și realiste prezente încă de la primele sale producții. Ne aflăm deci pe toate planurile în fața unui proces *ascendent*, care durează pînă în jurul anului 1894, cînd începe să se manifeste un proces *descendent*. Dar ținem să subliniem că nici una din trăsăturile negative ale acestei ultime perioade — semănătorismul, cu toate corolarele lui: naționalism**, credința în posibilitatea împăcării între clase printr-o atitudine samariteană din partea celor avuți etc. — nu apar brusc, ci le întîlnim exprimate — în embrion — pe parcursul operei lui Vlahuță. În fiecare din aceste etape coexistă elemente contrarii. Ca să nu dăm deocamdată decît un singur exemplu: în ultima perioadă (1900 pînă la sfîrșitul vieții) producțiile lirice au un alt mesaj decît cel cuprins în proza sa viciată de semănătorism. *1907, Dreptate, Slăvit e versul..., Valuri..., Supt legea tunului* etc. exprimă o atitudine cetățenească, patriotică și artistică înaintată, progresistă, pe cînd cea mai mare parte a prozei sale este închistată, conservatoare.

Acceptînd deci ca epocă a maximei influențe a ideilor socialiste în opera lui Alexandru Vlahuță anii 1887—1894, trebuie să

* Acad. Tudor Vianu, *A. Vlahuță*, comunicare la Academia R.P.R. cu prilejul centenarului nașterii scriitorului, în *Viața Romînească*, nr. 9/1958, p. 80.

** Ibrăileanu arată că „naționalismul d-lui Vlahuță din *Viața* nu este nici excesiv, nici obsedant“ (studiul citat, p. 119).

arătăm că apropierea scriitorului de această ideologie s-a produs totuși mult mai devreme. Ideile socialiste au determinat o cotitură nu numai pe tărîmul părerilor despre artă, ci în toate domeniile activității creatoare a lui Alexandru Vlahuță. Dacă pe plan estetic Vlahuță a înțeles acum mai clar care este rolul artistului în societate, datorită lui față de cei mulți, esența și izvorul operei literare, opera lui beletristică răsfrînge toate aceste idei, dezvoltînd și amplificînd filonul critic realist existent și pînă atunci în lucrările sale.

Receptarea principiilor estetice cuprinse în articolele lui C. Dobrogeanu-Gherea din *Drepturile omului* și *Contemporanul* a fost înlesnită de faptul că în opera lui Vlahuță existau deja toți germeni unei atare atitudini față de artă.

Influența *Contemporanului* se exercitase și asupra lui Vlahuță, deși semnătura lui nu apare în paginile acestei publicații. Cauzele apropierii lui Vlahuță de ideile estetice ale socialismului păreau pînă acum inexplicabile și erau puse mai mult pe seama unor afinități personale. Vlahuță, ca și alți scriitori și oameni de cultură, a fost direct sau indirect înrîurit de școala revistei ieșene *Contemporanul*, care a determinat o orientare materialistă, critică, polemică la mulți din intelectualii vremii. „*Revista cea mai îndrăzneată și cea mai incisivă care a fost vreodată în țară*”*, cum o denumea savantul N. Leon, a însemnat un factor hotărîtor în formarea intelectualității noastre. Prin atitudinea-i severă și exigentă, prin denunțarea sistematică a imposturii, superficialității, lipsei de pregătire, revista a avut — așa cum a arătat profesorul N. Leon — „*printre multe alte merite*”, și pe acela de a fi contribuit la „*dezvoltarea în tineret a gustului pentru studiu*”**. Pentru mulți intelectuali ai epocii ideile *Contemporanului* au determinat o orientare materialistă chiar în epoca de formare a personalității lor. Așa a fost cazul unor oameni de știință ca N. Leon, Grigore Antipa, D. Voinov, a unor scriitori ca Gala Galaction, Dimitrie Anghel, Jean Bart. Alții, precum Ion Cantacuzino, Emil Racoviță, Paul Bujor, au cunoscut școala *Contemporanului* și pe Gherea mai tîrziu, după ce luaseră contact cu ideile socialiste în Franța sau Elveția. Sînt grăitoare în acest sens mărturiile cîtorva oameni de știință și scriitori: „*Influența hotărîtoare asupra drumului pe care l-am apucat a exercitat-o,*

* Vezi prof. dr. N. Leon, *Amintiri*, 1922, p. 29.

** Prof. dr. N. Leon, *Note și amintiri*, 1933, p. 59.

pe lingă școala și întregul mediu cultural ieșan de atunci, și o serie de articole populare, scrise de Ion Nădejde în *Contemporanul*, sub titlul *Ce știu despre lume*”, spunea Grigore Antipa în 1938, fapt confirmat și de fratele său, dr. N. Leon, care își amintea cum: „*Acasă la dînsul* (la Grigore Antipa, n.n.) *n-am găsit decît: revista Contemporanul, [...] Karl Marx și cîteva broșuri socialiste*”*.

Dimitrie Anghel își amintea cum, în anii adolescenței și tineretii sale: „*O serie de tineri [...] veneau cu inima deschisă și plină de umanitarism duios să ia parte la acele întruniri (ale mișcării muncitorești, n.n.). Tinerimea aceasta, ce nu cunoștea viața, în care ambițiile dormeau încă, dacă ar fi fost în altă țară, unde i s-ar fi cerut o jertfă imediată cred că n-ar fi stat la cumpănă să-și sacrifice ce avea mai scump, să rupă cu părinți și rude, pentru izbînda cauzei.*” Iar în admirabilul portret *Birtaşul Dobrogeanu-Gherea*, Gala Galaction întregeste această imagine, înfățișînd ecoul stîrnit de criticile lui Dobrogeanu-Gherea în rîndurile tineretului studios: „*Acum douăzeci și douăzeci și cinci de ani, ideile, convingerile sociale, sistemul de critică literară al lui Dobrogeanu-Gherea stăpîneau, luminoase, cerul intelectualității romînești. Eram de-abia prin clasele a treia, a patra de liceu și auzisem pe profesorul nostru de limba romînă: «Gherea... Gherea este azi un critic aproape european...» Gherea! Alergam prin oraș, întrebam pe la librari, pe la anticari, și aduceam în internat — ascunse sub manta — Criticele lui Gherea.*”** Chiar și Eugen Lovinescu, critic ostil lui Dobrogeanu-Gherea, nu putea nega răsunetul pe care l-a avut această istorică înfruntare de opinii: „*Generația mea — spunea în 1915 Eugen Lovinescu — s-a deșteptat la viața literară în zgomotul polemicii dintre d-nii T. Maiorescu și C. Dobrogeanu-Gherea*”***. Cît despre Ion Cantacuzino, o amintire a profesorului Al. Slătineanu ni-l evocă pe marele savant care, activînd o vreme în rîndurile mișcării socialiste, mergea adesea la Dobrogeanu-Gherea, împreună cu Dimitrie Voinov și Emil Racoviță.

Am citat aceste cîteva fapte pentru a demonstra cît de vastă și multilaterală a fost influența *Contemporanului* și a operei lui C. Dobrogeanu-Gherea în prima perioadă a activității sale, îna-

* *Note și amintiri*, p. 59.

** Vezi *Birtaşul Dobrogeanu-Gherea*, în Gala Galaction, *Opere alese*, E.S.P.L.A., 1960, vol. II, pp. 179—180, ediție îngrijită de Teodor Virgolic.

*** *Revizuirii literare*, *Flacăra*, an. V, nr. 3, 31 octombrie 1915, p. 27.

inte ca el să cadă definitiv în mrejele oportunismului, ale ideilor reformiste, care au dăunat în mare măsură mișcării socialiste, clasei muncitoare. Alexandru Vlahuță nu crescuse în cultul ideilor *Contemporanului*, ca Gala Galaction, Dimitrie Anghel, Nicolae Leon, Grigore Antipa, deoarece, atunci când începea să apară revista ieșeană, perioada formației sale spirituale se împlinise. Tînărul scriitor se îndreptase spre *Convorbirile literare*, care-i publicaseră cele dintîi poezii. Debutase în proză, poezie și publicistică. Dar din 1882, anul în care începe activitatea sa jurnalistică mai intensă și mai sistematică, teme, preocupările, direcțiile sale de atac sînt în fond comune cu ale *Contemporanului*. Pozițiile de luptă ale revistei din Iași se întîlnesc* nu numai printr-un simplu hazard cu cele ale tînărului publicist combativ de la *Romînia liberă* și *Lupta*. Aceași atitudine critică față de manifestările culturale ale timpului, aceași cercetare severă, neîngăduitoare a producțiilor destinate învățămîntului, instrucțiunii. Cine parcurge paralel revista *Contemporanul* și foiletoanele lui Alexandru Vlahuță din *Romînia liberă* sau *Epoca*, între 1882 și 1886, va constata o identitate nu numai de teme și preocupări, dar și de vederi.

Ce-i drept, articolele lui Alexandru Vlahuță nu vădesc o concepție filozofică materialistă și nu urmăresc principii ideologice ferme. Activitatea lui din acest răstimp se înscrie mai degrabă în sfera aceluiași paragraf din programul *Contemporanului* care afirma una din direcțiile revistei: „*Noi tindem la: purificarea gustului, la formarea unui public cetitoriu și a unei opinii în știință și literatură; în sfîrșit, la nemicirea cărților didactice rele și a numelui de om învățat pe nedrept căpătat; prin urmare, la mîntuirea culturai noastre de la o pieire sigură*” (vezi *Contemporanul*, I, p. 225). *Scrisorile către cititori* ale lui Alexandru Vlahuță sînt în fond foarte apropiate de aceste idei expuse în articolul prin care, după trei luni de la apariție, *Contemporanul* își preciza obiectivele și rosturile în cultura romînească. În prima perioadă a activității sale publicistice, Alexandru Vlahuță scrutează cu perspicacitate și cu un ascuțit simț critic manualele și antologiile școlare, relevînd defectuoasa lor întocmire, lipsa de sistem și metodă cu care erau alcătuite. Observațiile sale, chiar așa fărîmițate și îndreptate uneori asupra unor obiective nu de primă

* Uneori chiar și obiectul atacului este același: gramatica lui Ion Manliu, scrierile lui Zaharia Antinescu etc.

importanță, formează puncte de reper pentru conturarea atmosferei spirituale a timpului. Articolele lui din *Romînia liberă*, *Epoca*, *Lupta* militau pentru o literatură sănătoasă, lipsită de plaga „autorlîcului” („*autorlîcul la noi e o boală răspîndită*”, spunea Vlahuță în 1886), recomandînd — sporadic, ce-i drept — respectul pentru valorile culturale autentice ale trecutului și pentru folclor.

Dar esențial este interesul pentru problemele contemporaneității. Încă de la început Vlahuță se definește ca un om al timpului său. Urmărea cu minuțiozitate și perseverență manifestările ignoranței și lipsei de talent, supunîndu-le uneori în termeni violenți oprobiului public. „*Urită priveliste — ai dreptate — e lincoreala asta a mormolocilor în băltoaca mlăstinoasă a gazetăriei. Scribos e să vezi atîta sumedenie de nemernici, de-abia ieșiți prin spuza școlii, plini doldora de ifose și de pretenții, făcîndu-ți știința, literatura și politica*”, spunea Vlahuță în 1883, și rîndurile acestui pamflet juvenil definesc o constantă preocupare a sa. Ceea ce am vrea să mai reliefăm este faptul că în aprecierea sărăciei intelectuale, a lipsei de aspirații înalte a generației sale, punctul de vedere al lui Vlahuță reproduce fidel ideea dominantă din *Epigonii* lui Mihail Eminescu. Primele sale articole de critică literară sînt construite din perspectiva comparării seriozității, temeiniciei cu care a muncit generația veche și a lipsei de cultură, de perspectivă, de profunzime a scriitorilor tineri contemporani cu el. S-a aflat mereu pe poziții ofensive, pentru stăvîlirea inflației culturale, a hipertrofierii scrisului și a excesivei productivități a literaților și publiciștilor de duzină.

Pînă în momentul cînd a luat contact cu concepția estetică a lui Dobrogeanu-Gherea, Vlahuță nu-și ordonase încă ideile într-un sistem bine încheat. Căuta un postament teoretic părerilor sale, exprimate pînă atunci cu argumente de bun-simț. Dar nu numai spiritul combativ de care era animat a determinat apropierea lui de Gherea, ci și explicațiile comune pe care le dădeau fenomenelor majore ale literaturii. În primul rînd, rolul și rostul criticii literare. Unul din punctele esențiale ale disputei Maiorescu-Gherea consta în întrebarea asupra utilității criticii literare și a viitorului ei într-o cultură în care începuse afirmarea cîtorva talente remarcabile. Opera acestor personalități avea să ducă, chiar fără ajutorul criticii, la eliminarea din literatură a nonvalorilor, susținea Titu Maiorescu în articolul său *Poezii și critici*: „*În proporția creșterii acestei mișcări, scade trebuința unei critice gene-*

rale. Din momentul în care se face mai bine, acest fapt însuși este sprijinul cel mai puternic al direcției adevărate. Poeziile lui Eminescu, Pastelurile și Ostașii lui Alecsandri vor curăți de la sine atmosfera estetică vișiată de Macedonski, Aricescu, Aron Densusianu etc., etc. ...Nu e vorba, aprețierile critice izolate nu vor lipsi și nu vor trebui să lipsească niciodată dintr-o mișcare intelectuală... Dar acestea sînt lucrări de amănunte. Sinteza generală în atac, izbirea unui întreg curent periculos o credem acum ștearsă de la ordinea zilei pentru părțile esențiale în literatura proprie și în știința teoretică.“ *

În articolul său *Asupra criticii*, Gherea ratifică ironic părerea lui Titu Maiorescu, arătînd că de fapt „critica judecătorească“ promovată de mentorul „Junimii“ este aceea care și-a dovedit lipsa de perenitate: „Repetăm, d-l Maiorescu are dreptate. Chiar articolul critic din urmă al d-sale arată că critica, așa cum se făcea înainte, și-a trăit traiul. Dar, lipsind critica judecătorească, nu va rămîne nimica în locul ei? D-l Maiorescu nu ne spune nimic, nici măcar nu face vreo aluzie că ar fi existînd o critică modernă, care nu numai că nu piere pe măsură ce o literatură se dezvoltă, dar, dimpotrivă, ajunge tot mai puternică.“ ** Vlahuță era un partizan al criticii moderne. Am văzut mai sus că ținta atacurilor sale o constituia în special supraproducția spirituală, fenomenul de criză literară, cauzat de invazia mediocrităților și a nulităților. În felul acesta el socotea că critica literară nu numai că nu este „ștearsă de la ordinea zilei“, ci rămîne un fenomen absolut necesar. Vlahuță și-a expus cu multă stăruință această poziție, de aceea acad. Tudor Vianu afirmă pe bună dreptate: „Contribuțiile lui Vlahuță pentru definirea crizei literaturii noastre la sfîrșitul veacului trecut sînt foarte numeroase“ ***. Vlahuță — și asupra acestui fapt vrem să insistăm — a fost conștient de existența unui fenomen de criză culturală. A căutat să-i înțeleagă cauzele, să-l explice și, mai ales, să afle soluții. Chiar la începutul activității sale publicistice, Alexandru Vlahuță știa că și atunci cînd ataca aspecte particulare, acestea nu reprezentau fenomene izolate. Dimpotrivă, avea clară conștiința că „ar fi de o imperioasă necesitate de o mină de oameni înțelepți și

* Titu Maiorescu, *Critice*, 1867—1892, vol. II, pp. 203—204.

** C. Dobrogeanu-Gherea, *Studii critice*, vol. I, articolul *Asupra criticii*, Editura de stat pentru literatură și artă, ediție adnotată și comentată de Horia Bratu, p. 63.

*** Acad. Tudor Vianu, studiul citat, p. 82.

stăruitori, cari să înfrunte puzderia de nemernici, ce cu atîta sfruntare se năpustesc și pîngăresc și limbă, și gust, și artă“. Acest deziderat, exprimat într-unul din primele sale articole (1883), este reînnoit de-a lungul anilor și întărit prin exprimări directe de atitudine în acest sens. Vlahuță se afla deci în dezacord cu postulatul maiorescian privind dispariția „unei critice generale“. De aceea, în 1889, cînd vorbește pentru prima dată despre Dobrogeanu-Gherea, Vlahuță apreciază în primul rînd activitatea criticului din punctul de vedere al consecvenței sale în cercetarea și comentarea fenomenului literar contemporan: „La noi lipsește cu desăvîrșire un control serios și neîntrerupt al producerilor artistice. Singurul om care a știut la noi să puie critica la înălțimea la care au ridicat-o de cîtva timp marii critici străini, singurul om care ne-a dat în literatură cîteva produse de cercetări profund savante și uimitor de conștiințioase este I. Gherea.“ Iar un an mai tîrziu, recenzînd volumul *Studii critice*, Vlahuță are prilejul să revină, declarîndu-se adept al „criticii constructive“, profesată de Dobrogeanu-Gherea. Vorbînd mai întîi despre studiul *Asupra criticii*, îl caracterizează drept „o cercetare adîncă și lămuritoare asupra sensului și rolului însemnat pe care îl are critica modernă în producerile artistice ale spiritului omenesc“. Adeziunea sa clară la părerea lui Gherea privitoare la rolul și însemnătatea criticii, exprimate de acesta în contradicție directă cu părerea lui Titu Maiorescu sau ale discipolilor lui, se întărește în cadrul aceluiași articol prin precizarea: „D-l I. Gherea este cel dintîi care aduce în literatura noastră critica constructivă, la lumina căreia artistul se deslușește și se arată și lumii și sieși așa cum e“. Se află în aceste rînduri o tălmăcire proprie a principiilor lui Gherea despre critică, expuse în articolul amintit: „De unde vine creațiunea artistică, ce influență va avea ea, cît de sigură și vastă va fi acea influență, și, în sfîrșit, prin ce mijloace această creațiune artistică lucrează asupra noastră? * Un an mai tîrziu, Alexandru Vlahuță își definește și mai categoric punctul său de vedere, de asemeni aflat la antipodul părerilor lui Titu Maiorescu: „M-am încercat, nici vorba, să arăt acestor vrăjmași ai lui Gherea că astăzi critica s-a ridicat la rangul unei producții tot așa de însemnată, și de multe ori mai însemnată chiar decît opera care se critică, m-am silit să-i conving că acest cuvînt nu

* Vezi ediția citată, vol. I, p. 68.

incaună de loc o căutare de defecte, ci o adâncă cercetare de cauze, un studiu imens de greu și de folositor asupra vieții și societății din diferite timpuri, și că rolul criticului de azi este eminamente constructiv, menirea lui este de a lămurii întunecețile și complicatele procese ale minții și vieții omenești, de a introduce o disciplină binefăcătoare în activitatea noastră intelectuală... O concluzie, o afirmare categorică a poziției lui Vlahuță în polemica Gherea-Maiorescu o aflăm în portretul pe care Vlahuță îl dedică, în 1893, criticului marxist: „Lupta dintre el și d-nu Maiorescu s-a terminat. Gherea a ieșit triumfător, și săgețile de carton pe care i le mai aruncă din când în când câțiva arcași copilăroși îl fac să zîmbească. Astăzi e cea mai însemnată figură în literatura noastră, în talentele care să ridică se întrevede deja înrîurirea binefăcătoare a criticilor lui constructive.“ *

Rîndurile acestea sînt nu numai expresia unui sentiment de adîncă prietenie, ci o foarte elocventă mărturie privitoare la una din luptele cele mai răsunătoare din trecutul literaturii noastre. Cît despre ecoul acestui portret, mai ales în conștiința tineretului, sînt grăitoare aceste rînduri ale lui Gala Galaction: „Dar dreptatea, avîntul, viața și viitorul erau cu noi! Domnul Vlahuță zugăvea în revista *Vieța un neuitat portret al lui Gherea... birtașul din Ploiești...*“ **

Ceea ce trebuie deci să reținem din această scurtă peregrinare istorică este faptul că ideile lui Gherea privind locul și rolul criticii în cultura romînă au corespuns unor năzuințe exprimate de Vlahuță chiar de la primele sale manifestări în domeniul publicisticii. De aceea scriitorul și-a însușit aceste idei, popularizîndu-le mai ales în perioada 1889—1894, cînd s-a declarat în mod deschis adeptul lor. Cum însă pe această temă s-au formulat deosebirile categorice dintre Dobrogeanu-Gherea și Titu Maiorescu, ralierea lui Vlahuță la punctul de vedere exprimat de criticul socialist însemna pe de altă parte dezavuarea jurnalismului.

O altă cauză care l-a determinat pe Alexandru Vlahuță să se apropie de sistemul critic al lui Gherea au fost explicațiile pe care acesta le-a dat esenței fenomenului literar, genezei operei de artă, situației scriitorului în societate. Încă în primele sale arti-

* C. Dobrogeanu-Gherea, în *Vieța*, 26 decembrie 1893.

** *Birtașul Dobrogeanu-Gherea*, în Gala Galaction, *Opere alese*, vol. II, ed. citată, p. 180.

cole cu modulațiuni paufletare, Vlahuță va adresa cîteva întrebări în acest sens, la care nu va putea da un răspuns decît mai tîrziu. Atunci cunoaște îndeaproape condițiile de viață ale scriitorului romîn, adîncește propria sa experiență literară, și întrevede, din ce în ce mai clar, cauzele acestei stări de lucruri dezastuoase. Dar acest proces de înțelegere corespunde cu momentul în care Gherea publica primele articole din seria *Studiilor critice*. Sub influența lor, Vlahuță afirmă, spre sfîrșitul anului 1886, interdependența strînsă dintre artist și societate: „*Arta izvorăște și respiră din acrul epocii în care se naște. Artistul este rezultatul, sau, mai bine zis, simteza spiritului general al societății în care trăiește*“. De aici Vlahuță pătrunde din ce în ce mai adînc în dezbaterile rolului și locului artistului în societatea contemporană. Tezele pe care le susține el de-a lungul anilor sînt adeseori identice cu cele expuse de Gherea.

În fapt, Vlahuță începe să considere fenomenul literar prin prisma criticii profesate de revistele și ziarele socialiste ale timpului atunci cînd afirmă, de pildă, în 1893, că „*arta este și ea una din nenumăratele forme pe cari le îmbracă viața*“. El înțelegea literatura ca un reflex al stărilor sociale, recomandînd inspirația din „*frămîntările zilnice ale societății în care trăim*“. Ideea este reluată și în alte articole, ca și în numeroase pasaje cu caracter teoretic din *Dan*. Aici Vlahuță pledează pentru o artă realistă, ferită de idilismul căruia, nu peste mulți ani, avea să-i cadă victimă. A cerut cunoașterea directă a vieții sociale, alegerea subiectelor numai din realitatea înconjurătoare: „*Ce nevoie ar fi să te rătăcești în neguri de vremi depărtate, să zugrăvești oameni pe care nu i-ai cunoscut și obiceiuri de care habar n-ai cînd sub ochii tăi, în lumca în care trăiești și pe care o știi, găsești «eroi» mult mai buni de dramatizat și mai palpitanți decît toți voievozii de carton și nebuloșii regi antici*“. Era de părere că „*trecutul depărtat și turbure*“ trebuie lăsat pe seama istoricilor, tinerii scriitori avînd datoria să se inspire din „*durerile și aspirațiile societății noastre de astăzi*“. Pînă să cadă în mrejele semănătorismului, Vlahuță nici nu concepea ca scriitorul adevărat să caute în alte timpuri motivele inspirației sale: „*Se petrec atîtea drame palpitanțe aici, sub ochii noștri, e așa de plină de interes și așa de puțin exploarată viața, societatea noastră de azi, cu patimile și frămîntările ei*“ (Iar publicul...).

Pentru a realiza acest deziderat, Vlahuță așează în această epocă, la temelie muncii artistice „*observarea și studierea*“ rea-

lității. Revine adeseori asupra acestui postulat esențial al profesiei lui de credință. „*Observare adîncă, meditare îndelungată, stăruință, studiu, răbdare și muncă...*” erau, după el, calitățile pe care trebuia să le întrunească un adevărat artist. Că nu era vorba de o recomandare didactică, ci de o convingere adînc înrădăcinată, ne-o mărturisesc și alte articole ale sale, chiar dacă nu abordează probleme de teorie literară. Aflat într-un loc de odihnă în timpul verii, furnicarul de oameni îl interesează din acest punct de vedere: „*Tipuri de observat cîte poștești*”. Era mai apropiat de formula balzaciană. Nu ezita să ceară scriitorului să devină un „*spion al sufletelor*”. Vlahuță înțelege că punctul terminus al acestui proces de observație trebuie să fie crearea unor tipuri umane care să reflecte, în individualitatea lor, caracteristicile generale ale unor categorii sociale: „*Artistul filtrează lumea cu mulțimea și varietatea ei de aspecte prin țesătura nervilor lui. El aruncă la o parte tot ce e străin de impresia lui esențială.*” Este de fapt și înțelesul pe care îl dă noțiunii de „onestitate în artă”, care a format subiectul unei interesante conferințe publice: „*Această putere de limpezire și de concentrare a unei emoțiuni sincere și adunarea tuturor razelor tale de energie intelectuală în acest punct de foc al sufletului tău, iată ce constituie tăria și onestitatea unei opere de artă*”. Vlahuță se arată adeptul selecției artistice: „*Natura — spune el în aceeași conferință — ne prezintă viața și priveliștile ei amestecate și în dezordine*”, în opoziție cu ea: „*Numai arta are facultatea de a alege în creațiunea ei*”. Școala naturalistă, care se afirmase deja în literaturile europene, respingea ideea selecției, a intervenției creatoare a artistului: „*Un roman experimental — spunea Emile Zola — este numai procesul-verbal al experienței pe care un romancier o repetă sub ochii publicului*”. Vlahuță susținea ideea „filtrării” impresiilor prime și renunțarea la tot ce nu ține de esența faptelor ce urmează a fi narate. Principiul școlii naturaliste prevedea ca artistul „*să nu se îndepărteze niciodată de la legile naturii*” (citatele din Zola au fost extrase din studiul lui, *Le roman expérimental*). Vlahuță se declara de partea acelor care susțineau că „*arta corectează natura*”.

Cred însă că trebuie să facem o precizare pentru a înțelege mai clar fondul problemei: și naturaliștii cereau artistului observarea atentă („*a lua faptele din natură*”, spunea Zola), dar Vlahuță nu-l vedea pe artist în postura „*unui grefier care se ferește să judece și să tragă concluzii*”. El se afla și la antipodul priu-

cipiului impasibilității scriitorului. Concepția lui se exprima integral în această definiție lapidară: „*Artistul alege, fertilizează, cultivă, plivește — și mai ales plivește*”. Ideea preluării critice a materialului oferit de realitatea înconjurătoare, a necesității de a renunța la tot ceea ce reprezintă amănunt necaracteristic revine cu insistență în publicistica lui Vlahuță. El cere artistului să cunoască în adîncime viața eroului, împrejurările existenței sale, însă îl sfătuiește să nu relateze tot ceea ce a adunat în decursul acestei munci prealabile elaborării opere de artă: „*Nouă, însă, nu căuta să ne înșiri toată viața lui, toate peripețiile prin cari a trecut. Alege-ți un... punct culminant, un moment de emoțiune*”... Scriitorul combate pe cei ce văd în lucrarea literară o simplă fotografie a unui individ sau a unei întâmplări. Detestă orice identificare a figurilor literare cu persoane reale. Și Vlahuță narase uneori direct fapte și evenimente, fără a selecta, fără a generaliza. Resimte această carență a scrisului său și încearcă astfel să se apere de identificările nedorite la care duse lipsa lui de fantezie.

El pleda împotriva înțelegerii simpliste a opere de artă. Analizînd procesul de creație, Vlahuță lua ca exemplu modul în care realizase el figura unui parazit, culegînd „*însușirile de la patru, cinci trîntori eleganți*”, pe care-i cunoscuse, „*sintetizîndu-i*” și după aceea prezentînd cititorilor „*un parazit național*”. Preocupat de esența procesului de creație, Vlahuță va reuși, în linii mari, să-i determine mecanismele, deși atunci cînd vrea să-i explice modul de funcționare intră în derută, crezînd că este vorba de „*operații misterioase*”. Academicianul Tudor Vianu consideră că: „*Din punctul de vedere al istoriei comparate a literaturilor, Vlahuță se leagă deci de momentul reacțiunii antinaturaliste*”. Observație îndreptățită, care trebuie corelată cu precizarea pe care acad. Tudor Vianu o face imediat, și anume, că Alexandru Vlahuță plătise tribut naturalismului în proza sa de pînă atunci. Dar el nu exprimă idei datorate naturalismului, ci, așa cum am văzut, păreri contrarii. În cîteva din articolele sale, și mai ales în conferința *Onestitatea în artă*, Vlahuță recomanda scriitorului să studieze cărți de medicină și făcea dese raportări la legile biologiei, vorbind, mai ales, despre problemele eredității. Dar trebuie să subliniem aici două fapte: mai întîi, Vlahuță nu identifica travaliul scriitoricesc cu cel al omului de știință, nu stabilea un semn de egalitate între ei. „*Domeniul nostru este același ca al fiziologului, dacă nu mai vast. Noi acționăm ca și el asupra*

omului", spunea Zola. Vlahuță însă sfătuia un scriitor tânăr să se documenteze asupra unui caz de boală în cărțile de specialitate, dar fără ca această operație prealabilă să fie vizibilă în opera de artă: „Citește, dacă vrei, în cărțile de medicină câteva cazuri de meningită, dar nu lăsa în nuvela ta să se bage de seamă. Ceea ce ne interesează și ne mișcă e sufletul, și pe acesta să nu-l cauți prin cărți.” Chiar atunci când vorbește de factorii ereditari, Alexandru Vlahuță își manifestă îndoiala că aceștia ar putea furniza explicații suficiente pentru determinarea specificului artei și al personalității artistului. În al doilea rând, credem că aducerea în dezbatere a unor noțiuni și termeni aparținând științei nu se datoresc influenței școlii naturaliste. O cercetare atentă a complexului vieții noastre culturale ne relevă faptul că aceste referiri din opera lui Vlahuță apar într-un moment în care la noi încep să-și desfășoare activitatea o pleiadă strălucită de naturaliști, biologi, medici, chimiști. Am aminti în acest sens numele câtorva din figurile proeminente: medici — Victor Babeș, Assaky, Kalinderu, Toma Ionescu și Ion Cantacuzino; naturaliști — N. Leon, Voinov, Emil Racoviță, Paul Bujor; chimiști — C. Istrati etc. Ceea ce au însemnat pentru dezvoltarea literaturii europene teoriile și descoperirile unor savanți ca Geoffroy de Saint-Hilaire sau Claude Bernard, au reprezentat pentru evoluția scriitorilor noștri oamenii de știință amintiți. Credem că adâncirea analizei psihologice — vizibilă și în opera lui Vlahuță și a lui Caragiale în special — tendința de a afla explicații mai nuanțate reacțiilor sufletului omnesc, de a vedea în corelație fenomenele normale și patologice — în proza lui Delavrancea mai ales — își află una din surse în această dezvoltare a școlii științifice românești. Este un fenomen de influență care va trebui pus în valoare, dându-ne astfel posibilitatea să vedem și să înțelegem evoluția unei culturi în unitatea ei dialectică. Restrângând sfera cercetării, trebuie să arătăm că Alexandru Vlahuță a început să folosească datele mai noi ale științei după ce a cunoscut lucrările acestor savanți, colaboratori, unii dintre ei, ca și scriitorul, la unele reviste socialiste (D. Voinov scrie la *Literatură și știință*), aflați în apropierea lui Dobrogeanu-Gherea (Paul Bujor, Emil Racoviță, Ion Cantacuzino), colegi de învățământ sau prieteni apropiați ai săi (Paul Bujor, C. Istrati, Ștefan Hepites).

Am căutat pînă acum să vedem care anume erau, după părerea lui Alexandru Vlahuță, izvoarele care dau naștere operei de artă și factorii care trebuie să concure la alcătuirea ei. El a reușit să

aducă, pînă în jurul anului 1900, un cuvînt ferm în apărarea și promovarea metodei realiste și în special în direcția adîncirii analizei psihologice. Acest fapt trebuie reținut cu atît mai mult cu cît prestigiul lui în lumea literară și mai cu seamă în rîndurile scriitorilor tineri a influențat atunci în mod pozitiv dezvoltarea literaturii romîne.

Trebuie să ținem seama și de faptul că un scriitor cu renumele lui Vlahuță a dus, între 1890 și 1894, o adevărată campanie pentru popularizarea operei lui Gherea, pentru răspîndirea ideilor acestuia. Este unul din meritele sale esențiale în această perioadă. Atunci cînd analizăm influența lui Gherea în cultura noastră și căile ei de pătrundere, trebuie să avem în vedere rolul pozitiv pe care l-a avut Alexandru Vlahuță în această direcție.

Dar Vlahuță nu și-a pus numai întrebarea: „De unde vine opera literară?”, ci și care este rostul și locul scriitorului în societate și cum trebuie să acționeze lucrarea de artă asupra oamenilor.

Nu-ți lăsa simțirea caldă, plină, vie și încreagă
Să zbucescă, și veșmîntul, care-i vine, să-și aleagă ;
Ci ți-o-mbracă-n floricele..."

„A, nu-ți tăvăli talentul prin
saloanele bogate”...

De la început trebuie să facem o precizare : întrebarea privind locul și rolul artistului în societate începe să-l frămînte pe Vlahuță după ce parcursese cîteva etape ale vieții sale de scriitor. Va trebui să treacă prin purgatoriul experienței junimiste, să înțeleagă mai întîi unde *nu* trebuie să ducă drumurile artistului, ca să poată afirma un ideal în acest sens.

De aceea, cea dintîi afirmare a credinței sale pe acest tărîm o va constitui un manifest liric ce conține ideea fundamentală a operei lui : incompatibilitatea dintre arta adevărată și clasele avute. A exprimat-o cu consecvență de-a lungul întregii sale cariere, lucrările lui beletristice sau publicistice aducînd numeroase probe în această direcție. Alexandru Vlahuță a avut clară conștiința faptului că păturile conducătoare ale societății vremii sale nu înțeleg arta romînească. Chiar atunci cînd în aparență ele manifestau un interes pentru producțiile spirituale autohtone, aceasta nu era decît expresia snobismului. Scriitorul, care cunoscuse avaturile acestei false preocupări pentru frumos și trăise umilințele artistului chemat să slujească drept element decorativ unei seri mondene, atrage atenția confrăților săi asupra acestor periculoase sunete de sirene, care mutilează sufletul creatorului și îl duc la sterilitate. *Delendum...*, poezie apărută în 1887, avea să exprime revolta lui la adresa acelor cercuri literare care căutau să încorseteze și să schilodească gîndirea artistului în formulele unei literaturi grațioase, lipsite de autentic suflu uman, de amprenta unei personalități proprii :

Trebuie să respecti bontonul, să-ți găsești versul în frac,

Dacă ții ea prin saloane să poți fi lumii pe plac.

Ideea revine cu și mai multă pregnanță în perioada cînd — după cum am văzut — conflictul dintre Vlahuță și „Junimea” căpătase forme ireconciliabile. *Liniste*, o altă poezie cu valoare de manifest și document, reia aceeași temă, apelînd de data aceasta mai copios la arsenalul satirei. Tabloul prețioaselor ridi-cole din capitala Romîniei burghezo-moșterești este urmat și de concluziile pe care cel ce a simțit, se pare, amărăciunea unui asemenea spectacol, este îndreptățit să le expună public. Din păcate, poeziile în care Vlahuță și-a exprimat părerile sale despre artă nu au înălțimea spirituală și filozofică a celor scrise de Eminescu, ci se apropie, prin caracterul lor didactic, mai degrabă de satirele pe această temă ale lui Grigore Alexandrescu. Și totuși versurile acestea exprimă vibrația autentică a sufletului ultragiurat de disprețul și ignoranța unei lumi insensibile la orice formă de manifestare artistică :

„Dar ar fi să te cutremuri de dizgust și de rușine
Cînd ai ști cu ce-ngîmfare, ce de sus privești la tine
Toți neghiobii ce-ți dau mîna, socotind că-ți face onoare !”

De aceea tînărul artist este sfătuit să nu facă nici o concesie : „A, nu-ți tăvăli talentul prin saloanele bogate”. Recomandarea revine în opera lui Vlahuță : „Șuțuleștii” (prin ei Vlahuță înțelege întreaga aristocrație „de neam”) nu se numără printre cei ce se interesează de producțiile originale : „Pentru aceștia literatura romînească nu există”. Aici stătea, după părerea lui Vlahuță, și cauza crizei culturale din acea vreme : în lipsa unui public cititor real, în faptul că majoritatea celor care aveau acces la cultură, datorită unei situații materiale privilegiate, dovedeau un total dispreț față de valorile naționale : „Cine-ar stărui să mai producă o marfă dacă n-ar avea consumatori ? Și să se noteze că la noi se citește foarte multe cărți străine, mai ales franceze. Sunt mulți romîni cari habar n-au că s-ar putea găsi și-n limba noastră cîte ceva vrednic de luare-aminte” (*Cititorii literaturii romîne*).

Dar, în același timp, el intuise cu multă pătrundere și faptul că indiferența cititorilor interesați de producțiile romînești se explica și prin aceea că în operele scriitorilor noștri nu trăiau subiectele și conflictele contemporaneității (vezi, în special, articolul *Teatrul Național*, din volumul II al ediției de față).

Vlahuță demonstrează argumentat faptul că artistul nu ate ce căuta alături de aristocrația care disprețuiește valorile românești. Deci locul artistului nu este „în saloanele bogate”, alături de clasele parazitare, chiar dacă unii reprezentanți ai acestora își revendică în mod fățarnic rolul de mecenați. În destrămarea acestui mit, contribuția lui Vlahuță este deosebit de importantă, mai ales pînă în jurul anului 1900.

Dar publicistica lui Vlahuță oferă sugestii pentru o înțelegere și mai largă a peisajului literar al epocii lui. Ceea ce fixează el cu deosebită acuitate — și aceasta începînd tot din jurul anului 1886 — este contradicția de fond dintre situația artistului cinstit, integru, și alcătuirea socială strîmbă a vremii lui. Vlahuță afirmă deschis că într-o asemenea atmosferă viciată nu se poate dezvolta un talent autentic. Autorul romanului *Dan* are meritul de a fi adus primul dovezi elocvente și categorice asupra ostilității cu care alcătuirea burghezo-moșierească privește arta și scriitorul onest. Spiritul său atent de observație l-a făcut să înțeleagă principalele cauze care generau o asemenea stare de lucruri: lipsa oricărui sprijin material pentru artistul adevărat, care nu se arăta dispus la concesii înjositoare, mai apoi răsturnarea scării valorilor și absența oricărui criterii de selecție și de apreciere judicioasă. Cazul cel mai reprezentativ pentru destinul tragic al scriitorului român îl reprezenta Eminescu. De aceea, paralel cu Gherea și împotriva părerilor lui Titu Maiorescu, Alexandru Vlahuță a susținut ideea că drama lui Eminescu se datorește împrejurărilor social-economice care l-au ținut pe marele poet într-o stare de adîncă și perpetuă sărăcie. Acad. Tudor Vianu a demonstrat convingător, pe baza unor texte paralele, cum părerile lui Vlahuță, exprimate în conferința *Curentul Eminescu*, privind destinul celui ce a scris *Luceafărul*, se aflau la antipodul ideilor susținute de Titu Maiorescu. Conferința din 1892 sublinia de fapt concluziile unor adevăruri pe care cu destulă energie Vlahuță le expune încă în 1886: „Dar într-o societate în care trîndăvia leneșe, lingușitoare și vicleană este mai bine plătită decît munca cea mai cinstită și mai inteligentă [...] într-un timp în care un nerușinat spion al poliției se găsește în mai bune condiții de existență decît un profesor de universitate... într-o astfel de țară și pe așa vremuri, desigur, un Eminescu nu poate trăi” (s.n.). Iar cîteva luni mai tîrziu, Vlahuță revine în patetica lui „scrisoare” din ianuarie 1887, insistînd din nou asupra mizeriei în care se zbătea

poetul: „Eminescu e sărac. Aceasta nu e o rușine pentru el, dar e o mare nenorocire și pentru el, și pentru noi.”

Mai mult, Vlahuță denunță pe cei vinovați de starea degradantă în care se afla cel mai mare poet al țării. Cei doi factori răspunzători erau, după părerea lui, *guvernul și palatul*; primul „hărăzește moșii bogaților”; cît privește regele, el este „lacom de bani și cumplit de avar”. Dar numai o dată cu apariția articolelor lui Gherea despre *Decepcionismul în literatura română* și *Eminescu*, Vlahuță va reuși să explice pesimismul poetului, pornind de la situația lui socială și materială.

De aceea în articolul scris cu prilejul încetării din viață a lui Eminescu, Alexandru Vlahuță înfățișează imagini ale existenței nenorocite a poetului, arătînd că aceasta i-a cauzat nefericirea în viață și a dus la timpuriul său sfîrșit: „A adormit în sfîrșit această jertfă glorioasă a unei societăți frivole și nepăsătoare, spunea Vlahuță în 1889. Într-o țară cu atîtea nulități triumfătoare, un poet atît de mare și de cinstit nu putea să moară decît într-un spital de nebuni” (*Amintiri despre Eminescu*). Trei ani mai tîrziu, în conferința *Curentul Eminescu*, își însușește pe deplin concluziile lui Gherea și afirmă: „...Eminescu a fost toată viața lui adevăratul tip al proletarului intelectual în societatea noastră burgheză”.

Dezvoltînd această idee fundamentală în înțelegerea cauzelor pesimismului eminescian, Vlahuță angajează cunoscuta polemică, despre care am vorbit, cu Titu Maiorescu, spulberîndu-i afirmațiile cu ajutorul unor documente și mărturii autentice.

Concluzia acestei demonstrații este expusă într-o frumoasă imagine cutremurătoare prin adevărul ei: „Un palton vechi peste cămașă ș-o pereche de galoși în casa de nebuni, iată tot ce a avut în cele din urmă Eminescu”. Ne aflăm pe culmea cea mai înaltă atinsă de Vlahuță pe tărîmul înțelegerii și definirii locului și poziției artistului în societatea burgheză. Și nu-i mai puțin semnificativ faptul că, dacă Gherea a statornicit din punct de vedere teoretic această noțiune (proletarul intelectual), Vlahuță este primul care o ilustrează artistic, mai întîi în nuvele, dintre care *Din durerile lumii* ni se pare cea mai interesantă, și în special prin romanul *Dan*.

În primul deceniu al secolului nostru Vlahuță trece în această privință de la atitudinea de negare la aceea de afirmare. Acum nu întîlnim numai imprecapii violente, demascări categorice ale unui sistem social ce ținea artistul într-o stare de înjositoare pau-

pertate, ci și unele propuneri pentru remedierea acestei stări de lucruri. În sprijinul inițiativelor sale citează convorbiri avute cu ani în urmă cu Eminescu, care visa, de pildă — în timp ce se adăpostea de frigul năprasnic din camera lui, într-o cafenea sordidă — o casă a artiștilor.

Lansează apeluri pentru înființarea unei case de editură a scriitorilor. Planuri generoase, dar nerealizabile în acele împrejurări! De aceea, după câteva asemenea chemări în pustiu, Vlahuță s-a resemnat și el, dându-și seama că nu clasa diriguitoare de atunci avea să creeze artiștilor condiții omenești de viață și lucru.

Dar am avea încă o imagine incompletă asupra activității lui Vlahuță dacă nu am arăta că, paralel cu demascarea condițiilor de viață pe care artistul trebuia să le înfrunte în acea vreme, el a întreprins și o consecventă operă de denunțare a acelor scriitori ce se serveau de mijloace necinstite pentru a-și asigura o existență tihnită, călduță. I-a displicut scriitorul nevertebrat, dispus la concesii dezgustătoare, de dragul comodității mic-burgeze, sau a unei ascensiuni în ierarhia politică și socială. A repudiat cu vehemență umiliința, lingsușirea, prosternarea în fața mai-marilor zilei. A cerut cu intransigență scriitorului să-și manifeste independența față de „sacul cu aur“ al burgheziei și să privească cu maximum de prudență și de suspiciune orice tentație, oricât de ademenitoare ar fi ea. Adresându-se în 1895 unor tineri scriitori care fondaseră o revistă purtând numele reginei, Vlahuță îi stigmatizează, readucând înaintea lor exemplul de demnitate pe care l-a dat Mihail Eminescu: „*Gîndiți-vă la poetul vostru iubit și spuneți dacă el ar fi primit vreodată să facă parte dintr-o societate de tineri cari își pun entuziasmul sub protecția palatului*“. În concluzie, Vlahuță afirmă categoric un crez de viață pe care l-a respectat întotdeauna: „*Nu, scumpii mei, nu e demn să faceți din literatură un taler de cerșitorie. Arta n-are ce căuta în palat. În orice caz, ea trebuie să intre în picioare acolo, nu pe brânci*“. În această direcție scriitorul a desfășurat un foc concentric.

I-a descalificat pe publiciștii slugarnici (vezi „*Rîndunica inspirată*“ sau *hop și noi cu „sărutarea“ și Bene-merenti*), ne-a creionat chipul parazitului și al șarlatanului intelectual, ajuns prin procedee detestabile pe treptele înalte ale vieții culturale (*Un triumfător*), pe cei care transformau publicistica literară într-un negoț trivial, într-o ocupație imundă (*O idee mare, Parazitul nr. 2*) etc.

„Splendidă-naintea noastră
să ne-arate-o lume nouă“

Dacă nu acestea sînt căile artistului în societate, atunci care este misiunea și rolul său? Pînă în preajma întîlnirii cu Dobrogeanu-Gherea, Vlahuță s-a menținut numai la atitudinea critică în această privință. După ce va cunoaște mai îndeaproape ideile socialiste, el va adopta o atitudine constructivă. Situîndu-se pe linia celor mai nobile tradiții ale culturii noastre militante, Alexandru Vlahuță, alături de George Coșbuc și precedat de Alexandru Macedonski, au întărit în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea crezul literaturii românești, inspirate din viața poporului, din suferințele lui. Dar, spre deosebire de înaintașii săi, scriitorii anului 1848 și Macedonski, Vlahuță a trebuit întîi să respingă, după cum am văzut, mrejele artei fără finalitate și mesaj, pe care i le întindea „Junimea“. A crezut la început că soluția nu este decît retragerea în sine, atitudinea rezervată în fața vieții: „*Lumea ce ai fost visat-o neaflînd-o nicăirea, / Caută-ți în tine însuși liniștea și fericirea*“. Aceasta era concluzia poeziei *Liniște*, apărută în 1888. De aici și pînă la punctul de maximă al afirmării poziției sale militante — conferința *Curentul Eminescu* și poezia *Unde ni sînt visătorii?*... — au trecut puțini ani. Dar părerile lui Vlahuță evoluează în urma influenței lui Gherea în direcția înțelegerii artistului ca un participant activ la viața socială și un deschizător de drumuri în lupta pentru „o viață nouă“. Este poate momentul cel mai însemnat al activității lui Alexandru Vlahuță. După cum am văzut pînă acum, pe Vlahuță l-au preocupat la începutul activității sale în special problemele atitudinii morale a scriitorului și tainele procesului de creație. Aceste două noțiuni se prezentau într-o strînsă unitate. Elaborarea și constituirea operei artistice reprezentau treptele superioare,

chintesena poziției etice a scriitorului. Dar Vlahuță, deși lovisc cu destulă vehemență în mediocritatea artistică, în contrafacerile literare, nu reușise pînă în jurul anului 1892 să dea o imagine sintetică asupra poeziei vremii sale. Articolele sale de pînă la cunoscuta conferință *Curentul Eminescu* surprindeau numai instanțamec reale din viața literară a epocii. *Curentul Eminescu* însu-mează de fapt toate aceste luări de poziție pe care le-am analizat și în capitolele precedente. Alexandru Vlahuță a intuit și a descris primul caracteristicile „curentului Eminescu”, dîndu-i numele sub care el a și rămas în istoria literaturii noastre. Prin acest termen Vlahuță nu definea un *curent literar*, ci o stare de spirit creată în lirica romînească, ca urmare a unei false înțelegeri a sensului poeziei lui Eminescu.

Lirica noastră cunoștea după moartea marelui Eminescu un moment de involuție și derută. Macedonski, poetul atît de hulit, nu era cunoscut decît în cercul admiratorilor și discipolilor săi literari. După epigrama adresată lui Eminescu, influența sa în rîndurile publicului trecea printr-un moment de criză. Vitalitatea, energia și suflul optimist al versului său nu aveau o înfrîurire puternică asupra tinerimii aspirante la gloria muzelor din pricina izolării în care se afla pe atunci poetul. În afară de aceasta, în perioada istorică la care ne referim încep, după cum vom vedea mai jos, să se afirme elementele negative ale esteticii lui Macedonski. Coșbuc, proaspăt venit de peste munți, nu reușise încă să se impună atenției publice.

Intr-un fel, se întîmpla la noi ceea ce cu un secol și mai bine în urmă se produsese și în literatura germană, ca urmare a apariției *Suferințelor tînarului Werther*. „Febra wertheriană” — cum a fost numită — se soldase chiar cu sinucideri. „Eroii” acestor drame purtau în buzunar un exemplar din cartea lui Goethe!

Bineînțeles, la noi „febra eminesciană” nu luase asemenea proporții și nu avusese urmări atît de tragice. Cei care-l imitau pe Eminescu și îl demonetizau prin falsificare împrumutau numai elemente exterioare, pentru a cînta o durere imaginară, confecționată. O astfel de literatură, compusă din litaniiile unor improvizati versificatori, care mimau sentimente profunde, se caracteriza printr-o desăvîrșită platitudine artistică. Ceea ce arată de la bun început și Alexandru Vlahuță: „...stocul nostru de producțiuni literare sînt o mare parte de copilării, imitații și plagieri școlă-

rești, cari-n adevăr au ajuns nesuferite prin mulțimea și artificialitatea lor”.

Atunci, de ce meritau truda declanșării unei ofensive împotriva lor?

Mai întîi, pentru că — așa cum spunea și Vlahuță — amenințau ca o adevărată plagă literatura noastră, dîndu-i un colorit sumbru, ducînd-o la sterilitate și stagnare. Dar nu numai caracterul ei contagios trebuia combătut, ci și ideile greșite privind sursa acestei stări de lucruri. Se considera mai întîi că poezia lui Eminescu ar fi avut o influență nefastă asupra tineretului, i-ar fi picurat în suflet otrava disperării, a dezgustului de viață. Vlahuță demonstra faptul că în versurile imitatorilor nu-i vorba de însușirea creatoare a moștenirii eminesciene, ci de o „*combinare de cuvinte și de forme ale maestrului, care-a suferit în adevăr și a gemut pe coardele lirei lui*”. Această precizare este urmată de o constatare esențială: „*Eminescu și-a trăit versurile — ele izvorăsc din adîncul vieții lui, care-n adevăr a fost nenorocită*”.

Ceea ce aduce cu adevărat nou și revelator conferința *Curentul Eminescu* este afirmarea deschisă a unui punct de vedere militant, înaintat în înțelegerea artei. Dacă pînă acum aceste imperative se materializau mai ales în îndemnul adresat scriitorului de a fi cu deosebire atent la problemele timpului său, la „durere lumii” care îl înconjoară, acum ele capătă un înțeles și o semnificație mult mai clară. El vedea „chemarea” și „viitorul” poeziei în atenția pe care scriitorul o va acorda omului: „*Omul, mobil și perfectibil, devine din ce în ce mai interesant; condițiile de trai, pozițiunea lui în societate, patimile și bătăile inimii lui încep din ce în ce mai mult să atragă și să preocupe pe artistul modern*”.

De aceea Vlahuță consideră îndreptățit „pesimismul” provocat de tablourile dramatice ale vieții sociale contemporane lui (de pildă o explozie de grizu care aduce moartea unui mare număr de mineri), care este „*și moral, și eminent artistic*”. Consecvent acestui principiu, Vlahuță vede pe artistul viitorului, care „*se va umple de seva puternică a vieții timpului său*” și „*va căta blind și inhibitor în juru-i, și va vedea pe cei umiliți și nedreptății, va pipăi rănile societății noastre, va vedea relele și dezordinea lumii și vieții de acum*”. Versul acestui artist al viitorului îl asemăna cu „o trompetă de luptă”, care va arăta omenirii „*un splendid, un grandios răsărit de soare, peste-o lume ș-o viață nouă!*”

Ceea ce Vlahuță exprimă în versuri patetice și în poezia citită la sfârșitul conferinței, cunoscută sub numele *Unde ni sînt vișătorii?*..., care se încheie cu vibrantul îndemn adresat artiștilor :

„Valurile de-ntuneric despiciîndu-le în două,
Splendidă-naintea noastră să ne-arată-o lume nouă !“

Mulți au considerat conferința *Curentul Eminescu și poezia Unde ni sînt vișătorii?*... ca un moment de răscruce în literatura noastră. Afirmăția are partea ei de adevăr. Nu trebuie să înțelegem de aici că această manifestare publică a determinat o schimbare radicală a peisajului liricii românești din acea vreme. Dar ea reprezintă un moment în istoria ideilor despre artă, o afirmare deschisă a unui crez militant, o pledoarie pentru literatura socială. *Curentul Eminescu și Unde ni sînt vișătorii?*... se înscriu în istoria esteticii noastre, descinzînd din programul *Daciei literare*, alături de *Misiunea poeziei* — articolul lui Cezar Bolliac — și de *Epigonii* lui Mihail Eminescu, ca cele mai ferme profesii de credință ale literaturii realiste românești din secolul al XIX-lea.

Dar conferința și poezia lui Vlahuță mai trebuie privite și dintr-o altă perspectivă. Ne aflăm în perioada în care Macedonski și scriitorii aflați în jurul său încep să agite din ce în ce mai insistent steagul „poeziei noi“, să caute „alte orizonturi“ în literatura decadentă a Apusului. În 1892 Macedonski publică *Poezia viitorului*, manifestul simbolismului autohton, în care se afirma : „*Poezia viitorului nu va fi decît muzică și imagină*“. Mărturiile contemporane ne demonstrează că atare teorii începușeră să aibă circulație în rîndurile tinerimii. Dimitrie Anghel, vorbind despre aceeași perioadă (în portretul *Eduard Gruber*), își amintea de faptul că : „*În literatură, Occidentul francez, cu versurile și manifestele în care se propaga doctrina nouă a simbolismului, mijise misterios, ca o auroră viitoare*“. Deci conferința *Curentul Eminescu* nu este numai o vehementă luare de atitudine împotriva pesimismului posteminescian, ci și o afirmare a pozițiilor artei realiste românești într-un moment în care simbolismul începuse să-și caute o platformă teoretică.

Curentul Eminescu a fost cea mai deplină și mai complexă înțelegere de către Vlahuță a locului și rolului pe care îl are artistul în societate. A fost momentul în care influența ideilor socialiste asupra artei s-a manifestat cu cea mai mare pregnanță asupra scriitorului. Dar nu mult după aceea va începe și momentul in-

voluției. Pentru că Vlahuță, ca orice intelectual mic-burghez, nu a înțeles că împlinirea aceluși vis al său — „*un splendid și grandios răsărit de soare, peste-o lume și-o viață nouă*“ — nu se poate realiza decît prin angajarea fermă a artistului în lupta socială.

De aici încep limitele gîndirii lui artistice, care au ieșit în evidență doi ani mai tîrziu, cu prilejul cunoscutei sale polemici cu publicațiile socialiste. Ruptura lui de ideile și oamenii care determinaseră o orientare atît de fertilă în scrisul său a pornit de la atitudinea negativă pe care Vlahuță a avut-o față de conferința lui Anton Bacalbașa, *Artă pentru artă*, s-a agravat cu prilejul sărbătoririi zilei presei din 10 mai 1894 și a degenerat în insulte personale, în campanii cu caracter xenofob și antisemit, duse cu înverșunare de Alexandru Vlahuță.

Dar nu amănuntele acestei discuții interesează, mai ales dacă ne gîndim la faptul că *Vieața*, revista care a fost portstindardul ideilor lui Vlahuță, a încheiat polemica exprimîndu-și regretul față de cele întîmplate. Esențial este un alt fapt : cu acest prilej s-a dovedit neputința lui Alexandru Vlahuță de a înțelege sensul artei angajate, datorită artistului de a se situa pe pozițiile proletariatului, singura clasă care lupta consecvent pentru triumful ideilor de dreptate socială, al căror partizan era și el.

A reieșit clar faptul că Vlahuță nu vedea în artist mai mult decît un generos „semănător“ de idealuri. Dar el credea, naiv, că pentru împlinirea acestor idealuri artistul nu trebuie să adopte o atitudine hotărîtă, de luptător. În focul polemicii, Vlahuță denaturează cerințele artei militante, prezentîndu-le de-a dreptul caricatural. După el, esteticienii artei socialiste ar fi impus scriitorului normative de-a dreptul absurde : „*Nu trebuie să cinși frumusețile naturii, freamătul codrului, pajistea cîmpului... Nu trebuie să-ți iubești patria, nu trebuie să lupți pentru ridicarea și cinstea neamului tău.*“ * Contradicțiile și confuziile gîndirii sale sînt acum evidente. El nu putea să înțeleagă perspectivele pe care le deschidea scriitorului angajarea în lupta proletariatului, sensul major al operei artistului dăruit clasei celei mai înaintate din societate. Simplificînd în mod vulgar estetica marxistă, Vlahuță se declara partizan al unei arte „libere“, care să nu fie pusă în slujba nici unui partid politic : „*Viața e așa de complexă, privilegiile ei sînt așa de variate, încît un poet care și-ar pune sufletul sub epitropia unui program și s-ar încăpășina să privească lumea*

* *Artă socialistă*, în volumul *Un an de luptă*, p. 105.

numai dintr-un anumit punct de vedere, lasă că ar vedea-o fals, dar și operele lui ar deveni de o monotonică insuportabilă. Talentul lui, pus în serviciul unui partid, ar fi negreșit un prețios organ de propagandă...” * Este clar că un asemenea mod de a dezbate esența artei, cu tendință se transforma într-o invectivă care nu putea duce la clarificarea unei poziții estetice. Vlahuță nega ceea ce afirmase cu puțin timp înainte, contrazicea principiul pentru care, după cum am văzut, luptase cu atâta ardoare și respingea idei ce-i călăuziseră perioada cea mai bogată a scrisului său. Dobrogeanu-Gherea a sesizat cu ascuțime limitele gândirii social-artistice a lui Vlahuță, dându-i o explicație adevărată. Pornind de la o metaforă a lui Vlahuță, Gherea definea esența ideologică a atitudinii scriitorului, caracteristică pentru intelectualul entuziast și generos care pornește la drum alături de cei mulți, dar se oprește în cale, descurajat de greutățile și obstacolele întâmpinate. De aceea, la întrebarea lui Vlahuță: „Unde duci corabia, domnule Gherea?” acesta va răspunde: „Povestea navei e veche. Sînt mii de ani de cînd călătorește ea spre ținta îndepărtată ce se cheamă ideal social. Sînt mulți care se imbarcă pe ea, ademeniți de farmecul călătoriei și de frumusețea țintei. Dar nu fiecare poate să reziste furtunilor și nenumăratelor primejdii ale călătoriei; de aceea, mulți rămîn în drum.” **

Și Vlahuță a fost unul din aceia care n-a rezistat nici furtunilor, nici primejdiilor. S-a pierdut din pricina neputinței sale de a înțelege care forță socială a istoriei i-ar fi dat posibilitatea să-și afirme din plin idealurile generoase și democratice susținute pînă atunci. Aici aflăm sursa polemicii sale cu socialiștii. Vlahuță a crezut în falsul mit al existenței unei așa-zise „independențe” a artistului în societatea burgheză. Dar sorgintea unei atare atitudini o aflăm nu numai în limitele obișnuite ale gândirii intelectualului mic-burghez, ci și în anumite trăsături particulare, specifice gândirii lui Alexandru Vlahuță.

Scriitorul, care la începutul activității sale lucrase în redacțiile officioaselor partidelor burgheze, ajunsese să identifice noțiunea de „politică” cu sistemul practic de conducătorii celor două „facțiuni”, cum le numea Caragiale.

* Sectari, în *Un an de luptă*, p. 188.

** Artă pentru artă și artă cu tendinși, o convorbire a lui C. D. Anghel cu Gherea, în C. Dobrogeanu-Gherea, *Studii critice*, vol. I, E.S.P.L.A., p. 256.

Tragedia lui Eminescu, consumată în încăperile mizerabile ale ziarului conservator *Timpul*, între șpaltele și telegramele externe care i-au răpit anii cei mai frumoși ai vieții, i-au furnizat lui Vlahuță argumentele pentru a susține retragerea artistului din această luptă. Sesizînd cu ascuțime un fenomen real în societatea burgheză — situația artistului silit să îndure umilitoare funcții în presa partidelor „cu pretenții istorice”, care-i stăvileau inspirația și-l istoveau — Vlahuță generalizează pripit și trage concluzii complete false. Avea dreptate să spună — în 1909 — gîndindu-se care ar fi fost soarta lui Eminescu dacă marele poet ar mai fi trăit pînă la 60 de ani: „Ar fi prim-redactor la Epoca sau la Conservatorul. Atît, și nimic mai mult. Politica ar fi avut de la el o sumă de articole admirabile, pe cari mai tîrziu tot literatura ar fi trebuit să le culeagă, pentru ca să se mai despăgubească de poeziile pe cari poetul n-ar fi avut vreme să i le dea... Și încolo, nimic: Canon mai lung. Decepții mai multe. Iată ce ar fi avut Eminescu de la «politică», pînă-n cele din urmă” (Eminescu în politică).

Dar de la această adevărată și amară constatare a rolului nefast al politicii burgheze, în care el vedea, pe bună dreptate, „toată istoria dureroasă a ticăloșiiilor noastre”, pînă la recomandarea dată artistului, de a nu fi prin scrisul său de partea celor care acordă acestei noțiuni un înțeles radical opus, este o deosebire categorică. Aceeași limitare a puterii sale de înțelegere, aceeași absolutizare a înțelesului noțiunii de „politică” o aflăm și în corespondența publică, pe tema *Politică și literatură*, pe care o poartă în 1910 cu I. L. Caragiale. Vlahuță se întreba din nou: „Poate un artist, un literat, bunăoară, să se coboare în arena luptelor politice fără nici un neajuns pentru seninătatea lui, pentru mîndria lui, pentru arta lui?” El considera că „atmosfera în care trebuie să trăiască un gladiator politic nu ar putea să convină plămînilor unui artist”. Vlahuță credea că artistul este deprins „să respire aerul curat al înălțimilor”. Iar din aceste scrisori reiese clar ceea ce am arătat mai sus: Vlahuță avea în vedere sistemul politic burghez, întrucîmpat de „palpitantele certuri politice dintre Iordăchel Gudurău și Raul Grégoraschco”. Lui Vlahuță îi era teamă ca artistul să nu se „înhamă la furgoanele poziției pentru scopuri de acelea cari nu scuză mijloacele”. În acest sens înțelegea, spre sfîrșitul carierei sale, ideea incompatibilității artistului cu lupta politică.

A înțeles caracterul odios al politicii burgheze din timpul lui, arătând elocvent ce urmări nefaste a avut pentru artiștii *siliți* de împrejurările vieții să-i slujească, într-un fel sau altul, și a recomandat cu justețe scriitorilor să nu alunece în această mocirlă. Dar a făcut greșeala să privească totul prin această prismă și să nu vadă mai departe, să nu înțeleagă și sfera adevărată a acestei noțiuni, să creadă că, indiferent în slujba cărui partid sau clase sociale s-ar afla scriitorul, aceasta ar însemna pierderea libertății, a independenței sale. De aceea îndemnurile lui sînt unilaterale, iar atunci cînd nu fac distincțiile necesare, fapt întîmplat în timpul amintitei polemici cu revistele și ziarele socialiste, ele sînt profund eronate.

Nu trebuie să tragem concluzia falsă că autorul poeziei 1907 ar fi predicat izolarea artistului de societate. Mai întîi, întreaga sa operă dovedește contrariul celor afirmate de dînsul. Nevînd să facă „politică” în lucrările sale literare, Vlahuță s-a aflat în cea mai mare parte a vieții sale — în ciuda considerațiilor teoretice din timpul acestei polemici — pe poziții ofensive împotriva politicii partidelor burgheze. Faptul a fost relevant și de publicațiile socialiste chiar în timpul polemicii din 1894. Pentru că ceea ce caracterizează atitudinea lui Vlahuță față de artă este credința că ea nu poate fi departe de viața poporului, de suferințele și aspirațiile lui. El nu voia să-l vadă pe literat la remorca partidelor politice burgheze, dar niciodată n-a crezut că scriitorul trebuie să cultive o artă lipsită de suflul vieții adevărate: „*Departe și indiferent, nu, Doamne ferește. Mai întîi că asta nici nu-i cu putință, ș-apoi... nici n-ar fi bine. Semînți din floarea care încolțește într-un pahar cu apă se pot scutura pe pămînt, dar nu mai încolțesc. Așa se întîmplă și cu gîndurile poetului care a pierdut atingerea cu viața cea mare și plină de frămîntări a neamului său*”, spunea în amintita corespondență cu I. L. Caragiale. Este idealul exprimat și în poeziile sale de după 1900, în marea lor majoritate dedicate misiunii artistului în societate. Numai că acum, pe fondul didactic al acestor versuri programatice, se altoiește și o notă mistică, scriitorul înțelegînd uneori „cuvîntul” ca expresia unei puteri magice. Dar important este faptul că, într-o epocă de afirmare a simbolismului și a altor tendințe decadente, Alexandru Vlahuță continuă să fie partizanul artei adevărate, al artei puse în slujba celor mulți. El era conștient de faptul că „*mulțimea cere-o poezie nouă*”, și de aceea ironiza în *Slăvit e versul...* pe literații care n-aveau „*nimic de*

spus” și pe criticii „*ce-n gol văd adîncimea*”. Se reîntorcea la vechile convingeri exprimate în *Liniște, Delendum...*, *Unde ni sînt vizătorii?...*, parafrazînd în mod ironic poezia simbolistă din acei ani. Satiriza, în primul rînd, pe poeții care voiau să treacă drept „*profunzi*” pentru că scriau versuri neinteligibile. Îi numea „*amăgitori de gînduri*” pe cei ce luau aminte „*doar la crestarea silabelor*”.

Dar în aceste ultime rînduri ale cercetării noastre privitoare la poziția lui Vlahuță față de curentele literare și la atitudinea sa estetică, este necesar cu tot spiritul de obiectivitate să completăm imaginea pe care încobște o aveam pînă acum asupra scriitorului. Cum am spus, Vlahuță a fost un apărător consecvent al artei realiste, respingînd infiltrațiile literaturii decadente apusene. Dar și el, alături de Caragiale și Delavrancea, a avut totuși o optică restrînsă asupra fenomenului literar, n-a ținut întotdeauna pasul cu evoluția artei. Ne referim la acele elemente de real progres pe care arta în general le-a cucerit în secolul nostru și față de care Vlahuță a rămas uneori opac. Mai ales după 1900, a fost și el unul din aceia care a contribuit prin scrisul și prin atitudinea sa la crearea confuziei de valori caracteristică școlii critice a semănătorismului. A apreciat atunci scriitorii cu totul neînsemnați, lipsiți de orice înzestrare, ca Ion Gorun sau Constanța Hodoș, a crezut că Ion Bîrseanu va fi „*un al doilea Eminescu*”.

În cercetările de pînă acum asupra lui Vlahuță s-a creat o confuzie. Pornindu-se de la omenia cu care Vlahuță și-a privit confracții mai tineri, de la spiritul de înțelegere pe care l-a arătat față de toți scriitorii onești, s-a ajuns la o generalizare care nu corespunde întocmai adevărului. *Omul* a privit cu simpatie și căldură pe scriitorii și artiștii tineri. *Scriitorul* a avut un orizont limitat, mai ales după 1900, cînd a rămas pe poziții estetice învechite și nu a înțeles tot timpul că literatura este un fenomen în evoluție. Dar în același timp trebuie să-i recunoaștem un merit esențial: a combătut aspectele într-adevăr negative ale literaturii noastre, chiar și în ultimii ani ai vieții sale. Din prudență, poate, dîndu-și seama că nu este pregătit să înțeleagă tendințele literare înnoitoare cu caracter pozitiv, nu a comis eroarea de a se situa împotriva lor, ci așa cum dovedesc răspunsurile date la „*Poșta redacției*” din *Semănătorul* — a militat pentru o artă apropiată de viață, încurajînd talentele și căutînd să stăvilească pătrunderea nouvalorilor în literatură. A preferat tăcerea, și numai atunci

cînd a constatat pericolul îndepărtării de viața poporului a luat
pana și i-a arătat cu multă prietenie lui Brîncuși pericolele care
îi pîndeau creația (vezi, în acest sens, articolul *Cumințenia pămîntului*,
publicat în 1910). Vlahuță a rămas mereu credincios
artei realiste și a manifestat o mare simpatie față de tinerii scrii-
tori, pe care i-a încurajat cu căldură. O scrisoare a Hortensiei
Papadat-Bengescu* ne dovedește că Vlahuță a sprijinit și a
încurajat începuturile ei literare. Este interesant de știut că spre
Vlahuță s-au îndreptat în ultimii ani ai vieții lui scriitorii tineri,
care aduceau un suflu nou în literatura noastră (Tudor Vianu,
Camil Petrescu, Tudor Teodorescu-Braniște). Dacă subliniem si-
nuozitățile, greșelile, exagerările, ca și opacitatea pe plan estetic
de care a dat dovadă după 1900, nu putem uita nici rolul
însemnat al lui Vlahuță în promovarea literaturii realiste.

* Scrisoarea, datată martie 1919, ne-a fost comunicată de arhitecta Ruzanda
Grigorescu-Vlahuță.

„O prăpastie pururea deschisă a
stat între popor și conducătorii
lui. De-o parte, numai datorii
— de alta, numai drepturi.“

Capitolele de pînă acum au căutat să prezinte unul din aspek-
tele esențiale ale moștenirii literare lăsate de Alexandru Vlahuță :
contribuția sa la definirea rolului artei și a misiunii scriitorului
în societate și la cunoașterea luptei ce s-a dat după 1886 între
cele două principale curente din cultura românească : junimismul
și socialismul. Participant pasionat la marile dezbateri de idei din
ultimele două decenii ale secolului trecut, lui Alexandru Vlahuță
îi datorăm una din cele mai exacte mărturii despre frămîntările
literare ale acestui timp. Rămîne să vedem, în rîndurile care
urmează, în ce măsură scriitorul a fost consecvent acestor principii,
cît de fidel și de nuanțat răsfrîng scrierile lui Alexandru Vla-
huță imaginea realității și cît de mari sînt deformările și erorile.
Numai analizînd atitudinea sa față de societate, față de partidele
politice, numai înțelegînd în adevărata lui lumină patriotismul
scriitorului și limitele lui, vom reuși să explicăm căile prin care
Vlahuță a devenit primul teoretician al semănătorismului. Pen-
tru că, așa cum va reieși din argumentele ce le vom aduce în
continuare, semănătorismul și-a avut izvoarele, în cazul lui Ale-
xandru Vlahuță, nu în atitudinea sa literară, ci în cea social-poli-
tică, în modul în care înțelegea el raporturile dintre clase și
modul de rezolvare a situației dramatice a țărănimii noastre. Am
văzut în capitolele precedente faptul că, de pildă, una din pă-
rerile literare ale lui Vlahuță de pînă în preajma anului 1895,
nu prevestea ideologia semănătoristă. Ca să dăm numai un
exemplu : paseismul literar, predicat cu atîta ardoare în articolele
programatice ale lui Vlahuță la *Semănătorul*, era repudiat cu
consecvență la începutul carierei sale artistice. Dar toate trăsăturile

definitorii ale semănătorismului pe plan social și politic le aflăm în optica sa asupra societății românești. În același timp noi trebuie să judecăm opera literară și în funcție de intențiile autorului, de ceea ce a vrut să realizeze el și de modul în care s-au concretizat aceste dorințe. Or, Vlahuță a năzuit ca arta lui să izvorască din frământările societății contemporane lui. Acad. Tudor Vianu sublinia această trăsătură esențială a literaturii lui Alexandru Vlahuță, la care „apare mai izbitoare... aplecarea de a oferi cititorilor «documente omenești»: un motiv pentru care opera lui Vlahuță păstrează valoarea unei mărturii foarte exacte asupra oamenilor și împrejurărilor din timpul său” *.

*

Ibrăileanu a observat cel dintâi faptul că în opera lui Vlahuță „găsim toate simpatiile și antipatiile intelectualului de după 1880” **. Într-adevăr, Vlahuță a făcut parte din familia spirituală a lui Caragiale și Delavrancea, observînd în general aceleași mari racile ale societății românești. Dar el a fost cu precădere sensibil la fenomenul de parvenitism și parazitism social. O notă protestatară și pamfletară însoțește scrisul său chiar de la primele lucrări publicate. Vlahuță nu a devenit un adept al partidelor politice burgheze. Iar dacă la un moment dat a nutrit din eroare o efemeră simpatie pentru fruntașul de atunci al partidului liberal, Ion I. Brătianu, peste cîțiva ani și-a dat seama cît de odios era acest om, calificîndu-l drept un „negustoraș de vinuri și de fraze goale”. Critica lui la adresa burgheziei nu și-a avut sursa în simpatia față de clasa aristocratică, așa cum s-a întîmplat, într-o bună măsură, cu Macedonski, el nu repudiază parvenitismul din punctul de vedere al lui Dinu Murguleț, boier de vișă veche, așa cum o va face, cam în același timp, Duiliu Zamfirescu. Critica sa pornea din nemulțumirea intelectualului lovit chiar de la începutul carierei lui de nedreptățile orînduirii burghezo-moșierești. Pe măsură ce se apropie de mișcarea socialistă, orizontul său devine mai larg, de aceea putem spune că în perioada anilor 1888—1894 Vlahuță vorbește din punctul de vedere al maselor populare. Urmează apoi o scurtă și neconclu-

* Tudor Vianu, studiul citat, p. 78.

** G. Ibrăileanu, studiul citat, p. 48.

dentă perioadă de iluzii, după care Alexandru Vlahuță își dă seama din nou de adevărata față a lucrurilor, mai ales atunci cînd izbucnesc răscoalele din 1907. Dar acum atitudinea sa nu mai este aceea a pamfletarului, ci a moralistului. A unui moralist care privește cu superioritate o societate rău întocmită, o deza-probă, fără a lovi cu violență. Amărăciunea acumulată se va cristaliza însă în forme mai active abia în timpul primului război mondial. Ceea ce vrem să precizăm este faptul că, dacă după 1900 filonul critic cunoaște momente de istovire, de temporară secătuire în opera publicată, nu înseamnă că Vlahuță s-a împăcat cu situația politică și socială. Carnetele de însemnări și scrisorile dovedesc zbućiumul sufletesc al omului preocupat de problemele viciei sociale cărora din păcate el nu le-a mai putut da expresia literară cuvenită.

După ce am stabilit această curbă sinuoasă, se mai face necesară încă o distincție. Spre deosebire de I. L. Caragiale, Vlahuță nu a intuit cu aceeași acuziune țesătura încîlcită a viciei politice burgheze. Din opera lui putem extrage mai ales caracterizări, definiții succinte ale politicianismului burghez, dar nu și situații, tipuri memorabile. Bineînțeles, atunci cînd parvenitismul include, fie ca țel final, fie ca una din etapele ascensiunii, mașinațiunile politice, Vlahuță nu ocolește aceste aspecte. Dar el nu are acuziții simț politic al lui I. L. Caragiale.

Aici trebuie stabilită, ca și în cazul lui Delavrancea, de pildă, contribuția sa la definirea societății românești. Poezii ca *Mă visasem într-un nor* * sau *Cîrmacii*, ** ca și două scurte lucrări în proză, *Banul* și *Paralela*, sînt expresia unui sentiment de nemulțumire provocat de nedreapta orînduire socială. Violența atacului din poezia *Cîrmacii*, descinde din *Scrisoarea III* a lui Eminescu. Numai că tînărul poet confunda încă plasticitatea cu expresia crudă, uneori aproape neliterară, prozaic introdusă în țesătura versului. De aceea, poezia cuprinde mai puțin versuri de mare profunzime și conciziune în același timp, cît constatări expuse cu indignare ***.

„Voi, cucoane mari, avute, ce-n mătăsuri și dantele
Vă-nvăliți a voastră carne, voi, ce-n cîteva inele
Purtați hrana ce lipsește unei jumătăți de țară...”

* Datați 1879.

** Datați 1881, iunie, publicată postum.

*** Ceea ce a determinat, probabil, și nepublicarea poeziei.

Contrastul dintre opulența acestor oameni și starea de neagră sărăcie a celor mulți este exprimat și în alte versuri de aceeași factură artistică :

„Când îi vezi cu ce mândrie, cu ce ochi semeți și crunt
Privesc azi din înălțime spre norodul tăvălit
În mizeriile-n care ei, călăii, l-au trântit...”

Rod probabil al unor lecturi din poezia romantică târzie, *Mă visasem într-un nor* conține în fond aceleași constatări, dar într-un fel ele par mai temperate, mai lipsite de o adresă directă. De aceea ea se compune dintr-o enumerare a unor păcate generale ale societății vremii lui :

„Am văzut talente-n zdrențe, Cinstea de foame murind.
Am văzut Puterea mândră pe Dreptate pălmuind,
Sărăcia-n jgheab de rele ca în guri de lei zvirlită ;
Ș-Avuția nemiloasă, în orgie tăvălită.”

Cît privește cele două încercări în proză amintite mai sus, dacă sînt generoase ca intenție, ele nu se situează, din păcate, decît în sfera publicisticii. Sînt notabile numai pentru a marca punctul de plecare al operei lui Vlahuță : conștiința inegalității sociale, a opulenței unui mănunchi de oameni, realizată pe seama celor mulți. Consecințele acestei stări de lucruri vor genera o atitudine critică în proza și publicistica lui Vlahuță și o accentuată stare de tristețe în poezia lui. Că nu-i vorba de o înflăcărare tinerească, ci de o atitudine constantă, ne-o dovedește consecvența cu care el a denunțat tipul parvenitului, al triumfătorului.

La Vlahuță, noțiunea de parvenitism este indisolubil legată de aceea de parazitism social. Aceste două trăsături defineau, după Vlahuță, fizionomia morală a înaltei societăți burghezo-moșierești și a celor ce căutau să-și croiască un drum în viață prin orice mijloace : „Ce credeți, iubii cititori — întreba el în 1886 — că generația care se ridică nu se va resimți de toate acestea și nu va trebui să se mlădie după calapoadele vieții aceștia ? Înțelegeți bine cît farmec poate să aibă asupra tinerilor cari deschiid ochii în lume această frumoasă perspectivă de a lînguși pe cci puternici, de a fi slugarnici și tîrători, pentru a trăi bine și-a cîștiga cît se poate mai mult, muncind cît se poate mai puțin.” De aici trebuie să pornim atunci cînd vrem să precizăm contribuția specifică a lui Vlahuță la caracterizarea acestui tip social.

Un asemenea individ îl „întilnești pretutindeni”. În școală „a fost un elev lenes, tembel și greu de cap” (Parazitul nr. 5), „cu cartea nu s-a prea împăcat, dar cu cărțile... lucru mare” (Parazitul nr. 4), uneori a „trecut patru clase de gimnaziu” (Chimiță). Dacă a ajuns să stea ceva mai mult în școală, urmarea este aceeași : „A fost un lenes și-un dezmățat, și... directorul seminarului[...] nu l-a mai putut ținea și l-a dat afară din școală” (O carieră într-un potcap). Drumul unora începe modest : sînt, ca Fănuță, funcționari într-o „cancelarie” din provincie, sau ca Dincă C. Buleandră, „scrîtoras la tribunalul din Tîrgoviște”. Alții, precum Chimiță, au un punct de plecare mai ferm, mai spectaculos, au moștenit „vro cincizeci de mii de franci”, au „petrecut doi ani la Paris”, de unde s-au întors, ca Tiberie Piscupescu, „doctor în drept[...] doctor în științele politice, economice și administrative, colaborator la mai multe reviste...”

De aici drumurile se ramifică. Fiecare dintre ei va alege altă cale de parvenire. Dincă C. Buleandră ajunge din trepăduș al tribunalelor... avocat (cu o diplomă cumpărată la Tîrgoviște). Înșală pe țărani naivi care cred că el le va da pămînt, își închiriază o casă pe strada Dionisie, primește clienții cu o poză marginală, aranjează ca, în timpul convorbirii cu cîșiva săteni, feciorul să-i anunțe vizita unuia din „slujitorii domnitorului”, pentru ca la sfîrșit bieții oameni să pună „pe biuroul avocatului tot ce au asupra lor și se duc să facă rost și de alte parale”. Grație acestui mod de „a lucra”, Dincă are acum „douăzeci de mii franci venit[...] casă frumoasă, nevastă de neam și-un băiat la Paris”. Frecvente sînt însă și alte două căi : parvenitismul prin politică și prin cultură. Pentru aceasta trebuie să fii „lingușitor ca o pisică și mlădios ca un șarpe”, cum era Chimiță, sau sigur pe tine, arogant, ca Tiberie Piscupescu. Altă cale trece obligatoriu prin alcovul unor femei bătrîne, care vor să-și ofere grațiile veștejite : „L-am văzut dăunăzi într-o trăsură de casă cu patru cai înaintași — o bunică sulimenită sta mareață lingă el... No. 5 venea de la moșie.” Este una din ipostazele cele mai tipice ale parvenitului burghez. „Fantele” știe să facă „pe gingașul” și își închipuie că este „irezistibil” (Chimiță). Altul este „Sander, fantele de tobă” (Profilul nr. 4), care : „Tînăr, frumuseț, bogat, / În saloane, printre rochi, / E copilul răsfațat”. Unui astfel de specimen : „Fără muncă, fără zbcium, / Toate cele-i merg în plin...” Asemenea „însușiri” îi asigură o ascensiune nelimitată, în calea lui nu se ridică nici o piedică : „Nici o poartă, spre mă-

rire / Pentru el închisă nu-i. / Alții luptă și asudă, / Iar izbinda e a lui. Il aflăm multiplicat în zeci de ipostaze; poate fi întâlnit la teatru: „*dichisit, pomădat tăia cu ochii damele din loji. Era crai rău în antracte*“ (Numărul lui... Legiune).

Dar mai este „*parazitul cultural*“, cel care folosește revista, cartea, conferința de la tribuna Ateneului, articolul de literatură pentru a-și putea asigura fie o căsătorie foarte avantajoasă, fie un venit sigur, fie o ascensiune rapidă în ierarhia politică. Am mai vorbit în capitolele precedente despre indignarea pe care i-a stîrnit-o lui Vlahuță literatul lipsit de demnitate, aflat în situația dezgustătoare de a face din scrisul lui o penibilă negustorie și cerșetorie publică. În seria celor șapte portrete de paraziți, dar și în *Tiberie Piscupescu*, în *O schiță*, Vlahuță caută să surprindă această formă de arivism. Un asemenea individ îți oferă „*o diplomă de președinte, sau cel puțin de membru fondator al unei societăți fictive, care lucrează de se prăpădește, pentru «cultura poporului român»*“ (Parazitul nr. 2). Pentru aceasta va trebui, bineînțeles, să plătești „*de la 40 de lei în sus*“. Altul (Parazitul nr. 3) „*zice că-i jurnalist*“ și are pentru fiecare laudă din articolele lui un anume „*tarij*“: „*«Simpaticul prefect»... costă un pol*“ etc.

Acestea sînt exemplarele umane care alcătuiau pătura conducătoare din timpul lui Vlahuță. Mijloacele pe care le folosesc aceste jalnice exemplare sociale pentru a ajunge la situații și demnități politice și sociale sînt, după cum vedem, profund necinstite. Aici cred că trebuie căutată contribuția originală a lui Vlahuță în contextul literaturii epocii sale. El a surprins, după N. Filimon, dar în alte împrejurări sociale, dinamica ridicării unor exemplare din clasele conducătoare, firele aparent nevăzute ale evoluției acestor indivizi care reușesc să dețină mari privilegii materiale, să ajungă deputați, miniștri, să devină figuri importante ale vieții culturale sau, pur și simplu, să ducă o viață parazitată.

Dar se naște întrebarea: a dovedit oare Vlahuță în opera sa dispreț numai față de „*clasele nouă, produs al formelor nouă și ridicare pe ruina celor vechi*“, așa cum credea Ibrăileanu *? Teza marelui critic, și anume, simpatia lui Vlahuță față de clasa boierească, nu se poate susține, în întregime, după o atentă cercetare a textelor. Am văzut de la bun început că, încă din producțiile sale juvenile, Alexandru Vlahuță respinge asemenea distincții.

* G. Ibrăileanu, lucrarea citată, p. 42.

Dimpotrivă, el avea în vedere pe „*cîrmacii*“ țării, deci pe toți cei ce reprezentau oligarhia burghezo-moșierească. „*Paraziții*“, despre care am vorbit, sînt în egală măsură progenituri ale claselor „*nouă*“ și „*vechi*“, între care Vlahuță nu făcea, în prima perioadă a activității sale, nici o deosebire. Dar atitudinea sa față de aristocrație cunoaște, la un moment dat, o notă deosebită, ce se cuvine a fi relevată. Alexandru Vlahuță se află printre scriitorii care au surprins fenomenul descompunerii boierimii minate de patimi, de vicii, de incapacitatea funciară de a munci, coruptă prin lipsa oricărei activități și prin trîndăvie. În felul acesta Alexandru Vlahuță se deosebește, așa cum am arătat, de Duiliu Zamfirescu și de Alexandru Macedonski și precede pe scriitorii care ne-au dat romanele dedicate boierimii decrepite, dintre cele două războaie mondiale, cum ar fi, de pildă, *Sfîrșit de veac în București* de I. M. Sadoveanu și *Prințul de Tudor Teodorescu-Braniște*. Vlahuță fixează în romanul *Dan*, momentul ruinării unei boierimi nu numai pe plan material, dar și în structura ei morală. Și demn de reținut este faptul că și în romanul *Dan* și în cunoscuta nuvelă *În vîltoare*, eroii proveniți din alte medii sociale privesc la început cu îngăduință această lume, pe care, practic, nu o cunosc. Pentru că schițele inspirate din acest mediu au toate o desfășurare care converge spre același final: aflarea adevărului. Eroii cinstiți, neînținați moralicește, care, precum *Dan*, au iluzii, înțeleg la capătul unei experiențe dureroase, cît de amaric s-au înșelat. Dinu, tînr profesor de pian într-una din casele bogate de pe strada Batiștei, nutrește o dragoste curată pentru eleva lui. Iluziile se vor destrăma datorită intervenției brutale a mamei acesteia, femeie depravată, al cărei simț moral este cu desăvîrșire atrofiat. Vlahuță folosește același procedeu pentru a denunța pustiul sufletesc al celor ce aparțin acestei lumi corupte. Confesiunea îndurerată a eroinei din *O viață* aruncă o lumină cutremurătoare asupra consecințelor dezastruoase pe care huzurul, modul de viață aristocratic îl au pentru tinerii crescuți într-un asemenea mediu. De aceea unii ajung criminali, devorîndu-se cu sadism pentru o sumă oarecare de bani. Gavrila, nepotul coanei Profira, „*cel mai iubit, cel mai stricat din neam: un tînr brun, slăbuț, cu ochii mari, bulbucăți, strînși de insomniile cafenelii — cartofar pasionat*“, își omoară bunica. Spectacolul oferit de „*cei din urmă scorbitori ai unei glorioase familii domnitoare*“ este de-a dreptul sinistru. Bătrîna castelană, în vîrstă de 90 de

ani, „e mică, slabă și tremură din cap”, fiica ei este „o babă sordă și idioată”, cei doi feciori : unul — „cu picioarele moi din naștere”, al doilea — „o figură încrunțată, de bețiv furios, cu nasul roș, cu ochii injectați, cu barba încilcită și părul vilvoi, buza de jos îi atîrnă vîntă și monstruos de mare” etc. (Schite).

Noua generație a clasei boierești crește pervertită de lux și trîndăvie. Privind vitrina cunoscutului Mandi, fotograful de pe atunci al protipendadei bucureștene, scriitorul zărește copii costumați în vederea balurilor organizate în „lumea bună” a capitalei : „Figurine mici, palide și bucălate, sub largi tricornuri panașate[...]/ fînci de abecedar, fuduli și zăpăciți, în peruci pudrate...” Acest spectacol tragi-comic îl face să se întrebă : „Ce vor deveni acești copii răsfățați, ale căror simțuri se blazează așa de timpuriu, a căror atenție e absorbită de splendoarea luxului și gătelilor femeiești și ai căror nervi delicați își deschid gurile și pompează din atmosfera caldă a buduoarelor toată moliciunea și frivolitatea unei rase decăzute?” Ei sînt „paraziții” de mai tîrziu, cei coborîți cu „hîrzobul din cer”, „viitorii miniștri”. Atitudinea de permanentă denunțare a pustiului vieții sufletești, a vieții frivole, a ratării și ruinerii morale în împrejurările unei totale lipse de preocupare și de țel major a claselor avute a fost caracteristică operei lui Vlahuță.

După 1900, autorul părăsește modalitatea obiectivă și critică, pentru a exprima aceeași dezaprobare prin articole sau nuvele în care finalitatea moralizatoare este precumpănitoare. Avem impresia că aceste bucăți de proză nu urmăresc în primul rînd intenții artistice, crearea de tipuri și situații, ci promovarea mai ales a unor norme morale. Tăișul critic al prozei sale se tocește acum, deși recunoaștem sub acest ton de predică o atitudine consecventă a scriitorului : dezavuarea unei lumi comparate de el cu o „cetate a vrîtului”. Dar autorul crede totuși în mod eronat într-un destin implacabil, care îi va face pe toți cei care s-au pomenit „în buzur și-n răsfăț” de cum au „deschis ochii” și au privit pe semenii lor ca pe niște „simpli procuratori de plăceri” și care au văzut lumea „din temnița strîmtă a egoismului”, să înțeleagă că sînt în fond nefericiți. Mai mult, Vlahuță se crede dator chiar să-l avertizeze pe cel incriminat asupra finalului necentenitei măriri : „Dus la groapă cu mare pompă și, o dată coborît acolo și acoperit cu pămînt, uitat. Uitat, ca și cînd nici n-ai fi fost vreodată” (Te-ai amețit).

Realitatea i-a demonstrat însă lui Vlahuță că s-a înșelat și că toate chemările sale n-au fost decât simple strigăte în pustiu. De aceea carnetele de însemnări, scrisorile și notațiile pe foi răzlețe din ultimii trei ani ai vieții reprezintă o întoarcere la atitudinea inițială. Nu numai adevărurile cuprinse aci sînt cutremurătoare, dar și din punct de vedere artistic Vlahuță află acum caracterizări concise, sintetice, pline de adevăr, privitoare la adevărata fizionomie morală a burghezo-moșierimii. Și, ca o concluzie a acestui capitol, am vrea să cităm câteva rînduri — aflate de noi pe o foaie răzleață de însemnări — deosebit de grăitoare nu numai pentru evoluția lui Vlahuță, dar și pentru configurația unei viitoare opere literare :

„Petrecem : A înșira sub titlul acesta toate durerile noastre, toată spoiala și ticăloșia în care trăim : lipsă de patriotism, lipsă de cinste, lipsă de orice solidaritate și de orice grijă pentru ce se va întîmpla mâine cu țara asta, nici o legătură cu trecutul, nici o vedere în viitor, nici un respect de oamenii mari [...] nici un ideal. [...] Și pe fundul trist (Baltazar — ospăț) a se arăta risipa, chefurile, veselia cocoanelor și tineretului cu dare de mîină. Setea nebună de a petrece.

Orgie pe mormînt.“

Asupra acestui sinistru spectacol avea să închidă ochii Alexandru Vlahuță. Cu mulțumirea că în tinerețea sa literară a scris câteva pagini care au fixat ascensiunea deșăntată a unor oameni lipsiți de scrupule. Cu tristețea, poate, că vreme de cîtiva ani a crezut cu atîta naivitate că îi va putea îndrepta prin sfaturile sale pe cei ce au oferit fără pic de rușine un spectacol sardana-palic în momente de grea încercare pentru poporul nostru.

★

Politica burghezo-moșierească i-a stîrnit o asemenea repulsie, încît, cu excepția unei scurte perioade de activitate în paginile ziarelor *Epoca*, *Romînia liberă*, *Lupta*, între 1883—1887, Vlahuță nu se va pronunța asupra fenomenului curent și va căuta numai să definească sistemul, să-l caracterizeze lapidar. A avut față de politicianismul burghez mai ales atitudinea moralistului, a omului care privește cu superioritate un spectacol nedemn.

La început, critica lui, ca și a lui Caragiale de altfel, s-a îndreptat împotriva viziratului lui Ion Brătianu. Vlahuță debutează ca tînăr gazetar în paginile acelor ziare de opoziție care duceau ofensiva pentru surparea guvernului Brătianu, venit la cîrma țării

încă din 1876. Dar cu deosebire interesant este faptul că Vlahuță nu-și făcea iluzii în ceea ce privește cinstea și integritatea morală a partidelor în slujba cărora scria. El se afla în opoziție nu pentru că ar fi fost în solda unui partid sau altul, ci pentru motivul că nedreptățile comise de „vizirul” Brătianu, de „ostașii cneazului Moruzi” îl indignau în mod sincer. Așa încît articolele sale politice au un înțeles mai larg. În persoana lui Ion Brătianu, de pildă, el nu vedea numai întruchiparea ideilor partidului liberal, ci ale politicianismului românesc în genere. De aceea el și ajunge mai repede la concluzii generale privind situația politică a țării noastre. Un fapt destul de obișnuit în acel timp — doi deputați care foloseau drept „argumente” pumnii, împărțiți cu dărnicie în chiar incinta Parlamentului — îl duce la constatări dureroase privitoare la esența demagogică a politicianismului burghez: „*Degeaba toate frazele solenne pe cari ni le declamați cu atîta emfază în momentele voastre de liniște și de patriotism calculat, toate ifosele și rodomontadele voastre de gravi și profunzi politiciani azi nu mai fac două parale*”. Că Alexandru Vlahuță nu s-a limitat la simple hărțuiri de moment cu partidul aflat la putere ne-o dovedește și faptul că, încă din primii ani ai activității sale publicistice, el a țintit cu îndrăzneală și spre vârful oligarhiei politice românești: monarhia. Literatura noastră cunoscută și pînă atunci vehemente poezii antimonarhice, aparținînd lui Hasdeu, Macedonski, N. T. Orășanu, C. Mille etc. Din primii ani ai activității lui, Vlahuță se remarcă drept un viguros pamfletar pe acest tărîm. Cînd începea el ofensiva sa anitmonarhică era încă foarte proaspătă „*dotățiunea domeniilor coroanei*”*, actul parlamentar prin care casa regală devenea principalul exploatator al țărănimii noastre, fiind înzestrată cu douăsprezece mari moșii. Pe Vlahuță l-a impresionat desigur faptul că această considerabilă sporire a averii regale se realiza într-un timp de pauperizare a celor mulți și în vremea cînd cel mai mare poet al țării — Eminescu — se zbătea într-o groaznică mizerie. De aceea — așa cum arăta și Barbu Lăzăreanu — „*această aviditate după aur a regelui e obiectul nu al unei simple admonestări, ci ia caracterul unei adevărate osînde... în cronicile și foiletoanele lui Vlahuță tipărite în Lupta din 1887*”** Afirmația este pe deplin adevă-

* Vezi pe larg nota la *Scrisoare către cetitori* din 25 ianuarie 1887, în vol. III.

** Barbu Lăzăreanu, *Introducere la Din literatura antimonarhică* (ediția a II-a), 1956, E.S.P.L.A., p. 47.

rată, cu adăugirea că nici un alt scriitor — așa cum am văzut — nu a cerut cu atîta insistență confrăților săi să fie demni în fața dinastiei și a camarilei sale. Ofensiva antimonarhică din prima perioadă, 1886—1894, se concretizează nu numai prin cunoscutele sale pamflete și poezii, dar și prin numeroase aluzii risipite (mai ales după 1890) în articole pe teme culturale. Pamfletele lui au înfruntat și au depășit timpul și se ridică deasupra interesului documentar deoarece — așa cum vor face la un nivel artistic superior N. D. Cocea și Tudor Arghezi — Vlahuță a sintetizat cu pregnanță principala trăsătură de caracter a dinastiei Hohenzollern: rapacitatea. *Auri sacra fames* și-a intitulat el unul din cele mai izbutite pamflete, și aceste trei cuvinte ar putea fi gravate în locul cunoscutelor: „*Nihil sine deo*” pe stema care a apăsat timp de opt decenii ființa noastră națională.

Dar mai trebuie relevat și un alt fapt: Vlahuță a fost cel dintîi scriitor care a demonstrat cu argumente convingătoare că familia regală nutrea un profund dispreț față de scriitorii noștri, față de arta românească. Și cea mai patetică întruchipare a acestui adevăr o aflăm în vibranta *Scrisoare către cetitori* din 25 ianuarie 1887, în care Vlahuță înfațișează țării întregi mizeria materială a lui Eminescu, în contrast cu bogăția familiei regale, ce privea fără nici o strîngere de inimă sfîrșitul tragic al celui mai mare poet al țării.*

Iar cînd a apărut 1907, Vlahuță a dat contemporanilor nu numai un exemplu de atitudine civică, dar — surprinzător pentru starea de confuzie și impas ideologic în care se afla el atunci — a dovedit și o pătrundere ascuțită a fenomenului social, arătînd fără greș cine era cel care patronase cu bunăștiință masacrul. El a intuit cu o exactitate uimitoare, comunitatea de interese dintre casa regală și partidele liberal și conservator. Este ideea poeziei 1907, care a stîrnit în momentul apariției atîtea furtuni. Este ideea conținută, direct, și în scrisorile pe care le-a trimis în această vreme unora din prietenii săi: „*Mi-a spus cineva în tren că regele, adresîndu-se profesorilor universitari, le-ar fi spus: «Formați caractere !...» Dacă nu s-a gîndit un om să-i răspundă: «Caractere?... Dar ce să faci cu ele, măria-ta? Să le strici? În patruzeci de ani, ce om de caracter ți-a putut rămînea prieten?*”

* Vezi, pentru aceasta, textul scrisorii în vol. II al ediției de față, și nota asupra ei.

Pe cine-ai iubit dintre oamenii într-adevăr cinstiți și mindri ai țării acesteia?»* Ceea ce afirmă și în poezia 1907.

Discuția care s-a încins cu prilejul apariției poeziei, larma presei guvernamentale care a cerut sancționarea severă a lui Vlahuță, a avut o semnificație ce depășește momentul respectiv sau simplele simpatii și antipatii personale. De ce oare toate forțele progresiste, presa și mișcarea muncitorească, au salutat și au apărat această poezie, asigurându-i o largă răspândire? Pentru că în paginile ei se concretiza cu forța artei autentice imaginea „vieții de minciuni” din țara noastră. Erau denunțați adevărații vinovați, cu vigoarea pe care o vom întâlni, începând din 1910, în paginile revistelor *Viața socială* și *Facla*, era dezvăluit întregul angrenaj de fapte care a făcut să izbucnească răscoalele din 1907. Perpessicius stabilește valoarea acestei poezii arătând că ea „este o preaiuzbutită operă de artă”**. Pentru susținerea acestei afirmații, acad. Perpessicius vorbește despre „vigoarea con-turului, succesiunea dramatică a fabulației, verbul gravat și va-riata naturalețe a tonului, după cum tablourile reclamă în schimbarea lor”. Poezia aceasta a fost creată din dorința unei conștiințe de a spune adevărul. L-a frământat acest gând timp de mai bine de un an, din zilele în care se pregătea „tămbălăul monstru”, cum numea el Expoziția jubiliară din 1906, consacrată aniversării a patruzeci de ani de la urcarea pe tron a lui Carol I. Imagina o scenă biblică: în mijlocul aceluia dezmăț să se ridice și să citească rînduri profetice dintr-o scrisoare — din păcate azi pierdută — a lui I. L. Caragiale: „Mă gîndesc la tămbălăul monstru care se-ncepe la București, mă gîndesc la o masă întinsă... Regele, regina, miniștrii de azi și toți toboșarii și trîmbițașii mării celor de sus... toaste, lingușiri, exagerații — ș-odată să se facă tăcere, să mă ridic și eu să-nchin, ca din partea tagmei noastre, și ...să le cîtesc scrisoarea ta.” Iar atunci cînd „marele tămbălău” a trecut, după ce „au defilat toți vicleimiștii” și „s-au schimbat binețuri de sărbătoare”, ideea poeziei începe să se concretizeze: „De sute, de mii de ori s-au spus zilele astea cuvintele: «dom-nie glorioasă»... «progrese uimitoare»... și toate bărbile solemne, și toate cheliile guvernamentale moțâiau în tactul cădelniții: «Așa e, așa e!»

* Scrisoare din mai 1906, în Al. Bojin, *A. Vlahuță. Studiu biobibliografic* E.S.I.P., p. 439.

** Perpessicius, *Alexandru Vlahuță, 29 de ani după moarte, în Mențiuni de istoriografie literară și folclor*, E.S.P.L.A., p. 35.

Tot vechile, scîrbos de-nvechitele șiretlicuri de «auguri».”

A fost acest an, pînă la definitivă elaborare a poeziei 1907, an de adevărat și creator chin sufletesc, provocat de mascarada „expoziției jubiliare” și de marea suferință pe care o ascundeau fastuoasele alcătuirii „de mucava și carton”. De aceea în toate scrisorile sale de acum, revolta, convertită în ironie amară, apare neconținut: „Un proiect pentru-un «panou» decorativ la Expoziția jubiliară: Un car de triumf — relege-n picioare — miniștrii trag. Sub roțile carului se aruncă poporul trențáros și bolnav, poporul care moare de ignoranță, de foame și de pelagră.”* Astfel s-a plămădit poezia 1907.

Se cunoaște atitudinea cetățenească pe care au avut-o cei mai mulți dintre scriitorii, artiștii și oamenii noștri de știință în anul 1907. Destul să reamintim nume ca Nicolae Iorga, Dimitrie Voinov, I. L. Caragiale, N. D. Cocea, Ion Cantacuzino, Mihail Sadoveanu, Ștefan Luchian, Octav Băncilă, Iser, Panait Cerna, D. Anghel, și vom avea imaginea cea mai elocventă a unirii tuturor forțelor intelectualității românești, așa cum pe alt plan se întîmplase în 1848 și cu prilejul unirii Țărilor Romîne.

Dar dintre toate aceste impresionante manifestări ale spiritului civic al intelectualității noastre progresiste, trei au stîrnit un ecou deosebit: pateticul pamflet *Ascundeți țăranii* al lui Nicolae Iorga, 1907 — din primăvară pînă-n toamnă de I. L. Caragiale și poezia 1907 de Vlahuță. Care era sensul acestor versuri? Ele acuzau întreaga orînduire socială, denunțau pe adevărații vinovați: regele și clasa conducătoare. În versurile acestea, de o sobrietate aproape clasică, Vlahuță a atins una din cele mai fericite expresii ale scrisului său. Discursul Minciunii nu este altceva decît o incisivă și concentrată parodie a tuturor frazelor demagogice și convenționale repetate de-a lungul a patruzeci de ani de domnie a lui Carol I:

„Dar faci un semn, și-ncep să se ridice
Oștiri, cetăți, palate — lume nouă,
Izvoarele vieții se desfundă;
De pretutindenii bogății inundă...”

Discursul Adevărului reprezintă o replică tăioasă, „închinarea” pe care Vlahuță se gîndea cu un an înainte să o rostască la ban-chetul sărbătoririi celor patru decenii de domnie.

* Scrisoare către Virgil Cioflec, în: Al. Bojin, lucrarea citată, p. 407.

„N-ai vrut decît spinări încovoiate
Și guri deschise laudelor tale.

Că de-a fost om să-ți steie *drept* în față,
Ca pe-un vrăjmaș, l-ai depărtat de tine.“

și concluzia amară, dureroasă, adevărată :

„Nu ți-ai iubit poporul, maiestate !
Sau nu l-ai înțeles, și e totuna.“

În imaginea apocaliptică a răscoalelor, ce urmează, regăsim nota mistică, caracteristică pentru Vlahuță în acel moment :

„Se-nalță flăcări, brațe desperate,
Spre ceru-ntunecat, pustiu și rece.
Năprasnic vîntul nebunii trece
Și spulberă noianul de păcate.“

Dar, spre deosebire de Caragiale, Vlahuță nu credea în sinceritatea monarhului și a camarilei sale. Versurile finale ne lasă să întrevădem clar acest fapt :

„Deschide ochii mari bătrînul rege
Și, tremurînd, din jiltu-i se ridică.
Au cine liniștea lui scumpă-i strică ?

Ș-al vremii rost el tot nu-l înțelege.“

Îi spune același lucru și lui Caragiale atunci cînd își arată admirația față de „*minunatul, lapidarul*“ 1907 — din primăvară pînă-n toamnă. Întîmpina cu scepticism credința lui Caragiale că regele ar avea măcar de gînd să întreprindă o acțiune de asanare a țării : „*Credința mea, însă, e că nu ne deșteptăm nici de data asta. Cu toate tunurile cîte s-au tras !*

Se pare că doctorii «curanți» au tot interesul de a lungi boala pacientului, căci doar din boala lui trăiesc. Ce-ar mai însemna cutare «bărbat de stat», cutare ministru de ieri și de azi... în țara pe care o vrei ? Și cine să o facă ? Regele ? Cu cine, zău ?» * Este de fapt întrebarea care îl soliciță cel mai adesea în timpul expoziției jubiliare și al răscoalelor din 1907 : „*De patruzeci de ani ne gargarisim cu vorbe ; iar expoziția, cu palatele ei de muncă, a fost încoronarea și cel mai minunat simbol al «civilizației» și «uimitoarelor progrese» pe care le proclamăm în toate discursurile și la toate banchetele. [...] O, banchetele. Mult am mai benchetuit noi, Doamne !*

* Scrisoare către I. L. Caragiale, datată 7 noiembrie 1907.

Oare ne vom deștepta de data asta ? Nu prea văd semne. *

Sînt oare aceste rînduri expresia unui scepticism, a unui pesimism incorigibil ? Privind mai îndeaproape evoluția părerilor lui Vlahuță despre societatea romînească și partidele politice ale timpului, vom vedea că aceste păreri dovedesc o atitudine consecventă. Nu a crezut — iar atunci cînd a nutrit o speranță în acest sens, realitatea i-a dovedit că se înșelase amar — nici în dorința reală, nici în posibilitățile politicianilor noștri de a realiza o schimbare a stării de lucruri, a situației dezastruoase în care se afla țara. Cel mai aspru rechizitoriu al politicianismului burghez avea să-l scrie Alexandru Vlahuță cu un an înaintea morții sale. Sînt în rîndurile acestui articol, intitulat *Strigătul vremii* — apărut în *Dacia* an I, nr. 20, 28 decembrie 1918 — cuprinse atîtea adevăruri pe care numai o conștiință lucidă putea să le deslușească și numai un caracter integru să le afirme cu atîta tărie : „*Noi n-am stat niciodată să ne întrebăm ce-a urmărit politica noastră, ce-au vrut să facă din țara asta cîrmuitoarii noștri. A fost vrut un plan de muncă susținută, în vro direcție ? Au avut partidele noastre politice vro țintă lămurită, vro continuitate de acțiune, în afară de aceea nenorocită pînză a Penelopei, care trebuia să fie organizarea țării, și pe care au țesut-o și au destrămat-o, că parcă numai pentru isprava asta se succedau la putere.*

În școală, în administrație, în armată n-a fost nici un fel de îndrumare, nici un fel de pregătire indicată și cerută de însușirile, nevoile și aspirațiile neamului nostru.

O prăpastie pururea deschisă a stat între popor și conducătorii lui. De-o parte, numai datorii — de alta numai drepturi.

A visat mereu o schimbare, dar nu a întrezărit nici forțele și nici căile de realizare a dorinței sale. „*Oare totdeauna țara asta o să fie încălecată de impotenți ?... Eu sper, aștept vremuri bune*“, îi scria lui Dumitru Kiriac în 1896. Il revolta și îl îngrijora incapacitatea oamenilor noștri politici : „*Rămîi așa, discordat, strivit de imensa, ineluctabila prostie a cîrmacilor noștri, cari nu știu, zău, unde au să ne ducă*“, notează în filele unui caiet din anul 1911. Pentru că dacă în operă protestul împotriva politicianismului burghez apare mai rar după 1900, scrisorile și jurnalele sale conțin mărturii clare asupra poziției ireconciliabile dintre scriitor și înalta societate a timpului său. De aceea apropierea războiului

* Scrisoare către Paul Bujor, datată 15 aprilie 1907.

mondial îi stârnește o puternică frământare, îl face să urmărească avid evenimentele.

În atitudinea lui față de primul război mondial aflăm puntea care l-a unit pe Vlahuță cu scriitorii generației tinere: Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Perpessicius. Solicitat — ca și în 1907 — de marea dramă prin care trecea poporul său, Vlahuță i s-a alăturat și de data aceasta, acuzând înalta societate a vremii, sistemul social și politic corupt. Pentru el războiul n-a însemnat un prilej de propagandă naționalistă, patriotardă, ci un eveniment tragic, din experiența căruia — credea el — va ieși o altă lume, o nouă alcătuire socială. La capătul atîtor suferințe îndurate, toți acești scriitori sperau o regenerare și o purificare morală. Vlahuță a fost aproape de generația tînără și, deși nu a reușit să ne dea atunci o operă literară amplă, totuși îi putem reface itinerarul sufletesc din articolele, carnetele de însemnări și scrisorile sale. Socotea că „*cea mai mare nenorocire ne găsește în cea mai mare decadență morală*“. Este ideea conținută și de o îndurerată poezie, *În zile grele*:

„Și-atunci tresar sub gîndul că prea am trăit bine;
Prea mult am rîs; prea-n toate vedeam numai un joc...
Și trebuia să vie acest năprasnic foc,
În larg să ne deschidă drum nou, printre ruine.“

Războiul îi dezvăluie și mai adînc cangrena socială. Vede fapte pe care nu le știa pînă acum, le notează cu gîndul publicării lor peste ani: „*E atîta jaf în averea publică ș-atîta destrăbălare, că parc-ar fi sfîrșitul lumii. Și de fapt e un sfîrșit. Sfîrșitul lumii lor. În toată vremea asta amară, de cînd pribegesc, am văzut și am notat o mulțime de lucruri urîte și nespuse de urîte, pe care, la vremea lor, am să le strig în gura mare, să le audă și morții din morminte... Uneori parcă mi-e frică să nu-nnebunesc de cită revoltă se îngămădește zilnic în mine*“, îi scrie lui Paul Bujor, la 3 octombrie 1917. Și tot atunci conchide cu această constatare lapidară, adevărată: „*De la vechii noștri conducători, nici o nădejde de îndreptare*“. Era concluzia peregrinării prin țară, prin tranșee, în timpul cărora văzuse fapte revoltătoare: orgiile clasei conducătoare, huzurul potentatilor, în timp ce pe stradă mureau înfometaji și înghețați de vii soldați și oameni fără adăpost, refugiați din teritoriile ocupate.* De aceea, privind cu in-

* În vol. III, al ediției de față, cititorul află aceste fapte relatate în carnetele de însemnări.

dignare acest îngrozitor spectacol, Vlahuță avea să spună: „*Mă durea. Dar îmi ziceam că după asta are să vie trezirea, îndreptarea noastră*.“ Iar în finalul poeziei din care am mai citat, nădejdea răzbate peste suferința îndurată:

„M-ai învățat, durere, ce e să ai o țară.
Și-n inima-mi rănită adînc ți-ai scris cuvîntul,
Cu sînge și cu lacrimi va să frămînti pămîntul
Din care-aștepți viața cea nouă să răsară.“

Această „viață nouă“ a dorit-o Vlahuță, ca și tinerii săi confrăți pe care i-am amintit mai sus. Cei tineri aveau să trăiască și deziluzia neîmplinirii acestui ideal. Dar mai ales să-și dea seama de cîtă dreptate avusesse Vlahuță spunînd la sfîrșitul războiului: „*Vom fi aceiași ticăloși, pe o suprafață mai mare*“.

Vlahuță era un bun observator al vieții, de aceea ne-a și dat cîteva judecăți adevărate, cu caracter de maximă pătrunzătoare, asupra vieții politice și sociale. În fraze lapidare el a definit esența societății burghezo-moșierești. S-a apropiat din acest punct de vedere de Caragiale, care a dovedit însă în pamfletul 1907 — *din primăvară pînă-n toamnă* un spirit sintetic, o viziune mai largă, mai cuprinzătoare, asupra societății contemporane lui.

Spuneam mai sus că Vlahuță a dorit o lume nouă. Privirile lui se îndreptau însetate spre viitor, deși această noțiune era pentru el nebuloasă, neclară, lipsită de contur. Gherea a observat cel dintîi că idealul lui Vlahuță nu a mers spre trecut.* A fost un scriitor cu ochii deschiși în prezent și viitor (cartea *Din trecutul nostru* nu reprezintă decît o lucrare de compilație didactică) și nu și-a aflat decît arareori puncte de sprijin și comparație în trecutul țării. De aceea, chiar atunci cînd, în ultima perioadă a activității sale, a scris despre trilogia istorică a lui Delavrancea, simțim în rîndurile sale, înainte de toate, o nemărginită admirație față de Ștefan cel Mare, izvorîită dintr-un sentiment de puternic patriotism, și nu o laudă a unor vremuri patriarhale. Il înfiora această mare figură a istoriei noastre și a dovedit că a înțeles esența personalității lui Ștefan, în poezia *Dreptate*. Apărută în 1908, ea este un ecou al răscoalelor țărănești, constituind un revers al imaginii „monarhului“ care n-aude „*cîntecul de jale / Cu care-și adorm foamea prășitorii*“. Atunci Vlahuță procedează ca și Eminescu, invocînd figura lui Ștefan, cel care a fost „*domn*

* Studiul lui Gherea a apărut înainte ca Vlahuță să fi căzut în mrejele semănătorismului.

Moldovei mele, și norodului, părinte". Ștefan este domnitorul conștient că toată gloria lui se datorește poporului (aceeași idee o întâlnim de fapt și în articolul despre piesa *Apus de Soare*):

„Cine-n pace duce greul bogăției și luminei,
Și-n război cine-i viteazul fără slavă, fără nume?
Domnul milostiv de-a pururi, cel mai darnic domn din lume
E săracul. El palate și biserici și podoabe
Fără preț a dat Moldovei — *El*, cu mâinile lui roabe.“

Poezia are mai degrabă un caracter de parabolă și continuă, prin antiteză, atacul la adresa monarhului străin de popor — Carol I, stigmatizat cu un an înainte — care ucisese unsprezece mii de țărani. Am putea spune că influența lui Eminescu s-a manifestat, din acest punct de vedere, tardiv asupra lui Vlahuță. Este semnificativ faptul că încercările de a afla în trecut răspuns întrebărilor sale nu i-au reușit artistic. De aceea o piesă istorică, *Tepeș-vodă*, elaborată în perioada ultimă a vieții sale, când constatăm această privire dezorientată spre trecut, nu a fost terminată sau, în orice caz, nu a fost adusă în stadiul de publicare. Alături de Caragiale, Vlahuță rămâne prin excelență un scriitor al timpului său.

*

Am văzut mai sus atitudinea lui Vlahuță față de clasele sociale parazitare, față de partidele politice care întruchipau interesele lor. Am determinat astfel antipatiile lui, direcțiile de atac ale satirei sale. Compasiunea lui s-a îndreptat către toți cei năpăstuiți, către toate victimele societății.

De aici a izvorât latura dramatică, tragică a operei lui Vlahuță, care a coexistat alături de vina satirică. Nemulțumirea sa împotriva nedreptăților orînduirii burghezo-moșierești s-a manifestat — ca și la Caragiale sau Delavrancea — nu numai prin satirizarea nemiloasă a moravurilor protipendadei, ci și prin dezvăluirea stării de mizerie în care se afla țărănimea noastră.

Gîndurile scriitorului Dan, eroul romanului cu același nume, ne dau posibilitatea să refacem nu numai itinerarul spiritual al autorului, să înțelegem nu numai care erau temele sale favorite, dar și să descifrăm bogăția de sentimente pe care Vlahuță le nutrea față de mulțimea celor asupriți: simpatie, admirație, înțelegere. Dan, care trăia neconținut, ca și autorul său, drama neputinței de a se dedica scrisului, se gîndea mereu la vremea

cînd avea să elaboreze „pe fiecare an cîte un volum“, în care să vorbească despre „viața celor asupriți, ticăloșiile orașelor mari, triumful parvenitilor, toată dezordinea, toate nedreptățile cari se petrec zilnic și nimeni nu le vede, și nimeni nu le spune“. Uneori, punctul lui de vedere se afirmă polemic față de cei care nu considerau lumea țărănească demnă de a furniza subiecte pentru opere literare. Soția lui Dan, Ana Racliș, împărtășea părerea că „din viața unor oameni de rînd nu se poate trage un subiect frumos de roman; țăranul trăiește aproape ca un animal; ce sentimente, ce gîndiri?...“ Dan îi arată „cît de mult se înșeală ea, și cît de rău îi face s-o audă vorbind astfel; el îi dovedea că acești oameni de jos sunt cu mult superiori și, din toate punctele de vedere, mai interesanți decît acei nobili paraziți din pătura zisă aristocratică“.

Începutul pe care îl făcuse Creangă, primul nostru scriitor care aduce viața autentică a țărânimii în literatura romînă, nu a aflat un ecou prea puternic în inima lui Alexandru Vlahuță. Răzeșul moldovean de pe dealurile Tutovei nu a dovedit o sensibilitate deosebită față de opera confratelui său mai în vîrstă de pe malurile Ozanei. Pe Vlahuță nu l-au impresionat „amintirile“ lui Ion Creangă, pentru că el a văzut încă de la început cît este „de prăpădit și de vlăguit bietul locuitor de la sat“ și s-a îndreptat spre întîmplări dramatice din viața țăranului nostru. Satul copilăriei i se pare „mîc și trist“, iar „bordeiele rari, lăsate mai în pămînt, tăcute în băătăva lor acoperită de dudău, aveau un aer de bătrînețe chinuită“. Își amintește întîmplări tragice: o dragoste incestuoasă împinge la crimă un tînăr din sat, care, sub influența alcoolului, sfarmă cu lovituri de topor capul tatălui său. Povestirea prevestește *Păcat*, dar îi lipsește fiorul dramatic și, mai ales, adîncimea psihologică — ce caracterizează nuvela lui Caragiale — fiind tributară — pe alocuri naturalismului.

Și aceste „amintiri“, ca și nuvelele lui Delavrancea, urmate apoi de producțiile de același gen ale lui Slavici și Caragiale, marchează momentul în care țăranul romîn devine personaj literar în adevăratul înțeles al cuvîntului, eroul unor drame psihologice autentice. Generația anului 1848 a înscris pagini emoționante despre tragedia țăranului romîn, spoliat după cele mai abuzive și mai înrăite obiceiuri orientale. Militanți sociali, oameni de știință, literați, scriitorii anului 1848 vor vorbi cu mîndrie și admirație despre țăranul romîn — pentru a cărui ridicare au și

luptat — și vor rosti cuvinte patetice despre alesele sale însușiri morale. Referirile la starea socială a muncitorilor plugari sînt mai degrabă realizate din perspectiva sociologică. Drama țărănimii noastre nu se convertește încă în opere de artă. În afara unui scriitor mai aplecător către realitatea concretă, cum ar fi Cezar Bolliac, țăranul are în literatura epocii de la 1848 — ca și în artele plastice ale timpului — o valoare de simbol. Ceea ce se va întîmpla și în literatura lui Alexandru Odobescu, care rămîne la aceeași viziune în articolul său *Muncitorul român*. Drama țăranelui român începe să fie privită cu mijloacele artei realiste abia de la N. Filimon și de la B. P. Hasdeu încoace. Primul — în cele câteva tablouri de un realism zguduitor din romanul *Ciocoi vechi și noi*, cel de al doilea — prin câteva din schițele și instantaneele satirice, publicate mai ales în *Aghiujă*. Unele din aceste miniaturi prevestesc direct *Arendașul român* al lui Caragiale și *Socoteala* de Vlahuță. Cu Ion Creangă abia, țăranul devine un personaj literar, lumea lui sufletească începe să fie investigată din perspectiva unei cunoașteri adînci a vieții sale. Dar Vlahuță, Delavrancea, Caragiale, Slavici nu vor merge pe drumul lui Creangă, ci vor fi cu precădere sensibili la aspectele tragice ale lumii satului, redată de Vlahuță cu o insistență exagerată asupra aspectelor terifiante, în „amintirile“ despre care am vorbit.

După povestirea amintită și după cele câteva scurte referiri răspîndite prin articolele de la începutul carierei sale, Alexandru Vlahuță nu mai dovedește o vreme — pînă în jurul anului 1889 — un interes deosebit pentru lumea satului. Orientarea sa mai fermă spre viața țăranului nostru se explică prin fertila influență pe care a avut-o asupra lui școala *Contemporanului*, ideile lui Dobrogeanu-Gherea și ecoul răscoalelor țărănești din 1888. Ibrăileanu, dovedind o clară intuiție a istoriei, afirmă acest ade-văr, fără să poată aduce atunci argumente în susținerea tezei sale : „Un eveniment al cărui răsădit nu-l pot dovedi prin nici un text, prin nici o mărturisire a vreunui scriitor de atunci, dar care probabil trebui să fi avut vreo influență asupra intelectualilor vremii, deci și asupra d-lui Vlahuță, sînt răscoalele țărănești din 1888“*.

Ibrăileanu omisese din discuție un fapt care ne arată că ecoul răscoalelor țărănești din acel an este consemnat chiar în opera

* G. Ibrăileanu, lucrarea citată, p. 87.

lui Vlahuță. Finalul povestirii *Conu Dumitrache Petcu*, care ironizează subtil și disprețuitor „argumentele“ boierimii întru apărarea de privilegiilor sale, ni se pare elocvent în acest sens : „*Speariat de revoluția țăranilor din primăvara anului 1888, și-a vîndut moșiile, și-a prefăcut toată averea în bonuri și s-a așezat în București, oraș sigur și bine păzit în contra «ticăloșilor de țărani» cari căutau să-l despoaie de «averea lui muncită»*“.

Dar această mărturie datează din anul 1894. Ne lipseau pînă acum elemente mai sigure privitoare la atitudinea sa din chiar timpul răscoalelor. În 1888 Vlahuță a fost numit revizor școlar pentru Ploiești, Prahova și Buzău. După cum se știe, mai ales în satele din sudul județului Prahova, răscoalele s-au declanșat cu mare intensitate la începutul lunii aprilie. Aici a fost unul din centrele mișcării care a cuprins cea mai mare parte a țării. Chiar după reprimarea răscoalelor, ecoul lor nu s-a stins. Petițiile pentru eliberarea celor arestați, încercările unor grupuri de țărani de a pătrunde în orașe au continuat tot timpul anului. Aceasta era atmosfera în care s-au desfășurat conferințele învățătorilor din respectivele județe pe care trebuia, în calitate de revizor, să le conducă Vlahuță în luna august. Aparent, acest amănunt biografic nu ar avea prea mare importanță. Dar, după mărturiile unui participant, Alexandru Vlahuță — care a fost însoțit la aceste conferințe de Gherea — a avut o atitudine categorică în sprijinul învățătorilor socialiști, veniți mai ales din satele din sudul județului. Motiv pentru care a și fost nu peste multă vreme destituit.* Faptul merită a fi reținut. Aproximativ, apropierea lui de Dobrogeanu-Gherea în perioada frământărilor din 1888, contactul cu învățătorii din satele răscolate, iată cîțiva factori care ne fac să ne explicăm mai clar influența mișcărilor țărănești despre care vorbea Ibrăileanu.

De atunci Vlahuță începe să privească mai îndeaproape realitatea vieții țărănimii. Notele de călătorie scrise cu prilejul unei vilegiaturi în Moldova nu mai au un caracter ocazional. Scriitorului i se relevă o umanitate trăind în condiții de-a dreptul înspăimîntătoare. Locuitorii unui sat izolat, de munte, „*duc o viață grea, întunecată de nevoi și de sălbătecie*“. Molimile bîn-

* Subiectul pus în discuție era : *Cum putem face școala mai plăcută sătenilor*. Descrierea atmosferei din sala conferinței o aflăm în *Spovedanie* de C. Ionescu-Lungu, Ploiești, 1934.

tuie fără încetare secerând viața celor mai mulți copii din sat, sub privirile neputincioase ale părinților, care nu mai prididesc cu îngroparea. Tabloul, mai concentrat și mai dens, amintește *Ciuma lui Caragea*. Este epoca în care regăsim aceeași preocupare de viața țărănimii și în opera lui I. L. Caragiale. Viața la țară, văzută de Vlahuță și de Caragiale, este aspră, dominată de legile bunului-plac. O lume încovoiată sub povara biciului boieresc, apăsată de datorii imaginare, meru sporite, mereu mai nemiloase și mai ucigătoare. Oamenii sînt mutilați, aduși în stare de demență din pricina cruzimii cu care sînt tratați. *La arie* cuprinde un asemenea episod zguduitor: femeia însărcinată, lovită cu sălbăticie în pîntece de vechil, naște un monstru. *Arendașul român* și *Socoteala* formează un memorabil diptic tragic. Ele sînt mai degrabă *documente de viață* decît lucrări de artă în adevăratul înțeles al cuvîntului. În acest sens cred că trebuie să le înțelegem. Ele reprezintă expresia unei atitudini civice, democratice.

Ne aflăm într-un moment de iradiere a influenței *Contemporanului*, care nu se manifestă numai pe planul concepțiilor despre literatură, dar și în atitudinea generală față de realitățile sociale. Temele scriitorilor de la *Contemporanul* încep, mai ales după 1892, să fie temele lui Vlahuță. Cu pătrundere psihologică, uneori cu o notă dramatică mai puternică, deși edulcorată pe alocuri de unele efuziuni sentimentale, Vlahuță se numără printre cei ce au ilustrat ideile curentului pornit din paginile revistei *Contemporanul*. De aceea, după 1888, și mai ales după conferința *Curentul Eminescu*, centrul de greutate al operei lui Vlahuță suferă o deplasare: nu am putea spune că vîna satirică slăbește, dar acum apare cu mai multă pregnanță filonul dramatic care evidențiază — spre deosebire de începuturile prozei sale — tragediile generate de inegalitățile sociale, de starea de mizerie a țărănimii. Dacă *Socoteala* rămîne o veridică înfățișare a cruzimii boierești, tabloul mizeriei se completează cu acea scenă a surzîntei țărănilor care își trăiește ultimele zile într-o casă mizeră, copleșită de necazuri. În *De la țară* ne întîmpină o lume cufundată în bezna sărăciei și ignoranței. Noaptea, satul „*părea un cimitir. Nu se auzea un lătrat de cîine.*” Oamenii locuiesc în condiții de primitivitate: „*Cînd am intrat în bordei, am rămas cîteva minute amețit, orbit de fum; un miros greu, bolnav, îmi încă respirația.*” Un muribund își trăiește ultimele clipe chinuit de o boală necruțătoare (pelagră), al cărei leac cei

din jurul său nici cel puțin nu-l bănuiesc. Sub ochii copiilor, bolnavul își dă sufletul: „*Deodată se auzi un horcăit, un gemăt cavernos, oribil.*” Dar tragedia nu se sfîrșește: familia nu dispune nici de puținul necesar îngropării celui mort. Nu am putea înțelege așa cum se cuvine particularitățile acestei perioade, cînd Vlahuță s-a apropiat cel mai mult de adevărurile vieții, pe care mai tîrziu le va percepe deformat și unilateral, dacă nu am sublinia și o altă influență ce se exercită acum asupra lui. Ne gîndim anume la efectul pe care l-a avut asupra scriitorului apropierea de universul operei lui Nicolae Grigorescu. Dacă ideile socialiste l-au ajutat să vadă mai îndeaproape mizeria maselor de țărani, să surprindă viața oamenilor de la sate în momentele ei de aprigă înclăștare, pînzele lui Grigorescu i-au arătat frumusețea fizică și morală a acestor oameni, puritatea lor sufletească. De aceea, în *Ion*, *Frați de cruce* sau *În străini*, chipurile de țărani au trăsături energice, viguroase, luminoase. Credem că de data aceasta scriitorul a înțeles arta lui Grigorescu în esența ei și nu i-a denaturat sensul. Opera marelui pictor a însemnat pentru Vlahuță o adevărată revelație, care a contribuit la fertilizarea artistică a direcției critice amintite mai înainte.

După 1895 începe însă un proces de involuție. Vlahuță nu mai privește cu aceeași perspicacitate fenomenele sociale și ajunge pe poziții diametral opuse celor afirmate înainte. Dar despre acestea vom vorbi atunci cînd vom analiza contribuția lui Vlahuță la definirea ideologiei semănătoriste. Însă nici după 1895, cînd începe să privească dintr-un unghi de vedere deformat realitatea vieții țărănești, Alexandru Vlahuță nu a încetat să surprindă cu acuitate adevărul. Am vorbit în capitolele precedente despre poezia 1907. Dacă am privi această poezie numai ca pe un manifest antidinastic, cred că i-am restrînge semnificația. Pentru că 1907 a marcat în mod clar o atitudine hotărîtă, răsplată, adoptată de Vlahuță într-un moment de grea cumpănă pentru țara întregă. În momentul acela Vlahuță nu mai credea în iluziile la răspîndirea cărora contribuise după 1895. Și care strofa în care „*gureșă minciună*” ridică osanale regelui nu o putem înțelege și ca o parodie a literaturii semănătoriste?

„Ia uită-te, pămîntul ce-mbrăcat e...
Cresc flori pe unde calci, și rîde firea.
Tu-mparți norocul numai cu privirea.
Încalci țărani zburdă pe la sate!...”

Ni se pare semnificativ faptul că, în 1907, Vlahuță nu s-a aflat alături de cei ce întrețineau iluzia împăcării între clase și, în special, alături de foștii săi confrăți de la *Semănătorul*, care de altfel s-au și grăbit să dezavueze poezia lui, ci a luat deschis apărarea cauzei țărănești. Și avem toate motivele să afirmăm că emoționantă poezie 1907 nu reprezintă un moment izolat în creația lui Vlahuță. Un an mai târziu, publică într-o revistă câteva *Fărîmături*, în care revine asupra tragediei din 1907. Aici trebuie semnalată în special perspicacitatea cu care autorul pateticei poezii afirmă un adevăr aflat la antipodul sloganurilor oficiale care încercau să acrediteze ideea falsă a unei depline „rezolvări“ a problemei țărănești. Spune Vlahuță, pe bună dreptate: „*Despre un oarecare biruit din primăvara anului 1907: Nu cumva e un leu învins care s-a retras să-și lingă rănile?*“ Adeseori, chiar în această epocă întunecată de semănătorism întâlnim, în scrisori sau în unele articole, constatări lucide, înțelepte, realiste asupra vieții adevărate a țaranului român. Ceea ce cred că trebuie în primul rând să reținem este faptul că scriitorul se află mereu solicitat de aspectele dramatice ale realității: „*Dar ce an afurisit a fost acesta și ce jălanie pe bieții oameni, cari nici nu și-au putut ridica de pe câmp ce brumă au făcut! Am văzut alaltăieri un țăran care de vro zece zile trăia, cu nevasta și copiii, într-o colibă de coceni, în marginea drumului, — venise de la munte să-și culeagă porumbul și-l apucase potopul la jumătatea lucrului, așa că nici să muncească nu mai putea, nici să plece de lângă grămăjuia de știuleți, la care se uita cu jale, fără nici o putere. Și câți or fi și mai necăjiți?*“ scria el unui prieten în 1912.

Războiul îi dezvăluie din nou realitatea tragică a vieții țărănești. Cei ce duc greul și înfruntă urgia cu vitejie sînt oamenii simpli: „*Săracii ostași, cari s-au luptat așa de frumos...! Oameni de la țară, împresurați de nevoi, și ce nobili sunt în fața morții! Nu suntem vrednici nici talpa bocancilor să le-o sărutăm*“, scrie el în 1916. Iar după un an, cînd în timpul pribegiei prin Moldova cunoaște spectacolul unei țări ruinate, cînd veștile care îi veneau erau numai de natură să-l alarmeze, Vlahuță se hotărăște să plece prin sate pentru a cunoaște mai bine starea de mizerie în care se afla o țărănime jefuită, asupra căreia apăsa toată povara războiului: „*Din județele Vaslui și Tutova — îi scria el lui N. Iorga — îmi vin felurite plîngeri: jan-*

darmii rurali cari necinstesc nevestele și fetele celor duși pe front; sate întregi sărăcite și pustiite de grămădiri de trupe cari au încuibat pe unde au stat, boli molipsitoare și viții tot așa de ucigașe. Vite furate, gospodării părăduite, copii rămași pe drumuri.“ Impresionat, notează în carnetele sale intime fapte, gânduri, momente grăitoare despre tragedia țărănimii noastre în acei ani de urgie. Din nou Vlahuță se dovedește un observator atent și lucid al realității — facultăți dominante ale personalității sale. * Și dacă bătrînețea, vicisitudinile vieții nu i-au oferit răgazul să topească aceste însemnări într-o operă literară de sine stătătoare, ele rămîn grăitoare pentru atitudinea scriitorului, reprezentînd documente autentice, cu ajutorul cărora putem înțelege mai bine suferințele maselor țărănești în anii primului război mondial. Ele dovedesc simpatia consecventă cu care Vlahuță a privit întotdeauna țărănimea noastră, faptul că, necontenit, s-a aflat alături de ea.

*

Ca și alți scriitori ai generației sale, deși a fost influențat de mișcarea socialistă, Vlahuță nu a surprins în opera lui literară prezența clasei muncitoare. Orizontul său politic-social se reducea la viața țărănimii și a păturilor mic-burghize, aflate în proces de pauperizare. E drept, în opera sa apar, nu o dată, pagini despre existența mizeră a oamenilor simpli de la orașe. O notă sentimentală însoțește aceste pagini și va fi destul să amintim aici *De-a baba oarba* sau *Anul nou*, două instantanee din viața unor oameni sărmani, siliți să ducă în capitala marelui desfrîu și a marelui huzur o existență chinuită de mari lipsuri. În *Anul nou*, de pildă, scriitorul se înduioșează de soarta prostituatei, nevoită să-și vîndă trupul pentru a-și întreține o familie numeroasă, lipsită de mijloace. Tema este în fond una dintre cele preferate ale *Contemporanului*, frecventă, de pildă, în literatura Sofiei Nădejde. Vlahuță nu a reușit să depășească în această privință orizontul scriitorilor de la *Contemporanul*, rămînînd deci departe de oglindirea pregnantă și viguroasă a vieții proletariatu-lui român. Numai în mod indirect, atunci cînd a tradus din opera

* Aceste dramatice întâmplări aflate în carnetele de însemnări conțin, fiecare, simbul unei lucrări literare. A se vedea vol. III al ediției de față.

poetică a scriitoarei italiene Ada Negri, Vlahuță s-a apropiat mai mult de muncitorii industriali, de suferințele lor.

Să urmărim acum care au fost relațiile lui Vlahuță cu partidele clasei muncitoare. Așa cum am căutat să demonstrăm în capitolele precedente, această apropiere a avut ca punct de plecare înțelegerea pe care atât socialistii, cât și Vlahuță o dădeau artei și misiunii ei în societate. De aceea contactul lui Vlahuță cu mișcarea socialistă s-a realizat numai pe plan estetic, nu și pe acela al ideilor politice. Dar, așa cum observa acad. G. Călinescu în 1941, socialistii au îmbrățișat cu căldură opera lui Vlahuță. Faptul își are, desigur, explicații, iar cercetările pe care le-am întreprins recent ne arată că aria prezenței lui Vlahuță în periodicile mișcării muncitorești a fost mult mai amplă decât se credea pînă acum. Înainte de primul război mondial numele lui Vlahuță se bucura de cea mai largă circulație în presa muncitorească și socialistă a timpului. Și ceea ce trebuie îndeosebi să reținem este faptul că prezența lucrărilor lui Vlahuță în amintitele ziare și reviste nu încetează după polemica din 1894. Care sînt cauzele? Caracterul critic, demascator al multora din versurile lui Vlahuță, accesibilitatea lor, faptul că unele, cum a fost în special poezia 1907, răspundeau unor imperative stringente ale momentului, serveau în mod direct agitației politice în masă. Informații din ziare, mărturii ale contemporanilor * vorbesc despre faptul că la șezătorile și întrunirile muncitorești erau adeseori recitate poezii ca 1907, *La icoană, Triumful așteptării* **, ca și traducerile lui din Ada Negri. Deci publicarea unor opere ale lui Vlahuță în paginile presei socialiste nu-i un paradox, ci un fapt pe deplin explicabil. Clasa muncitoare își însușea tot ceea ce slujea idealurilor ei în lupta de demascare a orînduirii burghezo-moșierești.

Din păcate, însă, Alexandru Vlahuță nu a reușit să tragă concluziile care se impuneau din aceste fapte. Intelectual mic-burghez, cu un orizont limitat, el nu a înțeles că acești oameni, care își însușeau opera lui și îi acordau atîta sinceră prețuire, care îi înțelegeau mesajul, aveau să realizeze acea „*scadență generală și irevocabilă a minciunilor*” pe care el o dorea în 1912. De aceea, deși opera sa a fost folosită de proletariatul român în lupta sa

* Vezi, în acest sens, Ion Pas, *Carte despre vremuri multe*, E.P.L., 1963, p. 52.

** Vezi notele la aceste poezii ale lui Vlahuță, în volumul I al ediției de față.

împotriva orînduirii burghezo-moșierești, Alexandru Vlahuță nu s-a aflat niciodată în rîndurile celor ce au militat pentru o viață mai bună. Dar nu numai atât: într-un moment hotărîtor, atunci cînd, după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, și în țara noastră s-a intensificat valul mișcării revoluționare a proletariatului, Alexandru Vlahuță s-a aflat prin scrisul său de cealaltă parte a baricadei. Cît de contradictorie, de confuză și de dureroasă a fost această scurtă perioadă din viața lui A. Vlahuță putem înțelege abia astăzi, cînd avem la îndemînă scrisori, însemnări din jurnalele intime, frînturi din notațiile de atunci. Ce l-a determinat pe Vlahuță, care prevedea în 1917 „*sfrîșitul lumii lor*” (a exploataților), care, tot în același timp, mărturisea: „*Mi-e teamă să nu-mnebung de cîtă revoltă se îngrămădește zilnic în mine*”, cel care nota pe o foaie de hîrtie faptul că: „*Nici o coroană nu va mai sta la locul ei*”, să dezavueze demonstrația pașnică a muncitorimii, de la 13 decembrie, înecată în sînge de aparatul de stat burghezo-moșierec? Vom recunoaște în articolul *Solidarizări primejdioase* o bună parte din calomniile pe care aparatul de propagandă al burghezo-moșierimii începuse să le declanșeze împotriva mișcării muncitorești și a primului stat socialist din lume. Cauzele pot fi puse pe seama conducerii reacționare a ziarului *Dacia*, căreia i se alăturase și Vlahuță. Ce motive l-au îndemnat să-și pună condeiful în slujba acestei publicații de tristă memorie? Oare lipsa materială în care se zbătea în acei ani? * Este o ipoteză pe care o supunem discuției, bazată, așa cum vom vedea, pe contradicțiile între activitatea lui publicistică din acea perioadă și între afirmațiile din scrisori și carnetele de însemnări și chiar din unele articole tipărite în *Dacia*. Această atitudine din ultimii ani ai vieții își are izvorul în poziția structural negativă pe care Alexandru Vlahuță a avut-o față de ideea de revoluție, ca și în presiunea unor cercuri reacționare asupra lui. Prima cauză își are rădăcinile în încrederea naivă pe care scriitorul a avut-o întotdeauna în posibilitatea înțelegerii între clasele sociale, în puterea filantropiei, a exemplului bun, idee permanentă în opera sa, și asupra căreia vom insista în capitolul dedicat relațiilor sale cu mișcarea

* Cu cîteva luni înainte îi scria lui V. G. Morțun în legătură cu indemnizația pentru funcția de corector la *Analele parlamentare*: „*Nu s-ar putea face o excepție pentru-un biet scriitor devotat, sărăcit și aruncat pe drumuri la vreme de bătrînețe?*”

semnătoristă. El a repudiat mijloacele radicale de schimbare a stării sociale. Contradicția fundamentală a atitudinii sale din această perioadă de aici pornește. Chiar din primul număr al *Daciei* afirma că: „*Îndărătul nostru e o lume pe care se lasă amurgul, cel din urmă amurg. Înaintea noastră mijesc zorii zilei pe o lume nouă*“, și nu mult mai târziu avea să afirme, în paginile aceluiași ziar: „*O altă lume, cu alte întocmiri, cu alt fel de conducători — iată ce e în așteptarea tuturor*“. Rostea aspre rechizitorii la adresa politicianismului burghez, dar în alte articole nu făcea decât să-i apere.

A doua cauză a obtuzității sale ideologice stă, așa cum spunem, în influența cercurilor reacționare în mijlocul cărora s-a aflat în acea vreme. În timpul refugiului la Bîrlad și la Iași era mereu înconjurat de viitorii exponenți ai celui mai reacționar curent din cultura românească, „gîndirismul“, Nichifor Crainic și Vasile Voiculescu. La ziarul *Dacia* era codirector I. Al. Brătescu-Voinești, iar proprietar și inspirator al acestei publicații — una din odioasele figuri ale reacțiunii românești. Nu-i poate o întîmplare faptul că, peste douăzeci de ani, I. Al. Brătescu-Voinești (pe care Vlahuță făcuse eroarea să-l considere ca „om la înălțimea operei“) devine instigatorul moral al multor crime făptuite de huliganii legionari, iar proprietarul ziarului, un criminal feroce, a condus cu sînge rece masacrele dezlănțuite de cămășile verzi în anii 1940—1941. Dacă avem în vedere toate aceste considerente, vom înțelege de ce glasul lui Vlahuță a răsunat strident și jalnic la 13 decembrie 1918, iar condeii lui nu a fost alături de acela al mai tinerilor săi confrăți, Gala Galaction, N. D. Cocea sau N. Tonitza. E drept, cerea și el o anchetă asupra celor petrecute atunci, dar sfătuia cu naivitate pe muncitori, a căror cauză o credea „sfîntă“, la cumîntenie și resemnare. „*Singele vărsat zilele trecute în strada Cîmpineanu să fie nu începutul unui proces de înveninare și întunecată învrăjbire între frați, ci sfîrșitul unei dureroase experiențe, a cărui învățătură să ne poată feri pe noi și pe urmașii noștri de rătăcirii și mai grozave.*“ În aceste rînduri se află esența întregii atitudini a lui Vlahuță din această ultimă perioadă a vieții sale. Celelalte articole publicate în *Dacia* sau *Lumea* sînt variante pe aceeași temă. Vlahuță vorbește cu prietenie și dragoste muncitorilor și țărănilor, dar îi îndeamnă să aibă o atitudine de cumîntenie și resemnare.

Dar, oricît de puternică a fost influența cercurilor reacționare despre care am vorbit, oricît de puternică orbirea sa ideologică, Vlahuță a reușit totuși să înțeleagă adevărul spre sfîrșitul vieții. Și atunci, într-unul din carnetele sale de însemnări, a notat rînduri dovedind că un licăr de lumină a străbătut întunericul. Greva generală avea să se declanșeze nu peste multă vreme; semnele ei începeau să se arate: „*Socialiștii pregătesc o grevă generală politică. E oare așa de greu de înțeles că, de aci 'ncolo, fără ei și, mai ales, împotriva lor nu se mai poate face politică?*“

Rînduri cît se poate de grăitoare pentru influența pe care socialismul o avea chiar asupra unor scriitori aflați departe de pozițiile lui ideologice. Această constatare lucidă ne dă posibilitatea să înțelegem și mai bine sfîșierile lăuntrice ale omului și poate să întrevedem chiar o altă evoluție a atitudinii sale. Dar moartea l-a oprit pe Vlahuță să afirme public aceste gînduri sincere, pe care le notase atunci numai pentru sine.

„Și-n mintea lui se desfășurau tablouri : ogoare imense, lanuri de grâu și mii de secerători cu capetele în soare, cu piepturile goale, storcând bogățiile pământului cu mâinile lor pirlite și zgîriete.“

Cînd Flaubert a spus cuvintele atît de folosite de toți exegeții operei sale : „*Doamna Bovary sînt eu*“, se gîndea, așa cum a și mărturisit, la intensitatea cu care retrăia fiecare din destinele umane plăsmuite de el. Și Vlahuță putea să-l parafrazeze pe Flaubert dacă ar fi vorbit vreodată despre eroul romanului său, *Dan*. Dar o atare mărturisire ar fi fost înțeleasă de contemporani drept o atestare categorică a caracterului autobiografic al cărții, pe care mulți — printre care și Caragiale — i l-au atribuit în momentul apariției. Și nu în acest sens trebuie privită afirmația noastră, deoarece romanul care face obiectul analizei de față nu-i un memorial al vieții autorului. * În destinul lui Dan, în aspirațiile și visurile lui, în înălțările și căderile lui trăia nu numai drama omului și scriitorului Vlahuță, dar și a celorlalți artiști cinstiți ai generației sale. Cu *Dan*, literatura noastră cunoaște un nou tip : inadaptabilul. O dată cu el, în proza romînească apare acea figură a intelectualului onest, ieșit fie din mediile populare, fie din mica burghezie lipsită de mijloace materiale, aflat, datorită integrității lui, a modului de a înțelege întocmirea socială, în permanent conflict cu clasele stăpînitoare, cu instituțiile lor. Asemenea eroi întîlnim aproape simultan și în nuvelele lui Duiliu Zamfirescu și la Delavrancea. Dar, spre

* În nota asupra romanului *Dan*, vol. III al ediției de față, se arată ce anume elemente autobiografice și tipuri sînt prezente în paginile sale și ce anume date reale din epocă au fost utilizate de scriitor.

deosebire de Alexandru Vlahuță, cei doi confracți ai săi nu conturează în măsura convenită fondul social care dă naștere dramei acestor personaje. De aceea izvorul nefericirii lor pare a fi mai puțin alcătuirea societății timpului și mai mult un dezechilibru interior, o hipersensibilitate apriorică, o constituție nervoasă deosebită. Este o atitudine pe care o aflăm și în prima novelă de acest fel a lui Vlahuță, *Din durerile lumii*. Radu Munteanu, eroul nuvelei, sffrșește în chip tragic datorită încercării de a-și depăși condiția de viață. În timpul agoniei sale îndelungate el simte regretul de a fi părăsit satul natal, de a fi mers la oraș, în mediul care i-a pricinuit boala și i-a adus sffrșitul timpului. De aceea Ion Nădejde putea să înțeleagă sensul nuvelei într-un mod nepotrivit și care nu corespundea de loc intențiilor scriitorului. Criticul revistei *Contemporanul* numea tendința din nuvela lui Vlahuță „dezgustătoare“ : „În adevăr, Vlahuță spune prin această novelă că nu trebuie să învește cursuri mai înalte decît copiii bogaților, iar ai țăranilor, oricît de talentați, să stea la plug“. Este clar că ne aflăm în fața unei neînțelegeri, pornită din două surse : mai întîi, dintr-o destul de neclară înfățișare a factorilor care provocaseră eșecul visurilor lui Radu Munteanu. Vlahuță turnase în aceste pagini prea multe din amărăciunile vieții sale de pînă atunci, pentru a se putea ridica la înfățișarea obiectivă a dramei eroului. Pe de altă parte, el nu ajunsese încă la viziunea socială pe care i-a dat-o mai apoi întîlnirea cu Dobrogeanu-Gherea și nici nu avea suficientă experiență de viață pentru a înțelege un fenomen atît de complex. Dacă mai adăugăm și regretul amar pe care, obosit și descumpraj, Radu Munteanu îl încearcă atunci cînd se gîndește că toată această dramă nu s-ar fi declanșat dacă nu părăsea satul, aflăm explicația modului în care a fost interpretată „tendința“ nuvelei de către criticul *Contemporanului*. Iar privită în contextul operei lui Vlahuță, nuvela infirmă concluziile lui Ion Nădejde. Prefigurînd romanul *Dan*, ea constituie unul din primele documente privitoare la barierele sociale pe care clasele avute le așezau în calea tinerilor săraci, dornici să-și cîștige prin instrucțiune un loc în rîndurile intelectualității. E drept, concluzia este pesimistă, descurajantă. Dar aceasta nu ne dă dreptul să afirmăm că Vlahuță ar fi pledat în favoarea interzicerii accesului la cultură al omului din popor. Dimpotrivă. „*Nu derbedei de pe uliți* — spunea el în 1886 — *nu figurile palide și afumate de prin cafenele alcătuiesc promoția pe care o așteptăm cu*

atita dragoste la lucru.“ Speranța scriitorului se îndrepta spre „*urieri moderate și obscuri [...] cari-și păstrează întregi și neîntinate frumoasele ambiții și sfintele visuri ale vârstei lor. Relele de cari suferim astăzi sunt trecătoare.*“

Precizarea aceasta ne ajută să înțelegem mai bine care a fost atitudinea lui Vlahuță față de generația sa. În proza lui Vlahuță se face simțită, pe lângă direcția critică, și o notă de compasiune față de victimele societății, în sensul larg al cuvântului, față de cei care dintr-un motiv sau altul cad înfrinți, își ratează existența, sfârșesc tragic. În această direcție Vlahuță este în mod cert un precursor. Până la el, în literatura noastră nu apăruse tipul *învingutului*, al artistului zdrobit după o luptă inegală cu orînduirea vremii lui. Era și firesc. Scriitorii și artiștii generației de la 1848 — chiar dacă o vreme plătiseră cu surghiunul eroismul lor — au nutrit o bună parte din viață speranța împlinirii idealului în slujba căruia se aflau. În anii tinereții și ai maturității, Alecsandri, Alexandrescu, Kogălniceanu, Bolintineanu, Heliade Rădulescu, Bolliac luptă în Parlament sau în presă, ocupă temporar — sub domnia lui Cuza — chiar funcții și demnități publice. Hasdeu, Odobescu, chiar mai tînărul Macedonski, au de asemenea o viață agitată, care la începutul ei nu părea în nici un caz destinată calvarului, ostracizării sociale, totalei resemnări și unei morți lipsite de glorie.

Destinul tragic al scriitorului român începe să se contureze foarte clar în deceniul al optulea și mai ales al nouălea din secolul trecut. Atunci mulți reprezentanți ai generației de la 1848, Bolintineanu, Bolliac, Eliade, Alexandrescu, pier în mizerie, sub ochii indifferenți ai oficialității. Nicolae Bălcescu n-a rămas deci o excepție, un caz singular. Dar dacă toți aceștia se sting în amurgul vieții, cea mai elocventă avea să fie drama lui Eminescu, dramă care, începînd din 1882, se consumă pînă spre sfîrșitul aceluia deceniu. Din ce în ce mai mult scriitorii încep să vadă că toate încercările lor de a rămîne demni, de a urma numai glasul conștiinței și al adevărului se lovesc de ostilitatea de fier a așezărilor sociale și politice burgheze. Generația de la 1848 a avut, cel puțin vremelnic, sentimentul împlinirii unora din idealurile ei. Au văzut realizată Unirea, împroprietărirea țaranilor. Cît de limitate și ineficiente au fost unele din

reformele anilor 1859—1866 și-au dat seama mai tîrziu chiar unii din ei, înlăturați din viața publică după venirea lui Carol I. Dar scriitorii generației lui Vlahuță priveau îndurați cum un geniu al poporului nostru se zbătea în cea mai cumplită suferință, fără ca această situație să alarmeze pe cineva, fără ca el să-și poată ocupa locul convenit în ierarhia socială. Pe de altă parte, ei aveau să cunoască, încă de la începutul carierei lor, racilele politicianismului burghez, stavilele pe care le ridica orînduirea vremii împotriva adevăratelor valori. Generația lor trebuia să aleagă de la început între calea demnității și a compromisului moral. Apariția acestui tip al învingutului, care se va continua în literatura noastră modernă, se explică deci prin situația scriitorului și a intelectualului român către sfîrșitul secolului trecut. Vlahuță are meritul de a fi surprins primul această stare de lucruri. După el, Mihail Sadoveanu, I. Al. Brătescu-Voinești, Camil Petrescu (care va da cea mai deplină și mai complexă înfățișare artistică acestui tip), Cezar Petrescu vor dezvolta în condiții sociale și intelectuale deosebite această dramă.

Este vorba oare în proza lui Vlahuță de tipul *învingutului*, sau de cel al *inadaptabilului*? Între aceste două noțiuni există o deosebire. Radu Comșa sau Ladima sînt învinși, pe cînd Neculai Manea sau Andrei Rizescu sînt niște inadaptabili. Pe cînd cei dintîi au pornit în viață cu idealuri, au luptat pe măsura posibilităților lor pentru a și le împlini, ceilalți — ca și eroii romanelor lui I. Peltz, de pildă — sînt învinși încă înainte de a da lupta, ei nu nutresc nici gînduri îndrăznețe, nici nu au idealuri majore. Nemulțumirea eroilor lui Brătescu-Voinești, de pildă, nu provine din sentimentul in justiției sociale pe care îl au personajele din opera lui Camil Petrescu, de pildă, ci din nepuțința de a se adapta la mediul înconjurător, dintr-o hipersensibilitate nervoasă. În proza lui Vlahuță aflăm ambele ipostaze ale acestui tip. Radu Munteanu este un inadaptabil, orizontul gîndirii sale, perspectiva sa de viață sînt limitate. El n-are propriu-zis un țel superior, nu privește existența dintr-un unghi de vedere mai larg. Aceeași atitudine definește și alți eroi ai prozei lui Alexandru Vlahuță: pictorul Coriolan se sinucide atunci cînd își dă seama că visurile sale de glorie s-au spulberat din pricina lipsei de talent, cînd vede că cei apropiați nu-l mai înțeleg sau chiar îl disprețuiesc.

Dar o dată cu *Dan*, literatura noastră cunoaște un alt tip de erou, acela al intelectualului cinstit, care nutrește idealuri și gânduri legate de soarta celor din jurul său. *Dan* marchează începutul unui interes din ce în ce mai acut al scriitorilor noștri pentru ceea ce îndeobște numim ideea de contemporaneitate. Desigur, *Dan* nu-i o reușită deplină. Dar trebuie să avem în vedere două elemente. În primul rând, faptul că terenul era prea puțin bătătorit pentru apariția unui roman realist în adevăratul înțeles al cuvântului. În afara cunoscutului *Ciocoi vechi și noi* de Filimon, pînă în momentul apariției lui *Dan* avem de semnalat mai mult încercări epice, lucrări de pionierat, influențate de romantism. Dacă pe celelalte tărîmuri realismul se afirmase mai rapid și mai puternic, scriitorii noștri mai dibuiau încă atunci cînd voiau să ofere o sinteză de mare amploare asupra societății din vremea lor. De aceea și ciclul Comăneștenilor de Duiliu Zamfirescu este arît de inegal realizat. Dar dacă *Dan* nu s-a dovedit o izbîndă deplină este și pentru că Vlahuță nu posedă totuși calitățile unui adevărat romancier. El n-avea darul creației obiective și nu era nici un spirit sintetic. Caracterul liric, reflexiv și confesiv al creației sale și-a pus amprenta și asupra acestui roman.

Și, cu toate acestea, *Dan* a stîrnit, în momentul apariției, mare vîlvă. A fost primul succes de public din țara noastră. Faptul își are explicația lui, ce trebuie căutată în „sujetul” cărții, „scos din viața socială”, cum spunea una din revistele vremii. Apoi cartea lui Vlahuță era prima tentativă de a înfățișa un destin omenesc cu mijloacele artistului, și nu ale memorialistului (vezi, de pildă, *Dinu Millian* de C. Mille). *Dan* face tranziția de la etapa romantică, de pionierat, a romanului românesc la noua etapă realistă. *Dan* este romanul unei vieți ratate în împrejurările societății în care „mediocritatea, nerușinarea, viclenia triumfă cu o statornicie exasperantă”. La apariția romanului, A. D. Xenopol a explicat sfîrșitul tragic al eroului prin faptul că acesta avea „sîmburele nebuniei în el” *. Replica o dă Garabet Ibrăileanu, care consideră că romanul lui Vlahuță nu trebuie cercetat ca „o lucrare de psihologie patologică individuală”, ci ca una de „psihologie socială normală”. Pentru Ibrăileanu, „caracterul lui *Dan* se poate explica și trebuie să se explice prin împrejurările sociale, în

* Vezi *Arhiva*, organul Societății științifice și literare din Iași, an. IV, ian.-febr., nr. 1—2, pp. 101—112.

care s-a născut și a trăit el”. Vasile Dan aparține claselor mijlocii, sărace sau sărăcite din pricina concurenței sau a procesului de permanentă înghițire a micii proprietăți de către latifundiari. Ibrăileanu nu respinge întru totul părerea lui A. D. Xenopol. Într-adevăr, există numeroase indicii în roman care ne atestă o stare de tristețe timpurie a eroului, chinuit de neliniști, inhibat din pricina sărăciei. Dar nu acestea sînt cauzele care declanșează nebunia eroului. Va trebui ca Vasile Dan să bea pînă la fund cupa amărăciunilor, să cunoască pe toate planurile înfrîngeri și deziluzii pentru ca boala să se declanșeze. Ambițiile lui Vlahuță au fost desigur mari, și în Vasile Dan el a dorit să întruchipeze destinul scriitorului român. Eroul său înnebunește, ca și Eminescu. Cine era Dan? Un egoist, un arivist? Condiția lui socială era oare a celui exclus de la împărțirea bunurilor rezervate claselor exploatare? Era un Julien Sorel sau un Dinu Păturică al sfîrșitului de veac bucureștean? Evoluția lui ne îndreptățește oare să-l vedem ca pe unul dintre parveniții pe calea ziaristicii, a literaturii, stigmatizați chiar de Vlahuță în ciclul „paraziților”? Ibrăileanu restrîngea semnificația figurii lui Dan, considerînd că: „El nu-i nemulțumit de starea societății în care trăiește pentru că astă societate e așa alcătuită încît e un izvor de suferință pentru marea majoritate a oamenilor, nu-i nemulțumit pentru că în societatea noastră acci care o țin pe umerele lor zac în săvăcie și neștiință, ci pentru că el, Dan, nu poate să se folosească cît mai mult de bunurile luate de la muncitori, pentru că n-are un loc bun la praznicul stăpînilor”. Afirmatia aceasta nu se susține totuși prin exemple prea concludente. Pentru că mîhnirea lui Vasile Dan, provocată de faptul că „oameni ca Veronescu-Prisăcani triumfau, ieșeau din ce în ce mai în lumină cu o statornicie exasperantă, pe cînd cei buni și cinstiți rămîneau veșnic în umbră; spectacolul acesta îi zdruncina mintea, îl învenina peste măsură”, sau din faptul că oamenii de litere „văd că sînt nedreptățiți, excluși de la o soartă mai bună pe care ar fi meritat-o”, nu poartă pecetea arivismului, a egoismului. Aceasta este în fond și drama eroilor lui Camil Petrescu: a lui George Demetru Ladima, sau a lui Ștefan Gheorghidiu, striviți de imbecilitatea, neobrăzarea și șarlatania unor indivizi ca Vasilescu-Lumînăraru, sau Nae Gheorghidiu. Artistul, ținut de societatea burgheză în condiții subalterne, la periferie, are dreptul să fie indignat de această falsă scară a valorilor, de lipsa acelor criterii de apreciere care să-i permită afirmarea însușirilor creatoare în-

tr-un climat de viață prielnic. Nici unul din ei, nici Dan, nici Radu Comșa, nici George Ladima nu folosesc în viață căile lui Rastignac sau ale confratelui său român, Iancu Urmatecu. Chiar dacă Dan visează „*vile cochete la Sinaia, unde să stea cu prietenii, și un venit...*”, ca să folosim un citat dat de Garabet Ibrăileanu, această dorință a sa este expresia visului de statornicire în condițiile de existență și de creație de atunci ale scriitorilor noștri, care — așa cum am văzut — se dovedeau a fi din ce în ce mai precare și mai instabile. Or, Dan nu este un egoist, ci îmbrățișează cu gândul soarta întregii societăți. Dan și cei de seama lui suferă dar cu conștiința că „*ei pregătesc, cu munca lor cinstită și demnă, o vreme mai bună pentru tinerii care vor veni după ei*”. Desigur, idealurile lui Dan sînt limitate și nu depășesc stadiul de compasiune, de îndurare față de cei mulți, atitudine sentimentală înțilnită în genere la toți scriitorii școlii *Contemporanului*. Îi stîrnește oroare scena lovirii unui țăran nevinovat de către un fecior de bani gata, iar în ceasurile de tihnă „*și-n mintea lui se desfășurau tablouri: ogoare imense, lanuri de grâu și mii de secerători cu capetele în soare, cu piepturile goale, storcînd bogățiile pămîntului cu minile lor pîrlite și zgîriete. Apoi vedea un lung convoi de soldați cu ranile-n spate și puștile pe umăr, trecînd în toiul căldurei, albiți de praș și rupți de osteneală*.” Romanul la care lucra urma să fie un roman social. În paginile lui intenționa să spună, fără menajamente, lucrurilor pe nume. Vlahuță, care nu peste multă vreme avea să dea semnalul mistificării semănătoriste, susținea prin eroul său că „*el nu vroia să puie în romanul lui țărani de ocazie și de teatru, ca acei pe cari-i scot subprefecții în cinstea măriei-sale la zile de paradă*”. Iată numai cîteva argumente pentru a corecta explicarea eroului în modul propus de Garabet Ibrăileanu. Dan întrușchipează tipul intelectualului onest de la sfîrșitul secolului trecut care, deși nu putea trece de o anumită limită în gîndirea și atitudinea lui, manifestă înțelegere și simpatie pentru cei mulți și oropsiți. Ceea ce înnobilează figura lui Dan este sentimentul de solidaritate cu toți cei ce suferă, sentiment expus, ce-i drept, cam declamatoriu, de Alexandru Vlahuță. Dar nu-i mai puțin adevărat că și din acest punct romanul constituie nu numai o mărturie grăitoare pentru starea de spirit a epocii, ci și un început care va fi apoi dezvoltat — cu alte virtuți artistice — de Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu, Camil Petrescu. Ceea ce a putut să stîrnească, atunci și mai tîrziu, nemulțumirea a fost tocmai tonul pamfletar prea pueril, prea

netrecut prin focul artei cu care Vlahuță își exprima propriile nemulțumiri. Romanul capătă de aceea adeseori — așa cum remarcă pe bună dreptate Tudor Teodorescu-Braniște — caracterul unui „*caiet de note personale, prea personale, ale lui Vlahuță... Un carnet, în paginile căruiia urmărim nu viața însăși, ci senzațiile, revolta sau înduioșarea lui Vlahuță în fața vieții*.” * Vrînd să vorbească despre soarta scriitorului român, Vlahuță își compătimentează confracții, spunînd, de pildă: „*Dar bietul Graur, unul din cei mai buni nuvelisti romîni, lucrînd șapte ceasuri pe zi la contabilitatea Ministerului de Interne*” etc.

Am adus unele argumente care pledează pentru încadrarea lui Dan nu în rîndul individualiștilor roși de ambiții, nemulțumiți de partea prea mică ce le revine din profitul nemuncit, ci în acela al intelectualului cinstit, animat de idei generoase, de sentimente de aleasă compasiune pentru cei mulți. Rămîne să vedem acum care sînt cauzele sfîrșitului tragic al eroului nostru. Nu-i vorba de o stare maladivă de nemulțumire. Aceasta duce în general la paralizarea oricărui impuls creator. Desigur, Dan se simte mereu apăsător de nemulțumiri, de situația sa precară din punct de vedere material, de loviturile pe care le are de îndurat (respingerea de la premiul Academiei, de pildă). Adeseori revine ideea spulberării viselor: „*Se ghemui în plapomă, atunci își aduse aminte iar de suferințele și iluziile copilăriei lui... adormi cu gîndul silnic că din toată viața lui n-are să se aleagă cu nimic*”. În romanul lui Vlahuță apare — din păcate expusă încă empiric — drama creatorului care simte că nu-și poate desăvîrși opera, a artistului sfîșiat de dorința realizării lucrării căreia i se devotează. E o temă pe care cu profunzime, dramatism și strălucire artistică a întrușchizat-o în aceeași vreme în versurile sale Alexandru Macedonski.

Desigur, toate loviturile nu l-ar duce pe Dan la ospiciu. Ar face din el poate un resemnat. Căsătoria cu Ana Racliș pricinuește dezastrul. Înseamnă că prin aceasta sfera criticii sociale din roman se restrînge? Nu, pentru că Ana Racliș reprezintă de fapt pentru Vlahuță chintesența relor morale caracteristice claselor exploatoare. Ana este desigur o victimă a mediului, a educației, a modului de a vedea și a înțelege viața specifice acestor pături sociale. La un moment dat Dan reușise să-și afle chiar un echilibru sufletec, să dea un sens vieții lui prin activitatea

* Vezi *Propilee literare*, an. II, nr. 18, 1 decembrie 1927, pp. 23—25.

de judecător în orașelul respectiv, prin pasiunea cu care lucra la definitivarea romanului său. Dar dragostea Anei nu se dovedește a fi izvorită dintr-un sentiment trainic, puternic, dintr-o afinitate spirituală, așa cum am fi fost înclinați să credem la început. E adevărat, Vlahuță a încercat să urmărească modul în care Ana se transfigurează sub puterea dragostei pentru Dan. Ea se inflăcărează și se entuziasmează de lecțiile lui Dan, pare că înțelege altfel viața, că se poate ridica pînă la aprecierea dezinteresată a frumosului. Dan reușește să-i insuflă pasiunea pentru literatura română, pentru colegii săi, scriitorii contemporani. Dar, după căsătorie, după stabilirea în acel colț îndepărtat de țară, adevăratul fond sufletesc al Anei începe să iasă din nou la iveală. Răutatea ei, manifestată în adevărate crize de egoism („spunea mici obrăznicii guvernamentelor și chiar directoarei”), sfărîma bomboanele în fața colegelor ei, trecea de la stări de auto-clausturare la altele de exuberanță, iese din nou la iveală. Dan vede în manifestările femeii de care își legase visurile, idealurile, efectele educației, amprenta mediului în care aceasta crescuse: „*Ea aducea în viața lui deșertăciunea oarbă și lipsa de entuziasm a altor generații de trîntori deprinși să aibă toate de-a gata și să urască munca*”. Vlahuță este poate primul scriitor din literatura noastră care acordă importanță unor factori hotărîtori în constituirea personalității umane: mediul și educația. Era un ecou, desigur, al literaturii franceze de la sfîrșitul secolului, al realismului care pătrundea din ce în ce mai puternic în cultura noastră. Aurel, de pildă, din nuvela *Este o dreptate* (aparținînd ultimei perioade de creație a scriitorului, mai precis anilor 1909—1910), are comportări similare cu acelea ale Anei. El ajunge chiar delicvent de drept comun. De vină însă este educația primită în familie: disprețul față de oameni, față de muncă, față de orice activitate spirituală, suficiența, brutalitatea în relațiile cu cei din jur. Dacă în nuvelele și schițele despre lumea înaltei societăți Vlahuță insistă în special asupra inutilității unei asemenea vieți, a pustiuului sufletesc, cele două personaje — Ana și Aurel — reprezintă forma ofensivă, nocivă a acestei mentalități de castă. Nici Ana și nici Aurel nu mai sînt în situația eroinei din schița lui Vlahuță *O viață*. Ei devin factori destructivi, dizolvanți, aduc, datorită mentalității lor, dobîndite prin mediu și educație, nenorociri celor din jur, îiucid sufletește.

Dan reprezintă desigur romanul unui eșec în viață, al unei existențe ratate, neîmplinite. Este o primă încercare de a realiza un

roman psihologic în literatura noastră. Vlahuță a căutat, din păcate cu mijloace încă neîndemînatice, să analizeze minuțios reacțiile sufletești, să pătrundă cu investigațiile spre adîncurile conștiinței eroilor săi. Față de *Brazi și putregai* a lui N. Xenopol, sau față de proza lirică a lui Macedonski, romanul lui Vlahuță reprezintă un factor de progres în adîncirea analizei psihologice a eroilor. Romanul este inegal realizat: intențiile de a zugrăvi o frescă socială nu au reușit pe deplin. Dacă, de pildă, putem înregistra prin Peruvianu un exemplu caracteristic de abjecțiune morală specifică pentru politicianul burghez, atunci cînd Vlahuță vorbește despre mediile literare, ziaristice, despre lumea intelectuală a epocii, simțim prea direct, prea brutal și neprelucrate artistic, toate părerile sale, expuse parcă într-un articol. Recunoaștem în aceste lungi paranteze „cheia”, adresa precisă. Dar contemporanii nu s-au oprit asupra acestor amănunte. Ei au citit cu interes romanul lui Vlahuță pentru faptul că în paginile lui trăia o dramă care făcea tot mai multe victime în acea vreme: drama omului onest, a intelectualului care nu-și putea realiza visul din pricina împrejurărilor sociale potrivnice.

Cu toate carențele și inegalitățile lui, *Dan* rămîne o etapă în dezvoltarea romanului românesc.

„De altmintrelea, nu greu va fi să cunoașteți cât de mult îmi place și mă silesc să fac în mic, ceea ce face în mare domnul Eminescu“...

Poetul Alexandru Vlahuță a avut încă din timpul vieții o situație din cele mai curioase și contradictorii. Posteritatea nu a limpezit nici ea pe deplin „cazul“ poetului, negat cu violență sau excesiv lăudat. Pornind de la situația lui de epigon al lui Eminescu, de la aspectul mai puțin realizat al poeziei sale, s-au enunțat concluzii minimalizatoare asupra întregii lui activități. Critica simplificatoare, care nu ține seama de toate coordonatele literare și artistice ale epocii, poate comite erori grave. De aceea în capitolul de față ne propunem să examinăm ce a însemnat poezia lui Vlahuță în vremea sa și care este locul ei în istoria liricii românești.

Că poezia lui Vlahuță nu reprezintă o culme a literaturii românești, cred că astăzi sîntem cu toții de acord. De fapt, nici autorul nu a pornit la drum cu asemenea ambiții. Nici n-a fost în intenția sa să realizeze o operă dăltuită în marmură și nici n-a avut, la sfîrșitul carierei sale, conștiința că a ridicat prin lirica lui un monument. Dacă, așa cum spunea George Călinescu, meritul lui Vlahuță este acela de a fi păstrat o „decentă în platitudine“, nu-i mai puțin adevărat că poetul a păstrat aceeași decență și în ceea ce privește propria evaluare a producției sale. Nu a crezut niciodată, ca Macedonski, că a dăruit „nestemate“ care „să piară n-au vreodată și nici să-mbătrînească“. A fost decent și pentru că poeziile cu caracter programatic, cum ar fi, de pildă, *Linște, Unde ni sînt visătorii ?...*, *Sămănătorul* sau *Slăvit e versul...*, nu sînt de fapt profesii de credință, autodefiniri ale liricii sale, ci mai mult îndemnuri adresate confracților, în special celor tineri.

Cînd s-a referit, o singură dată, la propria sa producție literară, în *Unde ni sînt visătorii ?...*, Vlahuță și-a repudiat versurile îmbibate de melancolie și pesimism. Va trebui deci să ținem seamă de această modestie a poetului, care, la cîtiva ani de la debutul său, avea franchiseța să declare: „De altmintrelea, nu greu va fi să cunoașteți cât de mult îmi place și mă silesc să fac în mic ceea ce face în mare domnul Eminescu, a cărui tăietură genială în versuri nu o pot îndeajuns admira. Mi-va sluji de model acest maestru, care-și cunoaște atît de bine limba și care-și mlădie atît de artistic gîndirea.“ Iată o mărturisire care nu-i de natură să ne facă să așteptăm de la autorul ei sclipiri de artă, ci roade modeste.

Am văzut cît de copleșit a fost Vlahuță de geniul eminescian încă din anii adolescenței. Incepe să scrie într-o epocă în care *Convorbirile literare* reprezentau o principală pîrgie în literatură, avînd, datorită celor ce semnau în paginile lor (Eminescu, Alecsandri, Caragiale, Creangă, Slavici), o influență incontestabilă asupra tinerelor generații de scriitori în formare. Pînă la apariția *Contemporanului*, și, în special, a lui Gherca, forțele care se opuneau *Convorbirilor* nu determinaseră o reacție continuă și susținută, un curent încheșat de opinii. *Convorbirile*, mai ales prin contribuțiile critice ale lui Titu Maiorescu, își definiseră crezul lor estetic în ce privește poezia: „Prin urmare, poezia rătăcită în sfera științei și a politicii rămîne întii neînțeleasă și neinteresantă pentru marea majoritate a oamenilor contemporani și este, al doilea, pierdută în generațiunile următoare chiar pentru cercul restrîns de indivizi pentru care a avut un sens și o atracțiune în ziua nașterii ei“*. De fapt, acesta era și sensul poeziei publicate de *Convorbirile literare*, care a cultivat, încă de la apariția ei, o lirică atemporală, creată de „poeți erotici și ai cîntecului de lume“, cum îi numea acad. Tudor Vianu**, printre care amintim pe Theodor Șerbănescu, N. Volenti***. *Convorbirile* marceau ruperea, pe plan estetic, de ideile generației de la 1848, ai cărei reprezentanți vor fi repudiați de Titu Maiorescu în articolele sale despre poezie. Nu-i de loc inexplicabil deci faptul că Cezar

* Vezi Titu Maiorescu, *O cercetare asupra poeziei romine de la 1867, în Critice*, 1915, vol. I, ed. a II-a, p. 36.

** *Istoria literaturii romine moderne*, Casa Școalelor, 1944, pp. 228 și următoarele.

*** Datorită acestuia din urmă, judecător la Birlad, Vlahuță cunoaște *Convorbirile literare* și, deci, poezia lui Eminescu.

Bolliac și B.-P. Hasdeu sînt aceia care susțin printre primii focul antijunimist. De aceea poezia *Epigonii* a lui Eminescu, deși a văzut lumina tiparului în paginile *Convorbirilor*, nu a cîștigat adeziunea mentorilor junimiști. Iacob Negruzzi mărturisea în *Amintiri din „Junimea“*: „...peste cîtva timp îmi trimise o a doua poezie, intitulată *Epigonii*, care iarăși a făcut mare efect în societatea noastră din cauza frumuseții versurilor și originalității cugetării. Negreșit că în fond nu era cu puțință să ne nîim cu părerile lui Eminescu.“ Iar la numai un an după apariția ei, Titu Maiorescu preciza în articolul *Dirrecția nouă în poezia și proza noastră*: „*Epigonii* cuprind o antiiteză foarte exagerată. Pentru a arăta micimea epigonilor, se înalță peste măsură poeți mai vechi, și lauda dîtirambică a lui Țichindeal d. e. și a lui Heliade cu greu va putea încălzi cetitorii mai critici de astăzi.“* Avea deci dreptate Ovid Densusianu să presupună că „*Eminescu se arăta aici cu desăvîrșire neinfluențat de ce se discuta la «Junimea»*“.

Ideea de continuitate cu poezia munteană, cea mai caracteristică pentru anul 1848, va fi afirmată de Alexandru Macedonski. Acesta, în conferința sa *Mișcarea literară în cei din urmă zece ani*, ținută în 1878, se situează la un pol diametral opus față de *Convorbirile literare* și, practic, pe aceleași poziții cu ideile lui Eminescu din *Epigonii*: „Fără îndoială că dezvoltarea junei generațiuni din spațiul de zece ani, de care avui onoarea să vorbesc, este departe de a putea fi asemuită marei mișcări pe care au făcut-o Heliade, Alecsandri, Bolintineanu, Bălcescu, Cezar Bolliac și toți acei rari bărbați cu ale căror nume literatura noastră, patria noastră, este în drept a se mîndri“**. Iar, numai patru ani mai tîrziu, în poemul *Viața de apoi*, Macedonski va afirma din nou acest crez, apoteozînd figura lui Heliade, aducînd un elogiu poeților Bolintineanu, altoro mărunți, ca Granda, șau „uitatului“ Ion Catina, autorul marșului revoluționar de la 1848:

„Dar dincolo de dînsul, în cel mai falnic brad
Cu crăci împodobite de frunze ce nu cad
Priveai la Heliade cu brațe ridicare,
Cum cere de la ceruri a țării libertate!
Mai sus zbură-n văzduhuri o mîndră ciocîrlie...
Era Bolintineanu, comoară de-armonie.“***

* Titu Maiorescu, *Critice*, 1866—1907, vol. I, ed. II, 1915, p. 173.

** Vezi *Mișcarea literară în cei din urmă zece ani*, în Macedonski, *Opere*, ediție critică de Tudor Viannu, vol. IV, 1946, p. 27.

*** Vezi poeme, *Viața de apoi*, în Macedonski, *Opere*, ed. cit., vol. I, 1939, p. 405.

Dar, cum am spus, pînă la debutul lui Vlahuță tendințele contrarii esteticii junimiste nu se cristalizaseră într-un sistem ideologic și artistic și, mai ales, nu reușiseră să impună un poet de valoarea lui Mihail Eminescu. Reprezentanții generației de la 1848 se stinseseră din viață sau intraseră într-o definitivă tăcere. Continuatorii lor erau nestatornici, publicînd versuri la mari intervale, cum se întîmplă cu Hasdeu, sau nu reușiseră să dea producțiile lor majore, ca Macedonski, de pildă. Apariția în 1880 a *Literatorului* avea să concretizeze mai clar deosebirile fundamentale privitoare la menirea poeziei, pînă atunci încă nedelimitate. Noua revistă se înfățișa cititorilor cu un program liric ferm: lupta avea să se dea împotriva poeziei lacrimogena, lipsite de virilitate, a durerilor imaginare. Deci, cu doisprezece ani înainte de *Curentul Eminescu* al lui Vlahuță, Macedonski se situase pe aceeași poziție de respingere a neoeminescianismului:

„Acum destul cu plînsul căci inima ți-e seacă
Și chiar de ți-ar fi plină e timp să-i zici destul:
Poporul nostru este de lacrimi sătul,
Și ele nici în versuri nu pot ca să mai treacă;
Zadarnic poetații întrînsele se-neacă.

Ei! S-a trecut cu moda de lacrimi și suspine
Și cu acele crunte dureri imaginari,
Ați cărunțit cu totul, bătrînilor cobzari.“

Acestea erau cele două direcții principale care se manifestau în lirica romînească în momentul cînd debutează Alexandru Vlahuță. Deși *Contemporanul* apăruse în aceeași vreme, revista nu-și cristalizase încă o poziție pe tîrful poeziei. Vlahuță, și el poet moldovean, crescut în cultul lui Eminescu, nu va recepta influența lui Macedonski. Și el se înscrie în cîmpul magnetic al poeziei eminesciene. Și el va fi unul din cei care cîntă în poeziile de debut, la *Convorbiri literare*, „*crunte dureri imaginari*“, și el va urma „*moda de lacrimi și suspine*“. Dar, spre deosebire de marea ceată a imitatorilor, va recepta și alt filon al liricii eminesciene, și anume critica și satira socială. Anul debutului lui Vlahuță corespunde cu publicarea celebrelor *Scrisori* ale lui Eminescu chiar în paginile unde se tipăreau producțiile tînarului poet. Faptul că Vlahuță reține și această componentă a liricii eminesciene îl face să se deosebească chiar de la început de numeroșii săi confrăți, înghițiți repede de apa uitării definitive. De aceea chiar din perioada debuturilor Vlahuță abordează nu numai

temele sentimentale ale liricii de album, ci și întrebările asupra existenței omenești, asupra raporturilor ființei noastre cu divinitatea sau cu privire la inegalitățile sociale. Numai că Vlahuță exprimă direct, cu inflexiuni pamfletare, ideile sale, de aceea versurile lui nu se ridică la înălțimea celor scrise de Eminescu.

Dobrogeanu-Gherea a observat cu justețe această deosebire esențială: „*Concepțiunea poetică a lui Vlahuță e mult mai puțin vastă decât a lui Eminescu, și multe chestii filozofice ori sociale nu sînt atinse, ori, poate ar fi mai drept a zice, nu sînt încă atinse de A. Vlahuță. Așa, decepționismul lui Vlahuță nu și-a găsit formulare filozofică, pe cînd pesimismul lui Eminescu și-a aflat-o...*” * Constatarea lui Gherea s-a adeverit întru totul. Dacă după primul său volum aria tematică a poeziei lui Vlahuță s-a lărgit, orizontul ei filozofic a rămas același. S-a considerat că prima perioadă a activității lui Vlahuță este dominată de un puternic pesimism. Dobrogeanu-Gherea, căutînd să explice cauzele acestui sentiment, spunea: „*Fondul prim al lui Vlahuță, ca și al lui Eminescu, nu e nici pesimist, nici decepționist, ci mai curînd optimist. Fondul prim arată o iubire de viață, o tendință egoistă, dar naturală, de a trăi și de a se bucura de toate bunătățile vieții.*” Nu credem că afirmația aceasta s-ar mai putea susține. Cunoașterea întregii producții lirice a lui Vlahuță din perioada începuturilor sale nu dovedește existența unei stări de spirit optimiste, ci mai degrabă a unei nemulțumiri categorice împotriva societății, în sensul cel mai larg al cuvîntului. *Mă vi-sasem într-un nor, Cîrmacii* atestă clar faptul că Alexandru Vlahuță nu manifesta un sentiment de încredere în viață, ci unul de mînie, de revoltă, haotică ce-i drept, dar strigată fără ocolișuri și, trebuie să arătăm, fără o expresie literară adecvată. Flagrantele inegalități sociale, unite cu cele cîteva lovituri succesive primite de-a lungul anilor, vor accentua starea lui de deprimare. Ceea ce ne mărturisește chiar poetul în 1887: „*Cînd ți-ai pierdut toate iluziile cu care ai ieșit din școală, cînd tot restul vieții tale se încheie într-o biată muncă de condei, strîm-torată și anevoioasă, cînd te simți așa de mic și de slab și de prăpădit în fața acestei colosale nepăsări de mort care te în-spăimîntă...*”

* C. Dobrogeanu-Gherea, *A. Vlahuță*, în *Studii critice*, vol. II, E.S.P.J.A., p. 155.

De aceea urmează o perioadă de întrebări chinuitoare. Dezgustat de spectacolul pe care i-l oferea societatea, poetul caută cauzele unei atît de strîmbe întocmiri, îndreptîndu-și mai întîi speranțele spre divinitate. În poezia lui încep în curînd să se ciocnească furtunile îndoielii, ale resemnării, ale revoltei împotriva religiei. Sufletul său se află acum pradă unor mari frămîntări. Poetul vrea să înțeleagă contradicția între afirmațiile privitoare la omnipotența și omnisciența divinității și nenorocirile ce se abat chiar și asupra celor credincioși:

„Doamne, dacă nu se mișcă nici un pai de pe pămînt
Fără știrea și voința ta, și dac-al tău cuvînt
Este singura pornucă căreia toate se supun;
Dacă tu ești drept, puternic și nemărginit de bun,
Spune, pentru ce adesea lovitura ta-i nedreaptă?”

Întrebarea ține totuși de un stadiu elementar al gîndirii și nu atestă o solidă pregătire filozofică. În decursul secolelor, această contradicție a doctrinei creștine a nemulțumit pe orice om bîntuit de o năpastă. Și tocmai aici ni se pare că aflăm cauza răs-pîndirii poeziei lui Vlahuță în rîndurile publicului larg, și anume în faptul că ea dezbătea spontan, într-o formulă artistică apropiată de puterea de înțelegere a omului obișnuit, întrebări ce-i chinuiau adeseori și lui sufletul. Dobrogeanu-Gherea a re-marcant cel dintîi faptul că în versurile lui Alexandru Vlahuță dezgustul față de viață, de pildă, „*nu e însă expresiunea unei sisteme filozofice a desperărei, ca la Leopardi, ci mai cuînd generalizarea unei simțiri subiective*”. În poezia pe care am citat-o (*Dormi în pace*) se evidențiază clar această trăsătură a liricii lui Vlahuță. Întrebările nu reușesc să-l ducă pe culmile unor idei filozofice. Poetul rămîne la simpla enumerare a stărilor sale sufletești, pentru a conchide: „*Am venit să-mi plec genuchii și-a mea inimă spre Domnul*”.

Vlahuță nu-și formase încă o concepție unitară, ci dădea expresie în mod spontan unor stări de spirit contradictorii. Resemnarea în fața divinității alterna cu revolta împotriva religiei.

Soluțiile pe care le dă acum Vlahuță prin poezia sa ne întăresc convingerea afirmată mai sus că nu putem în nici un caz să punem această primă perioadă sub semnul unei singure atitudini: optimism sau pesimism. Dimpotrivă, toate argumentele pledează pentru caracterizarea acestei perioade drept o perioadă contradictorie, în care poetul afla într-un scurt interval răs-punsuri diferite, uneori diametral opuse, celorlași întrebări.

Aceasta și din pricina lipsei unei concepții filozofice unitare, a unui ideal social. Vlahuță se întreabă acum asupra rosturilor și înțelesului vieții. O lungă disertație în versuri, *Din prag...*, asupra tentației morții și a bucuriei de a trăi se încheie cu bine cunoscuta exclamație: „*Înainte morții mele — moartea dragostii de viață*”.

Ne aflăm în anul 1884. Deziluziile poetului se accentuează, starea sa de deprimare devine din ce în ce mai apăsătoare. Viața, care i se arătase atât de fermecătoare: „*Pe cer sunt stele, flori și pasări pe pământ*”, devenea mereu mai parcimonioasă, hărțuindu-l neconținut. Poezia lui capătă o notă sumbră, dominantă încep să fie pesimismul, lipsa de orizont, conștiința sfărâmării visului, a speranței. Asemenea poezii nu izvorau din dureri imaginare, ci dintr-o reală stare de descumpănire sufletească, dintr-un sentiment de panică și derută. „*Nu-s nebun*, spune el într-o scrisoare. *Sațul și durerea mea nu e firmă*.” Iar mai departe află cauza acestei stări în lipsa de perspectivă a vieții lui: „*Durerea de a trăi, când nu mai ai pentru ce, e mai greu de suportat*”. „*Dar eu n-am nici o țintă, nici o aspirație, nici un viitor...*” Încercările neizbutite de pînă atunci îl fac să nu mai aibă nici chiar speranțe. Dorește în mod sincer o resuscitare morală, vrea să creadă cu tot dinadinsul în ceva. Este atât de demoralizat, încît nu-și poate concretiza un ideal: „*De ce nu găsesc un vis? de ce nu aflu o năzuință în mine? Ce drag mi-ar fi să lucrez și să mă urc!*” Ar vrea să fie „*senin*” și mai ales să trăiască o stare de liniște, de nepăsare, de desensibilizare: „*Mă hotărâsc să rămîn liniștit și nepăsător la toate. Să mă las, ca-ntr-un fel de cloroformizare a simțurilor...*” C. Dobrogeanu-Gherea observase cu finețe faptul că în poezia lui Vlahuță, spre deosebire de aceea a lui Eminescu, nu este vorba de pesimism, ci de decepționism. Într-adevăr, descurajarea, deprimarea pe care o vom constata în unele din poeziile tinereții sale nu-și are sursa într-o anume concepție asupra lumii — așa cum se întâmplă la Eminescu sau la Bacovia chiar — ci în dezamăgiri personale, momentane, cauzate de situația dependentă a scriitorului în societatea vremii respective.

Dar demn de reținut este faptul că totuși, chiar în această epocă de cumplită descurajare, Vlahuță caută puncte de sprijin, încearcă să-și înfrîngă îndoielile: „*M-afund ca o corabie spartă, și totuși n-am pierdut toată nădejdea*”. Aceasta e și configurația poeziei sale din acești ani. Cînd poetul exclamă: „*A mele visuri*

risipite, / Ce-mi umplu inima de jale, / Le văd în frunzele pălite / Și-n pustiirea de pe vale”, consideră că a zis „*de mult adio fericii*”. Chemarea vieții, a naturii înconjurătoare este puternică, dar poetul nu-și poate înfrînge durerea: „*Pământu-ntrig, ca-n prima diminează, / Se umple de lumină și de viață, / Iar inima-mi se-nunecă și moare*”. Pădurea care i-a adăpostit copilăria înseamnă pentru el, ca și pentru Eminescu, limanul suferințelor lui:

„Copaci bătrîni — amicii copilăriei mele —
Lăsați potop de frunze aicea să mă-ngroape
În farmece de visuri și-n pulbere de stele...”

Din ce în ce mai mult însă poezia sa se înseninează. În 1886 poetul exclamă:

„Ce mult aș vrea să mai iubesc o dată,
Să simt din nou a vieții primăvară.”

O dată cu apropierea de ideile lui Gherea, și sensurile poeziei lui Vlahuță se amplifică. Am urmărit dialectica luptei dintre cele două contrarii — optimism-decepționism — și am văzut cum acesta din urmă triumfă. Cei care au privit poezia lui Vlahuță fără să afle sursele acestui zbucium interior, fără să o privească în contextul operei sale, au crezut că între aceste două perioade există o netă demarcație. Dimpotrivă, așa cum am căutat să argumentăm, în poezia sa putem urmări un proces ascendent de eliberare, de negare a tristeții, de izbîndă a sentimentului de încredere în viață. Către anii 1886—1887 observăm o adevărată cotitură în poezia lui Vlahuță: lirica lui devine acum mult mai împlîntată în problemele sociale ale epocii, capătă semnificații mai largi, apar insistent poeziile cu caracter programatic, de manifest, în special *Liniște, Delendum...* și poeziile îndreptate împotriva moralei burgheze. Poeziile sale încep să stîrnească și mai mare vîlvă datorită principiilor morale afirmate. *Iertare* — pe care Gherea o considera „*ca pătrundere și zugrăvire a adîncilor porniri de dragoste ajunse la apogeul lor, e o lucrare de mare talent și poate fără pereche în literatura romină*” * — a șocat mult în epoca respectivă ** datorită „îndrăznelii” scriitorului care ataca principiile „sacrosancte” ale eticii burgheze, demascînd te-

* C. Dobrogeanu-Gherea, studiul citat, p. 181.

** Vezi nota asupra poeziei în vol. I al ediției de față.

melia lor putredă. Sîntem acum într-o epocă în care poetul — sub influența lui Eminescu — afirmă puterea și supremația dragostei descătuse de prejudecățile lumii contemporane lui. Cîntă fericirea de a iubi: „*Îndemnul tinereții tale / Ascultă-l*“. Pentru el iubirea este „*puterea creatoare / Sub care inimile noastre / Renasc ca florile în soare*“. Avea dreptate Dobrogeanu-Gherea să afirme că „*Eminescu a exprimat aproape numai iubirea sa proprie; Vlahuță, mai ales iubirea altora, iubirea femeilor în general. Eminescu, în zugrăvirea iubirei, rămîne artistul plastic, artistul formelor frumoase. [...] Cu totul altceva e iubirea pentru Vlahuță. Pentru el iubirea e mai înainte de toate un simțămînt omenesc și îl interesează, îl pasionează ca atare, în afară de frumusețea formelor prin cari s-ar manifesta*“. Dacă această comparație stabilește perfect deosebirea esențială dintre maestru și ucenicul său, concluzia lui Gherea nu ni se mai pare astăzi acceptabilă: „*Simțămîntul iubirei, așa cum e exprimat de Vlahuță, e mai puțin frumos decît la Eminescu, dar e mai adînc și mai adevărat omenesc*“. Pentru că Dobrogeanu-Gherea crede că pe Vlahuță „*îl interesează, îl pasionează simțămîntul iubirei în sine, și de aceea și analiza psihică a iubirei, ca simțămînt, e mai adîncă la Vlahuță decît la Eminescu*“. Dar criticul comitea o eroare: Vlahuță nu realiza o „*analiză psihică*“ a sentimentului de iubire. Aceasta nici nu intra de altfel în sfera poeziei. „*Analiza psihologică*“ despre care vorbește C. Dobrogeanu-Gherea este mai degrabă în poezia lui Vlahuță o demonstrație didactică. Eugen Lovinescu observase în mod îndreptățit faptul că Vlahuță „*a raționalizat iubirea*“. Vlahuță nu a reușit adeseori să dea acestui sentiment flacăra personală, ci l-a „*cîntat*“ pur și simplu, i-a fixat atributele esențiale, așa cum a fixat, de pildă, cerințele artei, situația scriitorului în societate. De aceea uneori poeziile sale devin pledoarii în favoarea dragostei. Adresîndu-se unei călugărițe, poetul o „*sfătuieste*“ să urmeze calea dragostei, să renunțe la rasa monahală:

„Și dacă-n a vieții cale
Un suflet tînăr s-a oprit
Sub raza frumuseții tale,
Tremurător și fericit,

La ce pustii să-ți treacă anii
Și inima să-ți îngrădești
În pacea sfintelor citanii
Ș-a pravilei bisericesti !...“

Vlahuță va defini mai degrabă iubirea, va căuta să descifreze înțelesul acestei noțiuni:

„Iubire, sete de viață,
Tu ești puterea creatoare
Sub care inimile noastre
Renasc ca florile în soare.“

Poeziile sale de pînă în jurul anului 1900 se caracterizează în general prin această notă optimistă, prin această jubilară în fața naturii renăscute:

„A revenit frumoasa primăvară,
Copacii parcă-s niși de-atîta floare;
Dorinți copilărești, renăscătoare,
Fac inimile noastre să tresară...“

De aceea poezia lui Vlahuță se înscrie ca un capitol al istoriei noastre literare: ea marchează un moment al luptei împotriva pesimismului epigonic eminescian. Teoretic el a exprimat aceasta în conferința *Curentul Eminescu*. Dar Vlahuță a căutat să fie consecvent principiului afirmat, să contribuie prin versurile lui la reînnoirea liricii romînești, prin îndreptarea poezilor spre izvoarele adevărate ale artei. Intr-un fel, el avea să facă tranziția între epigonii eminescieni și George Coșbuc, avea să netezească terenul pentru apariția unui poet cu un mare potențial de viață, de energie, de vitalitate populară. Aici vedem noi rolul lui Vlahuță în a doua etapă a creației sale poetice, care începe în jurul anului 1886.

După 1900 Vlahuță se istovește și pe planul creației lirice. Din ce în ce mai rar apar versuri semnate de el. Rămîne în urma evoluției poeziei romînești. Acum apar Arghezi și Dimitrie Anghel, acum Macedonski pregătește și publică poema ronderurilor, capodoperă a poeziei romînești. Poeti ca Bacovia deschid alte orizonturi liricii noastre. Să fi înțeles Vlahuță acest fenomen, sau mai degrabă filonul său liric era destul de firav și se istovește prea de timpuriu? La 40 de ani poetul obosise. Din cînd în cînd, la mari intervale de timp, după lungi perioade de tăcere, cu mari chinuri, mai tipărea cîte o poezie. În afară de 1907, care este și o operă de artă autentică, și un exemplu de conștiință cetățenească, aceste poezii pot fi reținute, așa cum am văzut, mai ales pentru definirea gândirii sale sociale și mult mai puțin pentru conturarea personalității unui artist.

„În istoria mișcării concepției estetice Semănătorul are un rol foarte secundar, neputînd aduce nici o propoziție inedită.“

(George Călinescu)

A fost sau nu Vlahuță un scriitor semănătorist? Iată o întrebare care nu a primit nici pînă acum un răspuns complet, corespunzător adevărului istoric. Și aceasta pentru că problema este încă privită unilateral, restrîngîndu-se sfera ei numai la scurta perioadă de timp în care Vlahuță s-a aflat la conducerea revistei *Semănătorul*. Dar, așa cum vom încerca să demonstrăm, discuția asupra semănătorismului în opera lui Alexandru Vlahuță nu se poate limita numai la cele cîteva lucrări publicate în coloanele revistei care a dat numele curentului. În cazul lui, semănătorismul a constituit unul din cele trei momente hotărîtoare ale creației sale, adică faza național-obiectivă, așa cum o numea Garabet Ibrăileanu. Cred că în lucrările beletristice și publicistice ale lui Vlahuță sînt strînse laolaltă și explicit exprimate toate elementele definitorii ale diversivității semănătoriste.

În opera sa, ca și în cea a altor scriitori de seamă ai timpului cum ar fi George Coșbuc sau Nicolae Iorga, semănătorismul are adînci rădăcini ideologice.* Curentul se constituie, de fapt, în jurul anilor 1892—1894, o dată cu apariția a două principale reviste literare din acea vreme: *Vieața*, condusă de Vlahuță, și *Vatra*, editată de Coșbuc, Caragiale și Slavici. S-au arătat împrejurările social-istorice în care și-au făcut apariția aceste două reviste. Mișcările sătești din 1888, preludiu tragic al marilor răscoale din 1907, aveau să atragă atenția scriitorilor asupra

* Unii cercetători au emis ipoteza apariției semănătorismului ca urmare a unor acțiuni inițiate de Spiru Haret. Ideea ni se pare de-a dreptul vulgarizatoare. Se înlocuiește astfel discuția dialectică de idei cu o tratare simplistă.

existenței unei „probleme țărănești“. Și pînă atunci, așa cum spune istoricul Radu Rosetti, „*simptomele unei stări de nemulțumire a țărănimii erau vederate pentru oricine trăia în atingere zilnic cu țăranul*“*. Vlahuță a fost, după cum am văzut, unul din acei intelectuali asupra căruia aceste răscoale au avut un ecou direct. Dar pe atunci el se afla în apropierea cercurilor socialiste, sub influența lui Dobrogeanu-Gherea. De aceea, în anii imediat următori, s-au accentuat tendințele de critică socială, materializîndu-se în creația sa literară prin cîteva autentice documente literare despre viața țărănimii noastre. Aceste lucrări, analizate de noi într-un capitol precedent, au fost publicate de Vlahuță în revista *Vieața*. Dar concomitent apare și revista *Vatra*. Programul acestei publicații pornea tot de la ideea datoriiilor pe care scriitorul le are față de poporul său. Punctele de vedere exprimate în profesiunea de credință a revistei conțineau de fapt viitorul program al mișcării semănătoriste: „*O adîncă înduioșare ne cuprinde cînd ne dăm seama cît de mult ne-am îndepărtat noi de părinții noștri. [...] S-a rupt oarecum firul vieții noastre naționale[...]. Trebuie să ne întoarcem, pe cît întoarcerea este cu puțință, la vatra strămoșească; la obîrșia culturală a noastră.*“ Curentul începe să se constituie, deci, ca ideologie literară și ca direcție estetică și să dea lucrările literare caracteristice încă din ultimul deceniu al secolului trecut, prin contribuția esențială a celor doi scriitori care vor deveni — în 1901 — directorii revistei ce a dat numele acestei direcții diversioniste în cultura noastră.

Cum a ajuns Vlahuță de la imaginea dramatică, realistă, curenturătoare uneori, din *La arie*, *Socoteala*, pe pozițiile unui idilism convențional, lipsit de orice vlagă artistică, din *Despărțire*, *Jan*, *Doctorul Rareș*?

Apropierea lui Vlahuță de semănătorism se explică prin înăderența sa la ideea de revoluție și credința în posibilitatea creării în condițiile societății capitaliste a unei vieți mai bune pentru cei oropsiți, prin acțiunile filantropice ale unor oameni cu stare. Aici s-a realizat joncțiunea între ideile sale și cele expuse de Spiru Haret cu întreaga mișcare diversionistă, ce începe să se constituie și să se întindă în întreaga țară la sfîrșitul secolului trecut. Vor lua ființă, în această perioadă, societăți culturale, vor apărea reviste subvenționate în diverse orașe și sate. Se răspîdesc, pînă în 1900, o sumedenie de publicații, sub orice

* Radu Rosetti, *Pentru ce s-au răscolat țărani*, 1906, București, p. 606.

nivel, redactate cele mai multe de indivizi cu totul obscuri, publicații destinate otrăvirii țărânimii noastre prin articole și bucăți literare de-a dreptul odioase. Maculatura semănătoristă începe să pătrundă la țară mai ales prin preoți și învățători care aveau obligația răspîndirii ei. Vlahuță, care repudia orice mijloc radical de rezolvare a situației sociale, a crezut că paleativele și falsele remedii propuse atunci vor duce la îmbunătățirea stării țărânimii noastre. Dacă revista lui Coșbuc aducea semănătorismului filonul paseist, tradiționalist, recomandînd întoarcerea literaturii la „vatra strămoșească“, Vlahuță, care, așa cum am văzut, nu avusese pînă în anul 1900 „cultul trecutului“, a dat semănătorismului direcția lui socială. Vlahuță a devenit semănătorist privind spre viitor, nu spre trecut.

Dar a mai fost și o altă cauză care l-a adus pe Vlahuță pe pozițiile semănătorismului: naționalismul. Ambele poziții — tendințele filantropice și naționalismul — existau în scrisul lui Vlahuță de pînă în jurul anului 1894. Prima o aflăm exprimată în articole ca *La vitrina fotografiei Mandi* sau în *Spoială și funcționarism*, publicate în 1889, unde autorul pledează pentru remedierea relelor sociale fie pe calea unor îmbunătățiri administrative, fie pe calea unor reforme, fie prin filantropia claselor sus-puse. Dacă mai adăugăm faptul că în 1891, în urma schițelor și însemnării cunoscute sub titlul *File rupte*. Vlahuță este înclinat să explice sărăcia țărânimii din unele sate moldovene prin prezența unor comercianți de altă naționalitate, vom afla în opera lui Vlahuță cîteva din elementele esențiale ale diversității semănătoriste. Pînă în anul 1894 influența socialismului face ca toate aceste trăsături ale concepției sale să rămînă numai în formă larvară, predominantă fiind orientarea realistă, critică. Dar după ce Vlahuță rupe legăturile cu socialismul, pierde din ce în ce mai mult simțul orientării, iar trăsăturile negative ale personalității lui încep să se hipertrofieze. Ni se pare semnificativ faptul că, dacă pe planul ideilor estetice Vlahuță a exprimat în timpul acestei polemici ideea neangajării artistului, a independenței sale, din punctul de vedere al ideilor politice s-au evidențiat, în primul rînd, trăsăturile naționaliste, în special cele legate de apreciere denaturată a mișcării romînești din Ardeal.

Aici aflăm momentul decisiv al involuției lui Vlahuță. Din 1895, el începe să se îndrepte spre publicații presemănătoriste, cum ar fi *Gazeta săteanului*, revistă al cărei rol însemnat în constituirea curentului nu a fost încă studiat. Aici apar cele mai ca-

racteristice lucrări literare semănătoriste ale lui Alexandru Vlahuță: *Moș Marin*, *Doctorul Rareș*, *Fiii risipitori*. Accentele critice ale operei sale se estompează acum pînă la dispariție, iar atunci cînd mai sezisează relele vieții sociale, Vlahuță le interpretează în mod deformat. Cealaltă tendință, de esență naționalistă, este de asemeni evidentă prin prezența lui Vlahuță în cercul revistei *Literatură și artă romînă*. Deși cercul și revista amintită au avut un rol important în orientarea scriitorului și artiștilor noștri spre subiecte și probleme specifice țării noastre — aici erau prezenți de pildă arhitectul Ion Mîncu, compozitorul G. Stephănescu — unele puncte din programul ei aveau un vădit caracter naționalist. Iată deci toate elementele pentru a înțelege de ce Vlahuță a primit să i se asocieze lui Coșbuc la conducerea revistei *Semănătorul*. Desigur, prestigiul celor doi scriitori, creditul pe care îl aveau în viața noastră culturală a jucat un mare rol în această alegere, dar hotărîtor a fost faptul că cei doi scriitori afirmaseră și statorniciseră semănătorismul literar în ultimul deceniu al secolului trecut.

Să ne oprim asupra creației lui Vlahuță. *Despărțire**, de pildă, este o poveste lacrimogenă, despre drama unui boier silit să-și vîndă moșia din pricina soției lacomе și iresponsabile, care îl duce la ruină. Intriga banală nu interesează. Dar schița vădește o nouă optică în creația lui Vlahuță. Boierimea neaoșă este privită acum cu înduioșare. Vlahuță începe să creioneze, cu stîngăcie imaginea unor moșii ca adevărate oaze ale fericirii, temă atît de frecventă în literatura semănătoristă: „Oamenii nedreptățiți și asupriți în alte părți alergau aici ca la un dumnezeu ocrotitor, care de toți avea milă, pe toți îi îmbrățișa cu dragoste, le dădea pămînt, și loc de livadă, și lemn pentru casă“. Fiul său continuă aceeași operă samariteană: „Mersese vestea și prin alte județe de bunătatea și dărnicia lui conu Iancu“. Vlahuță se apropie aici de imaginea boierului idilic și patriarhal, înconjurat de dragostea sătenilor, viziune pe care o întîlnim, cam în același timp, și în romanele lui Duiliu Zamfirescu. Numai că autorul lui *Tănase Scatiu* vede, totuși, și contradicțiile care bîntuiau lumea satului. *Despărțire* se află la antipodul viziunii din *Conu Dumitrachi Petcu*, navelă scrisă în 1894, în care boierul este privit cu un ochi critic.

După cum și în *Doctorul Rareș*** asistăm parcă la o replică dată paginilor de un realism viguros din schița *De la țară* care

* Apărută în *Vieța*, 1895.

** *Gazeta săteanului*, 1898.

datează din aceeași perioadă ca și *Conu Dumitrachi Petcu*. Satul, cotropit de pecinginea sărăciei, are acum o înfățișare feerică datorită energiei unui proprietar harnic, intelectual ridicat din popor. Acesta — prin muncă cinstită — reușește să cumpere moșia pe care, așa cum spune el, „*părinții mei și neam de neamul meu au fost pururea slugi*“. Dar intențiile doctorului Rareș nu erau acelea ale ariviștilor din portretele pe care Vlahuță le creiona cu atîta incisivitate cu un deceniu în urmă. Dimpotrivă, el transformă satul într-un paradis: „*Casele albe, acoperite cu draniță, răsăreau vesele prin livezi*“. Noul moșier este de o bunătate angelică: „*La noi nu-i dijmă, nu-i clacă*“. Dezinteresul său n-are nici o limită: „*Ceea ce m-a interesat însă din capul locului a fost să fac din ființele acestea oameni*“. Cheia fericirii generale care domnește aici nu este alta decît aplicarea principiilor acestui moșier mîndru de sistemul său: „*Să vezi și d-ta ce poate ajunge țăranul nostru cînd e tratat mai cu omenie și cînd își bate cineva capul cu el să-l învețe și să-l puie pe calea cea bună*“. Se exprimă deci clar una din ideile de bază ale ideologiei semănătoriste. Acțiune educativă de-a dreptul miraculoasă: oamenii bătrîni nici nu mai poartă aici pecetea vîrstei: „*În scară ne-a întîmpinat o jupîneasă bătrînă, îmbrăcată curat, cu fața întinerită de bună-tate și de veselie*“.

Interesant este faptul că, în astfel de schițe, Vlahuță reușește să cumuleze trei ipostaze ale literaturii semănătoriste: să fie premergătorul, să ne demonstreze momentul de criză și să ne ofere în același timp și caricatura ei! Tot în aceeași vreme Vlahuță scrie și *Jan*. Și în cazul de față putem să stabilim un paralelism între țăranul Ion, înnebunit din pricina bățăilor din armată, și între Jan, „*purtătorul de țigări al domnului Chircu*“, un tip bun de glume, răspîndind în jurul său veselie, mărturisind o deosebită satisfacție pentru starea în care se afla. Și exemplele ar putea continua.

Ne vom referi mai pe larg la cunoscuta carte *Romînia pitorească*. Tot în acești ani de dinaintea apariției revistei, Alexandru Vlahuță redactează *Romînia pitorească*, care a stîrnit, cu prilejul apariției, un interes, îndreptățit pentru acea epocă, fiind salutată mai ales de revistele și curcurele semănătoriste.* Interes explicabil, de altfel, dacă ne gîndim la intențiile destul de mari ale autorului care anunșase cu mult înainte apariția volumului, cuprinsul lui și mai ales dorința de a realiza cu

* Vezi nota asupra cărții în vol. III al ediției de față.

acest prilej opera capitală a vieții sale. În istoria literaturii noastre de călătorii *Romînia pitorească* va rămîne un moment, deși nu unul de răscruce. Ea constituie prima încercare de a da cititorului o imagine a întregii țări, de a prezenta într-o perspectivă unitară înfățișarea, obiceiurile, tradițiile celor mai pitorești locuri din patria noastră. Fapta lui Vlahuță merită a fi apreciată în primul rînd pentru intențiile generoase care au stat la temelia ei, ca și pentru corectitudinea realizării.

Romînia pitorească este un ecou întîrziat al literaturii romantice de călătorie. Pînă la Calistrat Hogaș, călătorii romîni, mai ales cei ce parcurgeau țări străine, urmăreau, în primul rînd, cunoașterea realităților social-istorice, stabilirea, adeseori prin comparații și prin asociații, a unor puncte de reper pentru mai buna înțelegere și definire a situației din țara noastră. De aceea la cei mai mulți dintre ei — I. Codru-Drăgușanu, Dinicu Golescu, N. Filimon — aspectul documentar este preponderent. Călătorii sînt oameni de cultură, mulți preocupați de aspecte diverse ale realităților sociale, dornici să aducă o îmbunătățire a soartei țării lor. Caută să afle exemple, modele spre care să-și poată îndrepta privirea. Alții — Bolintineanu, Alecsandri, de pildă — urmează mai mult filonul exotic al literaturii romantice din acea vreme. Ei descoperă locuri îndepărtate despre care pînă atunci pătrunseseră pînă la noi doar legende. Vlahuță urmează mai îndeaproape prima atitudine. Itinerarul său este mai degrabă unul de natură morală. Prin satele, orașele, văile străbătute, el descifrează urme ale trecutului, lăudînd faptele istorice ce se desfășuraseră acolo (Izlaz, Călugăreni). Descrierea este în primul rînd etnografică și socială. Un vibrant sentiment de mîndrie în fața vredniciei oamenilor, a ospitalității lor, a comorilor de artă populară create de ei, a tradițiilor de luptă, străbate paginile acestei cărți. Autorul se înflăcărează, scrie cu anume solemnitate retorică, străduindu-se să transmită cititorilor același sentiment de aleasă dragoste pentru pămîntul patriei. Dar de aici, din această înflăcărare decurge și o altă latură a cărții. Vlahuță începe să fie mai puțin sensibil la aspectele dramatice ale vieții. O optică trandafirică îmbracă totul, scriitorul dovedindu-se mereu încîntat de ceea ce i se înfățișează înaintea ochilor. Este tributul pe care această carte îl plătește semănătorismului. Dacă ne ducem cu gîndul numai cîțiva ani în urmă, vom observa că într-un alt memorial de călătorie, în *File rupte*, Vlahuță vedea cu precădere sărăcia țărănimii, situația ei precară, deznădăjduită din

punct de vedere al asistenței medicale. Acum aceste aspecte critice sînt aproape inexistente. Asperitățile vieții grele a țărănimii dispar sub învelișul de entuziasm pe care adeseori îl resimțim factice. Arareori, descriind urmările unei calamități naturale, scriitorul descrie durerea țăranilor, care privesc împietriți dezastrele furtunii : „*Țăranii desculți, cu itării sumeși până deasupra genunchilor, cu brațele goale încrucișate pe piept, stau în picioare, neclintii, și privesc cu jale la ogoarele-necate, la căpițele risipite, la snopii desfăcuți și luați de puhoai, la munca și speranțele lor nimicite într-o clipală*“.

Am putea spune că *Romînia pitorească* este o adevărată laudă a țăranului român, a însușirilor sale morale, a frumuseții sale de caracter. Aici cred că trebuie să căutăm meritul principal al cărții, care, dacă nu aduce un plus de noutate în contextul literaturii de călătorie, rămîne o corectă încercare de a înfățișa cititorului frumusețea unei țări. Vlahuță a fost primul care a încercat să dea o imagine de ansamblu a țării. Desigur, școala a exagerat importanța cărții, dar există pe parcursul acestei lucrări pagini care ne transmit un vibrant sentiment de dragoste pentru frumusețile patriei, oamenii săi minunați și trecutul ei glorios. Dacă autorul s-ar fi aflat atunci în mrejele semănătorismului, imaginea aceasta putea să fie completă și multilaterală.

Cînd Vlahuță ia conducerea *Semănătorului* și publică articolele sale cu caracter normativ, în care recomandă scriitorilor cum să scrie o literatură idilică, predicînd împăcarea între clase, dînd exemplul unor oameni așa-zis bine intenționați din administrație, avem sentimentul că teoreticianul încearcă să-și justifice propria sa operă literară. El îndeamnă patetic pe scriitor să devină un soi de apostol, „*un făcător de bine*“, care trebuie să muncească dezinteresat, eroic chiar, pentru o cauză nobilă. „*Tu fii ostașul jertfei mari, depline ; / Ca dintr-un bob să odrăsească mia, / Cu sîngele tău cald stropește glia !*“ spune în poezia *Sămănătorul*, apărută în primul număr al revistei. Dar privind mai îndeaproape faptele, parcă nici Vlahuță nu părea convins de propriul său îndemn. După ce scrie cîteva articole-program, Vlahuță se retrage de la conducerea revistei.

Mulți ani — aproximativ șapte-opt — bibliografia operei lui Vlahuță înregistrează un număr foarte scăzut de lucrări în versuri sau proză, lucru inexplicabil la prima vedere pentru un scriitor atît de fecund. Atitudinea lui Vlahuță față de semănătorism este puțin ciudată : el a fost unul din principalii lui inițiatori, i-a

bătătorit cîteva ani drumul prin literatura sa, i-a trîmbițat cu înflăcărare postulatele, și după aceea, cînd curentul s-a cristalizat ideologic, cînd a început să aibă oficioase de propagandă destul de numeroase și de răspîndite*, scriitorul s-a retras de pe firmamentul principalei reviste. Cauzele plecării lui de la conducerea *Semănătorului* sînt încă obscure. Să se fi aflat oare Vlahuță în situația ucenicului vrăjitor speriat de maculatura pe care o pusese în mișcare, de valul de contrafaceri pseudoliterare ce se revărsa cu atîta dărnicie din pana discipolilor săi ? Nu vom întreprinde aici o analiză a influenței revistei *Semănătorul* asupra scriitorilor noștri. Această influență s-a exercitat mulți ani asupra unor creatori de seamă, cum ar fi Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu, Ion Agîrbiceanu, Victor Ion Popa, care au privit uneori deformat, din această perspectivă, relațiile sociale și evoluția lor în istoria noastră. Dar trebuie să repetăm aici faptul subliniat cu atîta îndreptățire de George Călinescu : „*În istoria mișcării concepției estetice Semănătorul are un rol foarte secundar, neputînd aduce nici o propoziție inedită*“**. Se publica în coloanele *Semănătorului* — după cum spune George Călinescu — „*literatură de tot modestă*“, ai cărei autori erau „*îndeosebi scriitori de mică cultură, ofițeri, tineri cu studiile neterminate, autodidacți, ca și la Vieața lui Vlahuță, de altfel*“. Aceasta era configurația revistei chiar în anul în care a fost condusă de Vlahuță și Coșbuc. După retragerea celor doi directori, revista, la conducerea căreia se succed N. Iorga și Aurel C. Popovici, dau amploare elementelor naționaliste și șovine existente și în programul inițial al revistei. Cred că în aceasta constă deosebirea între direcția Vlahuță-Coșbuc și cea a lui N. Iorga și Aurel C. Popovici. Pe de altă parte, revista se oficializează, devine, pe măsura trecerii anilor, purtătoare a unor idei profund retrograde. Scriitorii cu o pregătire intelectuală mai serioasă, care debutează aici în primii ani (vezi cazul lui Panait Cerna), o părăsesc. Comparăm situația lui Vlahuță cu aceea a ucenicului vrăjitor, speriat de forțele care le-a dezlănțuit. Și aceasta pentru că după 1902 Vlahuță adoptă o atitudine rezervată și nu se mai face portstindardul nici unei mișcări literare, în ciuda temperamentului său***.

* Vezi *Semănătorul*, *Lucașfăul* din Budapesta, *Făt-Frumos* din Bîrlad, *Ramuri* din Craiova și alte nenumărate reviste care apar la începutul secolului.

** G. Călinescu, *Istoria literaturii romîne*, 1941, pp. 531—532.

*** Interesant este un fapt : deși Vlahuță nu a fost străin de ideea înființării revistei *Viața romînească*, și a dat chiar numele publicației, s-a mulțumit totuși numai cu rolul de colaborator.

Incepea o nouă perioadă, și anume, aceea denumită de acad. Tudor Vianu a „retragerii în sine”. Vlahuță preferă acum să se destăinuiească prin intermediul scrisorilor adresate prietenilor *, începe să țină caiete de însemnări zilnice **, se înconjoară, în ore lungi de sfat, de prieteni mai vechi sau de scriitori și artiști ai tinerei generații. Are atitudinea moralistului, și nu a combatantului. Se verifică mai mult prin sine și prin cercul său de intimi și încredințează mai rar celor dinafară roadele gândurilor sale. Acordă mai mult timp meditației, contemplării spectacolului vieții.

Dar izolarea sa nu era decât aparentă. Pentru că omul continua să vibreze cu intensitate în fața tuturor marilor frământări sociale. Și exemplul cel mai elocvent este poezia 1907 și întreaga sa atitudine din acei ani. Iar în jurul anilor 1909—1910 Vlahuță a crezut totuși de dator să împărtășească tuturor concluziile la care ajunsese în acest răstimp. Cititorii săi au întâlnit atunci un alt Vlahuță : nu mai aveau înaintea pe scriitorul aflat în ofensivă, mînuind fierul roșu al satirei — deși niciodată nu reușe să-l aducă la incandescență — deprins să denunțe parvenitismul, parazitismul, să biciuiască impostura intelectuală și atîtea alte racile ale societății contemporane lui. Dinaintea lor apărea un Vlahuță îmbătrînit, dînd sfaturi de cumîntenie, de acceptare resemnată a soartei. Așa cum spune și acad. Tudor Vianu : „Spre sfîrșitul carierei sale, nu prea lungi, ideile sale au evoluat spre un moralism cam vag, destul de confortabil pentru împlinirea netulburată de predica frumoaselor sentimente și a bunelor intenții resemnate”. Scriitorul, așa cum am arătat și mai sus, nu-i aprobă nici acum pe cei bogați, dezvoltuie egoismul și pustiul moral al vieții acestora. Aceste lucrări literare nu mai au însă un sens critic, nu mai urmăresc dezvoltuiearea unor moravuri josnice ci se vor în primul rînd profilactice. Oamenii, în special cei tineri, spune Vlahuță, trebuie feriți de o asemenea existență, de tentațiile unui trai lesnicios. Și aceasta pentru că viața celor bogați nu este de invidiat. Dimpotrivă, ea nu îți poate stîrni decât dezgust. Trebuie să te mulțumești cu ceea ce ți-a dat soarta : „Uită-te în jurul tău. Nu vezi destui bogați a căror viață trîndavă și deșartă, parcă-i înadins tocmită ca să te lecuiască pentru totdeauna de pofta bogăției?... Ai vrea tu,

* Cele mai interesante fragmente din aceste scrisori sînt reproduse în prefață și în note.

** Publicate în vol. III al ediției de față.

care trăiești în lumina adevărului, să te schimbi cu vreunul dintre cei ce-și petrec în minciună toată viața lor de nimic ?” Iezuitism, sau încercare de diversivune ? Vlahuță a fost un om de bună-credință. A crezut sincer în ceea ce propovăduia. Scriitorul socotea că are în urma sa experiența de viață necesară pentru a putea da sfaturi celorlalți, iar în cărțile pe atunci de circulație (mai ales *Eroii* lui Carlyle) afla justificări și un gir teoretic recomandărilor sale.

Să nu confundăm această atitudine cu decepționismul eroilor lui din prima perioadă, cu tristețea versurilor sale din anii începutului. Deosebirea este fundamentală : eroul dezamăgit se retrăgea, în urma luptei cu societatea, la capătul unui șir de puternice deziluzii. Înving, el nu se împăca totuși cu acea realitate, isprăvea tragic, înnebunea, ca Dan, sau se sinucidea, ca pictorul Coriolan. Retragerea și resemnarea lor erau inseparabil legate de un sentiment de amărăciune și de dezgust. Acum, dimpotrivă, eroii lui Vlahuță se declară mulțumiți cu situația lor, ei preconizează seninătatea și bucuria retragerii în sine, oricît de năpăstuit ai fi, inutilitatea oricărei acțiuni. Acestea sînt supremele virtuți morale. Revolta din primii ani împotriva paraziților și parvențiilor se topește în pilde creștinești privitoare la puterea morală a omului care privește cu stoicism și încredere propriile sale suferințe, știind că la capătul lor îl așteaptă negreșit fericirea, răsplata pentru cele îndurate. „Muncește și nu despera, spune el unui tînăr, muncește-n tăcere, cu răbdare, cu bunătate, și-ți vei găsi în munca ta răspuns la toate întrebările cari te chinuiesc.” Este o atitudine mai veche, mărturisită încă în 1904 într-o poezie care cuprinde credința sa în puterea miraculoasă a muncii privite ca un scop în sine, ca un izvor de mulțumire, de satisfacții, ca o cale sigură spre fericire. Dar faptul era imposibil de realizat în condițiile unei societăți bazate pe exploatare. Vlahuță credea că :

„Sfîntă muncă e aceea
Ce răsplata-n ea-și găsește.
De-nțelegi tu asta, cheia
Fericirii tale-o ții.”

Orice atitudine revendicativă îi displace. Pe tinerii care cîrtesc împotriva bătrînilor îi sfătuiește să se resemneze : „Fii liniștită, fii veselă și bună, fecundă Primăvară !” După cum vedem, apar acum aceleași întrebări care i-au caracterizat opera tinereții, dar ele capătă cu totul alt răspuns. Ne aflăm în epoca deplinei îm-

păcări cu viața, a conformismului moral. Cheia fericirii o dă răbdarea, tăcerea, nădejdea. Vlahuță se reîntoarce cu privirea și asupra vieții țărănești. Deși părăsise de aproape un deceniu *Semănătorul*, rămîne totuși tributar concepțiilor acestui curent literar. Ceea ce întărește și mai mult afirmația noastră că semănătorismul nu a reprezentat în opera lui Vlahuță un moment de circumstanță, o împrejurare legată de prezența sa oficială, timp de un an, la conducerea acelei publicații, ci o trăsătură constantă a ideologiei sale din ultimii ani ai vieții.

Dar începînd din 1909—1910 observăm cum pe fondul semănătorist al gândirii sale încep să se grefeze elementele doctrinei poporaniste, cunoscută de Vlahuță datorită contactului său cu cercurile revistei *Viața romînească*, de care s-a apropiat mai ales prin Garabet Ibrăileanu și Paul Bujor. De aceea acum imaginea vieții de la țară prezintă trăsături comune semănătorismului și poporanismului. Oamenii plecați din mediul sătesc spre capitală pentru a-și încerca aici norocul nimeresc într-un oraș plin de păcate: sînt tentați să fure, întrețin relații cu femei dubioase și pînă la urmă ajung la... casa de nebuni. Soluția nu este decît retragerea la țară, pe moșia unui stăpîn bun, unde tînărul va ajunge „om de ispravă” (*Ale lumii*). Oferă drept pildă de omenie, de conduită civică pe un om bogat, care, în urma morții fiului său, își dăruie întreaga avere comunei: „*Mi-ar fi drag să fie o școală în casele pe care le dau, o școală de plugărie, ori de meșteșuguri de la țară, de-ale noastre*”. După un an, satul în sărbătoare „*cinstește fapta cea de laudă a donatorului*”. Acesta are totuși remușcări pentru că a așteptat „*cea din urmă lovitură, ca să mi se deschidă ochii și să văd că viața asta nu ni-i dată numai pentru îndestularea și plăcerile noastre*” (*Cremene*). Pînă la sfîrșitul vieții Vlahuță rămîne convins că aceasta e calea de îndreptare a existenței țaranului nostru: „*Faceți-l să simtă că este o dreptate și pentru el, nedreptățitul atîtor veacuri: dați-i o administrație cinstită, un învățător harnic, priceput și cu trageră de inimă pentru chemarea lui, un preot milostiv și cu-cernic, un doctor care să-și caute bolnavii cu adîncă iubire de frate, și un adevărat paradis va fi țara aceasta*”, spunea Vlahuță în februarie 1919. Și aici recunoaștem o reîntoarcere integrală la programul semnat cu două decenii în urmă. Autorul este obsedat de coruperea moravurilor de la țară din cauza invaziei elementelor vieții orășenești. Vlahuță devine un scriitor tradiționalist, gîndirea sa fiind conservatoare și închistată. Afir-

mase teoretic aceste puncte de vedere în articolele-program ale *Semănătorului*. În 1910 se plînge de faptul că la sate „*se strică lumea, se părăduiesc frumoasele și cinstitele datini apucate din bătrîni*”. De aceea laudă cîteva înjghebări ridicole, de operetă, patronate de „doamne” din „lumea bună”, care își propuneau, chipurile, să adune și păstreze „*cu sfințenie[...] o parte din fărâmaturile datinelor și sufletului nostru în risipă*” (vezi *Chindia*). Vlahuță lua în serios și privea cu înfiorare patriotică un spectacol hilar, oferit de oameni care, în lipsa unei ocupații, mai-mușăreau și trivializau demagogic tezaurul popular, pentru a-și asigura momente de divertisment.

Ca valoare literară, articolele și schițele de acum sînt foarte precare, lipsite de orice duh. Autorul preferă forma epistolară, confesiunea. Dar totul este înecat în apa lîncedă a unui ton de predică vetustă, de literatură oficioasă de foarte îndoielnică extracție. Cuvintele sînt căutate, pentru a avea o vibrație patetică. Frazele sînt sonore sau sfătoase, n-au putere de convingere. Vlahuță vorbește acum în termeni grandilocvenți despre „*opera de minuire și de înălțare a neamului acestuia*”, de „*brîuleț jucat ca-n vremea cea bună*”. Moșierii se numesc în lucrările lui „plugari”. Pe cîmpul zugrăvit aïdoma cromolitografiilor semnate, cam în aceeași vreme, de Kimon Loghi, Verona, G. D. Mirea, un asemenea „plugar” de vodevil pare că oficiază adevărate ritualuri, împrumut gesturi solemne: „*Miroase așa de sănătos pămîntul răscolit — miroase a tinereță, a viață. Pentru mine e un farmec o arătură proaspătă... Și gestul semănătorilor! Ce mișcare frumoasă, nobilă, de o patriarhală generozitate!...*” Efectele unui asemenea mod de a concepe literatura sînt de-a dreptul comice.

Din păcate, acest moment de criză al creației sale, momentul emfazei naționaliste-patriotarde, al moralismului comod, al sfatului cuminte, a creat în cultura noastră o adevărată școală, care a întunecat ani de zile adevărata față a operei lui Vlahuță. Se trecea sub tăcere faptul că tot atunci Vlahuță a scris poeziile 1907 și *Dreptate* și se aducea în prim plan toată zgura care înecase fondul pozitiv al operei lui. Acad. Tudor Vianu remarcă pe bună dreptate: „*S-a format în primele decenii ale secolului, în unele cercuri legate, de fapt, de interesele vechilor orînduiri, o stare de opinie publică și de sensibilitate făcută din idealism moral călduț și inoperant, dintr-o bunăvoință umană, generală și cam fără obiect, sporită printr-un patriotism conceput ca singura venerație a trecutului, «vlahuțismul» propriu-*

zis al multor scriitori mai mărunți, al unora dintre învățătorii și profesorii învățământului secundar, al cercurilor culturale și al revistelor de cultură sătească, un curent vrednic a fi studiat în documentele minore, unde i se păstrează urmele literare și despre care se poate spune că mai mult a frânat, decât a solicitat, progresul social* . Din păcate, această situație a dăinuit ani de zile, și numeroși publiciști obscuri, nechemați, aflați în solda oficinelor de propagandă reacționară și patriotardă, care urmăreau pervertirea conștiinței țărănimii cu otrava naționalismului și a resemnării au colportat tendențios tot ce a fost minor, nerealizat, retrograd în opera și atitudinea lui Vlahuță. După moartea sa, numele și această parte a operei a fost preluată de oameni aflați la periferia vieții culturale, recrutați pentru a sta de veghe împotriva bunului-simț, a bunului-gust, a seriozității literare, a ideii de progres și frumos în genere. Poate nici un scriitor al nostru n-a avut, timp de două decenii, o posteritate mai ingrată, mai lipsită de duh, care i-au putut face, la un moment dat, opera și numele chiar antipatice. Biografia săi dintre cele două războaie erau semidocti, persoane cu totul neînsemnate, ca I. G. Oprișan**, N. Zaharia, Ion Gorun. Imaginea unei personalități banale, a unei opere plicticoase, rezulta din ceea ce au scris despre Vlahuță, Artur Gorovei, Lascarov-Moldovanu, Mihail Lungianu, Leca Morariu, Ion Foti, Paul Papadopol, G. D. Mugur, Ionescu-Morel. Se vorbea despre „religiozitatea lui Vlahuță”, despre „bunul Vlahuță”, se întrebuntau titluri de articole pompoase, emfaticе, cum ar fi „apostolul”, „învățătorul”, „un român poet”, „Alex. Vlahuță ca educator”. Din fericire, însă, opera sa a fost și altfel înțeleasă de scriitori și critici de seamă ai epocii dintre cele două războaie mondiale. Astfel a ajuns pînă la noi imaginea adevăratului Vlahuță și a operei lui, cu toate luminile și umbrele ei, care a căpătat în anii noștri dimensiunile reale și locul cuvenit.

*

* Tudor Vianu, lucrarea citată, p. 87.

** Pentru a demonstra cît de ridicolă putea fi interpretarea dată operei lui, vom cita subtitlurile cărții lui I. G. Oprișan: „Luptător. Îndrumător al tinerețului. Apologet. Preot al artei. Făclier al evangheliei trăite.” De fapt, I. Oprișan își concepuse cartea ca un răspuns la întrebarea fiicei sale, elevă în clasa I primară. Întrebarea, pusă în zilele vacanței școlare, „pe un drumoag de pădure[...] în feeria de lumină a înălțimilor”, suna astfel: „Tată, tu ai cunoscut vreun om cu viața sfîntă?” Omul acesta era, după părerea lui Oprișan, Alexandru Vlahuță. Faptul nu mai are nevoie de comentarii.

Am căutat să conturăm în aceste pagini imaginea operei și activității lui Vlahuță așa cum s-a concretizat în împrejurările specifice ale unei epoci destul de întinse din istoria culturii noastre. Am urmărit să desprindem coordonatele ei esențiale, s-o integrăm în dezvoltarea literaturii romîne. Am sacrificat, cu bună știință, analiza detaliată a unor lucrări, pentru a stabili liniile directoare ale evoluției operei, ale gândirii lui Alexandru Vlahuță.

Ajungem astfel la concluzia că cea mai însemnată parte a operei sale merită să fie publicată și studiată astăzi, ea rămînînd una din mărturiile artistice fidele pentru definirea peisajului social și intelectual al vremii. Adeseori vom afla în poezia, proza și publicistica sa interpretări lucide, dovedind că omul și scriitorul nu a rămas niciodată pasiv în fața frământărilor sociale. A căutat să le înțeleagă, să le oglindească artistic și uneori chiar să le afle soluții. Acest fapt îl remarcă — încă din 1920 — Tudor Vianu: „El este unul dintre aceia care au determinat în literatura noastră curentul de simpatie îndreptat către clasele de jos”. Prin cuvîntul lui, masele de oropsiți au dat, nu o dată, glas durerii și revoltei lor. Studiem opera lui Vlahuță pentru că el a creionat primul cîteva tipuri fundamentale ale literaturii noastre din trecut: *invinsul, inadapabilul, parazitul, arivistul*. Cel puțin primele trei categorii își au fixată starea civilă literară o dată cu opera lui Vlahuță. În viața culturală a epocii el a însemnat o prezență de primă importanță, și contribuția lui hotărîtoare la definirea crizei culturale de la sfîrșitul secolului trecut nu poate fi nicidecum negată. Această prezență ardentă în epocă s-a concretizat cel mai adesea într-o operă vastă, aflată în cea mai mare parte a ei pe poziții ofensive, critice. Toate acestea ne arată că omul acesta nu a fost niciodată senin și olimpiant. Zîmbetul său blajin, ușor indulgent, pe care îl cunoaștem din cele mai multe portrete și fotografii, era mai degrabă expresia unei tristeți și ironii amare. Avea privirea moralistului, dar și a omului încercat de o existență zbuciumată.

Spre deosebire de Caragiale și Delavrancea, Vlahuță a fost tipul scriitorului reflexiv, îndreptat tot timpul spre observarea și comentarea realității cu mijloacele moralistului. De aceea din opera lui — arată pe bună dreptate acad. Tudor Vianu — „*putem reține în primul rînd un număr de maxime, de cugetări, de reflecții asupra vieții, și mai puțin tipuri bine conturate și individualizate artistic*”. Și aceasta pentru că Vlahuță a avut în vedere feno-

menul general, a căutat să surprindă tot timpul elementul tipic, caracteristic. Vorbind, de pildă, despre unul din „paraziții” satirizați de el, autorul ne ajută să pătrundem mai bine cauzele acestei caracteristici a scrisului său. „*Ce să vă mai spun cum îl cheamă! Un tip, tras în mai multe exemplare, care se află pretutindeni, și care va trăi în veci. Ce importă numele? Uitați-vă la individ și gândiți-vă la speță...*” Numai că și Vlahuță a avut în vedere în mai toate scrierile lui cel mai ades *speța*, și nu elementele individuale, trăsăturile particulare ale eroilor.

A fost unul din ziaristii care au ridicat această îndeletnicire la nivelul artei. Este un merit de seamă al creației sale. I-a displicut și retorica exagerată a lui C. A. Rosetti, Heliade Rădulescu sau Macedonski, și jurnalistică mediocră a multora din confracții săi. Articolele sale aveau un stil îngrijit, ales, cuprindeau reflecții, meditații; Vlahuță se exprima în propozițiuni concise, ce au adeseori valoare de maximă. El a dat astfel, alături de Hasdeu și C. Mille, prestigiul publicisticii din acea vreme, apropiind-o de ziaristica modernă. A pregătit prin profunzimea judecăților sale lapidare, prin violența atacului condus cu mijloacele artei literare terenul afirmării marilor pamfletari N. D. Cocea și Tudor Arghezi. Sarcasmul și forța nimicitoare cu care a știut să spună unele adevăruri, pregnanța unor tipuri, iată câteva din elementele care îl apropie de acești doi mari pamfletari.

Vlahuță a folosit în proza sa transcrierea datelor realității, însoțită de comentariu satiric în prima perioadă, de observație psihologică după 1890 și de o notă excesiv moralizatoare după 1900. Nu trebuie să înțelegem de aici că scriitorul ar fi dovedit neglijență față de expresia artistică și nu a fost partizanul selecției artistice. Dimpotrivă, a fost un meticolos, un prozator a cărui operă a contribuit efectiv la dezvoltarea și mlădierea limbii literare românești prin folosirea cu naturalețe, fără ostentație, a vorbirii de fiecare zi. Inzestrarea lui principală stătea în puțința de a observa și de a reliefa documente de viață. Vlahuță se află la începutul unui filon al literaturii române — ilustrat și prin lucrări remarcabile, dar și prin altele, de calitate artistică îndoie-nică. Proza lui Cezar Petrescu, ca și a altor scriitori dintre cele două războaie, își află un înaintaș în Alexandru Vlahuță. Această aplecare spre transcrierea documentului omenesc a avut drept urmare artistică frecvența povestirii-confesie. O notă sentimentală este neîncetat prezentă, prozatorul prevestindu-l din acest punct

de vedere pe Brătescu-Voinești. După 1900, însă, din pricina accentuării tonului de predică, a caracterului teizist, proza lui Vlahuță își pierde spontaneitatea, naturaletza și mai ales dramatismul. Ea nu mai păstrează vioiciunea notației directe, ci, stilistic, pare siluită, încetăramată în chingile unei demonstrații seci, uscate.

Să ne oprim, de pildă, asupra bucății *Este o dreptate*. Ca să ajungă la concluzia că eroina schiței, care a cunoscut toate bucuriile și răsfăturile unei vieți de huzur, este „săracă”, cu „*toată bogăția ei*”, autorul îi rezumă etapele existenței, relatează mai pe larg o întâmplare. Dar materialul acesta nu se mai convertește în literatura propriu-zisă, ci ne apar mai degrabă ca o suită de argumente aduse în sprijinul unei teze. Procedul aparține în primul rând retoricii, și de aceea cititorul nu mai urmărește conflictul nuvelei, modul în care se conturează caracterele, ci o înșiruire de exemple care să susțină și să justifice ideea enunțată în prima frază: „*În adevăr, cum ziseși, «cetate a uritului» e viața ta, pe atât de tristă, pe cât e de mare și de bogată*”. Aceleași teme, aceleași atitudini, același spirit de repudiere a lumii claselor avute, a moravurilor și a vieții lor nu mai capătă în această perioadă echivalente literare, ci rămân simple dizertații etice. Disprețul față de paraziți și de parveniți nu se mai concretizează nici el în pamflete viguroase, concentrate, ci în lungi sfaturi, care folosesc repetiții, interjecții.

I-a lipsit lui Vlahuță simțul plastic și imaginația. Acad. Tudor Vianu arată că specificul descrierii peisajului în opera lui Vlahuță constă în faptul că scriitorul „*întrebuințează nu darurile unui ochi de pictor, ci sensibilitatea, de altfel fără forță și nou-tate, a unui poet. Desigur, Vlahuță grupează cu răbdare în unele din tablourile sale mai multe trăsături văzute, fără să obțină totuși imagini sintetice și revelatoare.*” * Într-adevăr, și în *România pitorească*, și în *Pictorul Grigorescu* Vlahuță relatează de cele mai multe ori impresiile sale, senzațiile care îl încearcă în mijlocul naturii (vezi, de pildă, *Omul, Valea Cerbului, Slănicul-Moldovei*), reconstituie exact detaliile unui tablou. Există în cele două cărți și descrieri plastice, grăitoare, cum ar fi în special Valea Prahovei. Dar în general autorul apelează la imagini și epitete convenționale sau la comparații livrești. Descrierile sale sînt mai degrabă fotografii fără relief. În monografia sa *Calistrat Hogaș*,

* Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*, p. 196.

Const. Ciopraga sublinia că: „Adnotînd un exemplar al operei lui Vlahuță, cîntărețul Munților Neamțului îi reproșează repetarea obositoare a procedeeelor și descripția unei ternă“.

Darurile de observator ale lui Vlahuță se restrîngeau — ca și acelea ale lui Caragiale — la studierea omului, a împrejurărilor exterioare ale vieții. G. Ibrăileanu considera că: „D-l Vlahuță și alți scriitori ai vremii sale au fost înamorați mai mult de idei, în deosebire de scriitorii de azi, înamorați mai mult de viață. Iată pentru ce cei dintîi au fost mai cu samă critici, literatura lor fiind mai cu samă expresia artistică a unor idei, pe cînd cei din urmă sînt mai mult creatori de viață.“

Dar Vlahuță are și meritul de a fi contribuit, în mod hotărîtor, prin proza sa, la statornicirea realismului în literatura noastră. A fost deci consecvent cu postulatele activității sale critice. Mai mult decît Duiliu Zamfirescu, Delavrancea sau Slavici, Vlahuță a apropiat literatura, de cotidian, al cărui observator ascuțit a fost.

Iată deci motive numeroase care ne fac să-l considerăm unul din acei scriitori care a determinat, în mod efectiv, progresul prozei romînești, pe linia realismului și a dezvoltării analizei psihologice.

Mai stăruie încă neînțelegeri în privința locului pe care îl ocupă poetul. Cînd am cercetat evoluția liricii lui, am văzut că punctele ei de plecare erau modeste, Vlahuță nedorind să fie decît un simplu ucenic al marelui Eminescu. Deși confesiunea nu a fost făcută public, totuși contemporanii au resimțit această carență. Mai întîi a semnalat-o Titu Maiorescu, care în 1886 spunea: „...d-l Vlahuță, a cărui prismă este poate înrudită cu a lui Eminescu (și am dori să nu-i fie prea înrudită, ci să-și păstreze individualitatea, dacă o are)*“. Acest malițios „dacă o are“ ne arată că totuși criticul se îndoia de originalitatea lui Vlahuță. Cînd Gherea și-a scris studiul, întrebarea stăruia din ce în ce mai mult în mințile contemporanilor. Criticul a căutat să demonstreze că Vlahuță nu face parte din categoria „unor poeți de puțin talent [...] cu personalitatea proprie foarte puțin pronunțată“, asupra cărora „această influență va fi nimicitoare“. Dobrogeanu-Ghera îl socotea pe Vlahuță printre acei „adevărați poeți, care au o individualitate, o personalitate poetică a lor proprie“**. Mai

* Titu Maiorescu, *Poeți și critici*, în *Critice*, vol. II, ediția nouă și sporită, 1892, p. 211.

** C. Dobrogeanu-Ghera, studiul citat, pp. 164—165.

tîrziu, toți criticii l-au așezat pe Vlahuță în conul de umbră al poeziei lui Eminescu. Și au avut, bineînțeles, dreptate, reușind să aducă argumente substanțiale în demonstrarea acestui adevăr. George Călinescu consideră că „A. Vlahuță este acela care copiază mai serios arhitectura exterioară a marelui poet“*. Perpessicius, de asemeni, socotește poezia lui Vlahuță ca fiind „prelucrată prea mult după chipul și asemănarea maestrului său, Eminescu“**. Ar fi inutil să enumerăm aici imagini împrumutate, rime asemănătoare, versuri aproape pastişate. Important este faptul că poezia lui Vlahuță nu s-a putut desprinde de tutela eminesciană. Resimțim mai ales în lirica erotică a lui Vlahuță răsunetul poeziei maestrului, ceea ce face din multe versuri ale sale simple variațiuni pe teme eminesciene. Poetului Vlahuță i-a lipsit puterea de a-și individualiza sentimentele, de a le salva din domeniul abstracțizării didactice. Aflăm însă printre versurile sale și numeroase poezii de o reală valoare artistică. Ne referim la „sonetele“ sale, poezii în care sentimentele irump fără a fi zăgăzuite, la *Iubire*, ca și la delicata bucată *Prima lecție* etc. Vlahuță, care, așa cum am văzut, nu avea simțul plastic, plutea și în poezia sa printre noțiuni, concepte, idei generale. De aceea unele din tablourile de natură, din versurile lui, n-au viață, sînt simple proiecții ale sentimentului, n-au culoarea particulară, specifică, așa cum o înțel-nim, de pildă, în versurile lui Coșbuc. Așa se explică de ce contemporanii și posteritatea au reținut din poezia sa mai puțin versurile de dragoste — disertații despre acest sentiment — și mai ales pe acelea cu caracter de dezbateri a unor probleme morale, sociale și artistice. Chiar dacă ele sînt uneori discursive, retorice, au exprimat totuși cu franchețe gînduri, năzuințe și înfrîngeri cu un înțeles mai larg, mai cuprinzător. De aceea au și fost receptate, recitate, cunoscute, răspîndite. Dintre toți epigonii lui Eminescu, Vlahuță a abordat cîteva întrebări fundamentale pentru destinul omului contemporan lui, cărora le-a și dat o formulă artistică ce se caracterizează prin corectitudine reușind adeseori să emoționeze prin suflul de sinceritate ce se străvede în versurile lui.

*

Posteritatea a fost generoasă cu acest scriitor, care n-a avut, de pildă, soarta atît de tristă a unor poeți de mare talent ca Macedonski sau Dimitrie Anghel. Peste numele său nu s-a întins

* G. Călinescu, *Istoria literaturii romîne*, p. 494.

** Perpessicius, *Lirica lui Vlahuță*, în *Mențiuni critice*, vol. III, p. 98.

niciodată vălul uitării. Ce-i drept, așa cum am arătat pe larg într-un capitol precedent, opera sa a fost colportată și folosită de oameni fără chemare, care au hipertrofiat îndemnurile la resemnare, sau paginile naționaliste din ultima perioadă a vieții. Această avalanșă de mistificare a urmărit, și în cazul lui Vlahuță, atenuarea sensurilor critice ale operei lui. Dar chiar între cele două războaie mondiale, scriitori de prestigiu, privind lucid moștenirea literară a lui Vlahuță, au căutat să-i fixeze locul în cultura noastră. Printre ei îi cităm pe Garabet Ibrăileanu, Gala Galaction, Mihail Sadoveanu, Nicolae Iorga, Tudor Vianu, Victor Eftimiu, G. Topîrceanu, Paul Bujor, Perpessicius, Teodorescu-Braniște.

Din contribuțiile lor s-au așezat temelii unei juste aprecieri a valorii operei și a pildei pe care a dat-o omul. Ibrăileanu arăta, de pildă, că: „*Alexandru Vlahuță... a adus în literatura română, mai înainte de toate, «limba veche și înțeleaptă»*“. Criticul *Vieții românești* stabilea un fapt esențial în aprecierea judicioasă a locului lui Vlahuță în evoluția literaturii române: „*Exprimînd limpede și lapidar și pe înțelesul tuturor psihologia «eminesciană» a vremii, el a deschis maestrului său calea, ca un crainic, și a contribuit ca nimeni altul, la formarea sufletului generației care l-a urmat. Alexandru Vlahuță are o parte covârșitoare în formarea intelectualismului vișător de acum treizeci de ani.*“ Într-o epocă în care critica oficială încerca să-l dea uitării pe Vlahuță, poetul lui 1907, Perpessicius considera * 1907 drept una din creațiile cele mai de seamă ale operei scriitorului, iar Gala Galaction arăta, tot în această perioadă, că poezia citată este „*proba unei mîndre independențe sufletești și graiul unei nobile iubiri de țară și de neam*“. În felul acesta opera a început să capete adevărate dimensiuni, să fie înțeleasă în lumina ei reală, pe care ne-au adus-o în anii din urmă interpretările criticii științifice.

Regimul de democrație populară l-a așezat pe Alexandru Vlahuță printre clasicii literaturii române, acordîndu-i stimă și prețuire. Actul de pioasă și emoționantă dreptate din ziua de 28 octombrie 1948 a marcat începutul acestei noi înțelegeri a operei lui. Atunci, Alexandru Vlahuță a fost ales membru de onoare post-mortem al Academiei Republicii Populare Romîne. Propunerea, citită de Mihail Sadoveanu, cel care îl socotea pe Vlahuță

* Într-un articol publicat în 1929.

drept un „maistru“ al său, împlinea un act de restituire față de toți cei cărora vechea Academie le făcuseră un păcat neiertat din tot ce avuseseră ei mai bun: „independența și demnitatea puținului talent“*. Perpessicius scrie atunci vibrantul său articol *Academicienii de dincolo de mormînt***, în care evocă demna comportare a lui Vlahuță în raporturile lui cu fosta Academie. Masele largi pot cunoaște 1907, publicată în ziarul *Știința* cîteva zile după abolirea monarhiei, cu un comentariu care desprinde semnificațiile acestei lucrări literare. Opera lui circulă astăzi în ediții de zeci de mii de exemplare, fiind tradusă în multe limbi străine. Academia comemorează a douăzeci și noua aniversare a morții poetului. Cea de a treizeci și cincea și a patruzecoa aniversare a încetării lui din viață prilejuiesc apariția unor însemnate articole și studii. Cînd s-au împlinit o sută de ani de la nașterea sa, în întreaga țară s-a cinstit, cu respectul cuvenit, amintirea scriitorului. Ședința festivă a Academiei Republicii Populare Romîne, în cadrul căreia a vorbit acad. Tudor Vianu, a fost însoțită de pagini speciale în presa centrală și literară, emisiuni radiofonice, șezători literare la cluburi și cămine culturale. La Dragosloveni s-a inaugurat atunci casa memorială în locuința unde scriitorul și-a petrecut ultimii ani ai vieții. De atunci, mii de oameni au pășit înăuntrul muzeului, s-au aplecat cu dragoste asupra documentelor ce evocă o viață și o operă a cărei amintire se păstrează și astăzi. Locuitorii comunei, dintre care unii l-au mai cunoscut pe „conu Alecu“, au dat, în semn de respect, numele scriitorului gospodăriei agricole colective.

Îl prețuim astăzi pe Alexandru Vlahuță cu conștiința că opera lui și-a cîștigat un loc temeinic prin mărturiile pe care ni le-a lăsat despre viața socială și culturală a timpului, prin rolul pozitiv pe care l-a avut în dezvoltarea literaturii romîne în ultimele decenii ale veacului trecut, prin aportul său la mlădierea limbii noastre. Alexandru Vlahuță rămîne unul din clasicii literaturii romîne.

VALERIU RIPEANU

* Vezi scrisoarea lui Alexandru Vlahuță către Iosif Vulcan cu prilejul refuzului de a primi alegerea sa printre membrii corespondenți ai Academiei Romîne.

** Vezi *Mențiuni de istoriografie literară și folclor 1948—1956*, pp. 5—17.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Cuprinsul ediției. Ediția de față este cea mai largă culegere apărută pînă acum din opera lui Vlahuță. Ea reprezintă o selecție masivă dintr-o prodigioasă activitate literară și culturală dusă timp de aproape patruzeci de ani.

Ediția este alcătuită din trei volume, primul cuprinzînd versurile, iar celelalte două, proza.

Călăuziți de criteriile leniniste în aprecierea moștenirii literare, am inclus în ediția noastră cele mai valoroase lucrări ale lui Vlahuță.

În această ediție am căutat să înfățișăm cititorului o imagine de ansamblu asupra operei lui Alexandru Vlahuță și, în același timp, să prezentăm în adevărata ei lumină personalitatea scriitorului. De aceea, față de toate culegerile precedente, ediția actuală cuprinde un număr mare de articole și poezii rămase de zeci de ani în paginile periodicelor. Acest material puțin sau de loc cunoscut pînă acum îl va ajuta pe cititor să situeze opera lui Alexandru Vlahuță în complexul vieții culturale românești de la sfîrșitul secolului trecut și începutul veacului nostru. Nădăjduim ca o ediție de atare dimensiuni să însemne un pas înainte pe calea cunoașterii și studierii activității lui Alexandru Vlahuță.

Am dorit să oferim cititorului o imagine a evoluției operei lui Alexandru Vlahuță, incluzînd în sumar lucrări din fiecare perioadă. Bineînțeles, epoca pînă în jurul anului 1894 este mai bine reprezentată, deoarece în acest răstimp creația lui Vlahuță prezenta aspectele ei cele mai interesante și viabile.

Datorită numărului mare de pagini pe care îl cuprinde volumul al II-lea, nu am putut depăși spațiul actual. De aceea, unele articole ale lui Vlahuță care reiau, fără a aduce elemente noi, idei și teme existente în materialele din volum au fost omise cu bună-

știință (vezi în special articolele despre Delavrancea, Coșbuc, pictorul Grigorescu). În *Note* și în *Bibliografie* cititorul va afla însă trimiterile necesare. Tot *Notele*, ca și *Studiul introductiv*, conțin numeroase fragmente, citate, extrase din aceste articole, astfel că ediția cuprinde aproape tot ceea ce este demn de reținut din opera lui Vlahuță.

Volumul I, care cuprinde poeziile, are la bază ediția din 1915 (ultima ediție completă apărută în timpul vieții autorului).

Volumul cuprinde mai întîi poeziile publicate în volume editate în timpul vieții autorului (nu numai poeziile incluse în ediția 1915, ci și cele care au figurat numai în edițiile anterioare: 1887, 1892, 1894, 1896, 1899, 1904, 1909). În plus, în această primă parte, volumul cuprinde *Profilurile*, cronici rimate, publicate pînă acum în volumul de proză *Din goana vieții*. Dintre cele șapte profiluri, doar Profilul nr. 4 (*Daniil, bătrînul stariț*) a fost publicat, sub titlul *Pocăință*, în volumele de poezii, începînd cu ediția *Iubire* (1896) și „Biblioteca pentru toți”. După poeziile originale, sînt grupate separat traducerile din Ada Negri, precedate de o notă a autorului, apărută în ediția 1909. În continuare, se dau poeziile neîncadrate în nici un volum apărut în timpul vieții scriitorului. Din această categorie fac parte poeziile pe care autorul le-a tipărit în reviste înainte de 1915 (*Omul, Cu-a ta mîină..., Dorul* etc.), dar nu le-a inclus în volum, și poeziile publicate în 1917, după tipărirea ultimelor volume din 1915, 1916 (*Din zile grele, Supt legea tunului, Fustă scurtă, ghetete albe, buze roșii*). La sfîrșit am grupat trei poezii postume, descoperite de cercetători în ultimii ani.

Poeziile au fost inserate în cadrul fiecărei secțiuni a volumului în ordine cronologică, orientîndu-ne după prima apariție în revistă cunoscută pînă acum, iar în cazul postumelor, după data aflată în manuscris.

Tabloul cronologic al poeziilor de la sfîrșitul primului volum cuprinde și poeziile neincluse în volumul de față.

În cel de-al doilea volum am reunit proza și publicistica, grupate în trei categorii: A. Nuvele, schițe, povestiri, amintiri, cugătări. B. Conferințe, articole, pamflete. Și aici am adoptat criteriul

cronologic. În cadrul fiecărei secțiuni, materialul a fost ordonat după data primei apariții în presă.

Am adoptat criteriul cronologic deoarece nu ar fi fost posibilă reproducerea „pe volume“, întrucât Vlahuță a publicat în timpul vieții sale mai multe volume de proză cu caracter eterogen, cuprinzând atât literatură, cât și articole propriu-zise. Unele bucăți de proză sau articole au văzut lumina tiparului în mai multe volume antume. Dacă urmăm alcătuirea volumelor lui Vlahuță, ediția noastră ar fi avut o înfățișare neuniformă și lipsită de un sistem.

Pentru a evita acest fapt, am ordonat materialul pe genuri, și în cadrul genurilor, de asemenea, am adoptat criteriul cronologic, bineînțeles, menținând distincția între ceea ce Vlahuță a păstrat în paginile volumelor și ceea ce a rămas numai în periodice.

Volumul al treilea cuprinde cele trei mari opere ale lui Vlahuță: romanul *Dan* (1893), memorialul de călătorie *România pitorească* (1901) și monografia artistică *Pictorul Grigorescu* (1910). De asemenea, acest volum mai cuprinde textele celor cinci carnete de însemnări nepublicate pînă în prezent. Ele au fost descoperite abia în anul 1961.

Aparatul critic. Notele au fost date în subsolul paginii și la sfîrșitul volumului.

Notele de subsol se referă la explicarea cuvintelor în vederea înțelegerii textului și semnaleză unele greșeli din textul de bază.

Tot în subsol au fost date și notele autorului, notate cu (*n.a.*).

Notele de la sfîrșitul fiecărui volum cuprind două părți. În prima parte se prezintă informarea bibliografică: prima apariție, republicările în diferite periodice (pînă la data încetării din viață a scriitorului) și în volumele antume, specificarea volumului sau a periodicului după care a fost reprodus textul, semnalarea manuscrisului. În partea a doua a notei se dau variantele (numai atunci cînd precizează înțelesul lucrării) și informații privitoare la împrejurările care au determinat geneza operei literare, precum și date despre ecoul în epocă. Dat fiind că mai multe articole și pamflete literare sau politice se refereau la situații și personaje ale epocii, am căutat să explicăm toate acestea și să dăm cîteva informații asupra lor. Astfel, cititorul va înțelege și mai bine ce anume obiective a țintit Vlahuță în opera sa, iar mesajul ei progresist va ieși mai limpede la iveală.

O atenție deosebită în alcătuirea notelor s-a acordat consemnării ecoului pe care l-au avut în presa muncitorească a timpului lucrările lui Vlahuță.

Alegerea ediției de bază. În alegerea ediției de bază, atât pentru poezii, cât și pentru proză, ne-am orientat — ca principiu general — după ultima ediție apărută în timpul vieții scriitorului. În cazul materialelor care n-au apărut niciodată în volume ne-am orientat după prima publicare, adică am ales textul pe care în mod cert autorul l-a văzut, aparițiile următoare fiind simple republicări făcute fără știrea autorului. În alegerea periodicului am ținut seamă și de legătura poetului cu publicația respectivă, precum și de posibilitățile autorului de a urmări mai îndeaproape procesul de tipărire.

Pentru poezii am ales ediția 1915, cea mai cuprinzătoare ediție îngrijită de poet. În 1916 a mai apărut o ediție în colecția „Biblioteca pentru toți“, care constituie o simplă retipărire a ediției anterioare din această colecție. În general, fosta colecție „Biblioteca pentru toți“ se prezenta neglijent din punctul de vedere al acurateței textului. Pentru poeziile care lipsesc din volumul 1915, textul a fost dat după ultima ediție în care au figurat. Pentru poeziile postume am folosit manuscrisele, cu excepția poeziei *Cirmacii*, unde textul a fost reprodus după *Luceafărul*. De altfel, ediția, periodicul sau manuscrisul după care s-a dat textul este indicat în nota bibliografică a fiecărei poezii.

Pentru proză am adoptat același principiu, cu următoarele excepții (referitoare la volumele *Dan* și *România pitorească*).

Romanul *Dan* a apărut în timpul vieții autorului în două ediții: 1894 și 1896. Am luat ca ediție de bază ediția apărută în 1894, deoarece ediția din 1896, apărută în colecția „Biblioteca pentru toți“, cuprinde numeroase erori.

România pitorească a apărut în timpul vieții autorului în trei ediții: 1901, 1902, 1908. După o atentă confruntare, am ales ediția 1902 ca ediție de bază, care prezintă unele schimbări în sensul îmbunătățirii ei față de ediția anterioară. Ultima ediție, cea din 1908, nu poate fi acceptată ca ediție de bază, deoarece cuprinde unele erori. Stabilirea textului s-a realizat prin confruntarea tuturor edițiilor, pentru a alege formele cele mai specifice ale limbii lui Vlahuță și a înlătura contribuția editorilor.

Stabilirea textului. Textul din prezenta ediție nu reproduce mecanic textul ediției de bază. Deși în profilul ediției nu intră prezentarea exhaustivă a variantelor,

textul a fost stabilit întotdeauna prin confruntarea tuturor edițiilor și deci a variantelor cunoscute pînă în prezent. De aceea textul ediției de bază, care ne-a servit ca punct de plecare, a fost interpretat, căuțindu-se redarea realității lingvistice.

Schimbările pe care le-am introdus față de textul ediției de bază se referă — în ordine — la următoarele aspecte: omisiuni de text, greșeli de tipar, punctuație, ortografie.

Omișiuni de text pot fi semnalate în volumul de poezii.

Dat fiind că ne-am orientat după edițiile ultime apărute în timpul vieții autorului, care pot fi considerate, în general, ca reprezentînd voința autorului, și deci ultima redactare, nu am socotit „omisiuni de text” versuri sau rînduri care au figurat în edițiile anterioare sau în manuscrisele poetului, dar nu mai apar în ultima ediție.

Am considerat „omisiuni de text” unele versuri traduse care lipsesc din volum, dar figurează în textul publicat prima dată, corespunzînd — în același timp — textului original din Ada Negri (*Muncitorul și Fără ritm*).

Traducerile au apărut prima dată în volum în ediția 1904, care prezintă toate semnele unei improvizații editoriale. Volumul este, cu excepția traducerilor, o continuare de tiraj a celui din 1899, după cum dovedește identitatea copertei interioare și a numărului de comandă tipografică de pe verso. Traducerile au fost pur și simplu „lipite” la sfîrșit, după cum rezultă în mod evident din faptul că volumul are două sumare; unul la paginile 219—221, care coincide cu volumul 1899, și deci cu poeziile de pînă aici, și altul, la sfîrșit, care nu corespunde decît parțial cu ordinea volumului și în care sînt cuprinse și traducerile. De altfel, partea care cuprinde traducerile are alt număr de comandă tipografică.

O scrisoare a lui Alexandru Vlahuță trimisă editorului Sococ confirmă întru totul presupunerile noastre: „Vă înaintez manuscrisul de adăugat la volumul Poezii (A. Vlahuță) editate de d-voastră în 1899 și din care mai aveți un mic exemplar. Mărite cu 4 coale, materie nouă, vor purta alăturată copertă și prețul de trei lei, fără să aveți a-mi plăti ceva pentru acest adaos.

București, 25 august 1904” (Vezi scrisoarea în *Studiu biobibliografic* de Al. Bojin, p. 391.)

S-ar putea ca la întocmirea acestui volum *sui generis*, din textul tipărit — probabil în grabă — al poeziilor traduse din Ada

Negri să fi fost omise versurile la care ne referim. Poate că faptul n-a fost semnalat pînă acum deoarece edițiile de după 1904 au luat ca punct de plecare această ediție, mulțumindu-se cu retipărirea textului stabilit în volum.

Situația este diferită. În primul caz, verosimilitatea ipotezei este mărită de modificarea pe care o aduce „omisiunea” în înțelesul poeziei.

Din textul poeziei *Muncitorul* publicat în volume lipsește o strofă, care există însă în revistele *Gazeta săteanului și Semănătorul*, unde a apărut mai înainte. Așa cum rezultă în mod evident din parcurgerea textului de mai jos, versul: „Ce țin poporul rob și-n întuneric” nu are nici o legătură de sens cu versul următor, așa cum apare în volum: „De viții și de anemie putred!...” În realitate, versul ultim se referă la „secol”, după cum rezultă din textul restabilat.

Dăm în continuare textul restabilat, subliniind versurile omise:

„Atlet strălucitor, ca-ntr-o arenă
Va-nngenunchea pe monstrii*
Ce țin poporul rob și-n întuneric —
Eroic suflet, brațe oșelite!

In el poate-i izvorul de putere
Măreață, generoasă,
Ce va reda viața — acestui secol,
De viții și de anemie putred!...”

Cel de-al doilea caz (lipsa a opt versuri din textul poeziei traduse, *Fără ritm*) este mai puțin evident, deoarece versurile sînt omise chiar din revista *Semănătorul*, unde a fost publicată a doua oară, după *Gazeta săteanului*. De astă dată s-ar putea ca omisiunea să corespundă intenției poetului, care, desigur, își revedea versurile publicate în revista la a cărei conducere participa. Considerăm însă că sîntem îndreptățiți să le semnalăm, dacă se ține seama de faptul că sînt versuri dintr-un text tradus.

După versul 36: „Ai vrea să trăiești”, care în *Gazeta săteanului* este formulat: „Te agăți de viață”, lipsesc opt versuri, o strofă:

„Spun acordurile grave
Că pe cînd tu pleci lăsînd aici iubirea,
Eu voi trăi neubită.
O, Nice, încă douăzeci-treizeci de ani,

* În *Gazeta săteanului* — „va pune-n brînci pe monstrii”.

Va trebui să-mi tîrîi zilele pe lume
Singular!

Fiindcă iubirea te cheamă —

Trăiește, și lasă ca eu, nejalită, să mor!...”

Greșeli de tipar. Au fost socotite greșeli de tipar nepotrivirile de literă față de edițiile anterioare, nejustificate nici din punctul de vedere al înțelesului. Asemenea greșeli au fost corectate în mod tacit ori de câte ori au apărut. Dăm ca exemplu câteva greșeli:

Poezie. În versul 38 din *Nu-i de ajuns* am corectat *ființă* în loc de *ființa*, cum apare în 1915; în versul 10 din *În fericire I* am corectat *desprins* în loc de *deprins*; în poezia *Iubire I* am corectat în versul 45 *că* în loc de *ca*, în versul 97 *cu-ntoarceri*, nu *cu-ntorceri*; în poezia *în Iuliu*, versul 14, am corectat *-ngropată*, nu *îngropapă...* etc.

Proză. Dan: IV, am corectat *cît se poate de anost* în loc de *cît se poate anost*; XIII, am corectat *ii scapără* în loc de *ii scăpară* etc.

Alte greșeli care ar putea crea unele îndoieli au fost semnalate în subsolul paginii.

Punctuație. Deoarece am considerat că și pentru Vlahuță punctuația nu este numai „un sistem de semne convenționale care au rolul de a marca în scris pauzele, intonația, întreruperea cursului vorbirii”*, ci și un mijloc care ține de meșteșugul scriitoricesc, ne-am ferit să modificăm punctuația autorului. În general, am respectat punctuația din ediția de bază, dar am intervenit în cazul unor greșeli evidente, al omisiunii anumitor semne de punctuație sau în vederea unificării unor procedee (care puteau să aparțină tot așa de bine scriitorului, ca și editorului sau tipografului). Acolo unde am constatat că sublinierile unor cuvinte nu se justificau în contextul lucrării, nu le-am respectat. De asemeni, deoarece adeseori cratima era folosită abuziv, am înlăturat-o în unele cazuri.

Am îndreptat astfel, atît în poezie, cît și în proză, greșeli, cum ar fi: virgule dintre subiect și predicat; virgula dinaintea unor complemente directe sau complemente directe etc.

Ortografie. În felul cum este redată în scris opera lui Alexandru Vlahuță se oglindește perioada celei mai mari instabilități ortografice.

* *Indreptar ortografic, ortoepic și de punctuație*, Editura Academiei Republicii Populare Romîne, 1960, p. 74.

Vlahuță nu a avut niciodată la îndemînă un sistem de principii ortografice sigure și unitare. Mai ales în perioada de început a activității sale scriitoricești existau nenumărate sisteme, diferite și adeseori contradictorii, la fiecare publicație și, uneori, la fiecare scriitor.

Principiul care a stat la baza redării de către noi a scrierilor lui Vlahuță este cel recomandat în legătură cu editarea textelor clasice*: respectarea grafiei ori de câte ori ea notează realitatea lingvistică, adică pronunțarea autorului, și aplicarea noilor norme ortografice numai în cazurile în care e vorba de particularități grafice.

În acest sens, semnalăm câteva fapte mai caracteristice:

— am notat peste tot *ie* (diftong) în loc de *e*, cum se scria în epoca scriitorului, considerînd că Vlahuță pronunța *ie*, ca și ceilalți vorbitori, indiferent de felul cum scria. Am transcris în felul acesta cuvinte ca: *viicetele* (*Triumful așteptării*, v. 5); *suruie* (*De la fereastră*, v.35); *troienele* (*Vifor*, v.39); *fierbînți* (*Ce dor...*, v.45); etc.

— ținînd seama de faptul că diferența de pronunțare între *ia* și *ea* este destul de puțin evidentă, am notat peste tot *ia*, apropiindu-ne în felul acesta de noua ortografie: *măiastra-ți* (*Lui Eminescu*, v. 1); *iată* (*De la fereastră*, v.61) etc.;

— am notat peste tot *ia* (diftong), nu *iea*, ținînd seama de pronunțare: *viața* (*Iubire*, v. 1, *Dan*, *Romînia pitorească*). Bineînțeles am păstrat titlul revistei *Vieța*.

— am notat de asemenea *ia* (în hiat: *i-a*), după normele ortografice, în cuvintele terminate în *ie*: *salcia* (*Nu căta...*, v. 30) etc.;

— am adaptat cu regularitate, după normele noii ortografii, forma de imperfect a indicativului în *ia*, transcriind *ea*: *citeam*, *hărtănea*, *gătea* etc.

— considerînd simplu fapt de grafie *s* pentru *x*, am transcris peste tot *x*: *explozie* etc.

Unificări. Față de ediția de bază am păstrat, în general, formele diferite ale cuvintelor cînd ele corespund unei deosebiri regionale în pronunțare și ori de câte ori am considerat că existența unor forme paralele caracterizează scrisul lui Vlahuță.

În cazul numeroaselor forme oscilante am căutat să ținem seama, pe cît posibil, de intenția autorului. Pentru aceasta am

* *Indreptar ortografic, ortoepic și de punctuație*, Editura Academiei R.P.R., 1960.

comparat ultimele ediții apărute în timpul vieții scriitorului cu edițiile anterioare și, acolo unde există, cu manuscrisul. (Cazurile în care s-a păstrat manuscrisul sînt puține.) Confruntarea materialului ne-a dus la convingerea că unificarea, în toate cazurile, a formelor nu ar corespunde realității.

Faptul că însuși Vlahuță s-a ocupat, de obicei, de editarea și, probabil, de corectarea materialului trimis spre tipărire ne face să presupunem că existența unor cuvinte care nu au întotdeauna aceeași formă corespunde intențiilor și convingerilor scriitorului din acel moment, sau reprezintă ezitățile autorului. Este cazul moldovenismelor, bunăoară. În volumul de poezii editat în 1915 apar forme moldovenești, alături de forme muntenești. Încercarea de a unifica într-un sens sau altul ar falsifica realitatea. Alături de *mîni* se mai pot cita și alte moldovenisme păstrate: *de cu sară* (*La icoană*, v. 5); *razimi*, *răpezi* și *izvoară* (*De la fereastră*, v. 43, 47, 70); *crăngi* (*În pădure*, v. 13) etc. În *Romînia pitorească*, ediția 1902, sînt înlocuite forme moldovenești ca: *uvieși*, *sămănături*, *așzare* etc., dar pot fi semnalate, ca și în poezii, numeroase altele păstrate.

Uneori renunțarea la forma moldovenească se face în dauna rimei, cum este cazul cu *brață*, pluralul de la *braț*, folosit în poezia *De la fereastră* din ediția 1887, pentru a rima cu *viață*. Încă din ediția din 1909 este schimbat în *brațe* și menținut și în ediția din 1915.

Se întîlnesc forme oscilante nu numai de la volum la volum și de la o ediție la alta, ci și de la poezie la poezie. De exemplu, cuvîntul *fereastră* apare și sub forma *fereastă*. Prima formă se întîlnește în titlul poeziei *De la fereastră*, cea de-a doua în poezia *La vatra rece*. În poezia *La vatra rece* întîlnim *fereastră* doar în ziarul *Binele public*, unde a apărut prima dată; în celelalte periodice în care este reprodusă (*Armonia*, *Convorbiri literare*, *Epoca*, *Lupta*), ca și în toate edițiile în care figurează, nu întîlnim decît forma *fereastă*. În poezia *De la fereastră*, în afară de *Revista literară* (*Literatorul*), unde apare forma *fereastă*, se păstrează, peste tot, forma *fereastră*.

Unul dintre cuvintele care apar cu forme oscilante este *lacrimi*. Nu ne referim atît la cele trei variante posibile — *lacrimi*, *lăcrimi* și *lăcrămi* — toate trei apar la Vlahuță, cît mai ales la faptul că inconsecvența se vede nu numai de la ediție la ediție, ci chiar în cadrul aceleiași ediții, de la poezie la poezie, sau în cuprinsul aceleiași opere (*Dan*). Astfel, forma *lacrimi* o întîlnim

în poezia *Ce te niși cu ochii galeși?...*, în ediția din 1887, și *lăcrimi* în edițiile 1892, 1894, 1909, 1915. În poezia *Din trecut* apare în forma *lăcrimi* în edițiile: 1892, 1894, dar *lăcrămi* în ediția din 1915. Oscilația notării se vede și atunci cînd avem posibilitatea să luăm ca punct de plecare al comparației chiar manuscrisul. Astfel, în manuscrisul poeziei *Unde ni sînt visătorii?...* apare forma *lăcrimi*, în ediția 1909, *lacrimi* și în ediția 1915, *lăcrimi*. Ca observație generală privitoare la cuvîntul *lacrimi* se poate spune că deși se întîlnesc trei forme ale cuvîntului în opera poetică a lui Vlahuță, nu apar în aceeași poezie decît perechi de forme alternante și niciodată toate cele trei forme posibile.

Pentru că am constatat că Vlahuță folosește pentru plural forma *cari*, am făcut acordul, la scrierile în proză, și în foarte rarele cazuri unde nu exista. Înainte de vocală Vlahuță folosește forma *subt*. În rarele situații cînd în asemenea ocazii apărea forma *sub*, am unificat în consecință. Forma *supt* am păstrat-o numai în titlu.

Cît privește numele proprii care apar în textul autorului, am folosit ortografia corectă. Uneori însă, cum este cazul lui *Turgbenief*, care atestă cunoașterea autorului respectiv prin filiera altei limbi, am păstrat forma din text. Deși în volumele care ne-au servit ca bază pentru întocmirea ediției de față se vede o oarecare grijă pentru realizarea unei unități, totuși sînt destul de numeroase inconsecvențele și fluctuațiile diverselor forme sub care apar unele cuvinte.

Considerăm că păstrarea formelor oscilante pune în adevărata lumină ezitățile scriitorului în folosirea unei forme sau a alteia, mai ales că ezitățile sînt caracteristice atît pentru Vlahuță, cît și pentru întreaga perioadă în care scrie el.

Bibliografia selectivă. Actuala bibliografie nu cuprinde tot ce s-a scris despre Vlahuță, ci numai contribuțiile mai importante pentru cunoașterea vieții și operei scriitorului. În *Note* și *Studiul introductiv* am citat și alte contribuții care prezintă vreun interes pentru cititor.

Cronologia este necesară pentru a putea reconstitui cu mai multă ușurință principalele etape ale vieții și operei scriitorului. Au fost reținute însă numai datele importante și evenimentele deosebite.

Ediția mai cuprinde un indice cronologic al poeziei și prozei și un indice alfabetic al lucrărilor din fiecare volum (după titlu),

un tabel alfabetic al poeziilor după primul vers, un indice al numelor de locuri din *România pitorească*, un indice al numelor de creatori, opere și reviste.

★

Munca pentru alcătuirea ediției de față a început în anul 1955. Am procedat la cercetarea riguroasă a periodicelor vremii. Au fost despuiate în acest răstimp peste două sute de colecții de periodice din Biblioteca Academiei R.P.R. Cum e și firesc, ediția nu s-a putut dispensa de cercetarea a ceea ce s-a scris pînă acum în legătură cu viața și activitatea scriitorului. Am consultat lucrările bibliografice (Gh. Adamescu, *Daco-Romania*, Nerva Hodoș și Sadi Ionescu, Barbu Theodorescu etc.), colecțiile de documente (*Studii și documente literare*, vol. I—XIII, *Studii și cercetări de istorie literară și folclor* 1949—1960), monografiile despre Vlahuță (N. Zaharia, I. G. Oprișan, Ion Gorun etc.), precum și toate studiile, prefețele, articolele apărute pînă la 1 august 1963. Se înțelege de la sine că, în limita posibilului, toate trimerile din aceste lucrări, care prezentau o oarecare importanță, au fost la rîndul lor cercetate.

Cea mai largă lucrare bibliografică despre Alexandru Vlahuță a apărut în anul 1959 și a fost alcătuită de Al. Bojin (vezi *Bibliografia*). Ea cuprinde o prefață, o bibliografie a operei lui Vlahuță (poezie, proză, publicistică, volume), o bibliografie a scrierilor despre Vlahuță, poezii din tinerețe puțin cunoscute, material fotografic în parte inedit. Tot în această carte Al. Bojin a publicat și corespondența lui Vlahuță (pp. 313—497). Sînt adunate scrisori care au mai văzut lumina tiparului, unele aflate în depozitele Bibliotecii Academiei R.P.R., doar parțial cunoscute sau inedite, și altele comunicate de persoane particulare. Trebuie însă arătat că această carte conține un număr însemnat de erori (mai ales la bibliografia poeziei), de trimiteri false, de titluri inexistente și de indicații lacunare. Autorul nu a reușit să stabilească în multe cazuri data exactă a primelor apariții etc. De aceea recomandăm cercetătorilor care vor consulta bibliografia respectivă, în care se află mult material demn de interes (în special corespondența și bibliografia scrierilor despre Vlahuță), să

confrunte trimerile cu indicațiile din ediția noastră, care sînt cele exacte și, pe cît este posibil, complete.

★

Ediția de față (studiu, texte, note) cuprinde material inedit sau uitat. Acest material a fost pus în valoare prin cercetarea arhivelor, muzeelor, colecțiilor în care puteau exista materiale *de și despre* Vlahuță. Au fost astfel cercetate:

— Arhivele Statului și direcțiile regionale sau filialele lor din Iași, București, Bîrlad, Tîrgoviște, Ploiești.

— Biblioteca Centrală de Stat București, Biblioteca Universitară din Iași, bibliotecile raionale din Bîrlad și Sibiu.

— Muzeul literaturii române, Muzeul „Vasile Pîrvan” — Bîrlad, Muzeul de istorie din Tîrgoviște, Muzeul Teatrului Național, Muzeul de istorie din Ploiești, Muzeul „Dr. I. și Elena Dona”.

— Casele memoriale „A. Vlahuță” din Dragoslaveni, „N. Grigorescu” din Cîmpina, „Victor Babeș”, „C. Nottara” din București.

— Arhivele Școlii medii nr. 1 din Bîrlad și din Tîrgoviște.

Autorul îndreaptă un gînd sincer de recunoștință către toți lucrătorii acestor instituții, care cu dragoste l-au ajutat în această muncă. Aducem mulțumirile noastre călduroase tovarășilor C. Turcu și Rodica Anghel, Arhivele Statului, Iași; N. Burtoiu, Arhivele Statului, Tîrgoviște; Radu Gioglovan și Gabriel Mihăescu, Muzeul de istorie, Tîrgoviște; prof. N. I. Simache, Muzeul de istorie, Ploiești; Veronica Nichita, Muzeul din Bîrlad.

★

Ținem să ne exprimăm recunoștința față de cei care, cu o deosebită generozitate, ne-au dat informații orale și ne-au pus la dispoziție materiale documentare inedite sau foarte puțin cunoscute. Indicațiile nespuse de prețioase date de acad. Tudor Vianu ne-au călăuzit mereu în munca noastră. De asemenea, mărturiile și materialele comunicate de acad. Victor Eftimiu, Tudor Teodorescu-Braniște, I. D. Bălan, Lucia Cosma (Sibiu), Elena Dona, N. Barbu (Iași), Petru Comarnescu, prof. univ. Olga Nekrasov (Iași), Marin Bucur, avocatul C. I. Alexandrescu (care ne-a pus la dispoziție unicul exemplar din colecția *Armoniei*), Radu D. Rosetti, Teodor Vîrgolici, profesoara Alexan-

drina Tutoveanu și avocatul Bulbuc din Bîrlad, Valentina Grigorescu (Institutul medico-farmaceutic București), prof. C. M. Rîpeanu (Ploiești). Aducem mulțumiri clăduroase criticilor G. C. Nicolescu și Ion Roman, care ne-au ajutat, prin referatele întocmite, la îmbunătățirea ediției, și tovarăsei Margareta Feraru, redactor de carte, pentru competența muncă depusă.

★

Ne-am adresat de asemenea urmașilor lui Alexandru Vlahuță. Un sprijin nelimitat ne-a dat în munca noastră nepoata scriitorului, arhitecta Ruxandra Grigorescu-Vlahuță, care ne-a pus la dispoziție carnetele de însemnări zilnice ale lui Vlahuță, scrisori, manuscrise-ciorne, fotografii. Această atitudine respectuoasă față de opera ilustrului înaintaș merită a fi elogiată.

★

Am străbătut orașele și satele din țară legate de viața lui Vlahuță și am căutat să identificăm locurile unde și-a desfășurat el activitatea. Acolo unde am avut certitudinea că putem reconstitui ambianța vieții lui Alexandru Vlahuță am executat fotografii. Ne referim anume la fotografiile din Bîrlad și Dragosloveni. Mulțumim și pe această cale lui Dan Grigorescu care a realizat cu talentul cunoscut reproducerile fotografice din aceste volume.

VALERIU RIPEANU

POEZII PUBLICATE ÎN TIMPUL VIEȚII AUTORULUI

A. ÎN VOLUME

PĂCATUL

Păcătuit-a omul în vremuri fericite,
Cînd nu-i lipsea nimica, nici hrană, nici odihnă,
Cînd n-avea a se teme de zile amărîte,
Cînd roabă-i era lumea — și el domnea în tihnă.

- 5 Pămîntul, încă proaspăt, pătatu-s-a de sînge
Cînd lumea era largă și oamenii puțini,
Cînd nimenea, sub soare, n-avea de ce se plînge,
Cînd cerul n-avea trăsnet — și nici pămîntul
spini.

- Și vreți ca astăzi omul să nu păcătuiască ?
10 Cînd grijile-l apasă, nevoile-l muncesc,
Cînd el se vede-n lume merit să pătimească,
Cînd rălele-l frămîntă, și poftele-l robesc !

- Și vreți să n-avem Caini, cînd e nepotrivire,
Și ură și cruzime în neamul omenesc,
15 Cînd neagra dușmănie și lacoma rîvnire
De-a dururea-ncuibate în inimi clocotesc !

- Nu, nu ; din nopți pierdute în vremuri depărtate
Blăstemul stă pe oameni, în veci vor suferi.
Și rîvna, și ispita, și negrele păcate
20 Născutu-s-au cu lumea, cu lumea vor pieri !

IERI, AZI, MÎINE

Ieri !... cenușa ce păstrează forma încă
neschimbată,
Din ce-a ars în focul vremii ; lacrima deja uscată,
Sáu un zîmbet de pe buze, spulberat de-al sorții
vînt ;
Ieri... poveste, cu eroii — oase putrede-n mormînt.

5 Astăzi ?... lampă ce se stinge, stea plecată spre-
asfințit,
Visuri nebătute încă de-al ursitei vînt cumplit,
Piscul nalt, pe care dorul, vînător, stă și pîndește
Țărnul unde amintirea cu dorința se-ntîlnește.

Mîini ?... o strîngere din umeri a enigmei
întrebată ;
10 Rai sau iad, în care ochiul niciodată nu străbate,
Cui de aninat speranțe, prunc ce nu poate grăi.
Mîine... mîine, cine știe cîți din noi vom mai trăi !

PE DEAL

Pe cer cîțiva nouri încă, palizi, zdrențuiți de
soare,
Se topesc ca fulgii iernii, pe pămînt umbra lor
moare.
Sus — nemărginire-albastră, jos e mărginitul
verde.
În potop de umbră satul, sub copaci stufoși, se
pierde.
5 Stîncile își scot din dealuri a lor frunți
îmbătrînite ;
Iar pe vale-și duce gîrla undele-i neliniștite.
Stînca zice gîrlei : — Spune-mi, pentru ce ești
trecătoare ?
Pentru ce, și zi și noapte, și pe lună și pe soare,
De al vremii bici gonită, tu alergi neîncetat ?
10 Nu vezi eu cum rîd de vreme și de zboru-i
necurmat ?
Ea mă bate cu aripa-i, bici cu plumb în vîrf, și eu
Dorm pe căpătîi de veacuri, pacinică, ca
Dumnezeu !
— Tu, răspunde gîrla stîncei, tu ai somnul drept
ursită,
Eu în mine port viață. Dormi. Eu sunt ne-
adormită !
15 Și port grai în a mea undă, și din leagăn la
mormînt

Merg, și-n mersul meu spun lumii că-i cumplit
al vremii zbor,
Că-s zădărnicii, nimicuri toate câte-s pe pământ,
Și că totu-i trecător!

LUNA ȘI NOAPTEA

LUNA

Noapte, tu ești sclava neagră a veciei, iară eu
Sunt regină. De pe tronul întunericului tău,
Revărs valuri de lumină ; și-un popor întreg de
stele

Furnică-n razele mele.

⁵ Fără mine, neștiută, vecinic ai fi pribegit,
Ca un ghem de întuneric dat de-a dura-n nesfârșit.
Umilită, pleacă-ți fruntea și-naintea mea te-nchină.
Noapte, sunt a ta regină.

NOAPTEA

Lună, tu ești sclava albă, fulg ursit în veci să
meargă.
¹⁰ Eu, mai veche decât vremea, și decât lumea mai
largă,
Neclintită-s, și nici cuget că-n cuprinsul țării mele
Furnică popor de stele.

Și de n-aș fi eu să-mbrobod fața ta-n ștergar

Dacă n-aș fi-ntunecoasă, tu în veci n-ai fi lucit.
15 În genuchi dar, a mea poală pleacă-te a-mi
cernit,
săruta,

Lună, sunt regina ta !

DORMI ÎN PACE

Dormi, iubito, dormi în pace. N-am venit să-ți
tulbur somnul,
Nici să plîng... La ce-am mai plînge pe-adormiții
întru Domnul !

Am venit să cuget. Uite, nicăiri nu pot mai bine
Gîndurile să-mi desfășur, și să stau la sfat cu mine
5 În mai bun răgaz. Aicea, simt că-s mult mai

înțelept,
Ș-ale lumii toate parcă le văd limpede și drept.
Cît de clare mi se-nșiră toate din trecut, în minte,
Cînd de-a crucii multe rece îmi lipesc tîmpla
fierbinte.

.....
E uscat-acuma țărna ce te copere, și mie
10 Parcă tot nu-mi vine-a crede că ești dusă pe vecie.
Uneori te țin departe și mă-ntreb de ce nu-mi
scrii...
Dornic căutînd în cale-ți, parcă tot aștept să-mi
vii.
A, cît de pustie-i lumea și viața fără tine !

Cîteodată, stînd aicea, la mormîntul tău, îmi vine
15 Ca o furie nebună. Ș-aș voi atunci, aproape,
Față-n față-acolea, lîngă piatra astei triste groape,
Să-mi descind-acela care, cu puternica lui dreaptă,

Lumile le cîrmuiește, și-n văzduh astrii îndreaptă,
 Și eu, viermele din tină,
 20 Să-i cer astfel socoteală — lui, izvorul de lumină :
 Doamne, dacă nu se mișcă nici un pai de pe
 pămînt
 Fără știrea și voința ta, și dac-al tău cuvînt
 Este singura poruncă cărei toate se supun ;
 Dacă tu ești drept, puternic și nemărginit de bun,
 25 Spune, pentru ce adesea lovitura ta-i nedreaptă ?
 Pentru ce ne surpi credința-n judecata ta-nțe-
 leaptă ?
 De ce — fulger — cazi pe-un templu, spinteci
 bolta ta sfințită
 Și în țândări crăpi icoana Maicii Domnului,
 trăsniță ?
 De ce-așterni omățul iernei peste floarea lui april
 30 Ș-un liņoliu pe obrazul visătorului copil ?
 Pentru ce iai două inimi, căror *tată* zici că ești,
 Și, topindu-le în focul tinereței, le ursești
 Dor cu dor să-și împletească, prinse-n dragoste
 ne bună,
 Și cînd se iubesc mai dulce și-și fac visuri
 împreună,
 35 Din senin îți vine-o toană : zvîrli țărîna peste una,
 Iar pe cea stingheră — neagra jale pentru tot-
 deauna !
 . . . . .
 Doamne, iartă-i pe aceia cari-ncep să se-ndoiască.
 Sunt dureri prea grele-adesea pentr-o inim-ome-
 nească !
 O, de-ai ști cît am iubit-o și cît sufăr, m-ai ierta
 40 Că-ntr-un timp pierdui credința în dumnezeirea
 ta !
 Era tînără, frumoasă. — Vai, și cum o mistuise
 Boala. Parc-o văd, cînd mîna-i slabă întinzîn-
 du-mi zise :
 „Ce te uiți așa la mine... M-am făcut urîtă...
 știu !”

Și-ncepu să plîngă, — ntr-însa plînsul doar mai
 era viu !
 45 Ochiu mari, dar stinși, subt alba-i frunte i se
 adîncise,
 Și pe vinetele-i buze un surîs încremenise.
 Cum părea de-mbătrînită-n nembînzita morții
 gheară !
 Cînd, sub galbena lumină a unei făclii de ceară,
 Își da duhul, liniștită, ca un Mesia pe cruce,
 50 Am simțit atuncea, Doamne, că din sufletu-mi se
 duce
 Pîn'și drojdia credinții ce-o purtam ființii tale.
 Și mi-am zis : Desigur, pasul pe-a vieții noastre
 cale
 Nimeni alt nu ni-l îndreaptă : dumnezei ne
 suntem noi.
 Lumea asta-mbătrînită în mizerii și nevoi
 55 Singură se cîrmuiește. — Piatră, floare, astru, om,
 Toate-au izvorît, în noaptea vremilor, dintr-un
 atom,
 Rînd pe rînd, una din alta, fără știrea nimănu.
 Tot ce biblia ne cîntă — decît o poveste nu-i.
 Iehova, erou din basmul bibliei — iadul cu munci,
 60 Îngeri, rai... o-nchipuire !...
 Astfel cugetam atunci.
 Dar, cînd părăsii odaia plină de înghețul morții
 Și ieșii sub minunata boltă înstelat-a nopții,
 Luna galeșă-n văzduhuri, de a pururi plutitoare,
 65 Răvărsa atîta farmec, și-n așa sfîntă splendoare
 S-arătă vederii mele, că mă-nfiorai deodată
 Și-mi zisei : E cu puțință să fim tot dintr-o
 bucată ?
 Eu — clipa de lut, și dînsa — veșnicia de lumină !
 Eu urăsc și plîng, ea trece zîmbitoare și senină...
 70 Eu mă tîrîi prin noroaie, ea plutește-n cer
 albastru...
 Cîntă depărtare, Doamne, de la vierme pîn'la
 astru !

Dar cum lunecă prin stele, fără să le-atingă?...
Cine
Mîn-atîtea lumi, cu pază, pe cărările senine ?

. . . . .
A, ce mic, și ce netrebnic m-am simțit atunci-
naintea
75 Marii străluciri ce-n raze-i inima-mi scâldea și
mințea !
Și adînc smerit, cucernic, pocăit în fața lunii,
Slavă și-nchinare-adus-am bunului stăpîn al lumii.

Dormi, iubito, dormi în tihnă. N-am venit să-ți
tulbur somnul.
Am venit să-mi plec genuchii ș-a mea inimă spre
Domnul.

LA VATRA RECE

I

Oblonitu-mi-a fereasta
Gerul, cu-a lui flori de gheață,
Și, în toată casa asta,
Eu sunt singura viață.

5 Dac-ar fi un foc în sobă,
Mi-ar părea că suntem doi,
Aș mai sta cu el de vorbă,
Mai uitînd cele nevoi ;

Ne-am pricepe-nde noi plînsul,
10 Eu cenușă — el scînteii,
Cîte nu mi-ar spune dînsul
Din poveștile cu zmei !

Anevoie vremea trece
Cînd urîtul greu te-apasă.
15 Ce ursuză-i vatra rece !
Parc-aș sta c-un mort în casă.

Se aude-n horn nebunul
 Viscol, aprig vîjiind,
 Și din strășini, cîte unul,
 20 Cum cad țurțurii plesnind ;

Sună-n crengile lovite
 Uscat zgomot ca de oase,
 Și vârtejuri, repezite,
 Bat în ușă mînioase.

25 Se arată-n neguri luna,
 Albe stelele sclipind ;
 Și de ger s-aud într-una
 În pod corzile trosnind.

Mi-ar prii, pe-o așa iarnă,
 30 O-mpietrită amortire
 Îndelung să mi s-aștearnă
 Peste cuget și simțire —

Să adorm, capul să-mi scutur
 De povoara cugetării...
 35 Cît aş da să văd un flutur
 Tăind para lumînării !

DIN PRAG...

O, dar e mișelnic lucru singur zilele să-ți curmi !
 Ce cumplit îmi vînturi mintea, și cu ce-ndrjire-mi
 scurmi
 Noaptea gîndurilor mele, Moarte, cînd îți stau
 în față !
 Simt că-nnebunesc... Mă turburi. Fugi cu neagra
 ta povață.
 5 Înteleg, împărăția ta, cu veșnica-i odihnă,
 Este singura-mi scăpare. — O să fiu acolo-n tihnă :
 Nici urît, nici dor ; nici cobeza neprielnicele
 gînduri
 N-or mai răscoli cenușa rece, țintuită-n scînduri.
 În sicriu dormi somn de piatră. — Nici un zgomot,
 nici o grijă ;
 10 Viermii nu te mai întreabă de-ai fost aur, de-ai
 fost schijă *,
 Cap de geniu, ori de vită — tot o hîrcă
 scoflcită,
 Goală, batjocoritoare gură, pururea rînjită.
 Ș-o să dorm, în întuneric și în liniște eternă.
 N-o să-mi pese căpătăiul de-mi va fi pietroi,
 ori pernă.
 15 De-mi va putrezi sicriul și găteala de pe mine,
 Pentru galbenele-mi oase nu va fi nici rău, nici
 bine.
 Neastîmpărații șoareci dacă-n capul meu și-or face

* Schijă — fontă, tuci.

- Cuib, nesupărați de nimeni, vor petrece-acolo-n
pace.
Poate-o lacrimă, pe piatra ce-mi va coperi
mormîntul,
- 20 Va cădea din ochii mamei, poate scutura-va vîntul
Mîțșorii vrunei sălcii peste groapa mea — totuna.
Plîns de mamă, plîns de creangă... tot nimic eu
nu voi ști,
Fie că-n senin ori nouri va sta soarele ori luna,
Fie că va da zăpadă, ori că iarba va-nverzi.
- 25 Însă, uite, mă-nspăimîntă întunericul de veci,
Nentreruperea acestei liniști împietrite, reci :
Să nu mai revin în viață niciodată ?... *Niciodată ?...*
E grozavă vorba asta !... Limbă nemaidezghetață,
Humă, nemaîncălzită de simțiri și de idei !
- 30 Nu de moarte mă cutremur, ci de veșnicia ei.
Viforoasă mi-e viața, și deșartă, și amară.
Ce trudit mă simt sub cruda suferinților povoară !
Mi-i greu capul, ca de-o noapte petrecută-ntr-o
orgie.
Parc-aș fi de-un veac pe lume... O paragină
pustie...
- 35 Spulberatu-mi-s-a pîn' și scrumul visurilor mele.
Ș-acum gîndurile toate, ca de plumb, mi le simt
grele.
Mi-a rămas inima rece și-mpietrită de durere,
Și mi-i silă de-un prietin, de-un cuvînt de
mîngîiere,
De-o privire ce-mi zîmbește veselă, de mine
însuși.
- 40 Aș voi să nu-mi întrebe nimeni cugetul și plînsu-mi.
Ca un vînt printre ruine simt că-mi vîjje între
tîmple...
E-ntuneric și cenușă... Tot aștept să mi se-ntîmple
Vro nenorocire mare ca să mă mai miște-oleacă,
Să mai fulgere în nopte-mi, ca urîtul să-mi mai
treacă.
- 45 Ca să mor !... Să mă întunec pe vecie ?... Prea
e crud.

- Să nu mai gîndesc nimica, nici să văd, nici să aud ?
Să nu mai primesc văpaia soarelui de primăvară,
Ori să-mi răcoresc viața la un amurgit de sară,
Și s-ascult, pe gînduri, doina — trișca * de la tîrlă,
50 Sau duiosul plîns al apei șopotind noaptea pe
gîrlă ?
- .....

- A, e negrăit de lesne să-ți repezi un glonț în
creier !...
Dar pe cer scînteie luna, dar în iarbă cînt-un
greier,
E-o mișcare, e un farmec care-n veci nu se mai
curmă...
Și cînd te întorci și cugeți, lung privind ce lași
în urmă,
- 55 Simți că nu-i chip să te saturei, *c-a trăi i-o fericire.*
Primești orice suferință, dar eterna nesimțire,
Nu. — Durerea are-un capăt. — Moartea-ți zice :
Niciodată.
Altă viață ?... Altă lume ?... i-o poveste minunată ;
Însă, ca să-i dea crezare, în veci mintea-mi n-o
să poată.
- 60 Eu o lacrimă de-aicea nu mi-aș da-o 'pentru toată
Nesfîrșita fericire din viața de apoi.
- Cîteva lopeți de țărână... Rămîi țărână și gunoi !
- Bine e să știi, la moarte, că o dungă lași — un
nume,
C-ai săpat la zidul nopții, c-ai muncit să-ți scoți
în lume
- 65 Din al creierului zbucium, ca pe-un diamant,
ideea.
Urma-ți fi-va cunoscută pe-unde ți-ai purtat
scînteia...

* *Trișcă* — fluier.

Ș-o scînteie-n alergare e o rază... Mîngîiere !...
Dulce-i să ți-o știi la fundul vieții pline de durere.
Ah, fugiți, gînduri nebune, soli ai negrului

70 Nu mă-ndur. — Pe cer sunt stele, flori și pasări
pe pămînt.
mormînt !

Ș-apoi... e mișelnic lucru singur zilele să-ți curmi...
Ți-i zadarnică ispita, Moarte, o, degeaba-mi scurmi
Și-mi mai vînturi mintea,-n lături, fugi cu neagra
ta povață !

Înainte morții mele — moartea dragostii de viață.

DIN TRECUT

Acum, cînd nu ne mai iubim,
Vino cu mine-n țintirim,
Acolo unde, îngropate,
Zac, coperite de uitare,
5 Atîtea visuri înghețate
De vreme și de nepăsare.
Căința-nlătură-ți, și vină :
Nici eu, nici tu nu ești de vină.

Ce de mai cruci stau pe cărare !...
10 Aicea-i prima sărutare :
Luna, privind cu drag a noastră
Primăvăratică iubire,
Sclipea în lumea ei albastră ;
Iar noi plîngeam de fericire,
15 Și lacrimile de pe față
Ni le sorbeam, cuprinși în brațe.

Dincoace-un dor — sigur îl știi :
E dorul celor doi copii
De-a merge-alături pe cărarea
20 Vieții lor, de visuri plină,
C-un singur gînd, ca-ngemănarea
A două raze de lumină.
Copiii sunt — noi amîndoi...
Ce-au dorit ei !... Ce suntem noi !

Întreabă funduri de prăpăstii
Ș-ale Eghiptului mumii,
Și-n oasele fosili de bestii
Cat rostul și urzeala lumii.

25 Iar alții zilele-și petrec
În al orgiilor vârtej :
Un trai nesăbuit și sec,
Întins pe patimi ca un vrej !

C-o idioată nesimțire
30 Își rîd de tot ce-i demn și sfînt,
Le toacă gura în neștire,
Se bat cu morile de vînt.

Și pe cînd tu-ntr-o sferă mică,
Ca vai de lume, te strecoari,
35 Ei strălucesc, și se ridică,
De goi ce sunt și de ușori.

Nimic nu pune frîu acestor
Nerușinați, terfichi * limbuți,
Și, pentru ochiul lor de chestor,
40 Lumea e goală de virtuți !...

Prostii li par științi și arte,
Nebuni poeții, de legat :
Zbîrnîie toți, din dible sparte,
Un cîntec vechi și nesărat !...

45 Ei singuri se pricep la toate,
Ei filozofi, ei cîntăreți,
Prin ei se mișc-a lumii roate,
Cu roiul spornic de vieți !

---

* *Terfichi* — om de nimic, pușlama.

Și numai pentru dînși-anume
50 Urzit-a Dumnezeu pămîntul,
Cu toate cîte sunt pe lume ;
Și numai lor li-i dat cuvîntul !

Acum, răspunde de socoți
Că ceru-i hărăzit de-a valma,
55 Deopotrivă pentru toți,
Ori li s-a măsurat cu palma...

★

De e, sau nu e cer, mă-ntrebi ?
Ar fi nedrept să-ți spun că nu-i ;
Dar fiecare-ndeosebi
60 Menită-și are partea lui :

Măreț pluti-va printre veacuri
Maestrul dulce, Eminescu,
Iar jos, cu-al lui bagaj de fleacuri,
Toncescu fi-va tot Toncescu !...

65 Căci cum să cred c-ar sta alături
Cu scumpele mărgăritare
Gunoii ce cu scîrbă-l mături
În întuneric și uitare !

Furlandisindu *-se-n saloane,
70 Cu mintea stearpă și-n doi peri,
Să facă curte la cucoane
Sunt meșteri *fanții-cavaleri* !

Dar cum socoți că toți smintiții
Și trîntorii de cafenele,

---

* *A se furlandisi* — a se fuduli.

75 Înfumurați și plini de viții,
Să aib-același cer și stele

Cu cei ce luptă și-și adună
În fagur sfintele gândiri,
Și-și dau viața pe-o cunună
80 Din mâna dreptei Nemuriri ?

Politici, oratori de stradă,
Stupizi, ce se socot isteți,
Fățarnici patrioți — grămadă,
De vorbe goale precupeți,

85 Și literați de porunceală
Răsară-n cale-ți, cât de deși,
Tu ține însă socoteală
Că-s mulți chemați — puțini aleși.

LA ICOANĂ

Noaptea s-a lăsat pe vale, și cătunu-i adormit.
În bordei sărac, la vatră, suflet trist și chinuit,
Fără somn, tinăra mamă copilașu-și ține-n poală,
Și plângînd îl netezește pe obrazii arși de boală.
5 De cu sără mititelul încetase să mai țipe :
Se ducea, văzînd cu ochii, viața-i fărîmită-n clipe.
Peste ochii mari și tulburi cad pleoapele-obosite,
Somnu-l biruie — adoarme. Suflări repezi, ca

gonite
De al morții frig, din urmă, trec mai slabe, mai
curmate...

10 Ea tresare ; cum le-ascultă, șir de fulgeri îi străbate
Întunericul din suflet. — Pe păreți, în bezna rece,
Fîlfîind ca o aripă, para focului se trece.

Iat-o scoborînd la vale, galbenă și istovită,
Cu odorul strîns la sînu-i ; cu privirea ațintită
15 Spre biserica cu sfînta, ea-și silește încetu-i pas.
De trei nopți și două zile bate drum făr' de
popas ;
Ș-ar fi ocolit pămîntul făr-a se simți trudită :
Ea credea profund, orbește... Mare și nenchipuită
E credința ce-ntr-un suflet înnoptat și trist
Încape !

20 „Nu se poate făcătoarea de minuni să nu mi-l
scape.

Își zicea mereu în gându-i, inimă de piatră fie,
 Și-ncă s-ar zdrobi de milă. Toată jalca mea pustie
 Mi-oi preface-o-n rugăciune la picioarele pre-
 sfintei ;
 Și-n cucernică-nchinare, și plângînd sta-voi
 nainte-i,
 25 Pîn'ce l-oi vedea din somnu-i ochii mari blînd
 deschizîndu-și,
 Zîmbitor cătînd spre mine, și mânuțele tinzîn-
 du-și...
 Cum să nu-nțeleagă sfînta glasul sfintei mele
 plîngeri ?
 Eu ațîta am pe lume, pe cînd ceru-i plin de
 îngeri !"
 Blîndă, cu Isus în brațe, din argint, Fecioara cată
 30 Cu iubire spre spășita mamă, jos îngenuncheată :
 Parc-ascultă și-nțelege...
 — O, îndură-te, privește-l,
 Și din ochii tăi c-o rază de viață încălzește-l !
 Căci tu știi ce farmec dulce-i să-ți lipești pruncul
 de piept,
 35 Ațintit să-ți steie-asupra-i, și prin somn, ochiul
 deștept,
 Și cum inima-ți tresare, c-un scîncit cînd el te
 cheamă
 Să-l acoperi cu iubirea și cu paza ta de mamă.
 Vezi-l, tînjitor, cum doarme-n frumusețea-i
 îngerească...
 Cum putere-ar fără dînsul mama lui să mai
 trăiască ?
 40 Te îndură — din văpaia vieții tale dă-i viață,
 Să-mi cuprindă iar grumazul cu micuțele lui brațe.
 Ca și mine strîngi la pieptu-ți lumea-ntreagă-n
 fiul tău...
 O, de-ai ști cu ce-ntunerice copere sufletul meu
 Ochiu-i stins — și ce pustie mi-ar fi viața fără
 dînsul,
 45 N-ai putea să stai, o clipă, rece, ascultîndu-mi
 plînsul !...

Dar deodată-și rupse vorba — limba-i amuțise-n
 gură.
 Spre copil și-ntoarce iute lacoma-i căutăttră...
 Era mort. — Înmărmurită, stătu drept, cu
 pruncu-n brațe,
 Cu ochi groaznic de mînie ea privi icoana-n față...
 50 — Cum ? Tu n-ai simțit, preasfînto, milă de
 cumplita-mi jale ?
 Eu, sărmana, plîng, cerșindu-ți raza îndurării tale,
 Și tu, rece și cu pumnii încleștați, mi-l dai
 vederii ?...
 Astfel înțelege cerul lacrima, limba durerii ?
 S-a sfîrșit orice nădejde !... Și privirea ta de lemn
 55 Ațintită stete-asupra-mi, fără ca să-mi dea un
 semn
 C-a mea rugă-i ascultată și durerea mea-i
 crezută !...
 Ia-ți și lutul... Ca și dînsul împietrită ești și
 mută !...
 Și — c-un hohot lung — cadavrul îl aruncă-n
 fața sfintei,
 Care, huruind greoaie, la pămînt căzu-nainte-i.
 60 Și durerea i se sparse-n neagră deznădăjduire,
 De mînie-i scapăr' ochii — ea strigă în aiurire :
 — O, desigur, n-ai fost mamă, și de porți un
 prunc la sîn,
 E-o minciună !... Ce smintită-s unei scînduri să
 mă-nchin !
 Și izbind icoana-n față cu piciorul, „e-o
 minciună !"
 65 Mai răcni-ntr-un rîs sălbatic, și porni... Era
 nebună.

SONET

Lăsați-mă singurătății mele.
Mi-albește capul, în vârtejul lumii,
Pe frunți de valuri stă cununa spumii,
De mult ce se frământă între ele.

5 De visuri inima pustie nu mi-i...
Senin mă urc pe-a lor înalte schele,
Străbat albastre văi, plutind prin stele,
Pământul ducă-și droaia lui de mumi !

Tihnit, ascult a gândului poveste,
10 Mă-nșel, și cred că tot ce-a fost mai este.
Ce dulce-i astă amăgire-a vieții !

Tăceți s-adorm, nu voi să prind de veste
Că mi s-a stins văpaia tinereții,
Ș-asupră-mi anii grei și-aștern nămeții.

NU CĂTA...

Nu căta mistuitoarei
Patimi stavilă să pui :
Lasă-ți doru-n voia lui,
Tinereța călătoare-i.

5 Vremea dragostii s-a duce,
S-or preface toate-n scrum ;
Fericirile de-acum
Ți-or părea c-au fost năluce.

Anii grei or să se pună
10 Ca o negură-ntre noi ;
Doar uitându-ne-napoi
Ne vom mai vedea-mpreună.

Lasă-ți frumuseța pradă
Caldelor îmbrățișări :
15 Te-aș topi în sărutări,
Ca pe-un flutur de zăpadă...

Ce frumoasă-i noaptea ! Vină,
Dă-te roabă inimii ;
Viața lângă tine mi-i
20 Limpede ca o lumină.

Ca-ntr-un vis plutind, ne-om pierde
Prin desişuri amîndoi..
Sunt eulcuşuri dulci şi moi
Sub copaci, pe iarba verde.

25 Malul somnoroasei gîrle
Plin e noaptea de poveşti.
Focul lumilor cereşti
În oglinda ei s-azvîrle.

Peste unda-i călătoare,
30 Ramuri salcia-şi îndoate,
Printre foi cernînd o ploaie
De lumini tremurătoare.

Vin' — sub farmecul de stele,
Pe-al meu piept fruntea să-ţi reazimi,
35 Cu-al tău zîmbet luminează-mi
Noaptea gîndurilor mele !

Să privim pe faţa apei
Tremurişul de văpăi ;
Iară eu în ochii tăi
40 Să văd cerul cît de-aproape-i ;

Şi sub buza mea fierbinte
Geana dulce să ţi-o tremuri,
Să mai fim, ca-n alte vremuri,
Iar copii fără de minte !...

LUI EMINESCU

Tot mai citesc măiastra-ţi carte,
Deşi ţi-o ştiu pe dinafară :
Parcă urmînd şirul de slove,
Ce-a tale gînduri sămănară,

5 Mă duc tot mai afund cu mintea
În lumile de frumuseţi,
Ce-au izvorît, eterni luceferi,
Din noaptea tristei tale vieţi...

Şi te-nţeleg — te simt aproape :
10 Cu-aceeaşi suferinţă-n faţă,
Cu ochii gînditori şi galeşi,
Sătul de trudnica-ţi viaţă.

A, nu mă mir că ţi se dete
O zodie atît de tristă,
15 Că, zbuciumat de-atîtea patimi,
Rîvneşti pe cei ce nu există,

Şi că potop de negre gînduri
Se strîng şi ţi se zbat sub frunte :
Pe veci întunecaţii nouri
20 Sunt fraţii vîrfului de munte !

O, dacă geniul, ce scoase,
Ca din adîncul unei mări,
Din fundul inimii zdrobite,
Comoara asta de cîntări,

25 Nu te-ar fi ars — zvîcnindu-ți tîmpla
De flăcările năbușite,
Ce-ți luminau ale gîndirii
Împărății nețărnumrite,

30 Și de-ar fi fost lăsat prin lume
Să treci ca orice om de rînd,
Ce lesne-ai fi pus frîu durerii
Și răzvrătitudinii tău gînd !

35 Și cît de fără de pășare
Ai fi privit atunci la toate
Mizeriile-n cari lumea
Ursită-i pururea să-noate !

40 Dar ți-a fost dat să fii deasupra
Acestor inimi seci și strimte.
Și tu să-nduri toată durerea
Pe care lumea n-o mai simte.

Să plîngi tu plînsul tuturor...
Din zbuciumul eternei lupte
Să smulgi fulgerătoare versuri,
Bucăți din inima ta rupte...

45 S-aprinzi în bolta vremii aștri
Din zborul tristului tău gînd...
Văpaie !... Ce-o să-i pese lumii
Că tu te mistui luminînd ?

SONET

Dar nu-nțelegi că e cu neputință
O clipă să mai gust din cele duse ?...
Cu farmecul durerilor răpuse,
Din preajmă-mi fugi, deșartă năzuință !

5 Astîmpără-te, dor de vremi apuse,
Prilej de nesfîrșită suferință !...
S-a stîns, cum nici n-ar fi avut ființă,
Frumosul vis, ce-atît de drag îmi fuse !

10 Uitare, vin' cu liniștea ta dulce,
Zi gîndului că-i ceasul să se culce :
E noapte, stînge lampa amintirii ;

Lumina-i bate-n criptă de morminte...
Întunec-o, s-adorm de-aci-nainte,
C-am zis de mult adio fericirii !

A MELE VISURI...

A mele visuri risipite,
Ce-mi umplu inima de jale,
Le văd în frunzele pălite
Și-n pustiirea de pe vale.

5 De-a pururi sta-vor troienite,
Sub vremea ce s-așterne-n pale,
A mele visuri risipite,
Ce-mi umplu inima de jale !

Copac, când zile fericite
10 Îți vor întoarce iar din cale
Podoaba ramurilor tale,
În noapte-or sta mai adâncite
A mele visuri risipite !

SONET

Vuind s-azvîrl șuvoaiete devale,
Pe deal stă zarea de brînduși albită.
În aer i-o căldură liniștită,
Pe bolți un nor de-argint se rupe-n pale.

5 Sar apele din matca prididită ;
Un cocostîrc, pe mal, pășește-agale,
Dînd spaimă-n broaștele ce-i fug din cale.
Ies aburi calzi din pajiștea-ncropită.

Și nici un sloi n-a mai rămas pe gîrlă ;
10 Doinind, s-aude trișca de la tîrlă.
Iar mieii, strînși în cîrduri, zburdă-n soare :

Pămîntu-ntreg, ca-n prima-i dimineată,
Se umple de lumină și viață,
Iar inima-mi se-ntunecă și moare.

DE LA FEREAȘTRĂ

Cînd, cu ochii duși pe carte,
Stai la geamu-ți, adîncită
Ca în ascultarea unui dulce cîntec de departe,
Nu simți tu cît de fierbinte și de dornic ești
privită ?

5 Nu te ard a mele gînduri,
Ce-ți roiesc în jur grămadă,
Te alintă, și te roagă să-ți iei ochii de pe rînduri,
Ca din ei desprins-o rază cald-asupra mea să cadă,
Și-n cucernica-mi privire
10 Să-nțelegi ce dureroasă-i și adînc-a mea iubire !

Nu te prind cîteodată
Nențelesele fioruri
Ale vîrstei tale crude, și în inima-ți curată
Nu începe să mijască șoapta unor tainici doruri,
15 Peste ochii mari să-ți cadă
Ca de somn a tale gene,
Și, scăpînd cartea din mînă, să rămîi pe gînduri
— pradă
Visurilor voluptoase ; — iar tîrziu, moale de lene,
Și ca dintr-un somn trezită,
20 Să te scoli cu fața arsă, ca de friguri, și trudită ?

Și nu-ți simți gura atinsă
Ca de buze nevăzute,

Să-ți cuprinzi obrazu-n palme — de-o mînie
dulce aprinsă
Tresărind, să te-ntrebi cine-a îndrăznit să te
sărute ?...

25 Cîte nebunii n-ascunde
Vîrsta ta neștiutoare,
Și de cîte ori prin somnu-ți nu-ntinzi brațele
rotunde
Dup-o scumpă nălucire, și o rogi să nu mai
zboare,
Lunecînd din visu-ți dulce,
30 Ci să stea — să te mîngîie, și la sînu-ți să se
culce !...

Înger, iartă-mă de-aceste
Nebunii ce-mi trec prin minte !
Lung, duios mă uit la tine, și mă pierd ca-ntr-o
poveste ;
Ș-atunci, ca potop de flăcări, simt, sub tîmpla
mea fierbinte,
35 Cum îmi șuruie, nebune,
Gîndurile nenfrînate,
Și-n auz, vrăjit vuindu-mi, glasul basmelor îmi
spune
Să te smulg, frumoasă zîină, și, pe drumuri
neumblate,
Pe-un cal năzdrăvan cu tine
40 Să alerg, cătînd norocul depărtat în lumi
străine...

Și-ți simt brațele, deodată,
Încleștate de grumazu-mi.
Pe-al meu piept îți răzimi fruntea, ca de-un vis
înfiorată,
Și în fuga noastră, vîntul joacă păru-ți pe
obrazu-mi,
45 Tot mai sus zburăm alături...
Amețești, ștergînd, din goană,

Cu priviri răpezi pământul negru, ce-ndărăt îl
mături ;
Iară eu din zbor smulg astri, de pe bolți, și-ți fac
coroană.

50 În văzduh, pe calea lungă
Ce străbatem, pe-a ta urmă de văpăi s-așterne-o
dungă.

Vine-un nour — să ne soarbă —
După noi. Să nu te sperii.
Este răutatea lumii, fiara lacomă și oarbă,
Care ne-a simțit pe fugă, scoși din frânele durerii,
55 Sunt a vieții pământene
Patimi, ca nisipul mării...
Neatinsă de-a lor șoapte veninoase și viclene,
Îndărăt, în a lor cale, zvârle piatra nepăsării,
Ca din ea-n clipă să crească
60 Munți, din temelia lumii pînă-n strașina
cerească !...

. . . . .

Iată-ne sosiți la sfîntul
Țărm al fericirii noastre !
Codrii spun că-n veci pe-aicea n-a desprins o
frunză vîntul,
Nici un nor n-a șters vrodată aștrii bolților
albastre.

65 De sub umbra de răchită
Luneci leneșă-ți privire :
E-o căldură dulce-n aer — pasc pe valea liniștită
Mieii cu lîna de aur. Ca un cîntec de iubire,
În auz ți se strecoară
70 Freamătul duios de codru, șoapta blîndelor
izvoară.

Tu-mi iai capul, netezîndu-l,
Și ți-l culci frumos pe brațe,
Mă privești cu ochii umezi, să-mi vezi inima și
gîndul,

75 Și-nțelegi c-a ta ființă umple-ntreaga mea viață,
C-a mea dragoste-ai robit-o
Pe de-a pururi numai ție,
Ș-atunci c-un atît de dulce farmec îmi zîmbești,
iubito,
C-aș uita a mele lacrimi, de-aș fi plîns o veșnicie !
Iar aducerile-aminte
80 Prind să ne înșire basmul zilelor de mai-nainte...

Spun din vremile acele,
Cînd veneau pe nesimtite
Numai gîndurile mele
Să se joace fericite
85 Pe-al tău chip și umăr dulce,
Și în poală-ți să se culce ;

Cînd abia-ndrăzneau, spre tine,
Să înalț cîte-o privire
Mută, arsă de suspine,
90 Pe furiș și cu-ntreruperi,
Nu cumva a mea iubire
S-o-nțelegi — și să te superi...

Iară, după ce-ai privit
Blînd în ochii mei o dată,
95 Ți-am spus dragostea mea toată,
Ș-am rămas mai liniștit...
Și de-atunci, cînd stai la geam,
Ca din glas ne-nțelegeam.

Cîte nu ne-nșiră gîndul
100 Cînd le ia toate de-a rîndul !
Însă eu aș vrea s-ascult
Ce a fost mai de demult,
Și-n deșert cat în trecut
Al iubirii început...

105 Sigur — de cînd e urzită,
Inima mi-a fost ursită
Pe de-a pururi să se lege
Și să-ți fie roabă ție;
Altfel nici n-aș înțelege
110 Cum ar fi putut să fie...

. . . . .
. . . . .

Dar lăsați-mă în tihnă, gânduri oarbe și deșarte !
Nu mă mai stîrni zădarnic, dor nebun și fără
parte,
Să-mi mai ard liniștea-n focul unui vis amăgitor.
Adormi, tristul meu amor !...
115 Iar tu, chip frumos, lumină, ce-mi lucești așa
feeric,
Și-mi rănești atît de dulce viața-mi plină
de-ntuneric,
Zîmbet dădător de visuri și tulburător de minți,
Șterge-te din al meu cuget... fugi din ochii mei
fierbinți.

NU-I DE-AJUNS

Negreșit, ești prea frumoasă.
Ce ochi mari !... Ce gură mică !...
Cine n-ar putea să-ți zică :
Venere din valuri scoasă !...

5 Dar ieșind — sub val viața
Ți-ai lăsat-o să se-nece ;
Căci ca marmura de rece
Și de albă-ți este fața.

Și de-aceea nu te mire
10 Că-n serate și petreceri
Nici o inimă nu seceri
Și nu clatini nici o fire...

Cine firea să-și aprindă,
Ș-a lui inimă să-și plece
15 La o frumuseță rece,
Ca răsfrîntă din oglindă ?

Cine dorul să-și închine
Unei statui ambulante ?...
Sigur s-o găsi vrun fante
20 Să te-admire, să-ți suspine

Și să-și mintă lui și ție ;
Însă n-ei ști niciodată
Dragostea adevărată
Ș-a ei dulce nebunie !

25 Căci n-ai zâmbet, nici privire
Dulce, galeșă, fierbinte,
Ca să scoți pe om din minte
Și să tulburi vreo simțire.

Căci atât de nemișcatu-i
30 Chipul tău, și-n ochiu-ți mare
Zace-atîta nepăsare,
Parcă-i ochiul unei stătui !

Orice dor e scris să moară,
Inima cînd ți-o cunoaște :
35 Frumusețea ta de-l naște,
Nepăsarea ta-l omoară.

Ș-orice suflet, cînd te știe,
Zice, trist, de-a ta ființă :
E-o frumoasă locuință,
40 Ce păcat că e pustie !

De aceea nu te mire
Că prin baluri și petreceri
Nici o inimă nu seceri
Și nu clatini nici o fire !...

45 Inimile vor viață,
Nu se frîng așa-n neștire,

Cerșind pietrelor iubire,
Și foc sloiului de gheață.

. . . . .

Venere din valuri scoasă,
50 Cu ochi mort — făr-o scînteie,
E păcat că ești femeie,
Și păcat că ești frumoasă !...

CE TE UIȚI CU OCHII GALEȘI ?...

- Ce te uiți cu ochii galeși la copacii triști și goi,
Și oftezi, dând pas gândirii să mai lunece-
napoi ?...
Lasă frunzele pustiei și bățăilor de vânt!
Tinerete, farmec, visuri... toate-s țândări de vas
frânt,
5 Ce de mult piciră-n valma răzvrătitelor
talazuri.
Strânge-ți gândurile-acasă, nu le mai lăsa-n
poghiazuri *,
Palide-n puterea nopții să mai tremure pe
drum...
Nici te mai uita în urmă-ți la grămezile de
scrum...
Nu vezi tu că îndărătu-ți e-ntuneric și pustiu !...
10 Și n-auzi cât de sinistru sun-a groapă ș-a sicriu
Glasul tinereții duse ș-al iluziilor șterse ?...
Înțelege că-i zadarnic pe-un mort lacrimi să se
verse !...
- Negreșit, avut-ai zile de noroc și de iubire...
Cine n-are-n lumea asta partea lui de fericire ?
15 Ai trăit și tu în basme... Te credeai și tu o zână,
Ș-așteptai, ca să te fure, vreun făt-frumos să
vină.

* În poghiaz — fără rost, rătăcind în voie.

- De-ți roteai pe lanul vieții ochii mari și visători,
Nu-ntâlneai decât podoabe, fluturi, pașiște și
flori !
Și când pentru-ntăia dată mândru-ți răsări în
cale
20 El — atît de mult doritul rege-al visurilor
tale —
Îți păru că de cînd lumea îți era știut și drag...

- O, de cîte ori, în urmă, de cu vreme stînd în
prag,
Și uitîndu-te în cale-i, cu ochi lacomi și
fierbinți,
L-așteptai, sfîrșit să puie dulcii tale suferinți,
25 Și mureai pîn' să se stingă razele în asfințit,
Mai curînd să vie sara, cînd, sfios, al tău iubit
Se rupea din întuneric...
Ah, cît de încet mai vine,
Îți ziceai zărindu-i umbra. Pîn' s-ajungă lîngă
tine,
30 Îți părea o veșnicie de-așteptare și de dor.
Tu-l sorbeai din ochi, privindu-l. El s-apropia
ușor...

- Tresăreai, înfiorată ca de-un farmec din povești,
Și nemaștiind ce cugeți și-n ce lume mai
trăiești,
Ii cădeai în brațe, moale de-a plăcerii dulce
lene.
35 Ca un flutur prins în pară tremurau a tale gene
De atingerea și focul pururea-nsetatei guri.
Cînd steteai a ta iubire pîn' la moarte să i-o
juri,
Găseai prea nencăpătoare, prea îngust-a ta viață.
Dar cum cade frigul vremii peste inimi și
le-ngheață,
40 Risipind atîtea visuri și atîtea jurăminte,
Și cum rîzi singur de tine cînd îți mai aduci
aminte

Ce clădiri durai vieții din nimicuri și păreri,
Și ce mult credeai în vraja nebuniilor de ieri!

Nu mai răscoli cenușa năruitelor povești!
45 Strașnica veghere-a vremii cu nimic n-o
amăgești.
După anii duși în neguri nu te mai uita cu jale,
Dă-i pe veci uitării. Morții nu se mai întorc
din cale.
Când sub perii albi, zbîrcită, fruntea-ncepe să
se plece
Ca sub cea mai grea povară, inima-i o vatră
rece.
50 Lumea basmelor ce încă îți mai picură-n auz
A sfărmat-o pasul vremii, ca pe-o boabă de
hurmuz*.

Lasă altora de-acuma visul tău de-odinioară,
Alții să-și mai poarte dorul când pe ceruri se
strecoară
Luna, cu nespusu-i farmec și cu veșnica-i
văpaie...
55 Peste noaptea ta bocește cîntecul de cucuvaie.
Cînd din luptele vieții, ca un vechi oștean,
trudită,
Ai rămas cu fruntea ninsă și cu fața ciocîrtită,
Ce mai cați cu ochii galeși la copacii triști
și goi,
Și oftezi, dînd pas gîndirii să mai lunece-napoi?
60 Lasă frunzele pustiei și bățăilor de vînt:
Nimărui de veci nu-i dată fericirea pe pămînt.
Dumnezeu trece făclia dragostii din mînă-n
mînă,
Noaptea cade grea și rece peste inima bătrînă!

* Hurmuz — mărgea de sticlă imitînd mărgăritarul.

PE ALBUMUL D-REI...

De cei de jos — de morți — ce-ți pasă,
Stea ce te-nalți în fundul zării?...
Ridică-ți raza ta și-i lasă
În întunericul uitării!...

• • • • •
5 Tu vei trăi-ntr-o altă lume,
Departate pururea de mine,
Ș-a mele versuri, ș-al meu nume
Ca mîni ți s-or părea străine.

A clipelor de-acum năluce
10 De veci s-or scufunda-n trecut,
Și — sigur — nici ție mai aduce
Aminte că m-ai cunoscut!...

La ce dar amintirii tale
Aș mai cerși-n deșert o rază?...
15 La ce pe-un mort priviri de jale
Din ochi atît de dulci să cază!

De cei de jos — de morți — ce-ți pasă,
Stea ce te-nalți în fundul zării?...
Te du fericite, și mă lasă
20 În întunericul uitării!

ÎN AMURG...

Vîslaș ce-aleargă împins în zare
De oarba sete a fericirii,
Pe cîmp de ape fără cărare,
Omul e pururi prad-amăgirii ;

5 Căci scris e dorul să și-l agațe
Numai de umbre și de năluce,
Ce-n a lui veșnic întinse brațe
Zadarnic cearcă să le apuce.

Și cînd viața abia-i o rază
10 Atît de slabă și trecătoare,
Cînd știe bine că-naintează
Înspre-a pieirii de veci vîltoare,

De ce vîslește și se răpede
Cu-atîta pripă și nerăbdare
15 Dup-o nălucă de foc ce-o vede
Fugind în noapte-i, din zare-n zare ?
. . . . .

Asta-i ascunsa firii dorință
Ce-nspre repaus veșnic o-mpinge :
Orice lumină i-o suferință ;
20 Scăpare-i noaptea-n care se stinge.

Tremurătoare, viața bate,
C-o frică oarbă și nențeleasă,
La poarta păcii neturburate,
Din care omul n-a vrut să iasă ;

25 Căci chinul vieții cine l-ar cere ?
Ce stea de sineși s-ar mai aprinde
Cînd ar ști bine că i-o durere
Din întuneric a se desprinde !...

Unde mă duceți, visuri deșarte ?
30 De ce, luceafăr, te-afunzi în zare,
Mă lași în urmă-ți tot mai departe,
Pe cîmp de ape — fără cărare ?

Unde-s acele limanuri sfinte
Chinul amarnic să mi-l omoare ?...
35 Mai înainte ! Mai înainte !
Îl cheamă glasuri amăgitoare ;

Și omul trece pe-ntinsa mare
Cu valuri răpezi și ape-adînci,
Călător, veșnic în nerăbdare,
40 Împins de vînturi, lovit de stînci.

Tîrziu, cînd simte că e aproape
Clipa în care valul, sub dînsul,
Să se desfacă și să-l îngroape,
Se uită-n urmă, și-l umple plînsul ;

45 Căci tot trecutu-i pare-o comoară
De fericire, rămasă-n drum.
Păn'și durerea-i de-odinioară
Plină de farmec o vede-acum.

Și nu se-ndură să se despartă
50 De-atîtea visuri — veștede foi,
Ci-n năzuința-i oarbă, deșartă,
Dă să-și întoarcă barca-napoi...

(Copil ce umblă s-adune stele
De pe oglinda blîndelor ape)
55 Dar cad trudite brațele-i grele,
Cîrmă și vîsle lăsînd să-i scape!

Gîndu-i adoarme în nemișcare,
Ochii s-acopăr, stinși, sub pleoape,
A neființii eternă mare
60 Valu-și desface ca să-l îngroape;

Căci, rupți din valu-i, s-azvîrl în soare
Nenumărații stropi de viață,
Și-n al ei haos recad, cînd moare
Clipa de care, lacomi, s-agață.

ÎN PĂDURE

Cum m-adîncește-n visuri lăuntrul tău feeric,
Și cît îmi pari de sfîntă !... Tu mă uimești,
Cînd pe sub bolți tăcute și pline de-ntuneric
Las pașii să mă poarte și gîndul să mă fure...
5 Cum m-adîncește-n visuri lăuntrul tău feeric !...

Cînd mă adormi de farmec, în pacea umbrei
tale,
Ce dulci vedenii tainic subțochi mi se
strecoară !...
Se-ntorc morții din groapă și vremile din cale,
Și iar mă simt copilul nebun de-odinioară,
10 Cînd mă adormi de farmec, în pacea umbrei tale,

Căci peste-a mele chinuri uitarea se așterne.
Din vremi renvie basmul, și-mi torn palate
iarăși
Din aurul luminii ce printre crângi se cerne...
Veniți, crai din poveste, ne-om prinde iar
tovarăși,
15 Căci peste-a mele chinuri uitarea se așterne!

Departate de-ale lumii dureri neîntrerupte
Căta-vom Cosinzene, ascunse prin palate,

Iar zmeii, pe la poduri, de-or sta cu noi să
lupte,
I-om birui, și-n alte țărîmuri vom răzbate,
20 Departe de-ale lumii dureri neîntrerupte.

Încet... din fund de vremuri un glas iubit mă
cheamă.
Revino, cal năprasnic și știutor de gânduri;
De dorul ce mă arde aprinde-te și ia-mă,
Mai du-mă-n zbor pe unde m-ai dus și-n alte
rînduri...
25 Încet... din fund de vremuri un glas iubit mă
cheamă...

Copaci bătrîni — amicii copilăriei mele —
Lăsați potop de frunze aicea să mă-ngroape,
În farmece de visuri și-n pulbere de stele,
Să dorm sub straja voastră, în veci de voi
aproape,
30 Copaci bătrîni — amicii copilăriei mele!

SONET

Ce mult aș vrea să mai iubesc o dată,
Să simt din nou a vieții primăvară,
În drumul meu pustiu să mai răsară,
Ca din povești, o zîă adorată.

5 Să scriu răvașe lungi, și-n orice sară
Să trec pe la fereastra-i luminată,
S-o văd la geam, cum umbra și-o arată,
Și ore-ntregi s-aștept să-mi mai apară.

Din ochii mari, privirea ei fierbinte
10 Asupra-mi blînd și dureros să cadă,
Și-ntr-un suspin ea să-mi citească gîndul...

Frumosu-i chip să farmece-a mea minte,
Și ca pe-un astru-n sufletu-mi purtîndu-l,
Să fiu copil, și visurilor pradă!

CE DOR...

Ce dor trebui să te cuprindă
De dragostile din povești
Cînd te privești toată-n oglindă
Și vezi cît de frumoasă ești l...

5 Cînd singură parcă te sperii
De patima ochilor tăi,
Ce ard de farmecul durerii,
În spasmul visului dintîi.

Căci ești în vîrsta cînd fioruri
10 Te-apuc-așa, ca din senin,
Cînd te frămîntă mîi de doruri,
Și nici nu știi de unde-ți vin...

Iată că prinzi să cazi pe gînduri,
Ți se lungesc ochii a drum.
15 Cîte-ți plăceau în alte rînduri
Încep să-ți facă rău acum.

Te simți străină-ntre ai tăi,
Și stai, tînjind, într-un ungher,
Biet suflet fără căpătîi,
20 Atît de trist și de stingher!

Ți-e greu de lume și de tine;
O jale-adîncă te pătrunde.
Parc-ai iubi, și n-ai pe cine,
Parc-ai pleca, și nu știi unde.

25 Iar noaptea, cînd te culci în pat,
Ca-n friguri, te cuprind călduri.
Și piept și tîmple ți se bat
De-a gîndurilor dulci torturi.

Cu fața-n sus, în întuneric,
30 Încremenești ceasuri întregi,
Robită de-un amor himeric,
De-un farmec ce nu-l înțelege!

Parcă răsar, de mai-nainte,
În inima-ți nevinovată,
35 Iubiri de-acelea dulci și sfinte
Ce numa-n cărți se mai arată...

Deodată-ți luminează-n gînd,
Așa de viu, că te-nfiori,
Un tînăr trist, frumos și blînd,
40 Cu ochii mari și visători...

Să fie-o umbră din povești?...
Căci nicăieri nu l-ai văzut;
Cu toate astea, îl iubești,
Și chipul lui ți-e cunoscut!

45 Te uiți în ochii lui fierbinți,
Și pare că-nțelege ce vor,
Ce taine și ce suferinți
Se zbuciumă-n adîncul lor.

Ș-o milă te cuprinde-atunci
50 De tinereța ta și-a lui ;
Ai vrea la pieptu-i să te-arunci,
Să-i plîngi, iubirea-ți să i-o spui ;

Și-nvinsă de dorinți secrete,
De oarba inimii furtună,
55 Te-ntorci cu fața la părete
Și-ncepi să plîngi ca o nebună...

Ce dulce e acest prinos
Al unui suflet fermecat
De-un vis atît de dureros
60 Ș-atît de fără de păcat !

Ca mîni ți-o răsări în cale
Frumosul tînăr visător,
Podoaba gîndurilor taie
Ș-a nempăcatului tău dor,

65 Ș-aveți să tresăriți deodată,
Cuprinși de-același farmec sfînt ;
De-a lui priviri înfiorată,
Pleca-vei ochii în pămînt.

A voastre mîni se vor atinge,
70 Tremurătoare și fierbinți,
Și pe-amîndoi vă vor încinge
Aceleași tainice dorinți.

El, dornic, are să te soarbă,
Cu ochi adînci și pătimași,
75 Tu,-nvinsă de-o iubire oarbă,
La sînu-i cald ai să te lași.

Și moale, ca de somn topită,
O vorbă neștiind să-i spui,
Vei sta așa, înmărmurită,
80 Obrazul tău lipit de-al lui...

De ce nu poți împiedica
Al vremii pas neobosit,
Ca fericirea lui ș-a ta
Să nu mai poat-avea sfîrșit !

MELANCOLIE

Întristătoare povești, nespuse de iubite-ntr-o vreme,
Nu mai cercați a-mi vorbi de zânele voastre cu
steme.
Mîndre palate, viteji, și cai ce mănîncă jărat,ic,
Stînsu-s-au toate de veci! Copilul de-atunci,
nebnatic,
5 Nici nu mai cred c-am fost eu, atît mi se par
de străine
Sfintele mele-amintiri, și-n lumile voastre
senine,
Glasuri atîta de dulci zadarnic mai vin să mă
cheme,
Întristătoare povești, nespuse de iubite-ntr-o vreme.

Bietele gînduri și-au ars aripele-n para durerii;
10 Grele îmi par, ca de plumb, în vîlva atîtor
mizerii.
Un întuneric adînc, și-un frig ca de moarte
m-apucă:
Caldă lumină, te-ai stins, pierdutu-te-am, sfîntă
nălucă,
Ce-atît de mult te-adoram, încît m-așteptam
cîteodată
Ca din povești să te rupi, și-n brațe să-mi cazi
întrupată.

15 Ce fericiți am fi fost! Azi toate rămas-au
puzderii,
Bietele gînduri și-au ars aripele-n para durerii!

Silă de ziua de azi, și teamă de ziua de mîne,
Asta e tot ce mai simt. Dulci visuri — ce furăți
stăpîne
Inimii mele — fugiți, lăsați-o de-a pururi pustie.
20 Ce să mai cate-n deșert la vremuri ce n-or să
mai vie!
Cadă uitarea de veci și-acoperă basmele-mi sfinte.
Plecă-te, suflet zdrobit, durerilor de-aci-nainte!
Bunele visuri s-au dus, și-atîta e tot ce-mi rămîne:
Silă de ziua de azi, și teamă de ziua de mîne!

DELENDUM *...

Haide, suflete, ridică-ți leghioanele de gânduri,
Și-mbrăcate-n za eternă întocmește-le în rînduri,
Bate-te cu tine însuși, zbuciumă-te nopți întregi,
Ca durerea ta în ritmul sfînt al versului s-o legi !

⁵ Și m-așez să scriu la masa de hîrtoage încărcată...
Mintea-mi arde-nvălmășită — tîmplele încep
să-mi bată.

Am atins abia condeiul, și m-au apucat fiori...
Parcă văd cum stau la pîndă, pătimiși și cîrtitori,
Nevoiașii noștri critici — spadasinii damblagii,
¹⁰ Cari neputînd să muște, morfolesc arta-n gingii !

Trebuie să respecti bontonul, să-ți gătești versul
în frac,

Dacă ții ca prin saloane să poți fi lumii pe plac.
Nu-ți lăsa simțirea caldă, plină, vie și întregă
Să zbucnească, și veșmîntul, care-i vine, să-și
aleagă ;

¹⁵ Ci ți-o-mbracă-n floricele, și-i dă-ncunjur pe
departe.

Plîngi, urăște și blestemă după regula din carte.
Fii galant — nesocotește-ți patima-n care te
zbați,

* Ceea ce trebuie distrus (lat.).

Nu cumva să superi nervii criticilor delicați :
Poezia e „un cîntec dulce, un parfum ceresc !...”

²⁰ De-așa artă parfumată, o, vă foarte mulțumesc !
Cînd mi-i inima-ncărcată, și cînd gîndurile-n
muncă

Bat și rup zăgazul păcii, și din matca lor
s-aruncă,

Toate lacome, nsetate d-a ieși din haos, clare,
Ferecate-n cetluite versurilor încleștare.

²⁵ Cînd viața mea întreagă mi-e în flacări,
zbuciumată,

Nu cumva c-are să-mi fie grija să deschid îndată
Și să văd cum mă învață codul bunelor manieri
Să-mi vărs patima pe droaia îngîmfaților

bucherii,
Să apuc de piept pe falșii zei, să-i tîrîi din altar,
³⁰ Și, smulgînd masca științii de pe chipul lor

murdar,
Să-i denunț în gura mare, ca să vadă-ntreaga
lume

Cine sînt acești iluștri hoți de slavă și renume !
O, lăsați-mă, cu nervii voștri de cucoană mare,
Voi ce vreți să-mi puneți arta la regim și

la-nfrîinare,
³⁵ Și-mi strîmbați din nas la toată vorba mai de-a
dreptul spusă !

V-ar plăcea să șadă smirna, și la colț să fie pusă
Biata artă, ca micuții cari nu-s astîmpărați !...
A, atunci, și voi, desigur, ați fi critici minunați !...

.....
⁴⁰ Iată droaia de nevolnici, strașnicii stihuitori,
Literați, ce pentr-o odă bagă muzele-n fiori,
Cîntăreți, lihniți de pompe și de sărbători

solemne,
Cari țin, cu tot prilejul, să s-arate, să se-nsemne,
Iată-i toți, porniți să ieie nemurirea cu asalt :
⁴⁵ Pentru ei nu-i poartă-nchisă, și nici scaun prea
înalt.

Sînt bătrîni cu barbe albe, tineri fără de musteți,
Ucenici și capi de școală, poeți mari și mici poeți,
Donchișoți ce-n a lor piele de mîndrie-abia-și
încap :
Suliți de carton în mînă, și cu chivere pe cap,

50 Urieși cu talpa-n tină și cu creștetul în nori,
Dornici de eternitate și de statui visători !...
Toți împinși de-aceeași sete, pe volume-ntregi
călări,
Se-mbulzesc — se duc să spargă noaptea veșniciei
uitări,
Și-n a gloriei lumină cu-a lor scrieri să răsără,
55 Să rămîie-n nesfîrșitul timp, ca niște stîlpi de
pară !

O, ridiculă cohortă de milogi neputincioși,
Ce spurcați cu-al vostru cîntec graiul bunilor
strămoși,
O, vînturători de fraze, scripcari sarbezi și
smintiți,
Nu vedeți în ce mocirlă de prostii vă bălăciți ?

60 Ce ? Pentru c-ați pus la mustru * niște biete vorbe
goale
Ș-ați umplut, cu chiuuita, de cerneal-atîtea coale,
Pentru c-ați scîncit la lună, ca toți barzii
răsufლაți,
Un amor străin, și patimi vechi, ce nu
le-nțelegeați ;
Credeti că-i de-ajuns ca lumea să vă dea-n
genuchi uimită
65 Și în veci a ei uitare și dispreț să nu vă-nghită ?
Dar de cînd nerușinarea, spuma frazelor umflata
Și ridicula-ngîmfare drept talent pot fi luate ?

* *Mustru* — exercițiu militar ; aici cu sensul de a pune în ordine, a disciplina.

De cînd gloria se vinde, ca femeile de stradă,
Oricărui neghiob, ce-n cale-i, cu ochi dulci, vine
să-i cadă ?

70 Leneși, ignoranți, cu capul plin de fumuri și de
pleavă,
Din nimic cum vreți să iasă și să faceți o ispravă ?

Arta nu-i de voi. În lături, stîrpituri făr' de
simțire,
Ce dați zor lumii blajine cu de-a sila să
v-admire !...

Dar la glorie-n ce vremuri și în care țar-ajung
75 Astfel de paiți de bîlciuri și gușați de
Cîmpulung ?

O, bîlguitori de fleacuri, lăutari nerușinați,
Ce dați buzna pe la chefuri și părăzi, ca să
cîntați,
De v-ar scăpăra o clipă mintea, să vă priviți
bine,
Ați intra-n pămînt de scîrbă, de oroare și
rușine !...

MAMEI

Din vremile apuse ș-atît de fericite,
Aducerile-aminte adesca mă-mpresoară.
Ce de viață-n urmă!... Ca un potop mă-nghite
Comoara mea de visuri, pierduta mea comoară
5 Din vremile apuse ș-atît de fericite!

Cum se desfac, din noapte, icoane vechi și sfinte!
Și ca din cărți, trecutul fantastic mi s-așterne;
Atîtea dulci vedenii îmi picură în minte,
Cu durerosul farmec al pierderii eterne!...
10 Cum se desfac, din noapte, icoane vechi și sfinte!

Figura ta cuminte, duioasă și senină,
Răsare, scumpă mamă, din vremile acele,
Ca o madonă sfîntă, scăldată în lumină.
Ce clară stă-n pervazul copilăriei mele
15 Figura ta cuminte, duioasă și senină!

O lene grea se lasă din cerul cald de vară.
De soare-i plină casa. Tu-ncet, pășind pe
scînduri,
Lași storurile groase și dai muștele-afară.
Apoi, prostii de-a mele ascuți și cazi pe gînduri.
20 O lene grea se lasă din cerul cald de vară.

Curg valuri mari de umbră și se-mpînzesc pe
vale.
Din șes, privim spre codru, cum soarele se-neacă.
În mirosul de iarbă, tăcuți pășim agale,
Și bolta răcorită mai jos parcă s-apleacă,
25 Curg valuri mari de umbră și se-mpînzesc pe
vale.

Stai dreaptă-n strana vechii biserici de la țară;
Eu bat la sfinți mătânii, și-i pup, și-i rog
cuminte,
Cum blîndește-ți povețe de mic mă învățară.
Tu, palidă-n extazul înduioșării sfinte,
30 Stai dreaptă-n strana vechii biserici de la țară.

Din cărți cu slovă veche și cu figuri frumoase,
O lume ca de visuri, cu totul minunată,
Mi-o scoți, și pe-ndelete începi a mi-o descoase.
Cît farmec e-n această viață, adunată
35 Din cărți cu slovă veche și cu figuri frumoase!

La patul meu, tăcută, veghind neadormită,
Încet, pe fruntea-mi arsă de friguri, mîna-ți
luneci,
În mine-ți stă viața... întreaga ta ursită;
Și după cum mi-s ochii, te bucuri sau te-ntuneci,
40 La patul meu, tăcută, veghind neadormită.

Din cîți copii pe lume-s, nici unul nu-i ca mine.
Și cît mă vezi de mare în planurile tale!...
La zodii chiar s-arată cum am s-ajung de bine,
Și ce măriri m-așteaptă în norocoasa-mi cale!
45 Din cîți copii pe lume-s, nici unul nu-i ca mine...

Ce dureros se stinse deșarta-ți așteptare!
Pierdut, te văd, din cruda vieții vijelie,

Nenorocită mamă, și plîng că nu-s în stare
O slabă mîngîiere să-ți dau, cît de tîrzie,
50 Ce dureros se stinse deșarta-ți așteptare !

De fiul tău departe, stingheră și trudită,
Nemaiavînd puterea de-a te ruga și plînge,
Azi îți privești, cu silă, viața amăgită,
Cum a rămas pustie și cît de trist se stînge,
55 De fiul tău departe, stingheră și trudită.

Ca pete mari de umbră pe-o miriște uscată,
Așa, pe-a noastră urmă, trec stoluri lungi de
gînduri.
Nimic nu mai există din cîte-au fost odată,
Ș-asupra noastră anii pustii trec, rînduri-rînduri,
60 Ca pete mari de umbră pe-o miriște uscată.

CUM CURGE VREMEA...

Cum curge vremea și ne-ngroapă !
Ia vezi ce mare te făcuși :
Mai ieri, erai numai de-o șchioapă,
Cînd te pierdeam printre păpuși ;

5 Cînd te dam huța pe picioare,
O miîunică răsfățată,
Și te-ntrebam care-de-care :
Ce ești mata — băiat, ori fată ?

Parcă te văd cum înainte
10 Ne ieși la toți, și-n gît ne sai ;
Mama-ți tot zice : *fii cu minte...*
Tu parcă altă grijă n-ai !

Zîmbind, dai gurii noastre pradă
Obrajii rumeni și rotunzi ;
15 Și toate lași să ți se vadă,
Căci n-ai de ce să ți le-ascunzi.

Sub scară, jos, într-o rochiță
Păn' la genunchi — aproape goală,
Spui vorbe dulci și dai guriță
20 Unui pisoi ce-ți toarce-n poală.

Cînd uşile, ca de furtună,
Trosnesc, izbite de părete,
Ştim că vii tu, cea mai nebună
Şi mai drăguţă dintre fete.

25 Rîzînd, de toate cele plină *
Pe mînuşiţi şi pe obraz,
Tu umpli casa de lumină,
De fericire şi de haz...

30 Fireşte, azi eşti *domnişoară*,
Nu ne vorbim ca mai-nainte...
Privirea ta mă înfioară,
De serioasă şi cuminte.

Şi, totuşi, nu ştiu cum îmi vine,
Cînd văd aceşti doi ochi ce çată
35 Aşa frumoşi şi mari la mine,
Şi ştiu că-i sărutam odată !...

CE FERICIȚI AM FI-MPREUNĂ !

Noi nu ne-am spus-o, dar vezi bine
Că ne iubim ; şi ochii tăi
De ntult aşteaptă de la mine
Să spun cuvîntul greu dintăi.

5 Cînd ne-ntîlnim, e-o fericire,
Ce-am fost dorit-o amîndoi ;
Nu-i limbă-n stare să înşire
Din ochi cîte ne spunem noi !...

10 Se sorb, adînci şi însetate,
A noastre lacome priviri,
Acelaşi gînd şi dor ne-abate,
Aceleaşi tainice porniri.

Ş-atîta ţi-i de înţeleasă
Cerşirea ochilor mei trişti,
15 Că te roşeşti, ca o mireasă,
Clipeşti, nervos buzele-ţi mişti...

Şi dulce-mi caţi o dezmierdare,
Pe-ascuns un zîmbet îmi trimeţi :
În noi, întunecat, tresare
20 Misterul veşnicei vieţi.

O, ne-nțelegem de minune,
Cu cât ne întâlnim mai des,
Și, totuși, ne sfiim a spune
Ce fiecare-am înțeles.

25 De rămânem singuri vrodată,
Stăm muți, cu ochii în pământ.
Tu parc-aștepti înfiorată,
Eu în deșert mintea-mi frământ...

De ce nu vrei?... Mai lesne-ți vine
30 Să-mi faci tu cale la-nceput:
Apropie-te blînd de mine
Și-ntinde-mi mîna s-o sărut.

Din vraja dulcilor ispite
Nemaicătînd să te abați,
35 Ne-om pomeni, pe negîndite,
Ca de cînd lumea-mbrățișați.

La ce vrei să se risipească
Atîtea visuri în zadar?
La ce comoara ta firească
40 Să ți-o îngropi, ca un avar?...

Acum ți-i inima fierbinte,
Frumoasă ești, iubită ești...
Ce mai aștepti, așa cuminte,
Și-n taină singură tînjești?

45 Nu simți cum prinde să te-mbete
Tăria-nfrîntelor dorinți?
Nu vezi cum arzi de sfînta sete
A sărutărilor fierbinți?...

Îndemnul tinereții tale
50 Ascultă-l — cît e de-nțelept!
Cu-atîta dor îți cat în cale!
E-atîta timp de cînd te-aștept!...

Ce fericiți am fi-mpreună!...
Ne-am alinta, ca doi copii.
55 Acu ni-i vremea, numai bună,
De dezmierdări, de nebunii!...

O, vino, fă ce vrei din mine,
Stăpîna vieții mele fii,
Rentoarce-mi vremile senine,
60 Comoara de copilării!...

IERTARE...

Ce frumoasă ești! Cu câtă voluptate își mlădie
 Trupul formele-i rotunde, și cu câtă grijă știe
 Să-și păstreze-n mersu-i leneș și în toat-a lui
 mișcare

Ritmul maiestos, molatic, ca al unui val de mare!...
 5 De pe ochii tăi mari, negri, umezi, înfiorători,
 Când ridici genele grele, parc-ai dizvăli din nori
 Doi luceferi — așa, răpezi, două suliți de lumină
 Din adâncul lor s-aruncă.

O,-nțeleg de ce suspină
 10 Pe-a ta urm-atîtea inimi, de ce-ți stau atîția-n
 cale,
 Amețiți de al tău zîmbet, robi ai frumuseței
 tale!

Tu, printre femei, ești zîna fără de asemănare,
 Chipul tău e răsărirea unui astru — cînd apare.
 Și-n lumina orbitoare a saloanelor, prin baluri,
 15 Cînd pășești, ca o regină, spintecînd a gloatei
 valuri,
 Toți încremenesc în urmă-ți, privind lacom după
 tine:

E un murmur lung de șoapte, de mirare, de
 suspine...

Cine-i fericitul care e stăpîn pe-așa comoară?
 Cine-și farmecă viața și durerile-și omoară
 20 În beția sărutării buzelor tale fierbinți,
 Suflet înecat în basme, uitător de suferinți!

II

A, se-ncepe valsul. Iată, dintr-un pîlc se des-
 lușește,
 Nalt și voinic, un tînăr; legănîndu-se pășește,
 Și s-apropie de tine. Tu te-ai și sculat în sus:
 25 Alb, rotund, frumos — alene — brațul pe grumaz
 i-ai pus,
 Și ca-n zbor, ca-n vis te duce, strînsă bine de
 mijloc;
 Pe-al lui umăr îți culci capul — respirarea ta
 de foc
 El o simte pe obrazu-i. Tu-i simți inima cum bate.
 Moleșiți de farmec, ochii vi se-nchid pe jumătate.
 30 Piept la piept, a voastre trupuri s-au aprins
 de-același dor.
 Ce-nceștare pățimașă!... Ce vîrtej amețitor!
 Părul, fața — de iuțeală — parcă vi le suflă
 vîntul;
 Doar picioarele, cu vîrfurile, mai ating de-abia
 pămîntul.
 Lumea stă și vă privește cît sunteți de potrivîți;
 35 Înadins, parcă, natura v-a făcut să vă iubiți!

III

Tîrziu, singură, trudită, în odaia de culcare,
 Stai privind cum din oglindă chipul tău frumos
 răsare.
 Foșnind, hainele desprinse de pe tine curg grămadă,
 Peste șolduri îți lași părul, ca o mantie să cadă;
 40 Și rămii așa,-nceștîndu-ți peste cap brațele goale,
 Cu picioarele desculțe îngropate-n blană moale.
 Nu gîndești nimic, și totuși simți că te aprinzi la
 față,
 Te-nfiori ca de-o străină și fără-nțeleș viață

Ce s-a deșteptat în tine ; parcă te sfîrșești deodată
45 Într-o lene caldă, dulce ; apoi iar tresai : te-mbată
Pofta strîngerii în brațe...

Ah, atunci, ca prin minune,
De-ar ieși el, ca o roabă tremurînd i te-ai supune,
L-ai lăsa să te-njosească, să te calce în picioare :
50 Cu ce drag ți-ai da viața dac-ar fi să te omoare
În aprinsa, fericita și sălbatica-ncețare
A nervoaselor lui brațe !...

Ce nesuferită-ți pare
Liniștea odăii goale ! Vălmășit îți trec prin minte
55 Valsul, tinerii, splendoarea, larma dulcilor
cuvinte.

Triști și obosiți, în juru-ți, ochii cată dureros,
De-un suspin îți saltă pieptul, moi îți cad brațele-n
jos...

Și te culci. Tot trupu-ți arde ; ca de spaimă sînu-ți
bate ;
Te-ntinzi leneșă-n răcoarea dulce-a pînzelor curate,
60 Și-nchizi ochii. Somnul însă, să te-astîmpere, nu
vine,

Căci s-au pus atîtea gînduri stavilă-ntre el și tine,
Căci ți-aprinzi singură capul cu vedenii felurite :
Te gîndești la multe alte nopți, nespuse de fericite,
Și te-mbeți de voluptatea visurilor ce-ți înșirî,
65 Pradă unor desfrînate și bolnave-nchipuiri...

Unde-s ochii arși de doru-ți, să te vad-așa, culcată,
Cu adîncă lor privire fioros să te străbată ?...
Unde-s buzele-nsetate, răsufllarea să ți-o soarbă ?
Unde-i el, stăpîn pe gîndul și pe patima ta
oarbă ?...

70 Dar încet îți bate-n ușă cineva. Tu, nemișcată,
C-un glas silnic îi strigi : *intră !*... Sfiicios, în prag
s-arată
Un bătrîn pleșuv și gîrbov, slab, nervos și mic de
stat.

Binișor înaintează — ți s-apropie de pat,

Cu evlavie-ți ia mîna, ca pe moaște, ș-o sărută ;
75 Sub privirea lui duiosă tu stai rigidă și mută.

Cu ochi galeși îți cerșește un suris, o vorbă bună,
Dragostea-i chinuitoare nendrăznind să ți-o mai
spună,

Și tăcerea ta e plină de muștrare și de ură.

Vede bine că-i ridicul, ș-ar pleca, dar nu se-ndură :
80 Lîngă tine-i cald, și dulce, ș-un parfum care-l
îmbată ;

Convulsiv îți strînge mîna, lacom nările-și dilată,
Și oftează.

O, ce crudă ironie ! Tocmai cine
S-a găsit să-și lege soarta și viața lui cu tine !...

. . . . .
85 Suflet zbuciumat de spasmul tinereții netrăite,
Și-ncărcat de-o frumuseță dătătoare de ispite,
Poți să cazi, fără muștrare... Ale tale dulci păcate
Negreșit că și de oameni și de sfinți îți sunt
iertate !

LINIȘTE

Amicului meu Delavrancea

- Tinere, ce-ți strîngi în palme tîmplele înfierbîntate,
Pe cînd mintea ta, în friguri, ca o flacără se zbate,
Năbușită înlăuntru, dacă, după nopți de trudă,
Migălînd vorbă cu vorbă, c-o-ndărătnicie crudă,
- 5 Ai ajuns să-ți legi în stihuri vro durere, sau vrun
vis,
Nu-ți întemeia o lume de iluzii pe ce-ai scris,
Nici nu te-mbăta de vorba cui ar sta să te admire !
În dezordinea vieții încercînd a ta gîndire,
Și spărgînd smalțul de forme și de amăgiri *
ce-ascunde
- 10 Miezul urilor eterne ș-al durerilor profunde,
Vei vedea cît de fatală-i dușmănia celorlalți,
Cînd deasupra lor talentul ți-a dat aripi să
te-nalți
Și cînd leneșa lor mințe, dată pe gîndiri ușoare,
Se împiedică de-o muncă ce-o cutremură ș-o doare.
- 15 Fermecați de-o ciripire liniștită și dulceagă,
Adormiți de vorbe goale, cum vrei tu să-ți
înțeleagă
Versul încărcat de gînduri, și cum crezi c-au să te
ierțe,
Cînd îi smulgi din pacea frazei sunătoare și de-
șerte ?...

* În ultima ediție antumă : *amăgire*.

- Nu, nu te-aștepta să-ți fie cu flori calea sămănată,
20 Munca de artist e crudă, și e trist-a ei răsplată.
Ars de-a pururea de setea formelor nepieritoare,
Cu dorința ta maestrul neputînd să se măsoare,
Cîte visuri nu-ți întuneci tu, cinstit preot al artei,
În discorajarea tristă de-a vedea cît de departe-i
25 Strofa ce-ai purtat-o-n mințe de cea scoasă la
lumină !...

- Amețit, trudit, pe mîna capul greu ți se înclină,
Și suspini amar de mila frumuseții care-ți moare
Zugrumată-n închisoarea vorbelor nencăpătoare.
Și dac-ai putut alege și-ntrupa vreo icoană
30 Din deșarta, viforoasa existenții tale goană,
Cum vrei tu ca în pervazul altor minți, altă
lumină !
Îmbrăcînd-o, să rămîie tot icoana ta, senină ?
Fiecare în îngusta-i mințe, cînd va fi s-o prindă,
Strîmbă și mototolită, ca-ntr-un ciob prost de
ogîndă,
35 Va vedea-o-n el, pătată de-a lui proprie prostie.

- A. sînt fericiți aceia căroră nu li-i dat să știe
A creării dureri sfinte, și pe care îi îmbată
Ritmul generos în care își scriu proza nesărată,
Toaca bunelor silabe, și duioasa-ncredințare
40 Că-nsemnați cu stemă-n frunte, ce-au scris ei e
lucru mare !
Al acestora-i triumful : vecinic fețele senine,
Drepti, înfumurați, c-un zîmbet protector privesc
la tine.
Ei sunt veseli : au o gloată de naivi ca să-i admire,
Și se-ngrașă de prostie, de noroc și nesimțire.
45 Căci cuvintele blajine și nimicurile lor,
Dezmierdînd frumos urechea, cad în gustul tuturor.

S-or găsi și pentru tine, suflet generos și mare,
Ș-încă mulți, ca să-ți arunce un cuvînt
de-ncurajare.

50 Vei avea cinstea să întri și prin casele bogate,
Unde ți-or întinde mâna, c-o-ngrijită bunătate.
Doamne mari, cari-și vor face ochii mici ca să te vadă,
Tineri parfumați, de spirit, sclivisiți ca de paradă,
Și domni gravi, plini de afaceri, ce te-or întreba discret :
Cam ce sumă să câștige cu-a lui versuri un poet !...

55 Și vei sta cu ei la masă... A... dar ia aminte bine,
Că-n *bonton* sînt pravili grele pentru-un necioplit ca tine.
Te păzește, să nu vătămi a lor gusturi rafinate.
În discuții — orice-ar zice — lasă-i, dă-le lor dreptate.
Anecdota, calamburul — acolo fiind la preț —
60 Cată-le prin almanahuri, și vei trece de isteț.
Păn-atunci, neavînd spirit, nu prea-ntinde vorba multă ;
Nici să taci așa într-una, căci tăcerea ta-i insultă...

După masă — se-nțelege — doamnele te vor ruga,
Cu obișnuitul zîmbet, ca să le citești ceva.
65 Tu, mișcat de-atîta cinste, îți scoți foile îndată,
Sfiicios cătînd la lumea ce-mprejurul tău stă roată,
Te închei frumos la haină și... începi. Una suspină,
Alta rîde, face semne și s-apleacă spre vecină.
Conversația începe : de copii, de slugi, de rochii...
70 „Are haz“, șoptește gazda, spionîndu-te cu ochii.

„Uf, ce anost ! Cine-i ăsta ?“ într-un colț
se-ntreabă două.
„De, închipui-ți, săracul !... de povești ne arde nouă ?“

„A, s-a isprăvit !...“ Din vorbă se-nterup pentru-un moment ;
Fiecare se silește să-ți arunce-un compliment :
75 „Inspirat ați fost de muze !... Prea frumoasă poezie !“
Nu uita c-aci se cere să roșești de modestie.
Datoria ta făcută — poți să te retragi cuminte.
Doamnele-și reiau în pace vorba lor de mai nainte.

Spune-acum dacă-ți surîde o asemenea viață,
80 Și de crezi că e o soartă fericită și măreață
De-a lăsa acestor oameni dreptul să te umilească !
Căci, pentru-un sărac ce simte, nu e rană sufletească
Mai grozavă decît mila rea și disprețuitoare
Cu care-l privesc bogații din deșarta lor splendoare !
85 Ce ? Atîta timp să cauți dureroasa întrupare
A unei lumini de-o clipă ce-n viața ta răsare,
Și din haosul de gânduri s-alegi sfintele icoane,
Ca să faci frumos cu ele la boieri și la cocoane ?
Dar ar fi să te cutremuri de dizgust și de rușine
90 Cînd ai ști cu ce-ngîmfare, ce de sus privesc la tine
Toți neghiobii ce-ți dau mîna socotind că-ți fac onoare !
Și mai vîi să-nfrîngi disprețul nesimțirii zîmbitoare
Ș-al biletelor de bancă — cu ce-ai scris — cu ce-ai gîndit ?
Cine vrei să te-nțealegă, saltimbanc nenorocit ?...

95 A, nu-ți tăvăli talentul prin saloanele bogate,
Unde capul nu gîndește, unde inima nu bate
Decît dup-o anumită și stupidă învoială,
Unde omul i-o păpușă, și viața o spoială !
Fugi de zîmbetul fațarnic și de strîngerea de mînă
100 A acestor măști ce firea omenească o îngină...

Fugi. E-un vicleim ridicul, monoton din cale-afară ;

Veşnica deşertăciune ţine capătul de sfară !

Suflet înecat de gânduri sfinte şi nepieritoare,

Lasă-ţi clipele vieţii înţelept să se strecoare,

105 Răsărind de pe-a lor urme, dungi neşterse de lumină ;

Şi de vrei să-ţi deie arta mângâierea ei senină,

Ca un pustnic te închide în odaia ta săracă,

Şi dorinţilor deşerte porunceşte-le să tacă :

Lumea ce ai fost visat-o neaflînd-o nicăiera,

110 Caută-ţi în tine însuţi liniştea şi fericirea.

HOMO HOMINI LUPUS *

Zădarnic ! — Lupta se-ntesteşte,
Şi nu-i alegere de armă.
Sub pumnul grosolan al forţei
Dreptatea celui slab se sfarmă.

5 Durerile vin tot mai multe,
Mai mari şi mai adînc simţite.
De unde sapi lumina, curge
Iar întuneric ce te-nghite.

Un pas, un gând, o scăpărare,
10 Şi îndoiala te-nfioară.
Pe umeri tot mai slabi apasă
Din ce în ce mai grea povoaară.

Sub planul sfînt de înfrăţire
Sporeşte ura bestială :
15 Tot omul e-un vrăjmaş la pîndă,
Toată cruzimea e o fală,

S-azvîrl-a patimilor valuri
Din şubredele stăvilare,

* Omul este lup omului (lat.). Principiu
caracteristic moralei burgheze.

Și peste pulberea de pravili
20 Domnește oarba-nverșunare.

Zadarnic gânduri răzvrătite
Izbesc eterna piramidă,
Spre vârful căreia cu toții
Se bat o cale să-și deschidă...

25 Mai sus, mai sus... scrîșnind se-ndeasă :
Sub mulți prăpastia se cascadează.
Nu tuturor li-i dat să zboare,
Dar câți nu știu să se târască !

Asupra omului de mîine
30 S-apleacă palida știință,
Și-l vede mai nervos, mai sceptic,
Mai înrăit de suferință...

Zadarnic ! — Lupta se-ntetește,
Și nu-i alegere de armă.
35 Sub pumnul grosolan al forței
Dreptatea celui slab se sfarmă.

ÎN FERICIRE

1

A fost să mi te-arăți în cale,
Asupra-mi ochii blînd să-ți pleci,
În farmecul privirii tale
Durerile să mi-le-neci,

5 Și-n trista mea singurătate
A fost să te înduri să vii,
Vieții mele-ntunecate
Stăpîna pururea să fii.

Din șirul basmelor senine,
10 Mireasă dulce, te-ai desprins,
Și drăgălaș pășind spre mine,
Mînuța albă mi-ai întins.

Ș-am stat ca un copil cuminte
În fața ta înfiorat,
15 Uimit de-atîtea gânduri sfinte,
De-atît noroc nemaivisat :

De mult a noastre inimi poate,
Fără să știm, s-au cunoscut,

Căci prea ne-am înțeles în toate
20 Din clipa-n care ne-am văzut.

Nici mai cercarăm a ne spune
Cu vorbe vechiul nostru dor ;
A noastre gânduri, de minune,
Se-nțelegeau în limba lor...

25 Ce vorbe-ar fi putut să-nșire
Adâncul rost din ochii tăi,
Din calda, umeda privire
Și din surîsul tău dintăi !...

Ș-acum, pe gânduri, lângă tine,
30 Când amuțesc ceasuri întregi,
Și când te simt, așa de bine,
Cum mă privești și mă-nțelegi,

Mă-ntreb de nu-i o nebunie
Să cred că tu ai răsărit
35 În existența mea pustie,
De nu visez că-s fericit :

O frică de copil m-apucă,
Și tremurînd te strîng la piept,
Să nu-mi dispari ca o nălucă,
40 Și singur iar să mă deștept.

. . . . .
. . . . .

Așa, apleacă-te spre mine,
Pe sinu-mi fruntea să ți-o culci ;
Ca să te pot simți mai bine,
Închide-ți ochii calzi și dulci ;

45 Căci doar când îi sărut fierbinte
Și-ți simt mînuța ta prin păr,
Îmi luminează clar în minte
Că ești a mea într-adevăr !

II

Puteam să mă întunec stingher și fără parte,
 Făr-a-ndrăzni vrodată durerea să mi-o pun
 În pieritorul vuit al vorbelor deșarte:
 Mi-aș fi-necat în lacrimi, de tine-n veci departe,
 5 Zadarnica-mi iubire, și visul meu nebun.

Dar te-ai uitat la mine atît de-nduioșată,
 C-ai răscolit adîncul vieții mele-ntregi,
 Și, ca dintr-o poveste trăită altădată,
 Fericitoare glasuri au prins să mă străbată
 10 La gîndul plin de farmec că tu mă înțelegei.

Și mi-am legat de pasu-ți viața mea trudită,
 Te-am urmărit ca umbra — m-aș fi tîrît pe brînci
 S-aud o vorbă dulce de gura ta rostită,
 Să-mi răcorești viața, atît de chinuită,
 15 C-o umedă privire din ochii tăi adînci.

Azi ești a mea, frumoasă și sfîntă întrupare
 A celei mai iubite imagini ce-am visat,
 Și-n calea mea pustie, de mii de ani îmi pare
 C-ai răsărit — și, galeși, topiți de-nduioșare,
 20 Lăsînd asupra-mi ochii, la tine m-ai chemat...

Cu brațele întinse te-apropii blînd de mine,
 Și capul, greu și leneș, la pieptul meu ți-l culci,

Ami seara ora 9 1/2
 In jpat. Bratescu a glosat
 un dimoniatu la 6 - Caragiale
 la 5 seara. Si nu mai tacea; kă
 He ba ce ai făcut? He dai tu sco-
 ma de cāt au spus tu în versul...?
 Dar s'ati-o tranșerim aci, Micuțica
 scumpă, ca s'o ai dubt ochi când va
 citi însemnările acestea, pe care nu te
 faci idee ca ce drag ti-le scriu. - dă
 bifa și duminică n'am fost al tau, și
 Cuscașu dragă, am fost numai al lui
 Caragiale. Să-l fi văzut ce mișcat era,
 și cum se uita la mine, când eram din
 odaor, mă privin c'eu fel de gropa d'înțeles,
 discretă, profund atingătoare.

Facsimil dintr-un carnet de însemnări: Vlahuță relatează cum a primit Caragiale poezia Triumful așteptării.

Înfiorat de farmec, privind pierdut la tine,
Te țin în brațe ceasuri uitate și senine,
25 Tu-mi spui povești de-a tale amețitor de dulci,

Și simți a mele gânduri fierbinți cum te-nfășoară,
Cum fioros te arde suflarea mea de foc,
Și, ca prin vis, viața ușor ni se strecoară,
În fericiri de basme trăite-odinioară
30 Pe țărături fermecate și pline de noroc...

În liniștea iubirei noastre
De azi vom sta ca-ntr-o cetate,
Ș-om asculta cu nepăsare,
De-a noastre ziduri cum se bate,
25 Ca valul întărtat de mare,
Eterna lumii răutate.

III

„Ia nu-ți mai mistui viața,
Adună-ți gândurile-acasă :
Noi ne iubim și ne-nțelegem,
De celelalte ce-ți mai pasă ?

5 Ne-am tulbura zădarnic pacea,
Și-ar fi o pierdere de vreme,
De câte cumpene-s în zodii
A ne-ngriji ș-a ne mai teme.

Eu vreau să fii drăguț și vesel,
10 Căci ești al meu de-acu-nainte,
Îmi ești urât când stai pe gânduri,
Am să te cert, să fii cu minte.“

Și m-ai certat frumos și dulce.
Ș-am înțeles că judeci bine.
15 Ca un copil cerînd iertare,
Cuminte m-am lipit de tine —

Și toate gândurile triste
Le-ai stins c-o singură privire
Din ochii tăi aprinși de visuri
20 Și purtători de fericire.

TOT ALTE VREMI...

Tot alte vremi s-au așternut.
Din ce în ce mai rar,
Icoane șterse din trecut
Încet și trist răsar.

5 În urma mea s-a-ntunecat,
Cum nici n-aș fi trăit...
Mai clare-s câte le-am visat
Și-n cărți le-am fost citit.

10 Și de-ar fi fost să nu te știu,
De mult puteam să mor —
Un beduin într-un pustiu,
Sub lună călător.

Dar chipul tău în veci mi-a stat
Ca o lumină-n gând.
15 Și ani întregi te-am așteptat,
De-atîta dor plîngînd.

Căci singura-mi iubire-ai fost
Și singurul meu vis,
Ce-n stepa fără adăpost
20 O cale mi-a deschis.

În fine, mi te-ai arătat,
Tu, chip frumos și sfînt ;
Pierdut, în fața ta am stat
Cu ochii în pămînt,

25 Gîndind că s-ar putea să pleci,
Stingher și dornic iar,
Să plîng în urma ta pe veci,
Chemîndu-te-n zadar.

Tu însă te-ai înduioșat
30 Și mîna mi-ai întins,
De tine m-am alăturat
Și-n brațe te-am cuprins.

De-acum nici voi să mai ascult
La glasurile din trecut.
35 Ființa mea cea de demult
În noapte s-a pierdut.

În urmă stă un larg pustiu,
Un vis nelămurit.
Din tot trecutul meu nu știu
40 Decît că te-am iubit.

IULIA HASDEU

Pe catafalc întinsă, de flori împresurată,
Stă albă și frumoasă. La cap îi ard făclii.
În jurul ei s-adună mulțimea-nfiorată,
Ce-n plîns fără de lacrimi durerea și-o arată,
5 Căci gurile sunt mute și mințile-s pustii.

Ea doarme, și pe chipu-i de sfîntă luminează
Misteriosul zîmbet al liniștii de veci.
Pe lustrul frunții joacă a genului rază,
Și-n maiestatea morții ea pare că visează,
10 La piept ținându-și crucea sub degetele-i reci.

Așa o iau pe brațe în haina-i de mireasă,
Și-n cîntece de preoți o culcă în sicriu.
Cu tălpile-nainte încet o scot din casă.
Plîngînd, ai săi o cheamă. În urma ei se lasă
15 Pe toate-nghetușul morții — muțenic, pustiu.

Cu ochii plini de lacrimi, duiosul ei părinte
Pe migălite rînduri stă nopți întregi plecat :
Sunt gîndurile moartei, sunt urmele ei sfinte...
Ș-acum el înțelege :
20 Să poarte-atîta minte
Un cap așa de tînăr, a fost de neiertat.

ÎN MÎNĂSTIRE

I

Încet răsunetul de clopot
Se risipește tremurînd,
Și numai apele în ropot
S-aud din munte coborînd ;

5 Iar umbrele de brazi, lungite,
Spre vechea mînăstire curg —
Păduri și văi, pe nesimțite,
Se-neacă-n vînatul amurg.

Sub muta stelelor domnie,
10 Cu zgomot porțile se-nchid...
Ce trece-așa, ca o stafie,
Încetișor pe lîngă zid ?...

De după dealuri depărtate,
Deasupra codrilor pustii,
15 Se-nalță luna și străbate
În adormitele chillii.

Puterea nopții se așază
Ca un zăbranic pe pămînt —

Un singur suflet stă de pază
20 În tot acest repaos sfânt...

Măicuță, nopțile de vară
Sunt înfiorător de dulci...
Încrămeniși privind afară,
Pe cine-aștepți de nu te culci?...

25 Tu ești fecioara înțeleaptă
Ce candela și-a pregătit,
Și strajă neclintit-așteaptă
Sosirea mirelui iubit...

Dar ochii, ca nealțădată,
30 Îți ard, bolnav-strălucitori,
De patimi surde ce te-mbată,
De-nchipuiri ce-ți dau fiori.

Dorinți necunoscute încă
Și nențelese te cuprind
35 Când în muțenia adâncă
Zărești o umbră-ncet viind.

II

Zadarnic ți-ar mai bate-n minte
Evlavioasele poveți,
Căci mai presus de cele sfinte
40 Stă legea veșnicei vieți.

El vine. Gîndurile tale
Și stelele mai mari s-aprind —

E mirele-n a cărui cale
Aștepți de-atîta timp privind.

45 Fantastic luna ți-l arată,
Cum l-ai visat de-atîtea ori,
Un sfînt, cu fața-ndurerată,
Cu ochii mari și rugători.

Și-ncet s-apropie de tine...
50 Înmărmurești, și nu te-ncrezi,
Te uiți pierdută, îl vezi bine,
Și ți se pare că visezi.

În jurul lui lumina crește,
E-așa de tînăr și de blînd!
55 Un abur cald te moleșește,
Și-i cazi în brațe tremurînd.

De zbucium și de voluptate,
Tîrziu, ca un copil trudit,
Așa, cu mîinile-ncleștate
60 De gîtul lui, ai adormit.

. . . . .
. . . . .

Răsună toaca de utrină,
Chiliile s-au redeschis,
Tu, speriată de lumină,
Te scoți, uimită ca de-un vis.

65 Privești în juru-ți, și te-ntuneci
Sub negrul gîndurilor stol.
Ca de pe-un mal înalt aluneci
Și parcă te scufunzi în gol.

Căci simți că-n aste ziduri sfinte
70 Că ca pe-o floare te-au păstrat,
Viața ta de-aci-nainte
E o minciună, ș-un păcat,

Și când gîndești la ce rușine
Și-n ce noroi te-ai scoborît,
75 Ți-ai rupe rasa de pe tine,
Ți-ai smulge crucea de la gît...

Dar patima iubirii crește,
Te ia, ca valul unei mări,
Și focul inimii topește
80 Tăria crudelor muștrări.

Te-ndupleci singur-a-nțelege
Că durerosul tău amor
Nu-i un păcat, ci e o lege
Poruncitoare tuturor.

85 Și dacă-n a vieții cale
Un suflet tînăr s-a oprit
Sub raza frumuseții tale,
Tremurător și fericit,

La ce pustii să-ți treacă anii
90 Și inima să-ți îngrădești
În pacea sfintelor citanii
Ș-a pravilei bisericești !...

PROFILURI

No. 1

Daniil, bătrînul stariț,
Șade-n jețu-i, răsturnat ;
Chipul lui îmbracă umbra
Gîndurilor ce-l străbat,

5 Și cum stă, în rasa-i lungă,
Cuvios și neclintit,
În tăcerea asta sfîntă,
Ai jura că-i zugrăvit...

10 Numai dreapta lui, alene
Rezemată pe spătar,
Cum ar bate tactul vremii,
Se clintește-ncet și rar :

Printre degetele-i slabe,
Țăcănind, cad * somnoros,
15 Din șiragul de mătănii,
Boabele de chiparos,

* În ultima ediție antumă : *cam.*

Și, în ritmul lor, trec umbre —
Amintiri din vremuri vechi —
Glasuri, vuiete de clopot
20 Îi răsună în urechi.

Și ce haos, ce amestec
De videnii și-ntîmplări !
Se frămînt-o lume-n minte-i,
Ca-n adîncul unei mări :

25 Chiote de veselie,
Țupăieli de oameni beți —
Stricăciunea și desfrîul
Unei lacome vicți ;

Înhăitări de crai dezmetici,
30 Trupuri goale de femei,
Ce-au hulit pe Născătoarea
Ș-au scuipat în fața ei ;

Gemete și chipuri slabe
De călugări chinuți ;
35 Aur stors din suferința
Celor proști și umiliți !

Răfuieli cu iconomul :
„Gherasime, rău te porți !
Unde-i partea mea din mese
40 Și din leafa celor morți ?

Mie nu-mi plac hrăpitorii...
Ce-ți faci cruce ? Nu știu eu,
Vinde sfintele odoare
Și plătește-mi ce-i al meu...“

45 Dar ce guri de foc se cască !...
Vai, gheena s-a deschis !
Daniile, ia-ți ceaslovul
Și mai zi un paraclis !

Slăbănog, îngenuchează
50 Și cu mîinile la piept,
Cătă-nfricoșat la slava
Celui milostiv și drept :

„Doamne, gura-mi păcătoasă
Nu-ndrăznește-a te ruga —
55 Ca un făcător de rele
Tremur înaintea ta.

Întinat îmi este trupul,
Sufletul nelegiuit.
Și cu gîndul, și cu vorba,
60 Și cu fapta am greșit.

Însă mila ta e mare,
Ești atoateiertător...
Nu lăsa în rătăcire
Și în stricăciuni să mor !

65 Ci cu duhul gurii tale
Sufală, să mă izbăvești,
Lămurindu *-mi trupul, mintea
De-ntinările lumești.

Știutorule de inimi,
70 Ia aminte spre cel rău ;
Tinde-ți mîna nevăzută,
Dintru sfînt lăcașul tău,

* A lămuri — aici cu sensul de a purifica.

Și mă smulge, ca pe vameș,
Din cumplitul meu păcat,
75 Căci la tine mîntuirea
Și scăparea mea o cat !...“

*

Tremură bătrînul stariț
Și, cu fața la pămînt,
Stă în taină și cerșește
80 Îndurarea celui sfînt.

. . . . .
Daniile, Daniile,
Mult ai rîs ș-ai huzurit ;
Unde-i rumăna Glafira
Să te vad-așa smerit !

No. 2

Mișu iese la primblare
Parfumat și sclivisit,
În costum ușor de vară,
Vesel, mîndru, fericit.

5 Nalt și mlădios pășește,
Legănîndu-se ușor,
Și salută-n dreapta,-n stînga,
Grațios, surîzător ;

Căci, băiat purtat și fercheș,
10 Știe traiul pe la băi :
Cunoștinți nenumărate
Și-a făcut din ziua-ntăi.

Iat-un grup de dame-n cale-i,
Ce surpriză, ce noroc !
15 Iute-și scoate pălăria,
Intră-n vorba lor pe loc ;

Și mustața răsucindu-și,
Spune hazuri fel de fel,
Rîd cocoanele în hohot,
20 Cu ochi dulci cătînd la el.

„M-am trezit din somn în friguri ;
Cine mi-a bătut în geam ?...“

Uite cum vă prinde *movul* !
Nici nu vă mai cunoșteam...

25 Știți că doamna X, aseară,
După ce ne-am despărțit,
De muștrare-a vrut să-și taie
Beregata c-un cuțit.

E și greu să-ți duci viața
30 C-un bărbat așa urât...
Dar din toată daravera
S-a ales c-un semn la gât...

Uite junele Borcescu,
Cum se primblă de-ncrunțat —
35 Bacaraua de ieri noapte
Strașnic l-a descurajat !...

Dar migrena dumneavoastră
Ce mai face, v-a trecut ?
O-ntîlnii adineaorea
40 Și-mi fu frică s-o salut...

Apropo, știți că Margulis
Cu nemțoaica a fugit,
Și-a uitat, în grabă, birtul
Și otelul neplătit...

45 Ia priviți cum șade domnul,
Ca un iepure-mpăiat...
„Ah, ce mucalit e Mișu,
I-o grădină de băiat !...”

A trecut o săptămână,
50 Mișu stă-n odaie trist,

E frumoasă vremea-afară...
Azi el însă-i pesimist.

„Ce deșartă e viața !
Lumea-i plină de dureri,
55 Ah, de ce n-am putut strînge
Bănișorii mei de ieri !

Am avut o *pasă* * bună,
Cîștigam destul de mult,
Lăcomie, lăcomie,
60 Cine m-a pus să te-ascult !...

Și-am rămas la toată lumea,
Pîn' și la *garçonii* dator.
Nici aicea nu-mi priește...
Haide, ia-o la picior !“

65 Și *incognito* dispăre,
Luînd cheia-n buzunar.
Va mai da, sau nu, pe-aicea ?
Asta-i chestie de zar !

Mișu e deprins cu drumul
70 Și schimbările de loc.
Va găsi, la urma urmei,
Alte băi mai cu noroc !

.....
Ce tristețe pe cocoane !
Unde-i cavalerul lor ?...
75 Cine-ar fi crezut că Mișu
Nu-i decît un cartofor !

* *Pasă* — tur la jocul de cărți.

Dancu zvârle jos gazeta
Cu mutări și-naintări ;
Se mai scarpină la ceafă,
Trist se mai scobește-n nări,

5 Apoi cheamă vistavoiul *,
Două palme-i dă strigînd :
„Dă-mi chipiul de pe masă...
Drrace ! Dă-mi-l mai curînd.

Și ce-mi umbli-așa zănatic,
10 Și-mi tot cați posomorît?...
Cască-ți ochii, mii de bombe !
Că-ți bag sabia pe gît.“

Văd și eu că mi-i eroul
Cam nervos, cam zurbagiu ;
15 Dar ce vreți ? de-atîta vreme,
Tot trei firuri la chipiu !...

Nu-ntrebați unde se duce ;
E așa de necăjit !
Numai nasul lui priviți-l,
20 Și pricepeți, negreșit.

* *Vistavoi* — ordonanță.

Bietul om, sărac și vecinic
Prigonit de creditori,
Doar în păhăruț mai află
Mîngîiere uneori !

*

25 La o bună-nsurătoare,
El, nici vorbă, s-a gîndit,
Ca să puie burlăciei
Și nevoilor sfîrșit ;

Și mereu a dat tîrcoale,
30 Dichisit, pe sub ferești ;
Ochii lui păreau a zice :
„Ce frumos sunt ! mă iubești ?“

Din înalta nobilime
A acestui orașel,
35 Multe fete, se-nțelege,
Au cătat cu drag la el.

Însă Dancu e om practic,
Nicidecum nu s-a grăbit,
Ci s-a pus să afle care-i
40 Cea mai bună de iubit.

A-ntrebat, ba ici, ba colo,
De cuprinsul tuturor,
Și-a aflat că-i este dragă
Fata unui negustor.

45 Deci, el mrejele-și întinde,
Ca un ager militar...
Însă vede, cu durere,
Că sunt toate în zadar ;

Căci, mai ager decît dînsul,
50 Îi stă-n cale-un arendaş...
Foc se face căpitanul,
Că-i din firea lui abraş * !

Şi-ntr-o seară la grădină,
Să vedeţi ce s-a-ntîmplat :
55 Dulcineea cu părinţii
Şi alesul stau la sfat ;

Sombrou, zdrăngănind frigarea,
Iacă domnul căpitan,
Hotărît să-nveţe minte
60 Pe „infamul mitocan“.

Şi-i aruncă o privire
De insultă şi dispreţ ;
Furios el cată ceartă
Şi *duel* cu orice preţ.

65 Arendaşul, stînd pe bancă,
Întinsese un picior ;
Nici nu se uita la bravul
Patriei apărător,

Dar cînd îl izbi strigîndu-i
70 „Ia-ţi picioarele din drum !“
Arendaşului, se vede,
Nu-i fu frică nicidecum...

Două palme s-auziră,
Ş-un chipiu zbură în vînt...
75 Cît ai zice, căpitanul
Fu grămadă la pămînt.

* *Abraş* — rău, violent.

Dancu se întoarce-acasă,
Plin de praf, în „marş forţat“...
Singur nu se domereşte,
80 Ce-a fost asta ?... A visat ?...

Apoi cheamă vistavoiiul,
Patru palme-i dă strigînd :
„Trage-mi cizmele, tigoare * ,
Şi fă-mi patul mai curînd !...“

* *Tigoare* — termen injurios :
om de nimic, trîntor.

Sander, fantele de tobă,
Sportmen, cavaler vestit,
Trist, se cată în oglindă
Și găsește c-a slăbit.

5 Răsturnată-ntr-un fotoliu
Și gătită ca de bal,
Doamna lui stă și citește
Un roman sentimental.

Uneori spre el privirea
10 Ca din slăvi și-o lasă greu,
Și zbârcind din nas murmură :
„Ce figură de lacheu !...“

El îi vede în oglindă
Ochii mici, răutăcioși ;
15 Dar, sub nobila ei frunte,
Îi găsește tot frumoși.

Și în gândul lui măsoară
Drumul lung pe care-a mers ;
Suspiniînd privește-n urmă
20 Cîte fericiri s-au șters !...

Lustruit prin școli străine,
Tînăr, frumușel, bogat,
În saloane, printre rochii,
E copilul răsfațat.

25 De gătelele din baluri
Pajul sexului frumos
Scrie cronici parfumate,
Vînturînd eternul sos —

Stilul-fard de buduaruri
30 Plin de stele și de flori,
Epitetele galante
Ce dau babelor fiori !...

Astfel, norocosul Sander,
Cu de toate înzestrat,
35 Se ridică-n cinstea lumii,
Ca un fiu de împărat :

Fără muncă, fără zbucium,
Toate cele-i merg în plin ;
Doar cu gîndul le gîndește,
40 Și de-a gata toate-i vin.

Nici o poartă spre mărire
Pentru el închisă nu-i.
Alții luptă și asudă,
Iar izbînda e a lui.

45 Iată-l, radios și falnic,
Pe-așa stepenă *-nălțat,

* Stepenă — treaptă, rang.

Că, privind în jos, se simte
De-adâncime fascinat.

Toată lumea îl admiră ;
50 Însuși veselul *bagiu*,
Cu ochi mari cătînd la dînsul,
Nu se-ncrede că-i e fiu !...

Însă viermele dorinții,
Pururea neadormit,
55 Nu îngăduie pe nimeni
Să se creadă fericit.

„Ce folos, își zice Sander,
C-am ajuns așa de sus,
Și averea ce mi-i bună,
60 Dacă fiu de nobil nu-s !...

Aspazio, Aspazio,
Sub blazonul tău mă ia,
Și-ți voi pune sub picioare
Slava și viața mea !“

65 Cîtă crudă rezistență !
Cît dispreț n-a înghițit
Bietul Sander, pîn's-atingă
Pergamentul aurit !...

Și în urmă, ce viață
70 De muștrări și umilinți :
Nostalgiile nobleții,
Dorul vecinic de părinți.

Și cuvinte-nveninate
Ce rănesc ca un cuțit !...
75 Toată vina-i a lui Sander —
El știa că nu-i iubit...

Astăzi nu mai e „mărire“.
Ca un simplu muritor,
Stă... socoate mersul vremii
80 Monoton și fără spor,

Și privește trist la golul
Ce în juru-i s-a făcut...
S-au stîns lămpile de baluri,
Și țimbalele-au tăcut.

85 Fantele de-odinioară,
Jucătorul cel vestit,
Cată jalnic în oglindă...
Ce devreme a-nălbit !

No. 5

Ramzes suflă-n lumînare
Și se culcă liniștit,
Bucuros, zicînd în sineși :
„Încă unul a murit !“

5 Dar ce visuri peste noapte :
Se făcea-ntr-un loc urît ;
Era gol, mînjit de sînge,
Și strîngea copii de gît ;

Și-nviau din nou copii,
10 Tot mai mulți parcă veneau
Și, ca niște draci în juru-i,
Chicoteau și țupăiau...

Asudat, se scoală-n ziuă
Ca de-o luptă ostenit,
15 Și-și aduce-ndat-aminte
Cu ce gînd a adormit...

Ia jurnalul, recitește,
Ș-admirînd din nou ce-a scris,
Zice, încîntat de sineși :
20 „Bre, dar strașnic l-am ucis !“...

Cred c-ați înțeles că Ramzes
E un critic asasin...
O întreagă hecatombă
Sub condeiul lui hain !

25 Ia priviți ce mîndru trece,
Cum se uită de-ncrunțat !
E convins că toată lumea
L-a citit, l-a admirat...

Dar ce vede ? Viu și teafăr,
30 Îl salută surîzînd
Chiar poetul cu pricina,
Îngropatul de curînd.

Ramzes își întoarce capul :
„Ce strigoi, nerușinat,
35 Mai cutează să salute
După ce l-am criticat !“

Luni întregi e-n vînătoare
Cu jurnalul-n buzunar ;
Cunoscuții fug de dînsul
40 Ca de-un groaznic cămătar.

Mai tîrziu aude iarăși
De-un talent c-a răsărit,
Și că lumea îl admiră :
Asta nu-i de suferit !

45 Furios se-nchide-n casă
Și-i ia cartea la refec,
Răsfoind dicționare,
Scrie, nădușeli îl trec...

Mai întâi, un lung pomelnic
50 De franțuji, de nemți, de ruși,
Morți sau vii, sunt trași de guler
Și ca marturi sunt aduși,

Cum că X, pe care lumea
Îl admiră, e un prost,
55 Și prieten cu Apolo
Neam de neamul lui n-a fost.

Și citații, nume proprii
De romani, de greci antici,
Spun curat că numai Ramzes
60 E savant — n-ai ce să-i zici.

Apoi aspru dojenește
Pe-acest public indulgent,
Care laudă-n neștire
Tineri fără de talent...

65 „O, te plîng, sărmană țară !...
Cum nu știi să recunoști
Cît de mare e un critic
Ce te apără de proști !...“

Iar la urmă, dacă vede
70 Că de X n-a prea vorbit,
Pune-o maximă nemțească,
Și-i convins că l-a turtit !...

E târziu... se culcă Ramzes,
Vajnicul toreador,
75 Și cu pumnii strînși adoarme,
Fericit, biruitor !

No. 6

Baraboi se ia de gânduri :
Iarăși a rămas la os,
Cîte s-a-ncercat să facă,
Toate i-au ieșit pe dos.

5 „Bre, ce zodie-ncîlcită !
Cît n-am stat să-i dau de rost ?
Unde n-am cătat norocul ?...
Numai popă doar n-am fost.

Pedagog, *sufleor* la teatru,
10 Jurnalist, birtaș, misit,
Ba am fost și-n pușcărie,
Și sunt tot nepricopsit !...

Dar la cî-mi mai pierd eu
vremea,

Toate astea s-au trecut.
15 Pentru viitor e vorba
Să vedem ce-i de făcut...

Iat-un plan care-mi surîde :
Am să dau în țară zvon
Că m-am hotărît, la toamnă,
20 Să deschid un «pension» !“

Baraboi convoacă-ndată
Un *consiliu* de samsari,
Îi convinge c-or să fie
Pentru toți gheșefturi mari ;

25 Fiecare, ca la teatru,
Își ia rolul cuvenit :
La-nceput sunt toți tovarăși...
Planu-i foarte nemerit !

Sunt cinci ani de-atunci. În curtea
30 Unei case mari, roiesc
Cîrduri de copii zburdalnici...
Zgomotele se-nțeșc.

Directorul stă la pîndă,
Și cînd larma e mai mare,
35 Iată-l, fioros și aprig,
În mijlocul lor apare.

Sombrou, cu carnetu-n mînă,
Scrie șaptezeci din ei ;
Apoi cheamă bucătarul :
40 „Mîni postesc acești mișei !...“

Iar a doua zi, firește,
Bucătaru-i pus la cale,
La copii să dea mîncare
Într-ascuns... dar pe parale.

45 Astfel mai pe toată ziua
Șaptezeci de mușterii
Își depun în „casa școlii“
A lor mici economii.

Nu-ntrebați de-nvățătură,
50 Asta e un bagatel !...
Altă țintă urmărește
Institutul Barabel !

Disciplina, disciplina !
Pentru asta, pînditor
55 Șade, gata cu carnetul,
Bietul „Domnu director...“

Cum ne răsuțește vremea,
Și ne joacă tontoroi !
Cine-și mai aduce-aminte
60 De sărmanul Baraboi ?...

De ce-a fost odinioară,
Ce nevoie-i să mai știi ?
Astăzi, grav și demn, învață
„Disciplina“ pe copii !

65 Și ce ifos, ce mîndrie,
Ia uitați-vă la el !
La o parte ! La o parte !
Trece domnul Barabel !

Damian, poetul liric,
Trubadurul pesimist,
Își lungeste-a drum privirea
Și pe gânduri cade trist.

5 Căci în lumea asta crudă
Și avară pentru el,
A-nceput să i se-nfunde
Cu viața de tembela.

„Ah, bătrână năzuroasă,
10 Pentru ce atîta fard,
Dacă nu-nțelege durerea
Și iubirea unui bard ?“

Damian vorbește singur.
„Luni întregi te-am urmărit ;
15 Nopti de iarnă sub fereastră-ți,
Tremurînd și zgrebulit,

Așteptam să-ți pleci privirea
Și un semn să-mi faci, oftînd ;
Am răbdat și frig și foame
20 Și tot îmi ziceam în gînd :

Tu, bătrînă și bogată,
Eu sunt tînăr și sărac...
Ce nu-mi cumperi tinerețea !
Cum ți-aș mai veni de hac !

25 Dar atîta chin și versuri
Fără de folos mi-au fost :
A plecat la băi ingrata...
Grea-i viața fără rost !

Și-acum tot ce-mi mai rămîne
30 E să plec iar la «vînat» :
La revista mea *Progresul*
Să mai fac un abonat !...“

Fluierînd, își șterge haina
Și se piaptănă frumos.
35 Ghețele îi sunt cam rupte,
Pantalonii roși pe jos ;

Dar la un poet, profane,
Nu căta decît la cap,
Căci acolo toată slava
40 Și podoabele-i încap.

Damian și-ndreaptă pașii
Spre otel „Continental“,
Unde-a tras de-abia aseară
Un chiabur * „provincial“.

45 Sfiicios bate la ușă...
— Intră ! îi răspunde-un glas.
Salutînd, scoate-o hîrtie
Și, tușind, mai face-un pas.

* *Chiabur* — aici cu înțelesul de om bogat, înstărit.

— Domnule, *Revista* noastră
50 Are ținta să îndrepte
Spre progres această țară
Pe căi netede și drepte,

Și știind al d-voastră
Patriotic sentiment,
55 Comitetul nostru astăzi
V-a ales de prezident !

Iată, v-am adus *hîrtia*,
Ș-o chitanță v-am făcut...
Douăzeci de lei... Vă-nscriem
60 Abonat de la-nceput.

— N-ai noroc, c-un sfert de oră
Înainte d'umitale
Tot cu-așa tertip un tînăr
Mi-a ciupit ceva parale...

65 Bietul bard, salută, iese,
Rușinat și tot sărac ;
Toate cele împrejurii
În părăgini se prefac !...

Capitala e pustie,
70 Caldărîmul e de foc :
Ce te faci acum pe vară,
June fără de noroc ?...

Damian, poetul liric,
Trubadurul pesimist,
75 Își lungește-a drum privirea
Și pe gânduri cade trist.

UNDE NI SÎNT VISĂTORII ?...

Nu știu, e melancolia secolului care moare,
Umbra care ne îneacă la un asfințit de soare,
Sau decepția, durerea luptelor de mai-nainte,
Doliul ce se exală de pe-atîtea mari morminte,
5 Răspîndindu-se-n viață, ca o tristă moștenire,
Umple sufletele noastre de-ntuneric și mîhnire,
Și împrăstie în lume o misterioasă jale,
Parc-ar sta să bată ceasul stîngerii universale ;

Căci mă-ntreb, ce sînt aceste vaiete nemîngîiate,
10 Ce-i acest popor de spectri cu priviri întunecate,
Chipuri palide de tineri osteniți pe nemuncite,
Triști poeți ce plîng și cîntă suferinți închipuite,
Inimi lașe, abătute, făr-a fi luptat vrodată,
Și străine de-o simțire mai înaltă, mai curată !
15 Ce sînt brațele acestea slabe și tremurătoare ?
Ce-s acești copii de ceară — fructe istovite-n
floare ?...

Și în bocetul atîtor suflete descurajate,
Cînd, bolnavi, suspină barzii pe-a lor lire
discordate,
Blestemînd deșertul lumii ș-al vieții, în neștire,
20 Cînd își scaldă toți în lacrimi visul lor de nemurire,
Tu, artist, stăpînitorul unei limbi așa divine,

Ce-ai putea să ne descoperi, ca un făcător de bine,
Orizonturi largi și-atîtea frumuseți necunoscute,
Te mai simți atras s-aluneci pe aceleași căi bătute,
25 Să-ți adormi și tu talentul cu-al dizgustului

narcotic,
Ca în propria ta țară să te-arăți străin, exotic?...
Cumi, cînd ești așa de tînăr, e o glorie a spune
C-ai îmbătrînit și sila de viață te răpune,
Că nimic pe lumea asta să te miște nu mai poate,
30 Că te-ai zbuțuit zadarnic și te-ai săturat de
toate ?

Știi tu încă ce-i viața ? Ai avut tu cînd pătrunde,
Nu problemele ei vaste, încălcate și profunde,
Dar un tremurat de suflet, licărirea ta de-o

clipă,
Cînd atîtea-ți schimbă vremea c-o bătaie de aripă,
35 În vertiginosul haos de priveliști, ce te-nșală,
Sub imensa și eterna armonie generală ?...

Ești de-abia în pragul lumii. Ți-i așa de sprinten
gîndul.

Cîte n-ar ști el să prindă în viață aruncîndu-l !
Cîte frumuseți ascunse vi s-arată numai vouă,
40 Fericiți poeți : natura, lumea pururea e nouă !
Pe subt ochii tăi tablouri lunecă strălucitoare,
Glasuri, și colori, și forme tu le lași să se strecoare,
Legănînd a tale gînduri adormite, ca pe-o apă,
Cînd atîtea adevăruri nerostite încă-ți scapă !
45 Știu. Am fost și eu ca tine amăgît să cred că-n
artă

Pot să trec la nemurire cu revolta mea deșartă ;
Și cu lacrimi stoarse-n silă — nu mi-aș mai

aduce-aminte —
Am bocit și eu... nimicuri, ce-mi păreau pe-atuncea
sfinte !...

Dar cînd m-am uitat în juru-mi și-am văzut că e o
boală,

50 Și că toți începătorii, de abia scăpați din școală,
Ofiliți în floarea vîrstei de-un dizgust molipsitor,
Își zădărnicesc puterea, focul tinereții lor,
Ca să legene-n silabe, pe tiparele găsite,
Desperări de porunceală și dureri închipuite,
55 Cînd am înțeles c-aceașta e o modă care soarbe
Seva tinereții noastre, am zis gîndurilor oarbe,
Ce-și roteau peste morminte zborul lor de lilieci,
Să s-abată lăsînd morții în odihna lor de veci,
Și din florile vieții să aleagă și s-adune
60 În nepieritorul fagur adevăr și-nțelepciune !
Cîte nu-s de scris pe lume ! Cîte drame mișcătoare
Nu se pierd nepovestite, în năprasnica vîltoare
A torentelor vieții ! Cîți eroi, lipsiți de slavă,
Nu dispar în lupta asta nesfîrșită și grozavă !
65 Și, sub vijelia soartei, cîte inimi asuprite,
Cîți martiri pe cari vremea și uitarea îi înghite !

Și cînd lumea asta toată e o veșnică mișcare,
Unde cea mai mică forță împlinește o chemare,
Și cînd vezi pe-ai tăi cum sufăr, cum se zbuțuie
și luptă

70 În campania aceasta mare și neîntreruptă,
Tu, departe de primejdii, razna ca un dezertor,
Să arunci celor ce-așteaptă de la tine-un ajutor,
Jalea și descurajarea cîntecului tău amar,
Și să-ți cheltuiești puterea celui mai de seamă dar,
75 Ca să-i faci mai răi pe oameni, și mai sceptici, și
mai triști ?
Asta vi-i chemarea sfîntă de profeți și de
artiști ?...

Unde ni-s entuziaștii, visătorii, trubadurii,
Să ne cînte rostul lumii și splendorile naturii ?
Unde ni-s sămănătorii generoaselor cuvinte,
80 Magii ocrotiți de stele, mergătorii înainte,
Sub credințele sfărîmate și sub pravilele șterse

Ingropând vechea durere, cu-al lor cântec să
reverse
Peste inimile noastre mângâiere și iubire,
Și cuvântul lor profetic, inspirata lor privire,
85 Valurile de-ntuneric despicându-le în două,
Splendidă-naintea noastră să ne-arate-o lume
nouă !

VECHILOR ATENEIȘTI

Acei ce v-ați legat viața
De-un vis frumos și fericit,
Pentru a cărui întrupare
Cu-atîta dragoste-ați muncit,

5 Voi toți, cari-ați păzit cu cinste
Stindardul sfînt ce-ați ridicat,
Și cari-ați pus întîia piatră
Acestui strălucit palat,

Puteți în adevăr fi mîndri
10 Și fericiți c-ați izbutit :
A prins ființă visul nostru —
De-acuma drumul e croit !..

Și ce răsplată glorioasă !
În templul ridicat de voi
15 Sărbătorim un sfert de secol
Din lupta voastră de eroi !

Desigur, a fost grea chemarea
Și lungă cale-ați străbătut :
Dar azi puteți întinde mîna
20 Și zice : „Iată ce-am făcut !“

Acestea-s luptele ce-aruncă
Lumină-n calea tuturor,
Și-acestea-s marile trofee
Ce onorează pe-un popor.

25 Aici de-a pururea vor curge
Izvoarele de gânduri sfinte,
De-aici va răsună trivoga *
Deștăptătoarelor cuvinte ;

Și roiul generos de tineri,
30 Această gloată de recruți,
Ce umplu golurile triste
Ale eroilor căzuți,

Atâtea forțe risipite
S-or încălzi de-același dor,
35 Și-n largă tabără vieții
Își vor aduce jertfa lor,

Vor pune pace și iubire
În inimile cari gem
Sub valurile de-ntuneric,
40 Ce-mping la ură și blestem ;

Vor șterge vrajba dintre oameni
Ș-or face traiul mai senin :
Aceasta-i nobila chemare
A luptătorilor ce vin,

45 Ostași cu fruntea luminată
De raza unui ideal,
Vibrând de marea suferință
Și de suspinul general.

* Trivogă -- bătaie în toabă ; semnal.

Acum ți-s ușile deschise,
50 Ia-ți locul, viguros popor,
S-ascultă-ți însetat profeții
Cu ochii duși în viitor ;

De-aicea vei ieși mai mare,
Mai iubitor, mai solidar,
55 Căci toate patimile sterpe
Vor adormi-n acest altar,

În care vei veni, din lupte,
Viața să ți-o răcorești,
Și-n care pururea va arde
60 Făclia minții omenești.

IUBIRE

Iubire, sete de viață,
Tu ești puterea creatoare,
Sub care inimile noastre
Renasc ca florile în soare,
5 Și, îmbătate de-al tău farmec,
Ce peste lume se așterne,
În tremurarea lor de-o clipă
Visează fericiri eterne.

Din haos și din întuneric
10 Te-ai smuls, fecundă și senină :
Al tău suris de „alma parens” *
Fu prima rază de lumină.
Și, de căldura ta, planetei
Treptat se dezmoțesc, învie...
15 Pe toți ca într-o mreajă-i leagă
Universala simpatie.

Tu faci să circule în lume
Puterea ta de zămislire,
Și miliardele de forme
20 De-a lungul vremii să se-nșire.
Viațile, ascunse-n germeți,

* Cu sensul de pământ (maică)
hrănitor (oare) (lat.).

Din somn — cât le atingi — tresar,
Și toate-n raza ta învie,
Și toate mai frumoase par.

25 Prin tine, valuri de vibrații,
Din depărtatele planete,
Trezesc în sufletele noastre
Dureri și bucurii secrete ;
Ș-acele nostalgii ce-adesea
30 Ne vin fără să știm de unde,
Or fi ecouri ostenite,
Chemări din regiuni profunde.

E greu să-mi deslușesc ce cuget...
Dar tu-mi evoci o lume-ntreagă,
35 De care nu știu ce putere,
Ce doruri mistice mă leagă.
Mă simt mai bun, mai cald, mai vesel.
Viața toată mi s-arată
Frumoasă, și într-o lumină
40 Cum n-am văzut-o niciodată !

Căci azi iubesc ; din nou îmi pare
Că e înflăia mea iubire.
Natura-mbracă pentru mine
Podoabe, ca să mă inspire :
45 Copacii înfloresc, în aer
Plutesc miresme-mbătătoare,
Același dor, același suflet
Palpită-n fiecare floare.

Iubesc, și-n clipa asta toate
50 Cîte răsar în primăvară
Sînt propriile mele visuri,
Aieva întrupate-afară.
Atins de farmecul vieții,
Mă simt o fortă-n univers,
55 Și glasul meu devine cîntec,
Gîndirea mea devine vers.

Ce noapte blîndă se coboară
Peste pămîntul obosit !
Și-i cald, țăraniî dorm afară,
Ș-ai noștri toți au adormit.
5 Eu singur stau ca un lunatic ;
De-ați ști voi gîndurile mele !...
E-o lună parcă-i ziuă. Cerul
I-albastru tot, spuzit de stelé.

Nici broaștele nu dorm. Ce sfadă !...
10 Și după glas le înțelegei
Pe cele mai cu greutate :
Or fi făcînd și ele legi.
De pe gunoaie-aprinse fumul
Molatic se ridică-n cer,
15 Și caii la pășune sună
Din piedicile lor de fier,

Departa-un fluier se aude,
Un cîntec aiurit, duios,
Ce-n note lungi, tremurătoare,
20 Suspină lin, misterios,
În sfînta liniște a nopții.
O stea alunecă de sus
Și taie-o dungă albă-n aer...
Cine din lume s-o fi dus ?

25 În capul satului e curtea.
Ce-or fi făcînd acolo oare ?
Or fi dormind — e miezul nopții.
Și ea ?... Atît de gînditoare
Și tristă m-a privit aseară !
30 Plînsese, ori mi s-a părut ?
Ce-ar fi odată, mîna-i albă,
Cînd mi-o întinde, s-o sărut ?...

Și-n minte mi s-arată chipu-i
Atît de fraged și de blînd,
35 Cu ochii mari, senini, albaștri...
Ascund în fundul lor vrun gînd ?...
Șuvițe blonde-i cad pe frunte...
Un păr bogat și mătăsos,
Ș-un gît ce-ți dă fiori, ș-o gură...
40 Cum rîde de copilăros !

O fi știind cît de frumoasă-i ?
Un liliac orbit de lună,
În zbor, de strășini se lovește.
Visez ? Cine-a venit să-mi spună
45 Că ea-ntr-o vagă așteptare
Se primblă singură pe-afară ?
La vremea asta să nu doarmă ?...
Sunt basme nopțile de vară !

Se poate gîndurile mele
50 S-o fi atins, și ea-n neștire,
Ca de o vrajă tulburată
De-această rază de iubire,
Să fi ieșit să cate-n stele
Tovarăși, de urît să-i ție.
55 Și plec. Un glas parcă mă cheamă...
Știu bine că i-o nebulie.

Sunt nouă case pîn-acolo,
Și cîinii dorm în bătătură.

Pășesc încet, aud cum suflă
60 Puternic vitele sub șură.
Îmi bate inima — m-apropii.
Zăresc ceva?... Ori mi se pare...
Ba da, o umbră e în poartă ;
Și nici un semn, nici o mișcare...

65 Ajung în dreptul ei... Cum tremur !
Și trec cu ochii în pământ...
Îmi fac muștrări de stîngăcia
Și frica mea fără cuvînt.
Mă-ntorc... Aș fi trecut ș-acuma,
70 Căci pentru frică nu-s povește...
Dar ea-mi șoptește : „bună seara“...
Tot fetele mai îndrăznețe !

M-abat și... șovăind, m-apropii,
Și toate-mi par ca într-un vis...
75 E o lumină uimitoare,
Tot cerul parcă s-a deschis.
Copila aiurit zîmbește
Privirii mele arzătoare.
Țiu minte că i-am zis atuncea :
80 „...Să nu răcești... e cam răcoare...“

Și-ncet i-am pus pe umăr mîna —
Așa timid, tremurător...
Știu eu ? Poate-a cuprins-o mila,
Că s-a lăsat încetișor,
85 Ca un copil, plecîndu-și capul
Pe pieptul meu să i-l mîngîi :
„Ce dulce e !... Toată viața
Vreau, lîngă tine să rămîi !“

Frumos îi mai miroase părul,
90 Miroase toată ca o floare.
Mă uit la ea — atîta farmec

Îmi arde inima, mă doare...
Ș-am sărutat-o mult și lacom,
Am sărutat-o, scos din minți,
95 Pe ochii reci, pe gît, pe gură,
Cu mii de sărutări fierbinți.

Tîrziu ne-am despărțit... cu-ntoarceri,
Cu trăgăniri copilărești.
Ș-am urmărit-o cum se șterge,
100 Ca o minune din povești.
Și mult am stat așa, în noapte,
Să-mi deslușesc tot ce-am simțit.
Aveam în mîni căldura, forma,
Parfumul visului iubit.

105 În sat cocoșii prind să cînte.
Deasupra stelele clilesc.
Mișcarea lumii — întreruptă —
Reintră-n mersul ei firesc.
Și cînd a doua zi, pe haină,
110 Mirat, găsesc un fir de păr,
Pricep că visul ce visasem
S-a petrecut în adevăr.

Mă-mbrac, mă pieptăn mai cu grijă.
Ce-i, Doamne, și iubirea asta !...
115 Acum, eu cred că ea mă vede,
M-acoperă cu dulcea, casta
Și visătoarea ei privire.
Iubit de ea, mă simt frumos,
Și parcă nu mă-ncape lumea...
120 Ce mîndru calc și radios !

Văd satu-ntr-o lumină nouă.
Mă simt ușor, mi-e cald, mi-e bine,
Și oamenii, mai veseli astăzi,

Privesc cu dragoste la mine ;
125 Și toate par înfiorate,
În aer e o sărbătoare...
Natura, în extaz, palpită
Ca-n primul răsărit de soare.

Pricep... ea a deschis fereastra,
130 Și din albastra ei privire
S-a revărsat asupra lumii
O sfântă rază de iubire,
Și toate-au tresărit atunci
Ca de fiorul cel dintâi...
135 Iubito, farmecul acesta
Are ceva din ochii tăi !

II

„Vezi, să ne scrii cum-ei ajunge...”
Și mama-n prag rămîne tristă.
Privirea mea caut-aiurea
O fluturare de batistă...
5 Mi-s ochii înecați de lacrimi,
Și trapul cailor stîrnește
Un nor de praf ; în juru-mi totul
Se-ntunecă, se-nvălmășește.

Pustie, nesfîrșit de lungă,
10 S-așterne vremea înainte,
Și de pe-acum încep să-mi pară
Povești aducerile-aminte ;
E-atîta fericire-n urmă,
Și-atîta-mi pare de departe,
15 Încît mă-ntreb dac-am trăit-o,
Sau am citit-o într-o carte.

Mă văd în larma de la școală,
Pierdut, neînțeles de nime,
Cercînd neliniștea-mi ascunsă
20 Și dorul să mi-l pui în rime.
Viața mea se-nstrăinează
De tot ce se petrece-afară,
Și s-adîncește, visătoare,
În calmul nopților de vară...

25 O, am să-ți scriu adesea, mamă,
Scrisori nebune, de prin stele,
Căci știi cine-o să le citească
Ș-o să priceapă ce-i în ele.
Tu, ascultându-le, vei crede
30 Că-s basme de pe altă lume,
Și nu vei bănuși nimica...
Vei râde, ca de niște glume.

Iar dacă ochii ei albaștri,
Citind, se vor întuneca,
35 Și pe obrazu-i trist și palid.
O lacrimă va luneca,
Tu fă-te că nu vezi, și las-o
De tine fața să-și ascundă,
Gândește-te că sînt departe,
40 C-aștept — și roag-o să-mi răspundă.

III

Cumplete-s noaptele de iarnă,
Și lungi de nu se mai sfîrșesc.
În urletele vijeliei
Sunt glasuri cari mă bocesc,
5 Și mi-e urît, mi-e dor, mi-e jale,
Și întunericul de-afară
Îmi face casa mai ursuză,
Singurătatea mai amară.

Tu nici nu bănuiești, copilă,
10 Ce dureroasă nebunie
S-abate-n noaptele acestea
Peste viața mea pustie,
Și cum mă mistui, și mă zbucium
Ca-ntr-un ocean care mă-nghite,
15 Pierdut și neștiut de nimeni
În golul vremii neclintite.

Mereu pe-aceleași pagini caut
Un semn, știut mai dinainte...
A, iat-o filă îndoită...
20 Icoana ta-mi răsare-n minte,
Te văd citind aceste rînduri,
Te simt gîndindu-te la mine,
Urzind, pe-o clipă de iubire,
O lume de povești senine,

25 Te urmăresc în cartea asta,
Ca și cum unele cuvinte
Ar mai păstra ceva din glasul,
Din respirația ta fierbinte ;
Ș-adesea când mă-neacă plînsul
30 De-atîta dor, de-atîta jale,
Eu îți sărut aici privirea
Și urma gândurilor tale...

Cine-a țipat așa ?... Cum tremur...
Pare c-aud un pas pe scară,
35 Ascult, ținându-mi răsufletul...
Nimic — e viforul de-afară.
O, liniștite nopți de iuliu,
Atît de limpezi și albastre,
Unde sunteți ?... Voi, poezia
40 Și farmecul iubirii noastre !

IV

S-a luminat de ziuă ; nu e
Țipenie de om pe stradă,
A mele-s cele dintâi urme
În valurile de zăpadă ;
5 Sînt amețit de neodihnă,
În gând spui versuri latinești,
Și, după fiecare strofă,
Mă-ntreb dacă mă mai iubești...

În clasă : dascălul, la tablă,
10 Măsoară calea dintre stele ;
Pe liniile lui mi-s ochii,
Dar unde-s gândurile mele !...
E vară, stau culcat în iarbă,
Miresmele de flori mă-mbată,
15 Încet îmi lunecă pe frunte
O mîină albă, delicată :

Te văd — privirea mi se pierde
În ochii tăi adînci și mari,
Și știu că ești a mea, și totuși
20 Parcă mă tem să nu-mi dispari.
Tăcerea, pajiștea, lumina
Ne farmecă, ne înfioară ;
Viața, inimile noastre
Palpită-n tot ce ne-nconjoară...

25 Deasupra noastră două presuri
Pe-o ramură se giugulesc,
Și-n aer de plutesc miresme,
E că și florile iubesc...
Figura ți se luminează,
30 Și ochii galeși ți s-aprind —
Ce gând îți tremură pe buze
De mă privești așa, zâmbind ?...

„Acum ieși, tinere, la tablă
Și spune-ne ce-ai înțeles !“
35 Tresar... mă-ntreb unde mă aflu...
Școlarii îmi fac semn să ies.
În hohotul de râs al clasei,
Privesc în juru-mi sastisit *...
„Uitați-vă la el, și-l plîngeți...
40 Nenorocitul... a dormit !“

---

* *Sastisit* — uluit, zăpăcit, uneori
poate însemna și plictisit.

SONET

Sînt zece ani. Ce curios îmi pare
Aspectul lucrurilor vechi, uitate !
Ca dintr-un somn, deodată deșteptate,
Parcă privesc c-un aer de mirare...

5 Mai strîmtă-i casa, toate-s micșorate,
Mă uit ca-n vis, și caut prin sertare
Nimicuri scumpe... inima-mi tresare
De-o sfîntă și duioasă pietate.

Aceleași cadre-mpodobesc păreții,
10 Din rame, cată lung și trist la mine :
Povești pierdute-n haosul vieții,

De farmecul de-odinioară pline,
Îmi readuc parfumul tinereții...
Parfum de flori crescute pe ruine.

TACTICĂ...

„...De ce-mi stai pururea în cale,
Cu-același aer trist, pierdut ?
Ce vînt vrăjmaș te-a abătut
Și de ai tăi te-a rătăcit ?
5 E-atîta-ntunecată jale
În tremurul privirii tale,
Și pari așa de ostenit !...“

„Peste viața mea pustie,
Zvîrlită-n vijelii pe veci,
10 Ce milă te-a cuprins să-ți pleci,
Copilă, ochii tăi frumoși ?
E o cumplită nebulie
În taina care mă sfișie...
Nu te-ncerca s-o mai descoși.

15 Pe mine-o nendurată soartă
De-a pururea m-a prigonit,
Și niminea nu m-a iubit.
E noapte-n juru-mi și pustiu,
Și nu știu ce blestem mă poartă
20 Pe-o lume sarbădă și moartă,
În care n-am cerut să fiu !...“

Vezi, tînărul știuse bine
Cum s-o aducă din cuvînt...
Plecîndu-și ochii în pămînt
25 C-un lung suspin tremurător,
El aștepta... „O simt cum vine :
Un pas e între ea și mine...
Cît e-ntre milă și amor.“

Copila... 'nvinsă... 'nduioșată,
30 La piept îi cade suspinînd,
Căci glasul lui, atît de blînd,
A fost un cîntec fermecat.
Deasupra lor luna s-arată
Frumoasă, ca nealțădată...
35 Ce taină mare s-a-ntîmplat ?

Un semn, o vrajă, o poruncă...
A fost ceva nepriceput ;
O vecinicie-ntr-un minut,
Căci timpul s-a oprit din zbor :
40 Și pe cînd ei s-afundă-n luncă,
Din umbră Mefisto le-aruncă
Un hohot lung pe urma lor.

SONET

Cît ne iubeam, și cum credeam odată
Că-i un amor ce nu se va mai sînge,
Că tot ce-n gîndul nostru se răsfrînge
E-o lume veșnică ș-adevărată !

5 De multe ori, dorința de-a te strînge
La piept, mai caldă, mai pasionată,
Îmi deștepta o grijă-ntunecată :
„Cînd voi muri...” și tu-ncepeai a
plînge...

Poveste-i azi, și nici măcar nu-i tristă,
10 Căci totul s-a sfîrșit pe nesimțite ;
Nici urmă din ce-a fost nu mai există.

Vezi tu, ce de iluzii risipite !
Un semn, o fluturare de batistă.
Și ca un val uitarea ne înghite.

SONET

A revenit frumoasa primăvară ;
Copacii parcă-s ninși de-atîta floare ;
Dorinți copilărești, renăscătoare,
Fac inimile noastre să tresară...

5 Iubire e în razele de soare,
Și farmec în a codrului fanfară,
Și visuri dulci în liniștea de sară :
În cer și pe pămînt e sărbătoare

Ascult, privesc, respir cu lăcomie,
10 Căci toată frumusețea asta-mi pare
Că niciodată n-are să mai fie !

Și-s fericit c-am fost o clipă-n stare
Să simt, în marea lumii simfonie,
A gîndurilor mele întrupare.

VIFOR

I

Dumitru-și mai număr-o dată
 Cei „doispre’ce lei ș-o bucată“,
 Gîndește, se scarpină-n cap :
 „Că multe mai sunt și la casă !
 5 Nu-i una, să dau și să scap.
 Nevastă și nouă copii,
 E gloată, și gurii nu-i pasă,
 Ea cere mereu ; fă ce știi,
 Aleargă, din piatră să scoți,
 10 Să dai demîncare la toți !“

La sanie juncii înjugă,
 Și-și face din traistă glugă.
 Se-nchină. „Rămii sănătos !“
 — Faci rău că te-ntorci pe-așa vreme :
 15 A nins astă-noapte vîrtos ;
 Și nu vezi ce vînt s-a stîrnit ?...
 — Mi-s juncii voinici, nu te teme,
 Pe viforul cel mai cumplit
 Încarc, și-ți pornesc unde vrei,
 20 Și n-am nici o grijă cu ei.

Pe alte tărîmuri te-ai crede :
 Nici cer, nici pămînt nu se vede.
 Vîrtejuri, urlînd, se răpăd
 Și munți de zăpadă ridică,
 25 E ceas de pieire — prăpăd.
 Și omul îndeamnă mereu,
 Plăvanii troianul despică,
 Și-ntind, să se rupă, din greu,
 Că și ei au suflet, și lor
 30 De tihna de-acasă li-i dor.

În bocetul vîntului cine
 Te cheamă ?... Nu-s glasuri străine...
 „Dumitre !... Tătucă !... Nu vii ?...“
 El caută-n zări ca prin sită,
 35 Să-și vadă... nevastă, copii.
 Văzduhul îi pare de foc...
 În valuri, zăpada, stîrnită,
 Ca marea-l îngroapă pe loc.
 Deasupra-i troienele cresc,
 40 Și glasuri de vînt îl bocesc.

PRIMA LECȚIE

Taci, că doarme păpușa !

MIMI

În colțișorul ei, stăpînă
Pe-un vraf de jucării stricate,
Din cărți de joc, din hîrtioare
Ea-și face parcuri și palate ;

5 Vorbește, rîde cu păpușa...
Ce fericite-s amîndouă
Că s-a putut, din vechi nimicuri,
Zidi o-mpărăție nouă !

Păpușa n-are nas, e cheală,
10 Și-un braț din umăr îi lipsește,
Dar Mimi-o vede tot frumoasă :
Căci ea e *mamă*, ș-o iubește.

Stau și mă uit, cu cîtă grijă
A rezemat-o de-o cutie,
15 Și-i duce bunătăți la gură
Cu lingurița, ș-o îmbie :

„Așa, papă frumos, fii gigea,
Papă cu mama, să crești mare...”

Apoi o șterge, o sărută
20 Și-i pregătește de culcare :

Într-un pantof i-așterne cîrpe,
Îi face loc ș-o cuibărește :
„Închide ochii și fă nani.”
Păpușii nu-i e somn... scîncește...

25 E răsfățată, vrea să-i cînte,
Și basme de-ale ei să-i spună...
O, e un chin pîn' s-o adoarmă.
Noroc că-i Mimi mamă bună !

Să nu te-ncerci s-o iai în brațe,
30 Ori s-o săruți, că nu se lasă ;
Ce-i ea, copil ? Nu-și vede capul
De supărări, de griji, de casă...

Mă umflă rîsul... ce drăguță-i
În demnitatea ei de mamă !
35 Și cuget la o viclenie :
„Te fac eu să mă bați în samă !...”

Pe-ascuns, din buzunarul hainei
Mă fac că scot o păsărică,
Și-ncep să-nșir ce pene are,
40 Cît de frumoasă e și mică...

„Ce bine-mi pare că nu-i nime
Să vadă ce am eu aici !...”
Dar cine-o fi ? Aud prin casă
Un tropot de picioare mici...

45 Mă-ntorc. Cu ochii mari și limpezi
Mă farmecă, lingușitoarea !

Ce cauți, mamă de păpușă,
Fudula mea de-adineoarea ?

Se uită după păsărică,
50 Și i se pare c-o și vede ;
Degeaba-i spun c-am amăgit-o,
C-am vrut să rîd de ea... nu crede.

Cerșind, mînuțele-și întinde
Și de genunchii mei s-agață...
55 De-ai ști tu păsărica asta
Ce adevăruri te învață !

DO UT DES... *

Alintîndu-și mustăcioara,
Trece fantele gătit :
Se cunoaște de departe
Că iubește și-i iubit.

5 Cine-a dat perdeaua-n lături ?
I-a bătut în geam discret...
Junele suspină-n stradă
Și pășește mai încet.

El se-ntoarce spre fereastră
10 Și se uită visător.
Buza-i tremură de-o șoaptă,
Ochii i s-aprind de dor.

Ca o flacără deodată
Parcă-i lunecă pe piept...
15 I-a căzut de sus o floare,
Ș-un bilet : „Vino, te-aștept !“

Dă porțița la o parte,
I se pare că-i în vis...

* Îți dau, ca să dai (lat.).

Mîna alb-a Afroditei
20 Grabnic ușa i-a deschis...

Ce mai vreți să știți? Sunt singuri!
Junele-i cam sfiicios...
Două brațe moi și grase
Îl înfășur-amoros.

25 Afrodita-și amintește
De străvechile plăceri,
Peste cari așternute-s
Șaptezeci de primăveri.

ICOANE ȘTERSE

Privesc de la fereastră, gînditor,
Cum soarele se lasă-n asfințit,
Deasupra lui chenarul unui nor
Cu aur și rubin pare tivit.

5 Albastrul cerului acolo-i șters;
Din nor bizare forme se desfac...
Cum le-aș așterne-n ritmul unui vers!
Dar se topesc... Acum, parcă-i un drac,

În haină de argint înfășurat,
10 Stă drept și ține-n mîna un stindard.
Acu-i un urs... dar iată... s-a schimbat...
I-un popă — pletele-ncîlcite-i ard.

O clipă-l văd cu brațele în sus,
Dar flăcările lăcome-l cuprind,
15 Un nor de praf se-nalță la apus,
Încet a nopții umbre se întind...

În pacea asta sfîntă din amurg
Ce trist lucesc a cerului făclii!
Iar clipele vieții mele curg
20 Din ce în ce mai reci și mai pustii.

Vouă să vi-l dea.
Foametea de pe la sate
Va să vie să mai stea
Și-n cele palate!

ANANGHIE

Greu la deal, și greu la vale,
Nu-s *bucate*, nu-s parale,
Toți sînt ififlii *.
Negustorii n-au afaceri,
5 Preoții n-au cununii,
Moașele n-au faceri.

„Biruri noi!“ guvernul strigă,
Iar țăranul: „Mămăligă!“...
Nu-s parale, nu-s :
10 Ce mai plănuiți palate
Și orașe ca-n Apus!
Știți voi ce-i la sate?

Lanurile-s părăsite :
Nici imaș nu-i pentru vite,
15 Apele-au secat.
Goi, flămînzi, copiii zbiară.
Gospodarii au plecat
În lume, să ceară...

Nu mai are cum țăranul
20 Din pămînt să scoată banul,

* *Ififliu* — lefter, fără nici un ban.

PAR BASME...

Par basme câte ți le-nșiri,
Și-i propria-ți viață,
Ce-n pulberea de amintiri
O vezi, ca printr-o ceață.

5 Cum te-ai înstrăinat de-ai tăi !
Te mai cunoști tu oare ?
Unde ți-e inima dintăi
În toate-ncrezătoare ?...

N-o mai căta, că te-nfiori,
10 În urma ta e jale :
Tu ai murit de-atâtea ori
În zbuțumata-ți cale,

Și-n van privirile-ți arunci
Să te mai vezi pe tine,
15 Să simți cu inima de-atunci,
Căci toate-ți sunt străine...

Din ce-ai iubit, din ce-ai visat,
Te-ntrebi azi ce mai este ?
Ești tu — de-atâtea ori schimbat —
20 Eroul din poveste.

VANITAS *

Copil ce ești !... Te simți bolnav, se vede :
Îți dai tu seamă ce înseamnă *lume*,
Când vrei s-o umpli numai cu-al tău nume ?
Tu ești *un singur om*, oricât te-ai crede.

5 O rază-n întunericul uitării ?...
În fiecare strop vieți sunt multe,
Și toate-o cer, dar cine să le-asculte
În urletul talazurilor mării !

---

* Zădărnicie (lat.).

PILDE VECHI...

Suferința mea, iubito,
S-o aștern în fraze vrei?
Ca și cum n-ai fi citit-o
Lămurit în ochii mei...

5 De mă uit cu drag la tine,
Ș-amuțesc, pe gânduri dus,
Înțelegi tu foarte bine
Că la sfinți cu mintea nu-s ;

Dar nu cere să-ți înșire
10 Versul, câte-i spune-ncet
Vinovata mea privire,
Gîndul meu cel indiscret.

Adă-ți singură aminte
Cîtă lume-a-nnebunit,
15 Cîte idealuri sfinte
Pentr-un măr s-au fost jertfit...

Ce te uiți ? Parcă n-ai crede,
Diavol mic cu ochi frumoși,
Vrei să dezgropăm, se vede,
20 Pilde vechi din moși-strămoși ?

Săgetați de Kama-deva *,
Zeu ce ține-al lumii rost,
Pentr-un măr Adam și Eva
Alungați din rai au fost.

25 Și istoria ne-arată
Cîți eroi s-au smuls de păr
Și cîți ani împresurată
A stat Troia pentr-un măr.

Nu te face-a nu pricepe,
30 Tu le știi, că ești un drac.
Iar cu noi o lume-ncepe
Dacă ochii mei îți plac...

Ca și-n cea dintăi ispită,
Ca-n păcatul cel dintăi,
35 Șiruri de vieți palpită
Și-mi fac semne-n ochii tăi.

---

* Kama-deva — zeul indic al iubirii.

ETERNUL CÎNTEC

E vechi de cînd lumea, dar celui de-l cîntă
Ce nou i se pare !... S-ascultă uimit.
În el i-o legendă frumoasă și sfîntă,
Și vorbele-o sfarmă cu zgomotul lor :
5 E cîntecul inimii care-a murit,
Ș-al primului nostru amor.

E noapte, sunt singur, și iar mi-aud gîndul
Cum, notă cu notă, mi-l cîntă în taină.
Ce dulce-i... îmi vine să plîng ascultîndu-l...
10 De ce nu se poate o dată s-aștern
Săraca și aspra cuvîntului haină
Pe-al gîndului cîntec etern !

Ah, iată grădina... văd urmele mele
Pe prundul aleii. Pămîntul miroase,
15 S-albastru-i de cele dintăi micșunele.
Curg valuri de raze din cerul deschis ;
E liniște-n aer, și toate-s frumoase,
Și toate le văd ca-ntr-un vis.

Și crăngile-atîrnă-ncărcate de floare
20 S-atingă pămîntul — ai crede că-s ninse
Subt alba podoabă ce tremură-n soare ;
Iar tu, ca din basme, deodată mi-apari,

Înaltă și zveltă, cu brațele-ntinse,
Cu ochii tăi limpezi și mari...

25 Și ce-a fost pe urmă ?

Zadarnic ! Cuvintele-s tulburi și grele.
Se-ntunecă-n juru-mi, și cîntecul moare.
Nici farmecul celor dintăi micșunele,
Nici zîmbetu-ți galeș, nici leneșu-ți mers,
30 Nici crăngile albe-ndoite de floare,
Nimic nu-mi mai scapără-n vers !

TU EȘTI POET...

Eu vreau cîntări de veselie.
Că tu ești trist, ce-mi pasă mie ?
Nici vreau să știu de ce te doare,
De grijile ce te frămîntă,
5 De inima ta care moare...
    Tu ești poet, deci cîntă !

De te urăsc, de te sfișie
Vrăjmașii tăi, ce-mi pasă mie ?
Zîmbind, tu rănile-ți ascunde,
10 Și-n stele sufletu-ți avîntă,
Cui te lovește, nu-i răspunde...
    Tu ești poet, deci cîntă.

De-ți plîng ai tăi, în sărăcie,
Și-i vezi murind, ce-mi pasă mie ?
15 Tu du-mă-n alte lumi, senine,
Căci singura-ți chemare sfîntă
E să mă-nveselești pe mine ;
    Tu ești poet, deci cîntă.

Iar dac-un vînt de nebunie
20 Peste viața ta pustie
S-abate pentru totdeauna,
În noaptea care te-nspăimîntă
Privește stelele și luna
    Surîzător, și cîntă.

NEHOTĂRIRE...

Ce proști mai sîntem amîndoi !
Comori de plăceri dorm în noi,
Și cum le-ar putea deștepta
O clipă din dragostea ta !
5 E oare-o virtute-a răbda ?...
Cu zîmbetul tău mă-nfiori,
Stăpîna atîtor comori :
Eu știu că mi-ai da, dac-aș cere,
Tu știi c-aș primi, de mi-ai da,
10 Și totuși răbdăm în tăcere,
Privind cum viața se trece
Pustie, și tristă, și rece.

ÎN IULIU

Orașul doarme-n miezul zilei,
Mocnit subt arșița de vară ;
Pustii sunt străzile și mute —
Un cimitir într-o Sahară.

5 Iar noi, pîndind mișcarea vremii
Pe călendarul din părete,
Cătăm la zilele de vară
Cum trec de goale și încete,
Și-n aerul închis, fierbinte,
10 Ce-l vezi cum tremură în soare,
Tînjim de dorul altor locuri,
Ca niște păseri călătoare.

Ce mîndru-i satu-n care doarme
Copilăria mea-ngropată...
15 Mi s-ar părea un vis, iubito,
Cu tine să-l mai văd o dată.

Haidem, cîmpiile ne-așteaptă
Cu flori și cu covoare-ntinse ;
Sub straja dealurilor nalte
20 Dorm șesuri leneșe și linse
Ca netezișul unei ape,
Și lanuri lungi de grîne coapte
Șclipesc ca aurul în soare.
Domnește-o liniște de noapte

25 Peste-ntunericuri de codru :
Copacii somnoroși ne cheamă,
S-acopere iubirea noastră
Sub parfumata lor maramă.
Acolo-s visuri fericite,
30 Răcoare și singurătate :
Culcați sub strășini largi de ramuri,
În adîncimi întunecate,
Vom asculta orga pădurii —
Foșnitul frunzelor în vînt ;
35 Viața, gîndurile noastre
Ni s-or părea un basmu sfînt !

ÎN ÎNTUNERIC

Pe-o prăpastie mă legăn,
Atârnat de-un fir de păr.
Mintea mea se zbate încă
Între vis și adevăr :

5 Dar mă-nec în întuneric,
Căutînd să mă-nțeleg.
Cum aș vrea de tot trecutul
Gîndurile să-mi dezleg !

Nu-s nebun, căci stau în casă
10 Liniștit, nimic nu sparg.
Și mi-i dragă casa asta :
E-un mormînt curat și larg,

Unde lucrurile mute
Ar avea atît de spus !...
15 Ah, a fost aici viață,
Dragoste... Unde s-au dus ?

Nu-s nebun, deși văd bine
C-aș avea cuvînt să fiu.
Sau... nu mai pricep nimica...
20 Poate sunt... și nu mă știu.

Cine m-a strigat pe nume ?
Niminea... Mi s-a părut...
Glasul cui să mă mai cheme ?
Umbra cui s-o mai sărut ?

25 Dar ce tropot se aude ?
E vrun călăreț grăbit.
Drept în fața casei mele
Călărețul s-a oprit !...

Vine moartea la fereastră,
30 Și cu degetu-i uscat
Bate-n geam să mă deștepte...
A, de-ar fi adevărat !

SONET

M-am regăsit. Ce dor mi-era de mine,
Copilul visător de altădată !
Mă simt plutind — privirea mea-nsetată
Se pierde-n orizonturi largi, senine.

5 De-acum, ispititori, în van mai cată
Viclenii ochi... îi știu atît de bine !
O, nu mai tremur cînd mă uit la tine,
Și azi te iert, căci rana-i vindecată.

Iar visul tău — ca pînza Penelopii —
10 Se țese ziua, noaptea se distramă...
Noian de întuneric ne desparte !

Zădarnic zîmbitoare te apropii,
Și glasul tău tremurător mă cheamă —
Tot mai străină-mi ești, tot mai departe...

SONET

Din tot ce ne-a fost drag mai înainte
Povești rămîn și cîntece-nvechite ;
Ne fură clipele, pe nesimțite,
Din flori mirosul, sensul din cuvinte :

5 Și-n liniștea-nserării, ce ne-nghite,
Ca frunzele uscate pe morminte,
Se scutură aducerile-aminte
Pe inimile noastre ostenite.

Ruini suntem, și orice gînd ne doare,
10 Căci e făcut din temeri și regrete.
Te blestemăm, și totuși, cu ce sete

Întindem buzele tremurătoare,
Vrăjita-ți undă să ne mai îmbete,
Viață — pururea fermecătoare !

SONET

Cfți ochi frumoși și visători, poete,
N-or fi plângînd pe versurile tale!
A, de-ai putea să le-nsotești în cale,
Te-ai consola văzînd cu cîtă sete

3 Le sorb fecioarele sentimentale,
Cum te-ndrăgesc, zeu palid cu lungi plete,
Și-și torc iluzii, și dorinți secrete,
Și basme dulci, din cîntecu-ți de jale!

Pe cartea ta se-nvață să suspine
10 Atîtea inimi gingașe, curate...
Tu nici le știi. Înstrăinat de tine,

De dor te mistui în singurătate;
Doar filele, de sufletul tău pline,
Strîng amintiri duioase — flori uscate.

SONET

Vrăjit, tot șesul clocotește-n soare,
Și-i zvon — e nuntă mare-n lumea mică:
O pulbere de glasuri se ridică
Din mii de guri, un templu-i orice floare.

5 Tu n-ai iubit, nu știi ce va să zică
Puterea asta-n veci renăscătoare.
Și totuși o presimți, căci visătoare
Te strîngi de brațul meu, parcă ți-e frică;

Clipești, și buzele, nesărutate,
10 Îți tremură, ca-n somn, de-o aiurare,
Și inima neliniștită-ți bate...

În jurul tău palpită-ntreaga fire;
Iar florile-s așa de parfumate,
Că-n clipa asta tu respiri iubire!

SĂMĂNĂTORUL

Pășește-n țarină sămănătorul
Și-n brazda neagră, umedă de rouă,
Aruncă-ntr-un noroc viața nouă,
Pe care va lega-o viitorul.

5 Sunînd, grăunțele pe bulgări plouă :
Speranța, dragostea lui sfîntă, dorul
De-a-mpelșuga cu munca lui ogorul,
Le samănă cu mîinile-amîndouă.

Trudește, făcătorule de bine,
10 Veni-vor, roiuri, alții după tine,
Și vor culege rodul — bogăția.

Tu fii ostașul jertfei mari, depline :
Ca dintr-un bob să odrăslească mia,
Cu sîngele tău cald stropește glia !

PARTEA CEA MAI BUNĂ...

Stînd la geam c-o floare-n mînă,
Cată-ntrebător spre mine :
„Nu-i așa că-mi șade bine
Și c-ai vrea să-ți fiu stăpîna ?“

5 Eu pricep, îmi plec privirea
Cu sfială prefăcută :
„Cuvîntarea ta cea mută
Mă învață ce-i iubirea.“

Ea la gură-și duce floarea,
10 Și-nchizînd din ochi, suspină :
Doar o clipă de lumină —
Ș-a plecat Ispititoarea

Ca un cîntec îmi răsună
Din departe amintirea...
15 Și atît ne-a fost iubirea.
Poate-i partea cea mai bună.

TRECI ZI, TRECI NOAPTE...

Aceleași visuri — te lasă, și vin iarăși,
Vieții triste amăgitori tovarăși!
Ș-același rob ești nepăsătoarei soarte —
„Treci zi, treci noapte, apropie-te moarte.“

5 Împins în zbugium de patimile tale,
Gonind norocul pe-o neștiută cale,
De el, de tine, te simți tot mai departe —
„Treci zi, treci noapte, apropie-te moarte.“

Spre alte țărături — miraj ce-n veci te minte,
10 Spre-o țintă nouă ce-ți tremură-nainte,
Zorești tot alte talazuri să te poarte...
„Treci zi, treci noapte, apropie-te moarte.“

SFÎNTĂ MUNCA

Sfântă muncă e aceea
Ce răsplata-n ea-și găsește.
De-nțelegi tu asta, cheia
Fericirii tale-o ții.
5 Urgisit de toți să fii,
Tu de-a pururea iubește,
Iar ca să trăiești în pace,
Nimic lumii să nu-i cei,
Binele te-nvaț-a-l face
10 Ca albina mierea ei.

S-au năpustit puterile-amîndouă.
20 Tac vechile cîntări înfricoșate, —
Mulțimea cere-o poezie nouă...

Tu dormi, senino-n veșnica-ți cetate !

INTER ARMA *...

Sta Poezia-n sfînta ei cetate,
Pe-un vîrf de munte, stelelor vecină.
Porneau de-acolo cîntece curate,

Un pic de cer, un tremur de lumină,
5 Pe sufletul întunecat de ură
Al bieteii noastre lumi, de patimi plină.

Și cîntecul zbura din gură-n gură,
Și omul se simțea mai bun cîntîndu-l...
Deodată toți să murmure-ncepură :

10 „De ce nu se coboară și ea-n rîndul
Mulțimii ce de veacuri o ascultă ?
Prea șade-n slăvi, prea sus ne cheamă gîndul...”

Răcni un critic : „Asta-i o insultă !”
Ș-atunci Prostia zise Răutății :
15 „Tu arme ai, eu am oștire multă,

Ș-acea prieten-a singurătății
Va trebui să ni se-nchine nouă !...”
Cu urlete, la porțile cetății

* In timp de război (lat.).

Minciuna stă cu regele la masă...
Doar asta-i cam de mulțisor poveste :
De când sînt regi, de când minciună este,
Duc laolaltă cea mai bună casă.

5 O, sînt atîtea de făcut, vezi bine,
De-atîtea griji e-mpresurat un rege !
Atîtea-s de aflat ! — Și, se-nțelege,
Scutarul * lui nu poate fi oricine.

— Ce țară fericită, maiestate !...
10 Se lăfăiește gureșa Minciună.
Că numai Dumnezeu te-a pus — cunună
De-nțelepciune și de bunătate —

Păstor acestui neam, ce sta să piară,
Ce nici nu s-ar mai ști c-a fost, sărmanul,
15 De nu-și afla sub schiptrul tău limanul,
De nu-ți sta-n mîină bulgăre de ceară.

Că tu sălbatici ai găsit aice,
Sălbatici, și mișei, și proști de-a rîndul,

* *Scutar* — scutier, aghiotant.

S-o sărăcie cum nu-ți dai cu gîndul...
20 Dar faci un semn, și-ncep să se ridice

Oștiri, cetăți, palate — lume nouă,
Izvoarele vieții se desfundă ;
De pretutindeni bogății inundă,
Și tu le-mparți cu mîinile-amîndouă.

25 Azi la cuprinsul tău rîvnește-o lume.
E-o veselie ș-un belșug în țară,
Că vin și guri flămînde de pe-afară.
Tot crugul * sună de slăvitu-ți nume.

Ia uită-te, pămîntul ce-mbrăcat e...
30 Cresc flori pe unde calci, și rîde firea.
Tu-mparți norocul numai cu privirea.
Încăi țaranii zburdă pe la sate !...

Și-i place regelui. E lucru mare
Cum farmecă pe regi Minciuna. Drept e
35 Că ea, de mult, pe-a tronurilor trepte
A fost cea mai aleasă desfătare.

— Măria-ta, e un străin afară,
Cam trențáros, dar pare-un om de seamă,
Și... *Adevărul* parc-a zis că-l cheamă...
40 De unde-o fi... că nu-i de-aici din țară.

Minciuna palidă-și topește glasul :
— O, nu-l primiți ! Îl știu, e vestitorul
De rău, ce face pe-atotștiutorul
Și vede prăbușirea la tot pasul.

* *Crug* — orbita unei planete.

45 E cel ce împotriva ta conspiră.
Invidia în inima lui geme
Și gura lui e plină de blesteme.
Tu nu poți auzi ce vorbe-nșiră...

— Și totuși, zice regele, să vie!
50 Dovadă că chiar la palat Minciuna
Nu e biruitoare-ntotdeauna.
Fac și monarhii câte-o nebunie...

Privind în ochii regelui, străinul,
Cu brațele pe piept încrucișate,
55 Răspică vorba : — Țara, maiestate,
E-n durăt greu. Tu nu-i auzi suspinul,

Căci muzici cântă-n juru-ți. Și slugarnici
Adormitori, ca-n zid, te-mpresurară,
De nu mai poți vedea pe cei de-afară,
60 Pe bunii tăi supuși — cei mulți și harnici.

Că n-ai cercat spre ei să-ți spinteci cale,
Să știi și-n țara ta ce suflet bate.
N-ai vrut decât spinări încovoiate
Și guri deschise laudelor tale.

65 Că de-a fost om să-ți steie *drept* în față,
Ca pe-un vrăjmaș, l-ai depărtat de tine.
Bătrânii pier. Dar oaste nouă vine,
Și dureroase lucruri mai învață !

Părăzi, decor de teatru, luminații,
70 Tot ce pe vulg și pe copii înșală,
Aceasta-i toată slava ta regală.
Pe tristul gol din juru-ți — decorații !

Tu-n țara asta nu vezi decât raiul
Ce-ai tăi și-l ticluiesc într-o clipită :
75 Ruină-i sub hîrtia poleită,
Sub crângi de brad trosnește putregaiul,

Dar tu ești fericit. Lingușitorii
Înaltă innuri proslăvirii tale
Și fac să n-auzi cîntecul de jale
80 Cu care-și adorm foamea prășitorii.

.....
Nu ți-ai iubit poporul, maiestate !
Sau nu l-ai înțeles, și e totuna.
De sus și pînă jos s-a-ntins Minciuna —
Ea leagă și dezleagă-n țară toate.

85 Iar ca să-ți dea o spumă de mărire,
Ca pe-un copil te poartă și-ți arată
Sclipiri și flori...
Afla-vei tu vrodată
Cumplita vremilor destăinuire ?...

90 Și ce speranțe se puneau în tine,
Ce vesel ți-a ieșit poporu-n cale,
Cu pîine și cu sare !... Osanale !
Mîntuitorul lui credea că-i vine.

Ce vesel ți-a ieșit poporu-n cale !
.....

95 Și ce credință trist-o să-i rămîină ;
Că n-ai putut spre el întinde-o mînă,
Din greaua platoș-a trufiei tale !
.....

C-acestea *nu* l-au deșteptat pe rege,
Că Adevărul a fost dat afară

100 Și slugile l-au îmbrâncit pe scară,
Firește, de la sine se-nțelege.

*

Trec anii. Și ce dulce-i amăgirea!
„Tu zeu ești printre regi! Mărire ție!...“
În jîlțu-i moale, tolănită, scrie
105 Cu pana ei de aur Lingușirea.

De-abia se isprăvește-o sărbătoare,
Și-ncepe alta. Muzicile cîntă...
Îmbracă-te-n podoabe, țară sfîntă,
Să nu mai știe nimeni ce te doare!

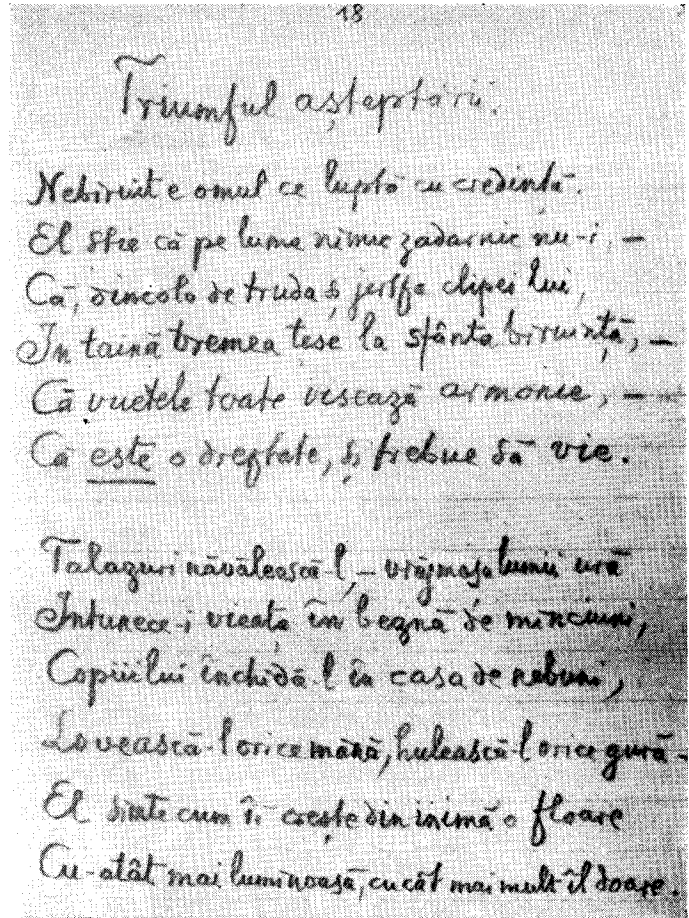
110 Dar ce e, Doamne, vuietul acesta?
Ce-i hreamătul acesta care crește?
Se zguduie pămîntul și mugește,
Ca marea, cînd o biciuie tempesta*.

Se-nalță flăcări, brațe desperate,
115 Spre ceru-ntunecat, pustiu și rece.
Năprasnic vîntul nebunii trece
Și spulberă noianul de păcate.

În vaiete se prăbușește-o lume
Clădită pe minciuni. Dar ce mînie!
120 Cum șuieră cumplita vijelie!
Sar frații între ei să se zugrume.

Uscata brazdă cere iarăși sînge.
Femei cu părul despletit, nebune,

* *Tempesta* — furtună (it.).

Și-asmut copiii la omor. Genune,
125 Puhoi de ură ce zăgazu-și frînge !

Deschide ochii mari bătrînul rege
Și, tremurînd, din jîlțu-i se ridică.
Au cine liniștea lui scumpă-i strică ?

Ș-al vremii rost el tot nu-l înțelege.

CUVINTUL

Ca-n basme-i a cuvîntului putere :
El lumi aieva-ți face din păneri,
Și chip etern din umbra care piere,
Și iarăși azi din ziua cea de ieri.

5 El poate morții din mormînt să-i cheme ;
Sub vraja lui atotputernic ești,
Străbați în orice loc și-n orice vreme,
Și mii de feluri de vieți trăiești.

Te-atinge doar, și tu — o biată clipă
10 Ce tremură-ntre două veșnicii —
Privești de sus a lumilor risipă,
Și toat-a lor zădărnice-o știi.

Aprinde-n inimi ură sau iubire,
De moarte, de viață-i dătător,
15 Și neamuri poate-mpinge la pieire,
Cum poate-aduce mîntuirea lor.

Voi, căror vi s-a dat solia sfîntă
De preoți ai acestei mari puteri,
Voi, în al căror suflet se frămîntă
20 Întunecate valuri de dureri,

Și gînduri de-un întreg popor gîndite,
Nu duceți minunatul vostru dar
Ofrandă mîinilor nelegiuite,
Ci, ca pe sfînta masă din altar,

25 A-mpărtășirii taină preacurată,
Așa cuvîntul să vi-l pregătiți —
Ca mii de inimi la un fel să bară,
Și miilor de veacuri să vorbiți.

NUNQUAM RIDENTI *

Ciuli urechile și, fluturînd din cap,
Se depărtă bodogănind :
— Că multe lighioane, Doamne, mai încap
Și-n lumea asta !... Însă eu mă prind
5 Că nu e alta mai netrebnică sub soare
Ca secătura asta de privighetoare...
— Stai, frate, zice calul. Ce ți s-a-nfîmplat
De ești așa de supărat ?

— Tu n-o auzi ?... Eu aș turba să stau mai mult
10 Aici. Ce naiba ? Nu ca să-i ascult
Același și același țîrlîit
Cu-așa de lungi urechi am fost cinstit.
Ș-apoi — să-ți spun — pe lîngă că nu-mi place,
Dar, înțelegi că... nici nu-i serios
15 C-o astfel de dihanie s-avem de-a face,
Eu, care lui Isus Hristos
I-am înlesnit intrarea în Ierusalim,
Și tu — căci noi și la isprăvi ne potrivim —
Tu care duci la glorie-mpărați,
20 Noi, în sfîrșit, de-atîtea fapte mari legați...
— Ci lasă-le păcatelor de fapte mari,
Și vino s-ascultăm. Așa-s de rari
Și scumpe clipele aceste,
Cînd parcă zbori,

* Celui care nu rîde niciodată (lat.).

25 Cînd uiți că ai să mori,
Cînd ți se pare că trăiești într-o poveste...
O, clipele aceste sunt așa de rari !
Ș-un cîntec e-un izvor de fapte mari.
Tu prea ești serios de felul tău ;
30 Nu știi să rîzi, și asta-i foarte rău ;
Nu-ți faci idee cît îți șade de urît
Cînd stai așa posomorît.
Pe mine cîntecul mă face visător,
Și nu că-s cine știe ce cunoscător,
35 Dar, uite, dimineața mai ales,
Cînd ronțai iarba-nrouată-n șes,
Și cînd încep privighetoriile,
De parcă plîng și florile
De-atîta viers, de-atîta duiosie,
40 Îmi uit de toat-a neamului robie :
Cu mii și mii de ani mă-ntorc în urmă ;
Stăpîn pe verzi pustiuri pasc, în turmă,
Neștiutor de frîu,
Pe-ncîntătorul țarm al unui rîu
45 În care, noaptea, dorm minunile cerești...
O, caii năzdrăvani de prin povești,
Ce s-au ales la toate pricepuți
Și-n toate luptele biruitori,
De bună seamă că au fost crescuți
50 De mici în cîntec de privighetori...
Ia !...
Ș-amîndoi tăcură.
Dar farmecul acesta, mai presus de fire,
Cu cît umplea un suflet de iubire,
55 Cu-atît umplea pe celălalt de ură.

TILCUL

Să fii tu, cîrțiță, judecătoare,
Ce zici ?... Minune-ar fi o lume fără soare !

DREPTATE

Sfânt lăcașul de la Putna mîndru strălucește-n
soare,
Glasuri de argint răvarsă clopotele slăvitoare,
Străduind credința veche din mormînt s-o mai

învie.
„Darnici domni erau pe vremuri, lăudați de-a
pururi fie l...

5 Nesticat de viermi rămîne singur numele cel bun ;
Darnici domni erau pe vremuri“, toate clopotele
spun.

Ci aude Ștefan Sfîntul, lîngă spada lui culcat,
Cum cîntările slăvirii pînă-n cripta lui străbat ;
Și făcîndu-și roată gîndul peste cîte-a fost trăit,
10 Strigă din mormînt dreptatea Marelui Nedreptătit ;
„Domn am stat Moldovei mele, și norodului
părinte,
Dragi mi-s luncile, dragi codrii, toate apele mi-s
sfinte...

Dar străjerul lor ș-a toate purtător de grijă cine-i ?
Cine-n pace duce greul bogăției și luminei,
15 Și-n război cine-i viteazul fără slavă, fără nume ?
Domnul milostiv de-a pururi, cel mai darnic domn
din lume
E săracul. El palate și biserici și podobe

Fără preț a dat Moldovei — El, cu mîinile lui
roabe.

El mi-a fost puterea-n lupte, și în liniște norocul.
20 Cînd ștergeam de sînge spada și vroiam vremea și
locul

Biruinții noastre scumpe e-un dar scump să le
cinstim,

El comori căra Sucevei, ziduri mîndre să zidim,
El făcea-n al clipei stîmpăr, cu durerea lui de țară,
Din pămînt stropit cu lacrimi flori de aur să
răsară !“

25 Domnul tace. Sfîntu-i nume în războiul vremii
scut ni-i.
„Darnic e săracul“, cîntă toate clopotele Putnii.

SLĂVIT E VERSUL...

În vers e mântuirea când n-ai nimic de spus.
Se deapănă pe rînduri, ca firul de pe fus,
Din volbura de vorbe se deapănă ușor
Un cântec ce sporește, mai larg, tot mai sonor,
5 E opera vrăjită ce din nimic se-ncheagă,
Și nu-i nici o nevoie ca lumea s-o-nțelegă.

În vers e mântuirea când n-ai nimic de spus.
Pe trepte de dactile vin vorbe mari de sus,
Iar critica solemnă, ce-n gol vede-adîncime,
10 Ca un copil adoarme în leagănul de rime.
Slăvit e versul — cântec, miraj, întraripare —
E-n Nemurire-o carte de liberă intrare.

Tu ia doar la crestarea silabelor aminte,
Să nu prea bată-n struna știutelor cuvinte,
15 Ci-n răsuciri de fraze, cu vorbe de la tine,
Fă sunetele goale să ni se pară pline,
Cum, iscusit dispuse, oglinzile ne mint,
Dintr-o-ncăpere-ngustă făcînd un labirint.

Nici șir, nici sens... Acestea ne-ar dezvăli secretu
20 Am ști ce spui, ce cugeți. Și, pentru noi, poetul
Cu cît mai nențeles e, cu-atît e mai profund.
Ce mici devin chiar zeii cînd nu se mai ascund!

Din patru-n patru versuri, și plan, și ritmu-ți
schimbă,
Ca tot ce scrii să pară că-i scris în altă limbă.

25 La *titlu* să iai seama : sonor, bombastic, vag,
Și cu ceva macabru, să ne-nfiori din prag.
Căci titlul e alarma. Ca-n trâmbiță să-l suni :
„O inimă în flăcări“, „La casa de nebuni“,
„În criptă“, „Flori de sînge“... Și nu-i zor
nicidecum
30 Ca titlul cu povestea să aib-același drum.

Amăgitor de gînduri, un motto mistic pune,
Să-și tremure lumina — un far peste-o genune.
Sub el psalmodic versul silabele să-și joace,
În fierbere de glasuri, ca apa la răstoace.
35 Iar toată poezia — cui sens ar vrea să-i cate —
Mai limpede să-i pară citită de-a-ndarate.

De-o scrii să fie pleavă în spulberarea vremii,
Au strigăt nou în plenul cinstitei Acadèmii,
Oricum ți-ai prinde gîndul, pe zor sau pe-ndelete,
40 Și-n orice danț retoric, tu nu uita, poete,
Că vorba-i ca și omul — în lume sau în artă —
Cu-atît mai jucăușă, cu cît e mai deșartă.

TRIUMFUL AȘTEPTĂRII

Nebiruit e omul ce luptă cu credință !
El știe că pe lume nimic zadarnic nu-i ;
Că dincolo de truda și jertfa clipei lui,
În taină, vremea țese la sfânta biruință ;
5 Că vuietele toate visează armonie,
Că... este o dreptate, și... trebuie să vie !

Talazuri năvălescă-l ! vrăjmașa lumii ură
Întunece-i viața în beznă de minciuni !
Copiii lui închidă-l în casa de nebuni !
10 Lovească-l orice mână ! hulească-l orice gură !...
El simte cum îi crește din inimă o floare
Cu-atât mai luminoasă, cu cât mai mult îl doare.

Te-ai întrebat vrodată din ce undire-nceată
De lacrimi tănuite se naște un izvor ?
15 De mii de ani în piatră lovește răbdător,
Strop după strop, s-o spargă... Drum greu a fost...
Dar... iată !

În valuri de lumină, chemat de dorul mării,
Un fluviu nou vestește *Triumful Așteptării*.

NOAPTE DE IARNĂ

Vântul șuieră în noapte, vaiete bocesc prin ramuri,
Întețit omătu-n spulber bate zuruind în geamuri ;
Vălmășag de glasuri strigă prin văzduh.

Eu, la căldură,

5 Povestesc singurătății — luînd vorbelor măsură —
Cît de mici și cît de albe-s mîinile iubitei mele,
Și ce dulce mi-e robia cînd mă-nlănțuie cu ele.

Și cum stau așa-n migala rimelor viclene, iată
Că în liniștea odăii simt, ca o suflare-nceată,
10 Lunecarea unei umbre... Un moșneag îmi

stă-nainte ;

Zgriburit de frig spre mine tinde mîinile lui sfinte,
Ca desprinse de pe cruce — mîini de trudă
și-ndurare,

Mîini ce poartă semnul jertfei și-al durerii
seculare —

Și-nțeleg, fără să-mi spuie, cine-i, și de ce-a venit...
15 Ca un vinovat, privirea în pămînt mi-o plec

smerit,

Și-n tăcere-ascult cum ninsul picură topit din
păru-i...

Veche temniț-a minciunii, sub ce adevăr te nărui !
Tot e nou. Pe-o lume nouă mîndru soarele răsare.

Preot săvârșind o taină în altar moșneagul pare ;
20 Iară mîinile lui goale eu de daruri le văd pline.
Și pe cînd altă ființă simt că se deșteaptă-n mine,
Pe cînd gura mea-ncestată un cuvînt nu poate
spune,
Toate gândurile mele se prefac în rugăciune...

VALURI..

Visînd împăratul să rupă hotarele ce-l îngrădeau,
Și marea-i putere s-o-ntindă pe-ntregul pămînt și
pe mări,
Tărie de viitor pusese în sufletul oștilor lui,
Ca nici un vrăjmaș să mai poată cu armele-a-i
sta împotriva ;
5 Iar ochii de fiară flămîndă rotindu-și-i peste
cuprinsuri,
Vedea cum noroadele toate în cale-i se pleacă-n-
grozite,
Vedea cum cetăți întărite, palate de piatră și
domuri,
Cu vîlva atîtor coroane, ca pleava se spulberă-n
vînt.

Ș-a fost un blăstem pe ursita sărmanelor neamuri
de-atunci,
10 Că-n scrum și-au văzut prefăcută întreaga lor
muncă de veacuri.
Scrîșnind luptătorii, în iureș, ca iarba sub coasă
cădeau,
Năprasnic vârtejul pieirii din țară în țară
trecea —
În urmă-i coloane de flăcări zburneau din cetăți
năruite —
Și-n vuietul crîncen al morții, sub negrele stoluri
de corbi,

15 Trufaș, împăratul călare, cu rînjete privind-și
isprava,
Prin rîuri de lacrimi și sînge, pe punte de leșuri
trecea.

Dar iată că tocmai în ceasul cînd brațele sta să-și
întindă,
Pămîntul întreg să-l cuprindă, un răcnet de leu,
din adîncul
Sălbaticii Asii, îi spune că nu-i încă lupta-n-
cheiată.

20 „O, nu, Ilderim, nu e încă pămîntul pustiu de
viteji :
Timur își stă-n față, iar spada-i e soră cu spada
lui Mircea,

Și ce s-a-nceput la Rovine, sfîrși-se-va la Angora !“
El zice, și una spre alta s-azvîl întărtatele oardele,
Și rînduri de rînduri izbite, cu vuiet de valuri se
sparg.

25 Trei zile-și țin clipele tulburi pe stemele celor
doi crai.
Se mișcă-n bulucuri * mulțimea, se rupe și iar
se-mpreună,
Cad pîlcuri sub pîlcuri de-a valma, și altele
proaspete vin,

Iar hreamătul crește și scade, ca-n spulber de viscol
purat.

Ci iată că-n seara din urmă, strîngîndu-și în
pînteni arapul,
30 Cărare-și despică-n năvală Timur cu hangerul în
mîna.

Sporește cu el vîlmășagul — amestec de glasuri
pripite...

Din mijlocul lor se aude un muget de fiară-n-
junghiată.

E prins Baiazid — și deodată se stîmpără clocoțul
luptei.

E prins Baiazid — și ostașii rămîn împietriți ca
de-o vrajă.

35 Mai sunt oare fulgere-n ceruri?... Pămîntul pe-al
lui și l-a stins !

Timur își privește vrăjmașul cu liniștea celui
puternic.

O cușcă de fier i s-adoce... În van, Ilderim, te mai
zbuțuim,

Și hainele-ți rupi de pe tine, și fruntea ți-o sîngeri
de gratii !

Acesta-i paltul în care de-acum îți rămîne să
cuțeri

40 Ce șubrede ș-amăgitoare sunt toate măririle lumii...

Așa l-au purtat prin orașe, prin țări pustiite de el.
L-au dus prin cetăți ce, cu groază, de numele lui
pomeneau ;

Opreau la rîspîntii, ș-un crainic vestea de
isprăvile lui ;

Uimiți ascultau trecătorii, privind la momîia din
cușcă —

45 O umbră de om ce scîncește și-și leagă-nă capul
mereu.

„Vedeți, zice crainicul iarăși, că este-o dreptate
pe lume,

Că nici n-o grăbește durerea, cum nici n-o-ntîrzie
minciuna,

Ci singură ea își alege și arma și ceasul plinirii !“

* Buluc — ceată înarmată.

De cîtva timp Italia pare a intra într-o nouă perioadă de înflorire, de glorioasă primăvară artistică, vădită mai ale prin manifestarea puternică și plină de o impunătoare originalitate a literaturii ei. În pleiada de talente, cari au determinat în anii din urmă această fericită mișcare literară, Ada Negri — de-abia de curînd intrată — ocupă un loc de frunte. Pînă mai acum vreo doisprezece ani nimeni nu știa de existența ei. O biată fată de la țară, rămasă de mică fără tată, crescută în necazuri și în sărăcie, muncește, învață — mai mult singură învățată — și, la vîrsta de 18 ani, izbutește să fie numită învățătoare la un sat — neașteptată bucurie pentru mama ei, ale cărei mîini slabe de bôală și de bătrînețe nu mai puteau munci pentru două guri, bucurie stricată însă, udată și asta de lacrimi, căci, neputîndu-și părăsi casa, e nevoită să se despartă pentru cine știe cîtă vreme de mica, de scumpa ei Ada, ș-atîta are.

O curte largă și murdară, care e și ocol de vite, în fund o casă mică, veche, o odăiță afumată, cu cîraie * de ploi pe pereți, printr-o fereastră de hîrtie de-abia pătrunde puțină lumină ; și cea mai de seamă mobilă e o ladă cu cărți, care slujește noaptea de pat — iată locuința sărmaneii învățătoare de la Motta-Visconti, iată primul conac ** în aspra cale a vieții, primul adăpost al aceleia care, peste puțină vreme, avea să dea Italiei cele mai atingătoare, cele mai calde, mai generoase și mai pasionate versuri ce s-au scris vreodată. De-aci pornea Ada în fiecare dimineață, adesea pe zloată, frămîntînd noroiul cu bocancii ei mari și gri pînă la școală,

* Cîrnie — brazdă, dungă, dîră.

** Conac — popas.

să învețe alfabetul pe cei 80 de copii ai satului tăcut, depărtat și sălbatic, în care trecerea unei trăsuri era un eveniment. De-aci și-a trimis Ada primele versuri, primele bătăi violente ale inimii ei de poetă, la *Illustrazione popolare*, un fel de *Gazeta săteanului* a Italiei.

Între străini, necunoscută, neînțeleasă și neiuibită de nimeni, pătrunsă și vibrînd toată de adîncile suferinți ale poporului, mai mult decît de propriile ei dureri, ea a simțit de timpuriu misterioasa tresărire a geniului, și inima ei caldă de italiancă și de poetă a scos, de la primele încercări, accente de o mișcătoare sinceritate, strigăte de acelea pe cari numai durerea adevărată știe să le dea, versuri ce par a izbucni din sufletul unui popor întreg. Iată pentru ce, nu numai în Italia, dar și în străinătate, în Franța mai ales, unde e atît de admirată, cînd vorbesc criticii despre ea, o numesc cu drept cuvînt „*la prophétesse du peuple*“ *.

La început poeziile ei, publicate numai în *Illustrazione popolare*, au trecut aproape neobservate. Tocmai după vreo doi ani, cînd au prins a fi reproduse și de alte reviste, cunoscutul entuziasm al italienilor a tresărit la acest glas nou, care știa, să cînte așa de răsunător și într-o limbă așa de frumoasă pasiunile, durerile și aspirațiile Italiei moderne. Și atunci s-a pornit un adevărat pelerinaj ; profesori, deputați, literați, ziaristi, admiratori din toate unghiurile țării s-au dus la Motta-Visconti să vadă, să cunoască pe geniala lor poetă. Mai visa ea, sărmana, în acel infern de copii zgomotoși și neastîmpărați, că va fi într-o zi atît de sărbătorită ?

Astăzi Ada Negri, în vîrstă de 34 de ani, este una din cele mai simpatice și mai glorioase figuri ale Italiei, în al cărei cîmp literar sînt atîtea femei de mare talent. E profesoară la o școală secundară de fete din Milano, s-a măritat cu un fabricant bogat și a rămas aceeași poetă, prietenă săracilor.

* Profeta poporului (fr.).

ȚIE, MAMA...

E drept, sunt tare. Pe stîncoasa cale
Credinți, fășii din inimă-mi lăsat-am ;
    Și totuși, cu mîndrie,
Pășesc spre luminoasa auroră.

5 Am înfruntat loviri de pretutindeni,
Invidii lașe, uri întunecate.
    Durerilor opus-am
Răbdarea a o sută de vieți !

Și, suferind, în veci n-am scos un gemăt ;
10 Nimic nu-mi pleacă fruntea, nici gîndirea.
    În adevăr, sunt tare :
Eu sunt stejarul neclintit de vînturi.

În cîntu-mi tremură iubirea sfîntă
De oameni și de lucruri, creatoare,
15 Eternă ca sămînța,
Ca sărutarea soarelui, fecundă.

O, mamă, binecuvîntează-mă !
Tu singură mă întărești în luptă,
    Cînd mă îneacă plînsul,
20 De nu mai știu liman, nici mîngîiere ;

Cînd simt, ca într-un groaznic labirînt,
Că mintea mea se zbate-n întuneric,
    Și straja mea, virtutea —
Ce-mi dă curaj și forță — stă să moară.

25 Te chem, ș-atît de mîndră și de mare
Mi-apari, cu blînda, nobila ta frunte,
    De ani încununată
Cu vițe albe și strălucitoare ;

Așa senină mi te-arăți în calmul
30 Dumnezeiesc al bătrîneții tale,
    Tu, ce dureri cumplite
Ai înfruntat, stînd drept în fața morții ;

În ochii tăi i-atîta bunătate,
Ș-atîta-nțelepciune ai în față,
35 Și-n zîmbet și-n mișcare,
Că eu mă simt, prin tine, renăscută ;

Și trup din trupul tău mă-mbracă iarăși,
Putere din puterea ta, o, sfînto !
    Resaltă-n mine mîndrul
40 Stejar sălbatec neclintit în vînturi.

IN NOAPTE

Un cântec tremură în depărtare :
E un duios și cald glas de femeie,
Și-ajunge-ncet, misterios, la mine
Printre salcâmi în floare — de departe.

5 Un sfint miros de smirnă-mbălsămează
Livezile-adormite de-al tău cântec,
O, neștiuto, sub imensa boltă,
O, suflet ce vorbești în întuneric !

Cine ești ? Ai greșit, ai plîns vreodată
10 Lîng-o ființă scumpă-n agonie ?
Pe pulberea iluziilor stinse
Te-ncinge dorul de pustietate ?

Și ce mister de dragoste și milă
Mă face să-ți fiu soră-n clipa asta ?
15 O, neștiuto, sub imensa boltă,
O, suflet ce vorbești în întuneric !

LA ȚARA

Dați-mi o sapă, un țâpoi, o greblă :
Eu nu mă sperii de zăduful verii.
Sub sărutarea soarelui fierbinte
Voi să muncesc la țară.

5 Așa, cu mîncile suflecate,
Cu gîtul gol, cu fusta prinsă-n bete,
A cîmpului smerită și grea trudă
O-ntîmpin fără grije.

Aici aș vrea pe palidele doamne,
10 Cu zîmbet ostenit, cu mîini de ceară,
Sărmane frunze vîntului lăsate,
Flori răsărite-n umbră ;

Pe bolnavii de visuri și de streche,
Pe trîntorii netrebnici, gură-cască,
15 Puhavi de somn, slăbiți de trîndăvie,
Fantome-njobenate.

Jos diamantele ! Pe foc corsetul,
În care pieptul stă ca floarea-n seră !
Să cerem soare, aer, sănătate :
20 La țară !... Hai la țară !...

Ce forță de viață e în glia
Pe care sapa o răstoarnă neagră :
Semînți, insecte, cuiburi de iubire !...
Ca-ntr-o eternă goană,

25 Curg sucurile-nvietoare, supte,
C-o sete veșnică, de rădăcină,
De trunchiuri și de frunze-naripate —
Pămîntul brun li-i doică.

Comori sunt de verdeață și de hrană,
30 De buna hran-a spicului de aur
Copt în tăcere și cu-mbelșugare
La soarele lui iuliu :

Flori roșii, vesele-ntre spice,
Respiră larg și rîd triumfătoare.
35 Părîngu * și toarce din pămîntul umed
Tulpini subțiri și-nalte.

Din iazuri își scot capul nuferi galbeni ;
De flori pășunile-s împestrigate,
Și aerul te-adoarme de mirosul
40 Fînețelor cosite.

Un suflet bate-n orice fir de iarbă,
În tot atomul din văzduh i-un suflet,
Și toate, c-o superbă voluptate,
Se-mbrățișează-n soare.

45 La țară ! Hai la țară ! Să străpungem
Mănoasa coaps-a mamei din vechime,
Să-i smulgem bogăția ei de fructe,
Comoara ei de spice :

* Părîng — numele a două plante : dughie ; mei.

Noi vrem cununii de trandafiri, vrem pline,
50 Și vinuri dulci cu zîmbet cald și galben !
Nedreapta bogăție să se verse
În valuri largi pe lume ;

Și zîmbetu-i să fie pretutindeni :
În mucedul bordei ca și-n palate ;
55 Căci noi suntem cu toții fii naturii,
Și muncitori cu toții.

Aici, sub cer, în soare ! Înainte,
Cu săpi, cu furci, cu greble, cu topoare,
Noi, preoții puterii și-ai naturii,
60 Noi, cei frumoși și vrednici !...

Ah, cum se umflă pieptul și răsufală,
Și-n vine clocotește-un sînge proaspăt :
Un fluviu nou de gânduri luminoase
În creier se revarsă.

65 Nu mai e jale, nici urît, nici grijă,
Nu mai e lipsă, nu mai sunt războaie.
Totu-i mișcare, dragoste, speranță.
La țară ! Hai la țară !

CEAS DE LINIȘTE

Din cer cad sărutări în noaptea asta.
Încet, ușor, ca fulgii de zăpadă
Cad sărutări de dragoste
Din cerul luminos și cald de vară.

5 Cad lin pe ochii cari-n întuneric
Întrezăresc fantome de iubire,
Pe ochii triști și rugători în cari
Mai licărește-o rază de speranță.

Cad lin pe trupuri albe, neatînse
10 De mirele-așteptat ce nu mai vine.
Gingașe trupuri, candelă uitată,
Pleoape ce se-nchid de-ascunse doruri.

Cad lin pe inimile turburate
Ce-n frigurile-n veci nepotolite,
15 În setea fericirii negustate,
Suspină cerșind umbrelor iubire!

Din cer cad sărutări în noaptea asta,
Tăcute,-ncete, binecuvîntate,
Astîmpără suspinele,
20 Sorb lacrimile ce-n deșert se varsă.

FLOAREA GÎNDULUI

Din potiru-n care tainic își deschide
Ca de aur prăfuite-a ei petale,
O gingașă micșunică în tăcere
Mă fixează c-o privire gînditoare.

5 Am văzut eu altădată doi ochi galeși,
Visători cătînd la mine, ca și dînsa :
Acei ochi pentru vecie s-au închis.
O iubire cu lumina lor s-a stîns.

De-i adevărat că morții renviază
10 În tulpinile copacilor, în seva
Firelor subțiri de iarbă, în potirul
Parfumat al florilor strălucitoare,

Micșunică ce mă farmeci cu privirea
Gînditoare și duiosă ce-o cunosc,
15 În tulpina ta trăiește visătorul
Ce-ntr-o vreme depărtată m-a iubit.

Să-și mai găsească formele-adorate
20 Odinioară... Și-nlemniți statură
Cu ochii în pământ. Părăgini triste!

Prăpastia-ntre ei se redeschise.

LOGODNICA

El zise: „Plec — și munții și oceanul
Or să despart-a noastre brațe-ntinse.
Gîndește-te la mine-n vremea asta!

Așteaptă-mă. Pe inimile noastre
5 Uitarea-n veci nu-și va întinde somnul.
Iubirea noastră, suferind, va crește.“

Și ea a așteptat. Minute, ceasuri
Și luni, și ani, ani lungi de dor, de lacrimi,
Trecură făr-o rază, făr-o floare

10 În păru-i de fecioară, des și negru.
Și cînd de pe-al ei chip căzu podoaba
Și dulcea strălucire-a primăverii,

Ș-o zbîrcitur-adîncă pe figură-i
Rînji (căci picătura sparge piatra),
15 El — în sfîrșit — din depărtări se-ntoarse.

Dar nu zbuclni nici lava înfocată
De sărutări, nici vechea lor iubire.
Ea lung privi stăpînul, și el sclava,

MUTARE SILITA

Sărmanii oameni, n-au plătit chiria,
Și boarfele în drum li-s aruncate :
Sărăcăcioase haine — țoale rupte...
Mutarea asta pare-o agonie.

5 Și ploaia curge batjocoritoare
Pe zdrențe vechi, pe mobile mîncate
De cari, descoperite, rușinoase.
În ele e un suflet care plînge.

10 Și patul cugetă la dezmiardarea
Ce-a ocrotit și care-a dat durerii
Doi copilași plăpînzi cu mîini de ceară...
O, blăstămat amor al sărăciei !

Și țipă-n vînt : Cine-a dat drept femeii
Flămînde, slabe — pentr-o sărutare —
15 O viață nouă în infern s-azvîrle ?
La cei săraci iubirea e o crimă.

Sub ploaie carul scîrțîie : urmîndu-și
Ruina-ncet, un muncitor pășește,
Cu fruntea-n jos, uscat, mut de durere,
20 Și ochii triști nici mai privesc în urmă.

Și lîngă el, femeia, ostenită,
Cu doi copii de mîină. În tăcere,
Se duc mereu — și nu știu nici ei unde,
Și ploaia-i biciuiește fără milă.

25 Un chin cumplit, ce pare c-amenință,
Mocnește-n zdrențele îngrămădite,
În carul vechi, ce geme și trosnește,
În cei patru pribegi cu chipuri slabe.

Ș-acea mizerie ce-ncurcă drumul,
30 Acele mobile stricate, roase,
Ce prin noroi spre viitor se-ndreaptă,
Par începutul unei baricade.

FĂRĂ RITM

Trece prin odaia-nchisă
Tainicul fior al serei.
Clapele-nsufletește suspină
Subt albele-ți degete, Nice,
5 Și tu ești în alb îmbrăcată,
Ca o fantomă. — Cîntă.

O, palido, palido, eu știu că-n curînd ai să mori ;
C-atuncea cînd tusea te-neacă,
Îți iai de la gură batista pătată de sînge.
10 Tu nu-mi vorbești, cînti.
Nu-ți văd fața, nu-ți văd ochii
Visători, în cari pîlpîie-un dor de sărutări,
În cari parcă tremură o lacrimă
Pururi.
15 Văd rochia-ți albă,
Văd părul tău lung de mătase,
Și simt sufletul, sufletul,
Sufletul tău, Nice, ducîndu-se-n note.

E Beethoven. Cînd el plăzmuia
20 Acea sfînt-armonie,
Tu nu erai, Nice, pe lume, nici eu ;
Dar opera ce-o-ncheag-un artist
Lumea, cît lume-i, o soarbe
Ș-o face carne și sînge al ei :

25 Și astăzi, mai mult decît orice cuvînt,
Muzica asta rostește
Ceea ce simți tu, ceea ce simt eu. — Cîntă.

Spun acordurile grave
Ascunsa ruin-a trupului tău așa de frumos,
30 Mistuit de boală.
Spun tinerețea-ți ce nu vrea să moară,
Spun că tu ești soție,
Și spun că tu ești mamă,
Și copilașu-ți îngîină primele vorbe gingașe,
35 Și tu pentru el, pentru el,
Ai vrea să trăiești...

Spun acordurile grave
Că pe cînd tu pleci lăsînd aici iubirea,
Eu voi trăi neîubită.
40 O, Nice, încă douăzeci-treizeci de ani
Va trebui să-mi tîrîi zilele pe lume
Singular !
Fiindcă iubirea te cheamă,
Trăiește, și lasă ca eu, neajlîtă, să mor !...

45 Tu nu-ți întorci capul :
Nu-ți văd fața, nu-ți văd ochii,
Ochii tăi visători în cari pîlpîie
Un dor de sărutări,
În cari parcă tremură o lacrimă
50 Pururi.
La pămînt mă plec și sărut haina-ți albă.
Eu femeie — ție zeiță,
Ție ce mîni ai să mori.
Și-mi spun acordurile grave :
65 Tu, ce rămîi în lume, tu, de iubire-nsetată,
Nu pierde vremea, nu pierde vremea, iubește :
Iubește pe cei obidiți și desperați,
Tu, slabă și singură,
Pentru cei slabi și singuri, fii vrednică și tare.

60 Fă ca nendurata moarte
Să caște trupului tău groapa

Cînd sufletul
Răspîndit în sfărămături tremurătoare,
Desfăcut în milioane de atomi luminoși,
65 Va fi mîngîiat
Bietele inimi zdrobite și singure-n lume.
Iubește — nesfîrșit e-amorul,
Căci nesfîrșită e durerea.

MUNCITORUL

În urma mea se deștepta orașul.
În ceața dimineții,
Orașul, ce hrănește și lucrează,
Își începea iar munca-i uriașă.

5 Era un zvon de glasuri nențese,
Un vâlmășag, ș-un huiet
De uși deschise, șuiere de trenuri,
Și urlate de roți învîrtitoare.

Era nebuna, zgomotoasa goană
10 A forțelor umane
Spre munca ce dă pîine și scăpare
Și-nalță-n vînt nenumărate steaguri.

Lumină era-n toate ; sub fiorul
Serbării dimineții
15 Păreau că iau și lucrurile aripi ;
Rîdea pe toate fețele speranța

Cînd l-am văzut. Era puternic, chipu-i
De gînduri palid, nobil,
Se ridica frumos, c-un aer mîndru,
20 Pe-un gît de bronz, neștiutor de lanțuri.

Grumaji de taur, umeri de sălbatec,
Privire îndrăzneată :
Ce bogăție de viață-n pieptu-i,
Ce flacări de curaj și de iubire !

25 Ca un biruitor, cu pasul falnic
Înainta-n lumină.
Și inima-mi spunea : o fi Trimisul...
Poate că el, în strigătul mulțimii,

Atlet strălucitor, ca-ntr-o arenă
30 Va-ngenunchea pe monștrii
Ce țin poporul rob și-n întuneric —
Eroic suflet, brațe oțelite !

În el poate-i izvorul de putere
Măreață, generoasă,
35 Ce va redă viața — acestui secol
De viții și de anemie putred !...

O, dulce-i, dulce-i să te știi iubită
De el, să-l aștepti seara
Lângă mesita-ntinsă, cu duioasa,
40 Cu sfînta grij-a dragostei ce-așteaptă.

Pe largu-i piept sfioasă să-ți pleci fruntea
La calda sărutare
A celui care luptă și muncește,
Să-l ferecești, ș-un prunc să-i dai — odraslă :

45 Și-acest lăstar iubit, depozitarul
Virtuților străbune,
Să fie cuibul dulcilor speranțe,
Senina bucurie-a bătrîneții ;

Și să visezi prin el continuată
50 În veacuri viitoare
Robusta ras-a celor mulți și harnici,
De pace și dreptate însetată,

Curata ras-a robilor de astăzi,
Ce veselă va strînge
55 Recolta libertății, din durerea,
Din sîngele strămoșilor rodită !

NU TE MAI ÎNTOARCE...

Nu, nu te mai întoarce. E zadarnic !...
S-a stîns adîncă, sfînta mea iubire,
Prea mult mă chinuia. Ş-am biruit-o,
Am mutilat-o toată,

5 Cu dinţii şi cu unghiile-am rupt-o,
Am omorît-o, uite ! Acum tace.
În fine, tace. Şi sîngele în vine
Mai potolit îmi bate.

Şi noaptea pot dormi. Nu mă mai vaiet !
10 Chemîndu-te, pierdută. A, ce bine-i !
În liniştea aceasta nesfîrşită
Mi-i inima-mpăcată ;

Şi țese, țese-n firele uitării
Odihna-mi scumpă. — Nu te mai întoarce —
15 Să te urăsc voi, cum ştiu odată
Să te iubesc, nebună :

Să te urăsc pentru-ai mei ani în floare
Ce ți-i jertfii în chinul aşteptării ;
Sărmană tinereță fără parte,
20 În umbră istovită !...

A... dar în ură suferi : plîngi în ură...
Şi eu... l-aş vrea veşnic înaintea,
Urîndu-l veşnic. Nu mai am putere
De luptă, nici de lacrimi ;

25 Vreau linişte — tăcere-adîncă. Faceți
Să tac-acolo-n fund sinistrul geamăt.
E cineva acolo-n fund, un duşman,
Un bôlnav ce se vaită :

E cineva strivit de-o greutate,
30 De-un chin de care nu poate să scape,
E-un suflet ce se zbate, cere sprijin,
Şi nu vrea să se stîngă !

DUPĂ UN AN

Cînd, noaptea, stau și cuget,
Și văd cît de departe ești de mine,
Și-mi înfioară inima
Cumplitul gînd că te iubesc zădarnic
5 Și că iubirea asta mă va pierde ;

Cînd, tremurînd de groază,
Îmi zic că poate nici t-ei mai întoarce,
Că toate-or să se spulbere,
Că te-am iubit, ca-n veci să plîng uitată,
10 Atuncea mă cuprinde-așa o milă

De mine, și de tine :
Aș vrea atunci să fiu din nou copilă,
Să mai îngîn cucernică
Naiva și curata rugăciune
15 Ce mă-nvăța în taină biata mamă.

Și-n pat îngenucheată,
Împreunîndu-mi mîinile cu frică,
În luptă cu-ntunericul,
Nălțîndu-mi ochii înecați în lacrimi,
20 Strig : „Tatăl nostru care ești în ceruri !...“

COPIL

Neliniștit, pipernicit și palid,
Născut dintr-un fierar ș-o țesătoare,
Lăstar de nevoieși, crescut la umbra
Unei locomobile,

5 Descult, cu gîtul gol, cu bluza ruptă,
Era frumos cu ochii lui sălbatici,
Nici nu-i păsa de șuierul viclenei
Cu roți strălucitoare :

Copil pierdut într-un infern, micuțul,
10 Fugea printre mașini și cîngi, zburdalnic ;
Orice curea parcă voia să-l prindă,
Ca gura unui șarpe ;

Ș-orice cîrlig parcă voia s-apuce
Trupșoru-i fraged, în bucăți să-l rupă.
15 Ș-orice burghiu părea că vrea să-i spargă
Mînuța-i delicată.

Și el — prin întuneric și primejdii —
Trecea zîmbind, biruitor și teafăr ;
Printre ocări murdare și blesteme
20 Trecea curat și vesel.

Cînd seara toropea ca o sfîrșală
Pe lucrătorii amețiți de muncă,
Ș-o greutate se lăsa pe pieptul
Femeilor trudite,

25 Cînd țesătorii, palizi, trași la față,
Tăcuți și triști, lăsau din mîină lucrul,
Printre mașini se auzea în triluri
O voce dulce, clară.

Cînta copilul. Micul nebunatic
30 Al locului de muncă și durere,
Cu mîinele la spate — un imn pe buze,
Și-n piept — cruda ftizie.

Puțin cîte puțin slăbi. Cumplit e
Pentru copii zăduful greu, și praful,
35 Și aerul stricat ce-nveninează
Și gura și plămîinii.

Puțin cîte puțin se stinse. Crudă-i
Pentru copii corvoada — ea usucă
Gingașul trup, și sîngele i-l suge
40 Mereu și fără milă!

Lîng-o mașină, ce mugea turbată,
Căzu-ntr-o zi, micuțul leșinase.
Îndată două brațe-l ridicară,
Așa de slab și palid!

45 Mașina își urmă cu nepăsare
Îngrozitoru-i urllet, ca un monstru:

Tremurător se auzea în umbră
Suspînul unei mame.

*

În fundul sălii — un pat alb. Acolo
50 Stă palid-o figur-așa de blîndă!...
Copilul nebunatic al uzinei
Se stinge, sărăcuțul.

Se stinge de ftizie. I se rupe
De tuse pieptul. Trupul lui i-o umbră.
55 Crescu în închisoarea unei fabrici,
Ca-ntr-un spital să moară.

Aduceți soare, dați un pic de soare
Acestui biet copil trăit în umbră,
Ce n-a gustat o clipă de plăcere
60 În scurta lui viață!

Vrea libertate: scumpa, sănătoasa,
Nebuna libertate a pădurii,
Acest copil ce n-a știut pe lume
Nici joc, nici sărbătoare.

65 Dați aer, aer dați-i să respire...
Acești plămîni uscați și slabi cer aer.
Cine-i răpi lumina, cîmpul verde,
Comorile de visuri,

Copacii înfloriți, și veselia,
70 Și sfîntul farmec al copilăriei?
Cine-a ucis în acest prunc pe omul
Chemat la marea luptă?

Tăcere... Moartea-și poartă prin odaie
Fioru-i rece. În păcean, slăbite,

75 Zac membrele subțiri, în neclintire.
Tăcere. Ce trudit e!...

Tresare, geme. Poate că visează
Îngrozitorul huiet al mașinii,
Și roțile năprasnice, și zborul
80 Curelelor imense;

Și — speriate — oasele-i, pe moarte,
Își amintesc robia strămoșească...
Copile, nu te teme. Ți-e sfârșită
Durerea. Dormi în pace.

CINTEC DE PRIMĂVARĂ

Iubire! Sfântă, veșnică iubire!
Te simt vibrând în razele de soare,
În nenfrînata vântului suflare,
În dulcea respirație parfumată
5 A primei micșunele!

Tu, fluid de viață, cald și spornic,
Tresari în firișoarele de iarbă,
Cînți cu privighetoarea; înger darnic,
Zbori printre miile de lumi și umpli
10 De raze universul.

Iubire! Sfântă, veșnică iubire!
Tu-mprăștii pretutindeni primăvară,
Parfum dai rozei, vântului dai aripi,
De sărutări și farmec umpli lumea...
15 Și-n pieptul meu ești moartă!

PROLETAR

Înalt, vînjos, brun, cu cămașa ruptă,
Cu umeri lați, puternici,
De lucrător fierar sau de soldat,
Încet deschise ușa, cu sfială —
5 Era un proletar.

„Cer să muncesc, sunt sănătos, sunt vrednic
Și duc la osteneală,
Am două mâni de fier. Viu de departe,
Și-s două luni de cînd la orice ușa
10 Bat și mă rog zadarnic.“

Cine-i răspunse, nu-mi aduc aminte.
A fost un *nu* scurt, rece ;
Ca de un junghi se-ntunecă la față,
Și glasul-i stins de-abia putu să-ngîne,
15 Parcă-necat de lacrimi :

„Te rog, pe tot ce ai mai scump pe lume,
Nu mă lăsa să plec.
E-ngrozitor să ți se-nchidă ușa
Cînd ești flămînd. Te rog, în scumpul nume
20 Al celor duși din lume,

Îndură-te. De crezi în Cel-de-sus,
Nu mă lăsa să plec.
Și eu am dreptul să muncesc. Cer muncă.
E un păcat să lași pe-un om pierzării
25 Cînd crezi în Cel-de-sus !“

Cine-i răspunse, nu-mi aduc aminte.
A fost un *nu* încet spus.
Se clătină o clipă pe picioare,
Apoi plecă, tăcut, cătînd în jos,
30 De-abia pășind, în silă.

Îndușată,-l urmării cu ochii.
Se depărta sărmanul
Cu pași înceți, în calea-i aspră, tristă,
Flămînd, pierdut, sub raza-nfierbîntată
35 A soarelui de iuniu.

El dispăru, dar, ca prin vis urmîndu-l,
Văzui cum pribegeste,
Pierdută forță, braț desprețuit :
Și înainte, înainte, palid,
40 Pribeg rob al durerii,

Prin sate, prin orașe, pe la fabrici,
Cerșindu-și loc de muncă,
Purtîndu-și forța, foamea pretutindeni,
Pururi gonit, apoi căzînd de trudă,
45 Învins, chemîndu-și moartea !

Plîngînd, îmi îngropai în palme fața,
Și-ncet șoptind : *iertare !*
Simții a veacurilor rătăcire,
Și remușcarea lumii și rușinea
50 Greu apăsîndu-mi pieptul.

DUREREA

As-noapte-mi apăru la căpătîi
O zgripturoaică slută,
Cu ochiul crunt, și c-un pumnal la șoldu-i.
Se aplecă asupra-mi. Îmi fu groază.
5   Șopti : — Eu sunt Durerea.

De azi voi fi, copilă sfiicioasă,
De-a pururi lîngă tine,
Și pas cu pas, ca umbra, pîn' la moarte,
Te voi urma oriunde te vei duce.
10   — O, fugi, i-am zis, mi-e frică !

Rămase nemișcată lîngă mine
Și zise : — Scris e-n ceruri,
Tu ești o floare fragedă ursită
Zăpezii, vîntului, restriștii :
15   E scris, e scris în ceruri !

Sării strigînd : — Eu sunt speranța,
Sunt floarea tinereții,
Voi farmecul iubirii, voi divinul
Fior al geniului ș-al luminii.
20   Fugi, cobe uricioasă !

Ea zise : — Celor ce crează-n chinuri
Le stă în cale slava.
Numai Durerea dă aripi gîndirii,
Izbîndă n-au decît cei cari luptă.
25   Atunci i-am zis : — Rămîi !

B. ÎN PERIODICE

D-ȘOAREI G.

Te-ador, ș-a mea gândire în veci neadormită
Veghează ca o mamă la gingașul tău sîn,
Și-n noaptea cea adîncă, cînd tu dormi liniștită,
Cînd trec visuri frumoase prin sufletu-ți senin,
5 Cînd îngerii din ceruri la tine se scoboară
Prin somn să te păzească de visuri necurate,
Cu drag a mea gândire se las-atunci ușoară,
Și-ți fură de pe buze săruturi înfocate,
Și-n dezmierdări nebune se joacă pe-a ta față.
10 Și joacă, și s-alintă pe fragedul tău sîn
Cum joacă lin zefirul pe-a cîmpului verdeață,
Cum fluturul s-alintă pe-o roză sau pe-un crin.

Dar iarba se apleacă alene după vînt
Și pare că-i șoptește ceva misterios,

15 Dar roze, crini s-alintă și capetele-și scutur
Ca lebedele-n apă, și tainic șoptesc firei
Că-i dulce sărutarea zburdalnicului flutur,
Că simt și ele focul și farmecul iubirei.
Iar tu nu spui nimica gândirei înfocate
20 Ce-ai prins-o ca-ntr-o mreajă în grațiile tale,
Tu nu șoptești nimica ființei fermecate
Pribeagă ca un Cain pe-a lacrimelor vale.

Din inima-mi făcut-ai o arpă plîngătoare
Și-n veci-i zis să sune a moarte ș-a pustiu,
25 Ai prins gîndu-mi la tine și ca să nu mai zboare
Aripele-i tăiat-ai... De ce? — nu pot să știu.
În ochii tăi văzut-am și cer și Dumnezeu,
Dar sufletul tău n-are nici Dumnezeu, nici cer.
Frumoasă ești și crudă ca îngerul — calău —
30 Și te iubesc, crud înger, și sum nebun, și sper...

.....
Dar a speranței lampă se sparge ca de-o stîncă
De oarba-ți nepăsare, și trist sufletul meu
Ca mîni va fi o noapte pustie și adîncă,
Păstrînd amara-ți ură și scump numele tău.

AH ! CÎNTĂ-MI MEREU

D-soarei M. G.

Menită din leagăn de blînda-ți ursită,
Menită să cînti,
In ceruri, cu gîndul — copilă iubită,
In ceruri te-avînți.

5 Și multe din lumea în veci stătătoare,
Și multe răpești,
Mistere frumoase și fărmeătoare,
Mistere cerești.

10 Și vii de la îngeri cu taine sfințite,
Și vii pe pămînt,
Și spui lumii noastre de lumi infinite,
Și spui al tău cînt.

Ș-ascultă pămîntul cuprins de uimire,
Ș-ascultă cu dor,
15 Șoptindu-i de îngeri, de cer, nemurire,
Șoptindu-i ușor.

Dar cerul se simte prădat de-a ta minte,
Dar ceru-i mîhnit,

Căci tu ai spus lumii a lui taine sfinte,
20 Căci tu l-ai smerit.

Pămîntul te-adoră răpit de-admirare,
Pămînt sum și eu.
Ah ! cîntă-mi. Imi place cereasca-ți cîntare ;
Ah ! cîntă-mi mereu.

DORUL

Îmi arde inima de dor
Și plîng cumplitu-mi chin,
Ah ! n-am aripi, aș vrea să zbor
La dulcele tău sân !

5 Căci simt că mor în ăst pustiu
Urît și-ngrozitor,
Unde nimic n-aud, nu știu
De tine, scump odor.

De multe ori noaptea-n tăcere
10 Pătruns de chinuri grele,
Mă uit în sus, cer mîngăiere
La lună și la stele ;

Dar ele tac și zbor ușor
Pe câmpul azuriu ;
15 Iar eu suspin și plîng de dor
În tristul meu pustiu.

CU-A TA MÎNĂ...

Cu-a ta mînă, înger dulce,
Cînd eram mîhnit, străin,
Șters-ai ochii mei de lacrimi,
Stins-ai greul meu suspin.

5 Să ai parte-n veci de bine,
Tu l-al cărei dulce sân
Am uitat amara-mi soartă,
Am uitat că sunt străin.

OMUL

Mînat de soartă pe-a vieții valuri,
Se duce omul fără-ncetare,
Și-mpins de vînturi, lovit de maluri,
Aci se-afundă, aci apare.
5 Pătruns de chinuri, sărmanul plînge,
Și mai nainte de-al său mormînt,
El moare-n lampa care se stinge,
El moare-n creanga ruptă de vînt,
El moare-n steaua care apune ;
10 Și tot ce cade și tot ce tace
Moartea-i arată, de moarte-i spune,
Pîn' se cufundă barca-i în pace.

DOR DE DUCA

De cînd știe lumea-ntreagă
Că-mi ești dragă,
Tu tot plîngi și plîngi mereu,
Ș-al tău plîns să plec îmi zice,
5 Și feric
Să te duc unde știu eu.

Să te duc acolo unde
Nu pătrunde
Nici un glas de pe pămînt,
10 Să trăim în fericire
Și-n iubire
Dulce trai sub cerul sfînt.

Haide, tu vei fi Ileana
Cosinzeana,
15 Mîndra zîină din povești,
Și eu Făt-Frumos. Fecioară,
Haide, zboară,
Haide, dacă mă iubești.

PENTRU OCHII TĂI RĂPIT-AI...

Pentru ochii tăi răpit-ai
Foc din stele și din soare,
Pentru buza ta furat-ai
De la roz'a ei coloare.

5 Gingășia, frăgezimea
Ce se joacă pe-al tău sîn,
E plăcută, dar furată,
Ai furat-o de pe crin.

Rîsul, nevinovăția
10 De la înșeri le-ai furat.
Ai răpit tot ce-a fost farmec
Din seninul nepătat.

Glasul tău de privighetoare,
Glasul mierlei mult plăcut
15 L-ai răpit și cînți cu dînsul,
Ș-a rămas codrul tăcut.

. . . . .
Înțeleg. Astea-s podoabe ;
Dar din inimioara mea
Ce podoabă-ți poți tu face,
20 De-ai răpit-o și pe ea ?

ȘI MĂ-NTREBI...

Și mă-ntrebi de te-am iubit ?
Spună-ți cît mi-ai fost de dragă bolțile cerești și
Martori dezmierdării noastre. Plîng cînd îmi aduc
sfinte,
aminte
Cît am fost de fericit.

5 Și mă-ntrebi de ce-am fugit ?
Spună-ți cît ai fost de crudă bolțile cerești și
Martori infamiei tale... Plîng cînd îmi aduc
sfinte,
aminte
Că odată te-am iubit !

ACROSTIH

Eram pribeag pe-o lume obscură și pustie.
Plîngeam cînd tu, cerească și vecinică făclie,
Lucind în [a] mea cale, opritu-m-ai din mers
Și ochi-mi, ca o mamă, de lacrimi i-ai șters.
5 Eram străin, și ție ți-a fost mișă de mine.
„De unde vii și unde te duci?” m-ai întreat.
Nu știu. Steaua desprinsă din boltele senine
Mai știe ea sărmana ce drum a apucat?
Atunci mi-ai zis: „Iubește, străin nu vei mai fi”.
10 Ferice sînt de-atuncea. În veci te voi iubi.

OCHII STRĂLUCITORI

Ochi, strălucitoare stele,
Ochi frumoși ce-mpodobiți
Cerul visurilor mele,
De știți și voi să mințiți,

5 Voi, icoana-nsuflețită
A ascunselor simțiri,
Unde-i vecinic zugrăvită
Taina omeneștii firi.

Dacă sînt amăgitoare
10 Lacrimile ce vărsați
Și văpăile-arzătoare
Și iubirea ce-arătați,

Atunci, amăgiri-s toate...
Ziua-i noapte, noaptea-i zi.
15 Atunci... însă nu se poate!
Ochi!... Voi nu puteți minți!

VIERME FUDUL

Lut însuflețit de raza vecinicei dumnezeiri,
Aluat în care cerul cu pământu-i plămădit,
Tainică verigă care leagă cele două firi :
Vecinicia de-o clipire, infinitul de finit.

5 Vierme tăvălit în tină, care muști din cer cu dinții,
Urieș semeț, pe care o suflare te doboară,
Tu, a cărui mână scurmă măruntaiele științii
Și a cărui cugetare ia nimicul drept comoară,

10 În zadar te-ncerci a rupe pînza care te desparte
De enigma nepătrunsă : *Ce a fost ? și ce va fi ?*
Cartea facerii e noapte, iară cealaltă carte
Nu e scrisă, sau de-i scrisă, nu ți-e dat a o citi.

Ai în față și la spate două semne de-ntrebare,
Tu-ți trudești, sărmane, mintea ca să afli vrun
15 Rătăcind ca un nemernic pe a vremurilor marc,
Cerci zadarnică cercare în noianul nepătruns.

Și când mintea ta zdrobită de nebuna-i alergare
Abia poate să mai iasă din a vremei adîncime,

Și când vezi că ziditorul n-a lăsat un drum pe
20 Să se urce orbul vierme pîn' la sfînta-i înălțime,
care

Tu turbezi, nesocotite, și în oarba ta mînie
Strigi : „O, nu ! — dumnezeirea nu e decît o
O nălucă născocită de-a norodului prostie !...
Creatorul e *natura*... Ea e singură putere !“
păreră,

25 Vreme, haos, ceruri, rîdeți ! Microscopica furnică,
Spînzurată de-o lunetă, vă pătrunde, vă strivește !
Ea măsoară infinitul, întunericul despică...
Înaintea Creaturii, Creator, te umilește !...

LA STATUA LUI
IOAN ELIADE RĂDULESCU

- Codru-i mort. Copaci cu ramuri putrede și
Se-ncovoiaie; și pe șirul de schelete-nțepenite, ^{înnegrite}
Ca pe niște coarde-ntinse, trist arcuș — vîntul ce
bate —
Cîntă epopeea morței, jalea crăngilor uscate.
5 *Gîzii* cu ochi plini de focul poftelor nemistuite
Lung se uită la aceste adăposturi năruite
Și rînjesc...
Ah, unde-i rodul și frunzișul tău umbros,
Crăngile cu freamăt dulce, paserea cu cînt duios,
10 Unde sunt? Odinioară sub stejarii tăi măreți
Găzduiai și dedeai umbră obosiților drumeți.
Astăzi fiarele și moartea stăpînesc coprinsul tău.
Vînt cumplit de pusteire a trecut ca un duh rău
Și te-ai stins. Al putrejunei vierme roase-a tale
ramuri,
15 Sub care prielnic dat-ai adăpost atîtor neamuri !...
Totul îi azi — din rădăcină pînă-n vîrf, din miez
în coajă —
Putregai...
Ba nu! Deodată se ridică ca prin vrajă
Dintr-un colț obscur de codru, de sub vreascuri,
un vlăstar,
20 Ce văzînd cu ochii crește, crește... iată-l înalt
stejar...
Ridicîndu-și a lui ramuri sus, deasupra codrului.

Și un glas atunci puternic s-auzi din vîrful lui
Răsunînd: „O, nu! un codru ce de veacuri stă-n
picioare

- Ca o strajă neclintită nu atît de lesne moare.
25 Fruntea sus! Din piroteală te deșteaptă. Vei trăi,
Căci menirea ta e mare! Să luptăm!“ Așa grăi.
El, stejarul-Eliade, către codrul-Romînie,
Și un freamăt lung străbate toată pacinica domnie.
Ca prin farmec toți copacii își ridică cu mîndrie
30 Fruntea, deșteptați ca dintr-un vis amarnic, și
sfîșie

Mohorîțul giulgiu în care lîngezeau înfășurați
Și-și îmbracă iar vestimîntul înverzit...

Dar ascultați

- Drăgălașa armonie... freamătul adormitor,
Grai ceresc... e *Poezia* — dulce ca un cînt de dor
35 Ce ca roua răcoroasă și-ntineritoare cade
Din frunzișul renvierei — din stejarul Heliade...
Codrul în uimire-ascultă. Cîntecul duios

se-ntinde...

Frunza frunzei îl repetă, toată firea se cuprinde
De-a lui farmec, ce de-a pururi va sta tînăr de
vechime.

- 40 Ah, ridică-ți, bard ilustru, din a vremii adîncime
Fruntea-ți plină de lumină și privește din trecut
Cum te-adoră viitorul, fiii tăi cum au făcut
Într-o marmură eternă umbra-ți sfîntă să se-nchege
Și cum astăzi ți se-nchină și te-admiră *codrul-*
rege!

MĂ VISASEM ÎNTR-UN NOR

Amicului meu C. Alessandrescu

Am privit de sus pământul învîrtindu-se sub mine
Ca o noapte închegată purtînd demonii pe sine :

Am văzut pe el durerea despletită alergînd,
Scoţînd gemete cumplite, mări de lacrimi făcînd,
5 Şi veninul ei în clocot pîn' la porţile cereşti
Să-nălţa şi cădea iarăşi peste inimi omeneşti.

Am văzut hidoasa crimă cu ochi mari şi sîngerăţi,
Cu cuţitul într-o mîină şi cu dinţii încleştaţi,
Neagră, vînată la faţă şi cu buzele uscate,
10 Căţînd sînge cald să soarbă din vro inimă ce bate.

Am văzut turbate furii cu figuri îngrozitoare,
Ochi deschişi ca guri vulcanici, cu priviri
fulgerătoare,
Cu lungi braţe tremurînde şi cu gheare ascuţite,
Cu furtună-n al lor suflet şi cu trăsnete cumplite.

15 Am văzut neruşinarea, am văzut-o dezbrăcată,
Cu corupţia pe buze şi cu inima-nsetată
De plăceri neomenoase, lipind de profanu-i sîn
Gura oarbei tinereţe şi storcînd în ea venin.

Am văzut deșertăciunea, uriașă, -mpodobită,
20 A nimicului regină, de mărire amețită,
Rătăcind, oarbă de visuri, după-nalte idealuri,
Ca o scîndură zvîrlită pe o mare făr' de maluri.

Am văzut războiul crîncen, monstru nesățios și
Lacom băutor de sînge, pălmuind veacul cărunț,
25 Făcînd un călău din omul liniștit și muncitor
Și din holda semănată — cîmp de groază și
omor.

Am văzut talente-n zdrențe, Cinstea de foame
murind.
Am văzut Puterea mîndră pe Dreptate pălmuind,
Sărăcia-n jgheab de rele ca în guri de lei zvîrlită ;
30 Ș-Avuția nemiloasă, în orgie tăvălită.

Am văzut nespuse viții — demonii neadormiți,
Uricioși ca ceasul morții și ca moartea
nembîlnziți,
Fără cap, cu trup de patimi, și cu brațele de
crime,
În prăpăstii fără funduri îmbrîncind biata
mulțime.

35 Apoi totul se ascunse într-un negru-ngrozitor...
Spăimîntat sării din patu-mi... Mă visasem într-un
nor.

SCRISOARE CĂTRĂ UN BĂTRÎN

Părul alb e lucru mare pentru cine vrea să știe,
Și a ști să-l porți e poate cea mai grea filozofie.
Vremea, ce zbîrcește fața, netezește judecata.
Pentru orice-ncrețitură, mintea trebui să-și ia

- 5 Și pleopă de pleopă cînd s-apropie-n afară,
Atunci ochiul cel lăuntric vede lumea mult mai
plata.
clară.
Ah, și mari lucruri grăiește gura pregătitei groape,
Și-nțelept trebui să fie cine stă de ea aproape !

Iată ce gîndesc cînd trece un bătrîn pe lîngă
mine,
10 Și cînd văd pe fața-i blîndă ieroglifile divine,
Ce-a săpat, în treacăt, vremea, ca pe-o obeliscă
vie !

Mi se pare că într-însul văd un zeu :

- Ah, cine știe
Ce-o fi clocotind în lumea strînsă în bătrînu-i
creier,
Și ce-o fi tîrînd cu sine furtunosul lui cutrier !
15 Cîte visuri izbîndite ! Cîte visuri sfărâmate !
Grămădire colosală — ici ruine de palate ;
Dincolo un codru-n doliu, și subt el un vraf de
scrum.
Într-un colț trîntit se vaită dorul, abătut din
drum.

- Cîte cuiburi goale ! Cîte, cîte falnice porniri
20 Și iluzii aurite, prefăcute-n amintiri !

Cum să nu te-nchini în fața unui astfel de colos !
Și-n genunchi de admirare să nu-i dai smerit
prinos,
Știind că pînă-ntr-amurgul gîrbovitei bătrîneți
El a răbdat vijelia nestatornicei vieți !

- 25 Tot așa gîndeam de tine cînd văzutu-te-am întăi,
Pîn-a nu ști ce acopăr prefăcuții ochi ai tăi.
Azi, cînd te cunosc, ce cuget, de voiești să știi,
ascultă :
E ciudat s-auzi o gură-mbătrînită că insultă.
E ciudat să vezi moșneagul hărțăgos cătînd
pricină
30 Lumii și batjocorind-o, chiar cînd ea ar fi de vină.
E ciudat să vezi pe capu-i părul alb că se
zburlește.
Răutatea și mînia pe bătrîn cumplit mînjește,
Gura lor e pentru sfaturi, nu pentru ocări !

Ce-ai zice

- Pe bătrînul cel din ceruri să-l vezi pogorît aice,
35 Și din vecinica-i răbdare să-l vezi ca pe-un om de
rînd,
Mînios, zvîrlind cu pietre după noi, și înjurînd ?...
Nu-i așa că toată slava i-ar cădea în ochii tăi ?...

- Vezi, noi socotim bătrînii ca pe niște dumnezei,
Înțelepți, blajini, pe dînșii pururea stăpîni fiind,
40 Bunătate și iubire peste noi împrăștiind,
Purtînd vecinic în privirea lor văpăile iubirii,
Așteptînd, ca pe un oașpe drag, clipala adormirii,
Suferind de suferința și de plînsul tuturor,
Dușmanului ce-i hulește tinzînd mîna de-ajutor.

- 45 Vai ! dar cui spun eu acestea ? Tie, care n-ai idee
Că în oameni pus-a Domnul sfînt-a dragostei
scînteie,

Care n-ai dospit în tine decît neagra răutate,

Ție, mbătrînit în ură, și în vrajbă, și-n păcate,
Care n-ai simțit în pieptu-ți mai curată mulțumire
50 Decît plînsul altor inimi, ca să-ți rîzi de-a lor
zdrobire ;
Ție, care, cînd vezi pe-alții propășind în a lor
cale,
Simți că crapă-n tine fierea... cheagul răutății tale.

Haide ! Înceteaz-odată cu smintita-ți îndîrjire !
Leapădă-ți fățarnicia și-nvrăjbita ta pornire !
55 Aibi o clipă de căință, pîn-a nu intra-n mormînt,
Pleacă-ți fruntea și-mblînzește-ți cugetare și
cuvînt.
A surpa din temelie lumea — vezi că nu se
poate,
Deci astîmpără-te !...

Uite, ți se văd prin piele toate
60 Poftele ce fierb în tine ! Aibi rușine cel puțin !
Nu te mai preface ! Haide ! Cugetă că ești creștin,
Și că dincolo de groapă îți va pune mîna-n piept
Cel-de-sus, și vei da samă de-ai fost strîmb, ori
de-ai fost drept !
Ah ! și cînd știi că de ochiu-i nu-i ascuns nimic în
vremuri,
65 Trebui să fii dinainte-i cremene, ca să nu tremuri !

Și-n auzul celui vecinic, și-n auzul tău atunci,
S-or deschide-ngrozitoare, ca ale gheenei munci,
Două guri. Una va zice : „Eu pămîntului l-am
dat

Alb ca zorii dimineții, fraged și nevinovat.“
70 Și va zice cea de-a doua : „Cînd în sînul meu
intrat-a,
M-am cutremurat de groază, Doamne... era putred
gata !“

DORUL CRAIULUI ZARAF

Aur, subt a mea privire
Cît de drăgălaș lucești,
Tu ești glorie, tu mărire,
Fericirea mea tu ești !

5 Înjosit, plin de rușine,
Pentru tine viețuiesc,
Stînd pe-un tron ce nu-i de mine,
Într-o țară ce urăsc.

Pînă ce n-oi calici-o,
10 S-oi avea să-i iau ceva,
Hula ei voi suferi-o,
Ca un scai voi sta pe ea.

Dar atunci cu mulțămire
Voi lăsa-o binișor,
15 M-am născut zaraf din fire,
Și zaraf voiesc să mor.

Mult timp însă, o, durere !
Ca un rege-am să prînzesc,
O, cartofi, străbună bere,
20 Tot cu voi am să sfîrșesc !

ȚARA DE PRIPAS

Un vechi tolbaș de vorbe late,
Om norocos din cale-afară,
S-a pomenit pe neașteptate
Stăpîn peste-o întreagă țară.

5 Din ea-și făcu o prăvălie,
Și ca un negustor de treabă,
Pentru ca-n lume să se știe,
Prinse-a striga de la tarabă :

„Poftiți aici ! Oricine are
10 Obrazul fără de rușine
Ș-o conștiință de vânzare...
Poftiți să faceți târg cu mine !

Prostie, lene, lingușire,
Eu cumpăr tot. Veniți aici !
15 Și cei mai nărăviți din fire
Mi-or fi tovarăși și amici.

Eu dau tot felul de noroace,
Căci sunt atoateșitorul,
Măririi, averii... Să vie încoace
20 Toți trîntorii ce le duc dorul !...”

Așa, sunt zece ani de cînd
Pe norocosul negustor
Îl auzim mereu strigînd,
Și mușteriii vin de zor.

25 În zece ani ce de-a lingăi
Nu se văzură-n slujbe mari,
Cîți oameni fără căpătîi
N-ajunseră milionari !

Veniți și voi străini calici,
30 Și strîngeți tot ce-a mai rămas !...

. . . . .

Ce să mai faci ? Ce să mai zici ?
Sărmană țară de pripas !

SONET

Dar tu ț-ei fi mai aducînd aminte?...
Eram copii : primblîndu-ne-ntr-o sară,
În umbr-a noastre mîni s-apropiară.
Cum tremura mînuța ta fierbinte !

5 Și nu știi ce făcea să mi se pară
Că-n liniștea acelor clipe sfinte,
Din gîndul nostru se desprind cuvinte
Ce dau fiori albastrei nopți de vară.

Atît a fost. Privirea-mi, visătoare,
10 Te-a urmărit, cum te duceai, departe,
Pîn' te-a pierdut, ca-ntr-un apus de
soare.

E mult de-atunci. Azi, răsfoind o carte,
Găsesc, uscată, între file-o floare.
O știi?... Ce de viață ne desparte !...

CÎND N-AM CE SCRIE...

Ce v-eți fi mirînd de mine ?
Scritor sînt, vedeți bine,
Și pot spune cui mă-ntreabă
Că și eu mă aflu-n treabă.

5 Cronici, critică, nuvele
Sînt la mine bagatele :
Dă-mi subiectul, spune-mi plata,
Și articolul e gata.

Parcă cine știe ce e...
10 Fur de colea o idee,
Mai un calapod de colo,
Și-s și eu de-ai lui Apolo.

Ș-apoi sînt atîtea-n lume,
Că, să stai, să scrii volume !
15 Stil ? Gramatică?... Gogoși,
Pentru cei neputincioși.

Astea-s spuma, gîndu-i marea...
Nu-mi strunesc eu cugetarea
Plină, clară, elegantă
20 Pentr-o virgulă pedantă !

Am subiectul? Restu-i gata :
Ți-aștern proza cu lopata.
Iar cînd n-am și n-am ce scrie,
Atunci... torn o poezie.

VIS DE-O CLIPĂ

S-a întunecat și plouă.
Dus pe gânduri, în tăcere,
Migălesc o formă nouă
Pentru vechea mea durere.

5 Tu tiptil vii pe la spate,
Nici te simt, de lin ce-aluneci,
Cu mâni moi și parfumate
Dulce ochii mi-i întuneci.

A ținut o clipă doară
10 Și în veci n-o să mai vie...
Unde ești, sfîntă comoară
De noroc și poezie ?

IN ZILE GRELE

Ne-a risipit furtuna pe drumul pribegiei,
Și nu mai știm de-ai noștri, nici ei de noi nu
știu...

Cu gândul doar, pe negre întinderi de pustiu,
Ne căutăm, ca orbii, în volbura urgiei.

5 Citeam, și-mi păreau basme, cum se lăsau pe țară
Întunecate oarde, ca norii de lăcuste.
Vuia-n văzduh năvala puhoaielor din puste,
Cum răpăie pământul sub ploile de vară.

Citeam de lanuri arse, de sate pustiite,
10 Femei, cu prunci în brațe, prin codri rătăcind,
Cîte-un bătrîn ce cată, din vârful unui grind,
Cum trec, mînați în cîrduri, ca turmele de vite,

Cum trec, duși în robie, subt bici, feciori și fete,
Și carele-ncărcate cu bogăția țării,
15 Și-n urmă, cît bat ochii, în limpezișul zării,
Grămezi de scrum din toată strînsura pe-ndelete...

Citeam și-mi păreau basme. Și iată că destinul
Vru să trăiesc aievea acele zile grele ;

Să văd cum calcă lifta pământul țării mele
20 Cum tot avutul nostru ni-l bîntuie străinul ;

Să nu mai știu nimica de cei rămași acasă,
Decît că e vrăjmașul stăpîn pe soarta lor...
Gîndindu-mă la dînșii, muncit de griji, de dor,
Stau în adîncul nopții, cu coatele pe masă,

25 Și-i văd săpînd la șanțuri, bătui, bolnavi, sub
zloată —
Moșnegi căzuți pe drumuri, femei batjocurite —
În jurul lor, copiii cu brațele ciuntite
Înfățișează jertfa și jalea țării toată.

Și-atunci tresar sub gândul că prea am trăit
bine ;
30 Prea mult am rîs ; prea-n toate vedeam numai un
joc...

Și trebuia să vie acest năprasnic foc,
În larg să ne deschidă drum nou, printre ruine.

Fii binecuvîntată, fecundă suferință,
Tu ce ne ești trimeasă de veșnica dreptate
35 Să curăți neamul nostru de vechile păcate,
Să faci din el o-ntreagă și singură ființă !

M-ai învățat, durere, ce e să ai o țară.
Și-n inima-mi rănită adînc ți-ai scris cuvîntul :
Cu sînge și cu lacrimi va să frămînți pământul
40 *Din care-aștepți viața cea nouă să răsară.*

• SUPT LEGEA TUNULUI

I

Ard, zi și noapte, marile furnale,
În vastele uzine ale morții.
Din mii de coșuri — funerare tortii —
Se-nalță limbi de flăcări infernale,

5 Ce spun că toate-s șubrede pe lume,
Că vremea-și sparge formele ei goale,
Dând celui tare dreptul să se scoale
Asupra celui slab și să-l zugrume.

Se prăbușesc cetăți, credinți și pravili,
10 Ce ni le-nchipuiam neștrămutate :
Un vînt turbat asupra lumii bate, —
Pieire e, și rupte-s orice stavili...

II

Ce tristă și amară-nvățătură
Din viforul acesta se ridică !

15 Iar vei trăi, sărmâne om, în frică,
Iar te-a supus întunecata ură.

Popoarele-nvrăjbite între ele
Vor sta de-acum, ca fiarele, la pîndă,
Sub veșnica-narmărilor osîndă,
20 Cătînd unul pe altul să se-nșele.

Căci răni adînci, în veci nevindecate,
Vor sîngera-n tăcerea așteptării ;
Copii crescuți în setea răzbumării
Vor duce-n luptă proaspete armate,

25 Și iarăși vor acoperi pămîntul
Mormanele de morți și de ruine,
Și toat-a lumii trudă spre mai bine
Ca pulberea va risipi-o vîntul...

III

Lanț ruginit, verigă cu verigă,
30 Iubirea dintre oameni se desface :
Cînd fiara — ostenită-n Cain — tace,
E sîngele lui Abel care strigă.

FUSTĂ SCURTĂ, GHETE ALBE, BUZE ROȘII

POSTUME

O-ntîlnești mereu, ai crede-o trasă-n mii de
exemplare.

Pururea împresurată de priviri cuceritoare —

Sedentari ce bat din pinteni, ghiuji ce fac pe
ticăloșii —

Ea pășește, zâmbitoare,

5 Arborîndu-și pretutindeni „semnele-i particulare“ :

Fustă scurtă, ghete albe, buze roșii.

La o parte ! Trece zîna veseliei zgomotoase.

În tăcuta noapte-a morții ea e rîsul și lumina...

Plîngă de durerea țării cîrtitorii și fricoșii,

10 Peste rănile-i deschise, radioasă trece zîna,

Ca un steag de biruință pe un câmp albit de
oase...

Fustă scurtă, ghete albe, buze roșii.

Legănîndu-se din șolduri, trece zveltă, zâmbitoare.

Tu-ți plîngi neamul pus pe cruce, la răs_pînte de
pieire,

15 Plîng de-nvăluirea țării, în mormîntul lor,
strămoșii.

Ea, cu farmece-n privire,

Grațiile și le primblă, în costum de vînătoare :

Fustă scurtă, ghete albe, buze roșii.

SĂ PLEC ?

Să plec ? Ah, mult e dureros
Să plec de lângă ea.
Din sufletu-mi pustiu, noptos,
Să sting drăguța-i stea.

5 Căci o iubesc cum n-am iubit
Ființă-n viața mea.
A, traiul meu va fi cernit
Departate dus de ea.

Și când gîndesc să plec, îmi pare
10 Că văd cum se sfaramă
Și munți, și stele lucitoare,
Și cerul de aramă.

Și toate cad bucăți mărunte
Și fac în fața mea
15 Un zid înalt, nalt cît un munte,
Ca-n veci să stau cu ea.

O, da, să stau, căci o iubesc,
Să stau, s-o văd zîbind,
Să-i sorb din ochi focul ceresc
20 Și s-o ascult vorbind.

O, da, să stau, căci fără ea
Mi s-ar părea că mor,
Să stau, să-i spun durerea mea
Și vecinicul meu dor.

CIRMACII

Lui V. A. Urechă

Din bordei — de lângă vatra unde stă nenorocirea
Ca o strajă neclintită — ridicatu-mi-am privirea
Sus, spre sfetnici, și văzut-am a lor fețe luminoase,
Ș-am văzut maimuțăria, strîmbătura grețoasă
5 Astor molii, astor ciocli, dezvățați copii ai spumei,
Care-n aur văd, smintiții, sufletul și cinstea lumei,
Inimi dogorîte-n para poftei de-a se-navuți,
Stînd ca viermii pe-un cadavru, ce-a-nceput a
se-mpuți.
I-am văzut — păpuși gătite, tologiți în jețuri moi,
10 Trîntori, fără nici o grijă, și străini de-orice nevoi,
Răscolind în a lor cuget ale țării măruntaie
Și cătînd, nesocotiții, ca din trupul ei să taie
Partea ce-a mai rămas bună, membrul ce-a mai
rămas teafăr.

Pieptul lor, plin de medalii, strălucea ca un
lucefăr.
15 Dar înnuntru — sub medalii — și sub hainele
bogate
Clocotește-n oala cărnei, otrăvită de păcate,
La a negrelor lor poftă, la a infamiei pară
Clocotește crima . . . . .
. . . . .
Stoarceți, stoarceți măduva
din țară!

- 20 Nu vă pese ! Striviți totul ! Cugetați că poate mâini
 O să pierdeți cirma țării ș-or să vină alți stăpîni.
 Deci, pîrjol și jaf ! Opinca — hoitul să rămînă
 os —
 Ca să nu mai aibă alții, după voi, nimic de ros.
- . . . . .
- Voi, cucoane mari, avute, ce-n mătsuri și dantele
 25 Vă-nvâliți a voastră carne, voi, ce-n cîteva inele
 Purtați hrana ce lipsește unei jumătăți de țară,
 Spuneți, nu cumva vrodată s-a-ntîmplat să vi se
 pară
 Că a voastre diamante se topesc și vi s-arată
 Ca atîtea lacrimi curse dintr-o geană întristată ?
- 30 Vai, acele pietre scumpe — ochi focosi sub geana
 serii —
 Credeți voi că sînt podoabe ? Nu ! sînt lacrimile
 țării !
- Dar te-a-ncălecat de-acuma, cal, te du unde te
 mîna
 Călărețul, o maimuță, care ține-n a ei mîna
 Frîul tău — a ta viață. Du-o unde vrea să
 meargă !
- 35 Cînd uscatele-i călcîie bat în burta ta, aleargă,
 Iar cînd frîul tău îl strînge, de-ți trosnesc dinții
 din gură,
 Te oprește : să răsufle vrea scîrboasa pocitură.
- Vai, nenorocită țară, rele zile-ai mai ajuns !
 A lor gheare-nfipe-n pieptu-ți fără milă l-au
 străpuns
- 40 Și-n bucăți împart, infamii, carnea ta, avutul tău !
 Tot ce s-a găsit pe lume mai stricat, mai crud,
 mai rău,
 Aști nemernici fără suflet, fără nici un căpătîi.

- Țin a tale zile-n mîna, ș-a ta cinste sub călcîi.
 Și călări pe tine, țară, se cred zei aceste bestii,
 45 Cum se cred ades copiii împărați — călări pe
 trestii.
 Ei sînt mari și tari, și nu au nici rușine, nici sfială
 Că-ntr-o zi, poate, urmașii le vor cere socoteală
 De-a lor fapte. Ce le pasă ? Lopătari, la cirma țării
 Sînt stăpîni pe vas, pe vînturi, și pe valurile mării !
 50 Și cînd cugeți c-acești trîntori, astă haită de
 samsari
 Prin tertipuri și prin intrigi au ajuns puternici,
 mari,
 Și cînd vezi pe-a vieții scară unde-au fost și unde
 sînt,
 Cînd îi vezi cu ce mîndrie, cu ce ochi semeți și
 crunt
 Privesc azi din înălțime spre norodul tăvălit
 55 În mizeriile-n care ei, călăii, l-au trîntit,
 Cînd te uiți cum se răsfață, cum își fac de cap
 mișei,
 Vai, începi să crezi că-n ceruri adormit-au de
 mult zeii !
- Ș-apoi, după ce-au dat palme, ș-au scuipat în
 fața țării,
 După ce-a-mbrîncit poporul în prăpastia pierzării,
 60 După ce n-a rămas lucru nebatjocorit de ei,
 Au curajul — acești oameni de nimic, acești
 mișei —
- Au curaju-n fața lumii ca să strige-n gura mare
 Ne vrea țara ! Îi vrea țara ? Auziți nerușinare !
 Vai, de-ar fi pe voia țării, știți voi unde v-ați
 trezi !
- 65 Într-o ocnă — da ! — acolo oasele v-ar putezi !
- Cum să mai vedem în țară cinste, muncă,
 propășire,

Cînd spoiala azi e totul, cînd vezi că prin
lingușire
Și fățarnicii, netoșii, au ajuns așa departe !
Cum să-ți mai trudești viața ca să-nveți puțină
carte
70 Cînd te uiți că-n astă țară, dată pradă celor răi,
Înțelepții sînt victime, ticăloșii sînt călăi !

Fii viclean, corupt, sperjur, pune-ți mască, fă-te
blînd,
Pleacă-ți fruntea ta cucernic, bate-ți pieptul tău
strigînd :
„Scumpa, draga Romînie, idolul vieții mele !“
75 Și cînd vei fi *Leu*, pisică, scoate-ți ghearele din
piele !
Iată norma după care poți s-ajungi unde porțeste !
Ș-apoi, ca să n-ai muștrare, nici vreodată să
roșești,
Înainte de-a purcede pe-ale crimei negre căi,
Cearcă-ți sabia în gîtul conștiinței tale-ntîi !

80 Asta-i lecția pe care o lăsați posterității !
Ah, cumplit v-ați rîs de lege și de cumpăna
dreptății,

Și de oameni, și de țară, și de tot ce-i sfînt pe
lume !

Peste veacuri depărtate vor pluti a voastre nume,
Și vor spune că sub soare n-au stat răi, călăi,
bandiți,
85 Nici atît de cruzi la suflet, nici atît de iscusiți.

UN SUFLET LARG SĂ MĂ-NȚELEAGĂ

Un suflet larg să mă-nțeleagă,
Să fiu al lui, să fie-al meu,
L-am căutat o lume-ntreagă,
Și-l caut, și-l visez mereu.

5 Te voi fi întîlnit vrodată-n cale,
Prietin pururi așteptat,
Sub raza gîndurilor tale
O clipă poate-am lunecat...

O clipă, și în juru-mi iarăși
10 Pustiu și noapte s-a făcut,
Ca-n loc să fim pe veci tovarăși,
Pe veci să-ți fiu necunoscut !

NOTE

POEZII PUBLICATE ÎN TIMPUL VIETȚII AUTORULUI

A. ÎN VOLUME

PĂCATUL

Apare în *Convorbiri literare*, an. XV, nr. 1, 1 aprilie 1881, p. 40 ;
semnată *A. Vlăbuță*.

Republicată în *Armonia*, an. I, nr. 32, 14 februarie 1882, p. 3 ;
semnată *A. V.* ; datată *Tîrgoviște, febr. 1882*.

În volum e tipărită în edițiile 1887, 1892 și 1894.

Textul a fost reprodus după ediția 1894.

Poezia s-a păstrat și în manuscris, cu titlul *Omul și păcatul*.

IERI, AZI, MIINE

Apare în *Convorbiri literare*, an. XV, nr. 1, 1 aprilie 1881 ;
p. 40 ; semnată *A. Vlăbuță*.

Republicată în *Armonia*, an. I, nr. 9, 11 august 1881, p. 4 ;
semnată *A. V.* ; datată *Tîrgoviște, februar*.

În volum e tipărită în edițiile 1887, 1892 și 1894.

Textul a fost reprodus după ediția 1894.

PE DEAL

Apare în *Armonia*, an. I, nr. 9, 11 august 1881, p. 4 ; semnată
A. V. ; datată *Pucioasa, 11 iulie 1881*.

Republicată în *Convorbiri literare*, an. XVII, nr. 1, 1 aprilie
1883, pp. 33—34, cu aceeași semnătură și datare.

În volum e tipărită în edițiile 1887, 1892 și 1894.

Textul a fost reprodus după ediția 1894.

LUNA ȘI NOAPTEA

Apare în *Armonia*, an. I, nr. 10, 21 august 1881, p. 4; semnată A. V.; datată *Poenesti*, 7 august; cu titlul *Noaptea, regina lunii*.

Republicată în *Familia*, an. XVII, nr. 67, 6/18 sept. 1881, p. 430; semnată A. V., cu titlul *Noaptea, regina Lunei* și subtitlurile *Luna, Noaptea*; în *Convorbiri literare*, an. XVII, nr. 1, 1 aprilie 1883, p. 34; semnată A. V.; datată *Poenesti*, 7 august 1881; cu titlul *Luna și noaptea* și subtitlurile *Luna, Noaptea*. În 1889, *Familia* reproduce pentru a doua oară poezia — de data aceasta după ediția din 1887 — cu titlul *Luna și noaptea* și indicațiile *Luna, Noaptea (Familia)*, an. XXV, nr. 23, 4/16 iunie 1889, p. 265; semnată *Al. Vlahuță*.

În volum e tipărită în edițiile 1887, 1892 și 1894.

Textul a fost reprodus după ediția 1894.

DORMI ÎN PACE

Apare în ziarul țirgoviștean *Unirea*, a cărui colecție nu s-a păstrat. De aici o reproduce *Binele public*, an. VI, nr. 48 (1.404), 28 ianuarie 1884, pp. 2—3; semnată A. V.; datată *Țirgoviște*, 1883, noiembrie, cu titlul *Dormi...*, însoțită de următoarea notiță introductivă: „*Găsim în Unirea, ziar din Țirgoviște, următoarea bucată de versuri, plină de nerv și bogată în cugetare. Se pare că spiritul puternic care a insuflat pe Catina, Cîrlova și Heliade trăiește încă în Țirgoviște; boala anemiei literare, foarte răspîndită prin toate orașele țării, nu bîntuie, ca pe aiurea, prin vechea capitală a Basarabilor.*”

Versificația poemei, ce e dreptul, nu e perfectă, dar cît de prețios e fondul! Și pentru un asemenea fond prețios o reproducem cu plăcere în coloanele ziarului nostru.”

Republicată în *Convorbiri literare*, an. XVIII, nr. 1, aprilie 1884, pp. 33—34, cu titlul *Dormi în pace*; semnată *A. Vlahuță*; și în *Epoca*, an. I, nr. 79, 23 februarie 1886, p. 2, la rubrica literară: „*Foița ziarului Epoca*”; semnată A. V.; cu titlul *Dormi, iubito...*

În volum e tipărită în toate edițiile, cu excepția volumului *Iubire* (1896) și a celui din colecția „*Biblioteca pentru toți*”.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

Delavrancea își amintește împrejurările în care Vlahuță i-a citit poezia *Dormi, iubito*: „*Era noapte, la lumina slabă a unei lumînări. Privirea lui pierdută într-o lume nebuloasă, glasul lui vibrant [...], imobilitatea lui de statuă, și imensa putere de a melancoliza a versurilor lui care se desfășurau unele după altele ca talazurile unei mări*” (Barbu Delavrancea, *Cum l-am cunoscut*, prefață la volumul *Icoane șterse* în „*Biblioteca pentru toți*”).

LA VATRA RECE

Apare în *Unirea*. De aici o reproduce *Binele public*, an. VI, nr. 52 (1.408), 3—4 februarie 1884, p. 3; semnată A. V.; datată *Țirgoviște*, 15 decembrie 1883, cu indicația periodicului din care e luată, în paranteze, la sfîrșit, sub datare.

Poezia este reprodusă în numeroase publicații: *Convorbiri literare*, an. XVIII, nr. 1, aprilie 1884, pp. 35—36, semnată *A. Vlahuță*, cu titlul *Oblonitu-mi-a fereasta*; *Romînia liberă*, număr literar, an. I, nr. 7, 28 octombrie 1884, p. 82; semnată *A. Vlahuță*; *Almanahul literar și ilustrat*, an. I, 1886, pp. 167—169; semnată *A. Vlahuță*; *Epoca*, an. I, 1886, nr. 67, 9 februarie, p. 2, la rubrica literară „*Foița ziarului Epoca*”, semnată A. V., cu titlul *La vatra rece*; *Antologie — bucăți alese din scriitorii veacului XVIII și XIX, cu o prefață de d-nul N. Beldiceanu*, pp. 46—47, Iași, Ed. Librăriei Șaraga, 1893, cu titlul *La vatra rece*; *Luceafărul*, an. IV, 1905, nr. 2, p. 48, cu titlul *La vatra rece*; *Revista copiilor și a tinerimei*, an. VII, nr. 48, 6 decembrie 1919, p. 645, cu prilejul morții poetului. În numărul precedent, C. Costaforu publicase un scurt articol despre A. Vlahuță, scris a doua zi după moartea poetului.

Ultimele cinci strofe din cele șase care, începînd cu ediția din 1909, n-au mai apărut la sfîrșitul poeziei, se tipăresc cu titlul *Cîntec (Postum)* în *Graiul nostru* (Bîrlad), an. I, nr. 2, mai 1925, p. 19.

În volum e tipărită în toate edițiile, cu excepția volumului *Iubire* (1896) și a celui din colecția „Biblioteca pentru toți”.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

Poezia prezintă multe variante, de la un periodic la altul, în decursul numeroaselor ei republicări.

În *Binele public* poezia începe cu șase strofe care nu mai apar după aceea :

„Ci sfinște-te odată
Iarnă silnică și lungă,
Fi-ți-ar viața măsurată
Cu avutul meu din pungă.

Că amarnic mă pătrunde
Gerul tău și-al sărăciei,
Du-te — duci-te-ai pe unde
Dracu și-a-nțarcat copiii,

Căci de iarba câmpului
Mult făcutu-i-s-a dor,
Și de frunza codrului,
Și de soare tuturor.

Mi-aburește răsufierea,
Jur că nu-i mai ger afară,
Mi-a-nghetat și cugetarea,
Cu cerneala-n călimară.

Of ! ș-aș scri o poezie,
Să-mi vărs furia, în spume,
Pe urita sărăcie,
Și pe iarnă, și pe lume.

Dar e frig așa-n odaie
Parcă n-a fost foc de-un veac,
Și cu greu stihul se taie
Când ai griji... și-un ban de leac ;“

Tot în *Binele public*, ca și în *România liberă*, mai apar la sfârșitul poeziei șapte strofe :

„Ah ! mai vin-odată, soare,
Peste albele grămezi !
Iarbă, flori — nerăbdătoare —
Stau mijite sub zăpezi.

Și-n odaia mea-ți presară
Caldă pulbere de aur,
Umple-mi sufletul de vară,
Tu, al viețelor tezaur,

Firea moartă o învie,
Și din crivățul turbat,
Fă-mi zefir. — Iarnă pustie,
Pleacă — că m-am săturat..

Vie mierla-n abătuții *
Codri, de pustiu să-i scape,
Fringe-ți gheața-n sloi, și du-ți-i,
Că-mi înăduși cele ape.

Gîrlă, scoate-ți unda-n față,
Rîndunica să ți-o vadă.
Pînă cînd atita viață
Nămolită sub zăpadă ?

Pînă cînd plecați robicii
Nemaiopotolitei ierne ?
Vară, suflet dă câmpiei,
Și cu iarbă mi-o așterne,

Să tresalte-n revărsarea
Razelor fierbinți din soare...
Ah, ce dulcea-i dezimierdarea
Dintre-un gîndăcel ș-o floare !..“

În *Convorbiri literare, Almanahul literar și ilustrat, Epoca*, edițiile 1887, 1892, 1894, 1899, apar numai șase strofe din acest grup, fiind omisă cea de-a doua („Și-n odaia mea-ți presară...“).

Numai în *Binele public*, la sfârșit, mai apar trei strofe pe care nu le mai întîlnim după aceea :

„Vin, din ramuri, primăvară,
Promoroaca să mi-o scuturi,
Și din poala ta presară
Flori pe câmp, și-n aer fluturi.

Pleacă, iarnă, ori mi-ngheață
Inima de tot în mine,
Ducă-mi vîntu-ți cea viață,
Ca să nu mai știu de tine.

. . . . .

Tare-i frig, și lumînarea
Pe sfinșite e în sfeșnic,
Ce nu-mi stingi și cugetarea,
Somn netulburat și vecinic !“

* În *Binele public* versul acesta apare în următoarea redactare :
„Infrunzească, deie magur, abătuții“.

DIN PRAG...

Apare în *Unirea*, an. I. Reprodușă în *Binele public*, an. VI, nr. 56 (1.412), 9 februarie 1884, p. 3; semnată A. V.; datată 1883, noiembrie. În paranteză, la sfârșit, se indică periodicul după care se face reproducerea.

Republicată în *România liberă, număr literar*, an. I, nr. 4; 7 octombrie 1884, p. 42; semnată A. V.; datată *Tirgoviștea, 1883, noiembrie*.

În volum e tipărită în toate edițiile, cu excepția volumului *Iubire* (1896) și a celui din colecția „Biblioteca pentru toți”.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

DIN TRECUT

Apare în *Convorbiri literare*, an. XVIII, nr. 1, aprilie 1884, pp. 34—35; semnată A. Vlăbășă.

În volum e tipărită în toate edițiile, cu excepția volumului *Iubire* (1896) și a celui din colecția „Biblioteca pentru toți”.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

RĂSPUNS LA O CRONICĂ RIMATĂ

Apare în *România liberă*, an. VIII, nr. 2.124, 5 august 1884, p. 2 la rubrica „*Foișă României libere*”; semnată A. Vlăbășă, cu titlul *Răspuns la cronică-și rimată* și cu indicația *Către Don Padil*. Această poezie răspunde cronicii rimate *Este cer sau nu e? Domnului A. Vlăbășă*, publicată tot în *România liberă*, nr. 2.118 din 29 iulie 1884, p. 2.

Poezia respectivă era o satiră, destul de modest realizată artistic, în care Don Padil (Duiliu Zamfirescu) critica lipsa de selecție a valorilor în literatura vremii, desconsiderarea scriitorilor talentați și supralicitarea nulităților:

„Tu, sărman de tine,
Ai cer ca oricine
Și poți fi confrate
Chiar cu Nenea State,
Și cu toți Canilii, călăreți pe trestii,
Câți umplu Parnasul c-un sobor de bestii...”

Problema este dezbătută și în schimbul de scrisori în proză, din același an, dintre Don Padil (Duiliu Zamfirescu) și A. Vlăbășă.

Poezia lui Vlăbășă este republicată în *Familia*, an. XXIII, nr. 45, 8/20 noiembrie 1887, pp. 529—530, cu titlul *Răspuns la cronică-și rimată. Către Don Padil*; semnată A. Vlăbășă. (În numărul anterior, 44, 1/13 noiembrie 1887, p. 524, *Familia* publicase, la rubrica „Salon”, și poezia lui Don Padil.)

Cu titlul *Răspuns la o cronică rimată* și fără subtitlul *Către Don Padil*, poezia apare în primele trei ediții, 1887, 1892, și 1894.

Textul a fost reprodus după ediția 1894.

În afară de modificări mărunte, trebuie reținută o deosebire însemnată între versiunea din periodice (*România liberă* și *Familia*) și cea din volum.

În volum figurează două strofe inexistente în periodice: strofele 8 și 9 (versurile 29—36):

„C-o idioată nesimțire
Își rid de tot ce-i demn și sfânt,
Le toacă gura în neștire,
Se bat cu morile de vânt.

Și pe când tu-ntr-o sferă mică,
Ca vai de lume, te strecoari,
Ei strălucesc, și se ridică,
De goi ce sînt și de ușori.”

LA ICOANĂ

Apare în *România liberă, număr literar*, an. I, nr. 1, 16 septembrie 1884, p. 7; semnată Al. Vl.

Republicată în *Războiul român*, an. VII, 29 septembrie 1884, p. 3; în *Calendarul literar ilustrat* pe anul 1894—1895, pp. 44—45; semnată A. Vlăbășă; în *Antologie* de N. Beldiceanu, Iași, 1893, și în *Autorii români moderni...*, Craiova, 1895.

În volum e tipărită în toate edițiile, cu excepția volumului *Iubire* (1896) și a celui din colecția „Biblioteca pentru toți”.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

S-a păstrat și un fragment de manuscris, cu unele versuri în plus față de versiunea definitivă.

În manuscris, poezia începea cu următoarele versuri, care n-au mai fost tipărite :

„Ș-o tot bate vînt de ducă și din sat în sat o mîină,
Trăgănat și moale, glasu-i vorbe nențelese-ngîină —
Pare-un ciutec în surdîină, lin, adormitor de dulce,
Dintr-un piept pe care pruncul pune capul să se culce,
Cumințit de-arita farmec. Ochiu-i limpede deschis,

În lumina lui răsfrînge bucuria unui vis ;
Pironit în gol, privește zîmbitor și plin de milă ;
Buza-i ca prin somn mișcată, rîde parc-un rîs în silă,
E robită de-aiurirea unei vecinice păveri,
Ș-împietrit-îi stă pe față zîmbetul unei dureri.
N-o-nrebați ce tain-adîncă în zdrobitu-i suflet poartă,
Că-n mormînt, în grea uitare, zace-n piept inima-i moartă.“

Semnificativă ni se pare reacția lui Titu Maiorescu față de această poezie. Nicolae Petrașcu notează eronat în monografia sa despre Eminescu : „Vlahuță citise anul acela la Maiorescu versurile La icoană, cînd Maiorescu zisese la sfîrșitul lecturii cu un accent curios și așa de neașteptat : «Eminescu redivivus!»“ În realitate faptele nu s-au petrecut astfel. Dimpotrivă, dosarul poeziei *La icoană* ne demonstrează clar rezistența „Junimii“ față de unele din lucrările lui Vlahuță. Dacă *Dormi în pace* își află loc în coloanele *Convorbirilor*, *La icoană* nu putea să aibă aceeași soartă. Scrise amîndouă într-un interval scurt de timp, ele reprezintă momente diferite ale gîndirii lui Vlahuță. *Dormi în pace* realizează împăcarea, resemnarea, acceptarea soartei tragice. În *La icoană*, revolta împotriva divinității este exprimată fățiș, fără rezervă. Chiar Vlahuță ne dă cîteva indicații prețioase în acest sens, ajutîndu-ne să înțelegem nu numai geneza, ci și semnificația poeziilor : „Între acestea două din urmă (*Dormi în pace* și *La icoană* — n.n.) este o foarte strînsă legătură. *La icoană* s-a născut din Dornă în pace.

Scriînd la ea am simțit că efectul estetic e mult mai puternic, strunind de la o vreme revolta și domolind-o în împăcare religioasă. Poezia era astfel isprăvită, dar în sufletul meu, sentimentul de revoltă clocotea încă prisoselnic și nesatisfăcut. N-a fost nevoie să-i caut mult forma expresivă. În scurt timp după aceea conținutul meu sufletesc apărea întreg în *La icoană*.“ Din corespondența lui Vlahuță rezultă că Titu Maiorescu a vrut să-l determine să modifice poezia. Nu știm cu precizie în ce direcție s-au îndreptat obiecțiile lui Titu Maiorescu, dar se pare că transformările succesive n-au reușit să altereze fondul

lucrării. De aceea, *La icoană* rămîne un timp printre lîrțile lui Titu Maiorescu. După o așteptare zadarnică, la 10 septembrie 1884, Vlahuță, aflat în București, îi cere printr-o scrisoare lui Titu Maiorescu poezia, sub pretextul că ar vrea să o copieze : „Stimabile domnule Maiorescu. Vă rog, dacă mai aveți poezia *La icoană*, cum o refăcusem în urmă, împrumutați-mi-o s-o copiez și eu.“ După cîteva zile, poezia avea să apară în *Romînia liberă*.

SONET

[Lăsați-mă singurătății mele]

Sonetul [*Lăsați-mă singurătății mele*] apare în *Romînia liberă*, număr literar, an. I, nr. 2, 23 septembrie 1884, p. 19 ; semnat *A. Vlahuță*. Împreună cu alte trei sonete ([*Ce mult aș vrea să mă iubesc o dată*], [*Dar nu-nțelegi că e cu neputință*] și [*Vuînd s-azvîrl șuvoaietele devale*]), este republicat în *Epoca*, an. I, nr. 61, 2 februarie 1886, p. 2, la rubrica „Foița ziarului *Epoca*“ ; semnat *A.V.*, sub titlul general *Sonete*, și numerotate de la I la IV ; acesta fiind notat cu IV.

Republicat în Lazăr Șeineanu, *Autorii romîni moderni. Bucăți alese în versuri și proză din principalii scriitori ai secolului al XIX-lea, însoțite de notițe bibliografice și de un supliment... pentru uzul școlilor secundare de ambe sexe. București, 1891*, p. 142.

În volum e tipărit în toate edițiile, cu excepția volumului *Iubire* (1896) și a celui din colecția „Biblioteca pentru toți“.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

NU CĂTA...

Apare în *Romînia liberă*, număr literar, an. I, nr. 3, 30 septembrie 1884, p. 25 ; semnată *A. Vlahuță*. Republicat în *Familia*, an. XX, nr. 41, 7/19 octombrie 1884, p. 485, cu aceeași semnătură.

În volum e tipărită în toate edițiile, cu excepția volumului *Iubire* (1896) și a celui din colecția „Biblioteca pentru toți“.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

Apare în *România liberă, număr literar*, an. I, nr. 5, 14 octombrie 1884, p. 49; semnată A.V.

Republicată în *Familia*, an. XXV, nr. 26, 25 iunie/7 iulie 1889, p. 312; semnată A. Vlahuță. În revista specială, număr unic, *Eminescu*, cu subtitlul *Ziar comemorativ, septembrie 1890*. Numărul acesta unic, festiv, cuprindea:

p. 1: *Glossa; Eminescu* de B. P. Hasdeu, *Lui Eminescu* de A. Vlahuță, *Sonet (Veneția)* și fragmentul corespunzător din studiul lui Gherea (semnat Ion Gherea).

p. 2: *Geniu și nefericire* (poezii de N. Beldiceanu), *Poetul Eminescu* de T. Maiorescu (datat *București, octombrie 1889*), *Melancolie* și fragment din studiul lui Ion Gherea, *Lui X* (poezie de Veronica Micle, 28 august 1885).

p. 3: *În nirvana* de I. L. Caragiale, *Eminescu și critica* (fragment din același studiu al lui Gherea).

p. 4: *Mihail Eminescu* (note biografice, semnate L.), *Mai am un singur dor, Bibliografie*.

Republicată în Lazăr Șeineanu, *Autorii romîni moderni...*, Ed. III, Craiova, 1895; în numărul comemorativ închinat lui Eminescu de revista *Floare albastră*, 15 iunie 1899, p. 1, și în *Omagiul lui Mihail Eminescu*, București, 1909, pp. 80—81.

În volum e tipărită în toate edițiile, cu excepția volumului *Iubire* (1896) și a celui din colecția „Biblioteca pentru toți”.

Textul a fost reprodus după ediția din 1915.

Iată împrejurările în care a fost scrisă această poezie.

După întoarcerea sa din străinătate în martie 1884 Eminescu rămîne o vreme la București. După aceea se stabilește la Iași. Plecarea lui Eminescu îi dădea lui Maiorescu — după cum singur spunea — posibilitatea „să răsufle” și să se gîndească la „treburile” sale. * Cu toate că-l lăsase pe Eminescu în părăsire într-o mizerabilă cameră de hotel din Iași, socotind că poetul manifesta numai „avaricie de bani” (vezi *Insemnări zilnice*, vol. II, p. 241), și că deci nu trebuie să se intereseze de situația lui materială, ideologul „Junimii” nu simțea nici cea mai mică muștrare de conștiință.

* Vezi în acest sens scrisoarea către Emilia Maiorescu în *Studii și documente literare*, vol. VI, pp. 50—53 (traducerea romînească). Tot aici se dau și amănunte asupra comportării lui Eminescu. „Lipsă de voință; nu face nimic neîndemnat, nechemat, neadus, la masă, la bărbierit.”

Aflîndu-se la Iași în iunie 1884, Alexandru Vlahuță se întîlnește cu Eminescu. Impresionat de starea sănătății marelui poet, el îi trimite o scrisoare lui Titu Maiorescu.

Scrisoarea lui Vlahuță, redactată de altfel în termeni foarte prevenitori, se situa la antipodul părerilor lui Maiorescu despre starea psihică și situația materială a lui Eminescu. Titu Maiorescu susținea atît în *Insemnări* cît și în scrisori că Eminescu dă dovadă de o „bolnăvicioasă preocupare de mijloace pentru existență, imposibil de înlăturat nici cu argumente raționale. Trebuie să așteptăm așadar refacerea sistemului său nervos în stare normală. Zgîrcenia și lăcomie de bani ca totală lipsă a oricărei demnități personale” * și socotea că-și făcuse datoria intervenind pentru o sinecură în favoarea lui Eminescu.

Cu totul de altă părere decît Titu Maiorescu, Alexandru Vlahuță spune în scrisoarea lui că lipsa de ocupație îl demoralizează pe Eminescu și că în nici un caz nu poate fi vorba de a privi cu liniște evoluția bolii poetului. Scrisoarea constituie deci indirect o polemică cu Titu Maiorescu. Alexandru Vlahuță începea deci să-și manifeste opiniile și să-l înfrunte pe Titu Maiorescu, somîndu-l aproape să întreprindă ceva pentru Eminescu. Reproducem integral textul**, deoarece este foarte puțin cunoscut și marchează — insistăm asupra acestui fapt — începutul războiului, mai întîi mocnit, și, nu mult după aceea, din ce în ce mai fățiș, dintre Vlahuță și Maiorescu, război care se va solda cu o dușmănie ireconciliabilă:

„Stimabile domnule Maiorescu. Am văzut pe Eminescu, și-am stat cu el o zi. Mi-a fost cu neputință să-l înduplec a veni cu mine la țară. La ce — zicea el — să mai porți prin lume un om mort!

Doarme puțin, vorbește puțin și sînt zile în care uită să mînnince. Și cu toate astea se îngrașă — asta-l amărește mult. Grozav! tulbură și-l demoralizează lipsa de ocupație hrănitoare. El o spune adesea. De aci, poate, în mare parte vădita umilință — sfiala copilărească din vorba și mișcările lui. E mișcător pîn' la lacrimi cînd vezi la ce e redusă viața lui. Toată existența i

* Vezi scrisoarea în *Studii și documente literare*, vol. VI, p. 51. Esența scrisorii o aflăm în *Insemnări*, vol. II, p. 241: „Eminescu, care are memoria întregă, dar (este) fără voință, are neliniște în privința existenței sale, avaricie de bani”.

** A fost publicată mai întîi în *Studii și documente literare*, vol. III, p. 124.

se încheie într-o dinamică foarte restrînsă și înceată — cît îi trebuie cuiva ca să nu fie mort. Citește tare puțin — căci îl obosește. Nu scrie nimica. S-a încercat — mi-a spus — dar i-a fost cu neputință. L-ar trage inima la un post de revizor.

I-am propus locul de la azil și S-fra Ecaterina* la care eu — dacă e să mi se dea — aș renunța cu o adevărată mulțumire pentru Eminescu; l-ar primi și i-ar prîi mult.

În tot cazul — grăbiți a-l numi undeva. Altfel îl pierdem — fără nădejde de înnoarcere.

«Sînt grozav de demoralizat — mi-a spus de nenumărate ori cît am stat cu el — aș vrea să adorm și să nu mă mai diștept. Cum nu poate omul să moară cînd vrea! Nu mă-nduplec la acte de violență cu mine însumi.»

E nespus de sfișietor.**

Ce atitudine a avut Titu Maiorescu față de aceste rînduri atît de elocvente în dramatismul lor și atît de drastice în fond? Scrisoarea nu i-a provocat o reacție deosebită și nici nu l-a făcut să ia vreo măsură. Aflat într-o călătorie prin Elveția, la înapoierea în țară notează sumar: „Acasă, totul în regulă, cetit un nesfîrșit teanc de jurnale și de scrisori, în noaptea de vineri spre sîmbătă”***. Scrisoarea lui Vlahuță se afla probabil printre cele citite de Maiorescu. De atunci Maiorescu începe să devină din ce în ce mai rezervat față de Vlahuță. La repetatele apeluri ale acestuia din urmă, aflat și el într-o situație materială

* Vlahuță se afla încă în învățămînt la Tirgoviște. Din toamna anului 1884 însă avea să rămînă fără post, din pricina faptului că gimnaziul de acolo își schimbase profilul. În vara aceluia an căuta un loc de profesor la aceste instituții.

** Vezi în acest sens și scrisoarea lui Eminescu către Chibici Rîvneanul, datată Iași, 20 octombrie 1884: „Sănătatea mea scriștie într-una, ca o moară de mult stricată, ba poate ireparabilă. Săptămîna aceasta am avut friguri și dureri de cap; cît despre picioare — ele sînt într-o stare așa de plîns, precum erau la București. O tristă iarnă mă așteaptă și o tristă viață” (Studii și documente literare, vol. IV, p. 160). N. Petrașcu, care a mers o dată cu Vlahuță să-l viziteze pe Eminescu, ne-a lăsat și el o descriere elocventă privitoare la starea poetului:

„...l-am găsit într-o cameră din fundul curții unui orel. Am ridicat cele trei trepte ale scării deasupra unui podișor și văzînd perdelele lăsate, am privit printr-o mică dezchizătură dintre ele. Eminescu dormea pe o canapea îngustă de mușama neagră cu bustul gol. Era cald... După ce mai vorbirăm cu el, i-am propus o plimbare la Copou, cu trăsura, pe care el o primi surzînd. Pe drum, Eminescu vorbi puțin dînd numai cîte un răspuns scurt” (N. Petrașcu, Mihail Eminescu, 1933, pp. 57—58).

*** Titu Maiorescu: *Insemnări zilnice*, vol. II, p. 259.

disperată, Maiorescu se menține doar la simple făgăduieli. A intuit oare Vlahuță această rezervă? De bună seamă că da, de vreme ce, din toamna acestui an, este tot mai evidentă îndepărtarea sa de *Convorbiri literare*. Atunci cînd scrie poezia *Lui Eminescu*, nu o mai trimite *Convorbirilor literare*, ci *Romîniei libere*.

Lui Eminescu reprezintă afirmarea publică a adevărurilor cuprinse în scrisoarea către Titu Maiorescu și datată *ianie 1884*. Că poezia a fost scrisă sub impresia vizitei de la Iași, nu încapă îndoială. Pentru a dovedi afirmația noastră, cititorul este rugat să compare scrisoarea citată integral mai sus cu strofa: „Și te-nteleg — te simt aproape: / Cu aceeași suferință-n față, / Cu ochii gînditori și galeși, / Sătul de trudnica-ți viață”, care nu reprezintă altceva decît imaginea versificată a celor relatate lui Titu Maiorescu.

SONET

[Dar nu-ntelegi că e cu neputință]

Sonetul apare în *Convorbiri literare*, an. XVIII, nr. 11, februarie 1885, p. 459; semnat *A. Vlahuță*. Republicat cu indicația II în grupul celor patru sonete din *Epoca*, an. I, nr. 61, 2 februarie 1886, p. 2; semnate *A. V.* (vezi nota de la sonetul [*Lăsați-mă singurătății mele*]).

În volum este tipărit în toate edițiile, cu excepția volumului *Iubire* (1896) și a celui din colecția „Biblioteca pentru toți”.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

A MELE VISURI...

Apare în *Convorbiri literare*, an. XVIII, nr. 11, februarie 1885, pp. 459—460; semnată *A. Vlahuță*.

Republicată în *Săptămîna ilustrată*, an. I, nr. 6, 14 februarie 1893, p. 42, semnată *Al. Vlahuță*, și în *Familia*, an. XXIX, nr. 41, 10/22 octombrie 1893, p. 487; semnată *A. Vlahuță*.

În volum e tipărită în toate edițiile, cu excepția volumului *Iubire* (1896) și a celui din colecția „Biblioteca pentru toți”.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

SONET

[Vuind s-azvîrl şuvoaiele devale]

Sonetul apare în *Revista literară (Literatorul)*, an. VI, nr. 11, 28 aprilie 1885, p. 166; semnat *A. Vlăbuşă*. Republicat cu indicaţia III în grupul celor patru sonete apărute în ziarul *Epoca*, an. I, nr. 61, 2 februarie 1886, p. 2; semnat *A.V.* (vezi nota de la sonetul [*Lăsaţi-mă singurătăţii mele*]); şi în *N. Beldiceanu, Antologie...*, Iaşi, 1893, cu titlul *Noapte de vară*.

În volum este tipărit în toate ediţiile, cu excepţia volumului *Iubire* (1896) şi a celui din colecţia „Biblioteca pentru toţi”.

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

DE LA FEREAŞTRĂ

Apare în *Revista literară*, an. VI, nr. 14, 19 mai 1885, pp. 309—312; semnată *A. Vlăbuşă*.

Începînd cu volumul din 1887, e tipărită în toate ediţiile, cu excepţia volumului *Iubire* (1896) şi a celui din colecţia „Biblioteca pentru toţi”.

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

NU-I DE-AJUNS

Apare în *Revista literară*, an. VI, nr. 17, 9 iunie 1885, p. 369; semnată *A. Vlăbuşă*.

Republicată în *Epoca*, an. I, nr. 73, 16 februarie 1886, p. 2, la rubrica: „Foiţa ziarului *Epoca*”, cu titlul *13 strofe*, semnată *A.V.* Mai apare în *Familia*, an. XXII, nr. 18, 4/16 mai 1886, p. 209, cu titlul *13 strofe*, semnată *A. Vlăbuşă*.

În volum e tipărită în toate ediţiile, cu excepţia volumului *Iubire* (1896) şi a celui din colecţia „Biblioteca pentru toţi”.

Textul a fost reprodus după ediţia din 1915.

CE TE UIŢI CU OCHII GALEŞI ?...

Apare în *Convorbiri literare*, an. XIX, nr. 7, octombrie 1885, pp. 603—605; semnată *A. Vlăbuşă*; cu titlul *Ce te uiţi ?...*

În volum e tipărită în toate ediţiile, cu excepţia volumului *Iubire* (1896) şi a celei din colecţia „Biblioteca pentru toţi”.

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

PE ALBUMUL D-REI...

Apare în *Convorbiri literare*, an. XIX, nr. 7, octombrie 1885, p. 605; semnată *A. Vlăbuşă*; cu titlul *Pe albumul d-soarei E...*

În volum este tipărită în toate ediţiile, cu excepţia volumului *Iubire* (1896) şi a celui din colecţia „Biblioteca pentru toţi”.

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

ÎN AMURG...

Apare în *Epoca*, an. I, nr. 18, 8 decembrie 1885, p. 2, la rubrica „Foiţa ziarului *Epoca*”; semnată *A. Vlăbuşă*, cu titlul *Cugetări...*

Republicată în *Almanahul literar ilustrat*, an. II, 1887, pp. 127—129.

În volum e tipărită în toate ediţiile, cu excepţia volumului *Iubire* (1896) şi a celui din colecţia „Biblioteca pentru toţi”. Titlul *În amurg* apare doar în ultima ediţie, cea din 1915.

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

ÎN PĂDURE

Apare în *Epoca*, la rubrica „Partea literară”, an. I, nr. 38, 3 ianuarie 1886, p. 3; semnată *A. Vlăbuşă*.

Republicată în *Familia*, an. XXII, nr. 4, 26 ianuarie/7 februarie 1886, p. 37, cu aceeaşi semnătură, şi în *Antologie, bucăţi alese din scriitorii veacului XVIII şi XIX, cu o prefaţă de d-nul N. Beldiceanu*, pp. 45—46, Iaşi, Ed. librăriei Şaraga, 1893, şi în *Calendarul literar ilustrat pe anul 1894—1895* (Editura tipografică ziarului *Independentul*), p. 96, semnată *Al. Vlăbuşă*; şi în *Lazăr Şeineanu, Autorii romîni moderni...*

În volum e tipărită în toate edițiile, cu excepția volumului *Iubire* (1896) și a celui din colecția „Biblioteca pentru toți”. Poezia s-a păstrat și în manuscris.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

SONET

[Ce mult aş vrea să mai iubesc o dată]

Sonetul este primul din cele patru sonete pe care le publică grupate în *Epoca*, an. I, nr. 61, 2 februarie 1886, p. 2, la rubrica „Foița ziarului *Epoca*”; semnat A.V. (vezi nota de la sonetul *Lăsați-mă singurătății mele*).

În volum e tipărit în toate edițiile, cu excepția volumului *Iubire* (1896) și a celui din colecția „Biblioteca pentru toți”.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

CE DOR...

Apare în *Lupta*, an. III, nr. 117, 23 noiembrie 1886, p. 3; semnată A. Vlahuță.

În volum e tipărită în toate edițiile, cu excepția volumului *Iubire* (1896) și a celui din colecția „Biblioteca pentru toți”.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

MELANCOLIE

Apare în *Epoca ilustrată*, an. I, 1 ianuarie 1886.

Republicată în *Almanahul literar ilustrat*, an. II, 1887, p. 77, și în *România liberă*, 25 decembrie 1887/6 ianuarie 1888, p. 2, care o reproduce după volumul din 1887.

În volum e tipărită în toate edițiile, cu excepția volumului *Iubire* (1896).

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

DELENDUM...

Apare în *Lupta*, an. IV, nr. 199, 8 martie 1887, p. 2; semnată A. Vlahuță, cu titlul *Delendum* (fără cele trei puncte de suspensie).

În volum e tipărită în toate edițiile, cu excepția volumului *Iubire* (1896) și a celui din colecția „Biblioteca pentru toți”.

Asupra semnificației acestei poezii în contextul operei lui Vlahuță, vezi *Studiul introductiv*.

MAMEI

Apare în *Lupta literară*, an. I, nr. 1, 19 aprilie 1887, pp. 4—5; semnată A. Vlahuță.

Republicată în ziarul socialist *Lampa*, an. I, nr. 14, 26 aprilie 1887, p. 3. Pe pagina întâi, la „Informațiuni”, se spunea: „*Duminica trecută, 19 aprilie, a apărut în București primul număr al revistei literare săptămânale Lupta literară, redactată de d-nii Delavrancea, A. Vlahuță, P. Ispirescu, Constantin Mille, O. Carp etc. [...] Reproducem după dânsa pe pagina a 3-a o poezie a d-lui A. Vlahuță, intitulată Mamei, pentru ca cititorii noștri să aibă ocaziunea a gusta dulceața și frumusețea limbei în care se scrie la această revistă, precum și sublimitatea sentimentelor poetului.*” Reprodusă și în *România liberă* din 25 decembrie 1887/6 ianuarie 1888, p. 2, și în *Familia*, an. XXV, nr. 14, 2—14 aprilie 1889, p. 157; semnată Al. Vlahuță.

În volum e tipărită în toate edițiile, cu excepția volumului *Iubire* (1896) și a celui din colecția „Biblioteca pentru toți”.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

Nu avem încă elemente sigure privitoare la ascendența familiei scriitorului. Într-o scrisoare către un prieten, Alexandru Vlahuță a acreditat o versiune privind originea mamei sale și împrejurrările căsătoriei ei, versiune care, în lipsa unor atestări oficiale, poate fi deocamdată acceptată:

„*Mama nu e născută dincolo. Pe la începutul veacului trecut, cam prin a doua decenie, a descălecat la Plopana, în județul Tutova, un tânăr înalt, brun, frumos la chip și blînd la vorbă, a luat pe acolo o moșioară în arendă, și peste vreo doi ani s-a căsătorit cu fata unui boiernaș din Bîrlad, Duca mi se pare.*”

Pe el îl cheama Petrescu și era din Brașov [...]. Mama [...] la vârsta de șapte ani a fost dată la mănăstirea Agapia. Acolo a învățat carte. Acolo, când era de 17 ani, s-a dus la plimbare conu Neculai Vlahuță de la Pleșești, a văzut-o, i-a plăcut — «era frumoasă» — spune și azi tata când pomenește de vremurile acelea, a cerut-o și astfel în loc să fie mireasa lui Hristos, a fost mama mea.*

Neculai și Ecaterina Vlahuță s-au stabilit deci în Pleșești. Pînă acum asupra părinților scriitorului nu se cunoștea nici un act oficial. Recent am descoperit un document din anul 1845 în care întîlnim pentru prima dată numele lui Neculai Vlahuță. În cartografia județului Tutova, ocolul Simila, comuna Pleșești, doi locuitori figurează cu mențiunea „argați la Neculai Vlahuță”.** Nu știm însă nici acum cu precizie care era întinderea averii lui Neculai Vlahuță***, dar nu poate fi vorba decît de o proprietate mică, deoarece satul era așezat pe moșia medelnicreșei Eufrosina Racliș****.

În orice caz, starea materială a familiei Vlahuță cunoaște după 1860 un declin evident, care duce, în jurul anului 1870, la vînzarea averii și mutarea părinților într-o comună relativ apropiată: Poenești. Biografia puu această sărăcie pe seama neglijenței lui Neculai Vlahuță, om lipsit de spirit practic.

Neculai Vlahuță a încetat din viață la 8 mai 1909. În ultimii ani ai vieții sale a îmbrăcat rasa monahală la mănăstirea Agapia ca și soția sa (care a decedat la 2 septembrie 1898). Un portret al lui Neculai Vlahuță, datînd din anul 1902, când împlinea 100 de ani, pictat de Nicolae Grigorescu, i-a aparținut lui A. Vlahuță. Tabloul se află astăzi la Muzeul „Vasile Pîrvan” din Bîrlad, donat de scriitor la 12 decembrie 1917; reproduceri ale acestui tablou aflăm în: A. Vlahuță, *Pictorul Grigorescu*, ed. 1910, p. 242.

* Scrisoare către George Moroianu, publicată de I. Gh. Oprigan în *A. Vlahuță — Omul*, p. 18.

** „Gheorghe Drăguș și Ioan Nedelea”, vezi *Catagrafia Tutova*, p. 148, Transportul 1423, op. 1615/condica 961. Arhivele Statului, Direcția Regională Iași. Menționăm că în condica pe anul 1838 satul Pleșești nu apare la ocolul Simila. Probabil această așezare s-a statornicit abia în jurul anului 1840.

*** Se afirmă „100 de pogoane”, cifră care, cu aproximație ar putea corespunde realității (Vezi Ion Gorun, *A. Vlahuță*, p. 7).

**** Vezi condica citată. (Cercetările la Arhivele Statului din Iași au fost întreprinse în 1961.)

CUM CURGE VREMEA...

Apare în *Lupta literară*, supliment al ziarului *Lupta*, an. I, nr. 2, 26 aprilie 1887, pp. 17—18; semnată *A. Vlahuță*.

Republicată în *România liberă*, 25 decembrie 1887, p. 2, cu următoarea notă: „Azi a apărut un elegant volum de poezii, edite și inedite, de *A. Vlahuță*. Drept orice laudă reproducem câteva bucăți”. Se publică: *Mamei, Ce fericiți am fi împreună!, Melancolic, Cum curge vremea*. Reprodusă și în *Familia*, an. XXIV, nr. 3, 17—29 ianuarie 1888, p. 26; semnată *Al. Vlahuță*.

În volum e tipărită în toate edițiile, cu excepția volumului *Iubire* (1896) și a celei din colecția „Biblioteca pentru toți”.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

CE FERICIȚI AM FI-MPREUNĂ!

Apare în *Romînul*, an. XXXI, nr. 26, 27 iunie 1887, p. 1; semnată *A. Vlahuță*. Numărul a fost tipărit pentru ajutorarea sinistraților în urma incendiului din Botoșani. Mai colaborează la acest număr Delavrancea și Teleor.

Republicată în *Familia*, an. XXIII, nr. 26, 28 iunie/10 iulie 1887, p. 302; semnată *A. Vlahuță*. Reprodusă și în *România liberă*, 25 decembrie 1887 (ulterior apariției în volum).

În volum e tipărită în toate edițiile cu excepția volumului *Iubire* (1896) și a celui din colecția „Biblioteca pentru toți”.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

ERTARE...

Apare în primul număr al publicației *Revista nouă*, an. I, nr. 1, 15 decembrie 1887, pp. 19—21; semnată *A. Vlahuță*.

Republicată în *Familia*, an. XXIII, nr. 52, 27 decembrie 1887/8 ianuarie 1888, p. 613; semnată *A. Vlahuță*. La rubrica „Literatură și arte”, unde este anunțată *Revista nouă*, se dă, printre altele, informația următoare: „În broșura aceasta (Re-

vista nouă, n.n.) d-l Delavrancea a scris o novelă (Hagi-Tudose), d-l Vlahuță o poezie (Iertare), pe care o reproducem în nr. de acum al foii noastre”.

În volum este tipărită în toate edițiile, cu excepția volumului *Iubire* (1896) și a celui din colecția „Biblioteca pentru toți”.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

Poezia a stîrnit, mai ales prin principiul etic afirmat în final, comentarii ostile. În revista *Familia*, an. XXIV, nr. 2, 10—22 ianuarie 1888, pp. 19—20, se publică poezia *Nu-i iertare — Răspuns la „Iertare” de Vlahuță*, de Iosif Roman. Invocînd imperative de natură „etică” și „patriotică”, Iosif Roman, neînțelegînd sensul critic al poeziei lui Vlahuță, în versuri ridicole, pledează pătimaș pentru „puritate” și „castitate”. Reproducem cîteva fragmente din poezie :

„Ce preț are forma plastic-naturală
Dacă nu-i sublimă, castă și morală ?

Să urmați virtutea, ce-i supremul bun,
Și-omenimei scump odor comun.
Dalbe lacrimioare, drăgălași albi crini,
Ce frumos vă șade de candoare plini !
Candide copile-a mamelor odor,
Să purtați curatul florilor color...

Desfrînări, păcatul, fie cît de dulce,
Castitatea casei nu-i permis s-o spurce.
Patria romînă, a ei societate
Cer familii bune, mame onorate,
Și-nălțînd stindardul mîndru de morală,
Să-i urmați fidele, strige-vă cu fală :
«Frumusețea lumii nu vă-ndreptățește
Să călcați credința ce ne ferește ;
Mamelor virtuoaase, junelor curate,
Nu-i permis să ierte astfel de păcate !»

În numărul următor din *Familia* (an. XXIV, nr. 3, 17—29 ianuarie 1888) întîlnim la rubrica „Salon — Din viața de București”, sub semnătura A. C., o dare de seamă asupra primului număr din *Revista nouă*, în care se spune printre altele : „Apoi d-l Vlahuță își cere «iertare» pentru poema sub acest titlu, care păcătuiește prin lipsa fondului etic moral și al variațiilor situațiunii în societatea astfel cum este organizată, sau mai bine zis dezorganizată astăzi la noi”.

LINIȘTE

Apare în *Revista nouă*, an. I, nr. 2, 15 ianuarie 1888, pp. 51—54 ; semnată A. Vlahuță, cu dedicația : *Amicului meu Delavrancea*. După cum ne informează *Familia*, an. XXIII, nr. 48, 29 noiembrie/11 decembrie 1887, p. 575, care reproduce știrea după ziarul *Romînia*, poezia a fost citită mai întîi la obișnuita întîlnire dintre colaboratorii revistei ; „Sîmbătă, 21 noiembrie (1887, n.n.), *Intrunirea literară a Revistei nouă de sub direcțiunea d-lui Hasdeu a fost foarte interesantă, spune Romînia. [...]* D-l. Vlahuță a citit o frumoasă bucată în versuri intitulată *Linîște și dedicată amicului său Delavrancea.*”

Republicată în *Familia*, an. XXIV, nr. 13, 27 martie / 8 aprilie 1888, pp. 145—146 ; semnată A. Vlahuță ; și în *Parnasul romîn*, culegere de poezii, Brașov, 1892, *Antologie* de N. Beldiceanu, Iași, 1893, Lazăr Șeineanu, *Autorii romîni moderni*, Craiova, 1895, și în *Amicul poporului, calendariu pe anul comun 1898*, an. XXXVIII, Sibiu, pp. 101—104, semnată Al. Vlahuță.

În volum este tipărită în toate edițiile, cu excepția volumului *Iubire* (1896) și a celui din colecția „Biblioteca pentru toți”.

Textul a fost reprodus după ediția din 1915.

HOMO HOMINI LUPUS

Apare în *Revista nouă*, an. I, nr. 3, 15 februarie 1888, pp. 89—90 ; semnată A. Vlahuță.

În volum este tipărită în toate edițiile, cu excepția volumului *Iubire* (1896) și a celui din colecția „Biblioteca pentru toți”.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

IN FERICIRE

I

Apare în *Revista nouă*, an. I, nr. 5, 15 aprilie 1888, p. 177 ; semnată A. Vlahuță.

Republicată în *Familia*, an. XXIV, nr. 17, 24 aprilie/6 mai 1888, p. 193, cu aceeași semnătură.

În volum e tipărită în toate edițiile, începînd cu *Iubire* (1896). Textul a fost reprodus după ediția 1915.

II

Apare în *Revista nouă*, an. I, nr. 6, 15 mai 1888, p. 209; semnată *A. Vlahuță*.

În volum e tipărită în toate edițiile începînd din 1894 (cu excepția ediției 1915).

Textul a fost reprodus după ediția 1909.

III

Apare în *Revista nouă*, an. I, nr. 7, 15 iunie 1888, p. 260; semnat *A. Vlahuță*.

În volum e tipărită în edițiile 1899, 1904, 1909.

Textul a fost reprodus după ediția 1909.

TOT ALTE VREMI..

Apare în *Revista nouă*, an. I, nr. 10, 15 octombrie 1888, p. 384, sub titlul *În fericire — IV*; semnată *A. Vlahuță*.

Republicată în *Universul ilustrat*, an. VI, nr. 14, 4 aprilie 1897, p. 3, sub titlul *În fericire*, semnată *A. Vlahuță*, și în *Familia*, an. XXXIV, nr. 35, 30 august/11 septembrie 1898, p. 411, cu titlul *În fericire* (fără nici o altă indicație); semnată *A. Vlahuță*.

În volum e tipărită în toate edițiile începînd cu 1894, cu excepția volumului *Iubire* (1896) și a celui din colecția „Biblioteca pentru toți”.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

IULIA HASDEU

Apare în *Revista nouă*, an. I, nr. 11, 15 noiembrie 1888, p. 413; cu titlul *A fost de neiertat*; semnată *A. Vlahuță*.

În volum e tipărită în toate edițiile începînd din 1894, cu excepția volumului *Iubire* (1896) și a celui din colecția „Biblioteca pentru toți”. Titlul *Iulia Hasdeu* apare din 1899.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

Poezia a fost scrisă cu prilejul timpuriei încetări din viață (17 septembrie 1888) a Iuliei Hasdeu, fiica lui B. P. Hasdeu,

aflată la începutul carierei sale scriitoricești. În același număr din *Revista nouă* se publică articolul *Iulia B. P. Hasdeu* de C. Ionescu-Gion, desenul *D-goara Hasdeu pe catafalc* de Henția și *Povestea crinului* de B. P. Hasdeu.

Despre Iulia Hasdeu vezi articolul „*Burgeons d’Avril*” de *Iulia Hasdeu* de Gala Galaction, în *Opere*, vol. II, E.P.L., 1961, pp. 132—138, ediție îngrijită de Teodor Vîrgolici.

ÎN MÎNĂSTIRE

Apare în *Revista nouă*, an. II, nr. 11 și 12, decembrie 1889 și ianuarie 1890, pp. 415—416; semnată *A. Vlahuță*.

Republicată în *Familia*, an. XXVI, nr. 39 din 30 septembrie/12 octombrie 1890, pp. 461—462, semnată *A. Vlahuță*, și în *Vicța*, an. II, nr. 13, 7 mai 1895, p. 7; semnată *A.V.*; datată 1889, cu indicația *I—II*.

În volum e tipărită începînd cu ediția *Iubire* (1896).

Textul a fost reprodus după ediția din 1915.

Tema este frecventă în opera lui Vlahuță; vezi în acest sens schița *Epraxia* în vol. II al ediției.

PROFILURI

Apar în ziarul *Naționalul* din anul 1891, la rubrica „Cronica”, semnate *Sandu*, cu titlul *Profiluri*, și numerotate (de la 1 la 7). Numărul sub care au fost tipărite în *Naționalul* nu corespunde cu cel din volumul de proză *Din goana vieții*, unde au fost publicate pentru prima dată în volum. Profilul nr. 4, *Daniil, bătrînul stareț*, a apărut și în volumele de poezie, începînd cu 1896, cu titlul *Pocăință*.

Textul a fost reprodus pentru profilurile 1—3, 5—7, după *Din goana vieții*, 1896 — corectînd unele evidente greșeli de tipar — și pentru nr. 4, după ediția 1915.

Ordinea publicării este aceea dată de Vlahuță în volumul *Din goana vieții*.

No. 1, *Daniil, bătrînul stariș*, apare în *Naționalul*, an. II, nr. 45, 4 august 1891, p. 2, sub nr. 4, și în *Săptămîna ilustrată*, an. I, nr. 6, 14 februarie 1893, p. 43, cu titlul *Profiluri*, semnat *A. Vlăbușă*.

No. 2, *Mișu iese la primblare*, în *Naționalul*, an. II, nr. 28, 14 iulie 1891, p. 2, tot sub nr. 2.

No. 3, *Dancu zvîrle jos gazeta*, apare în *Naționalul*, an. II, nr. 39, 28 iulie 1891, p. 2, tot sub nr. 3.

No. 4, *Sander, fantele de tobă*, apare în *Naționalul*, an. II, nr. 50, 11 august 1891, p. 2, sub nr. 5.

No. 5, *Ramzes suflă-n luminare*, apare în *Naționalul*, an. II, nr. 57, 20 august 1891, p. 2, sub nr. 6. Reprodus în ziarul *Independentul literar-ilustrat*, an. II, nr. 216 (304), 4 octombrie 1892, p. 2, semnat *A. Vlăbușă*, cu titlul *Profil*.

No. 6, *Baraboi se ia de gînduri*, apare în *Naționalul*, an. II, nr. 62, 25 august 1891, p. 2, sub nr. 7.

No. 7, *Damian, poetul liric*, apare în *Naționalul*, an. II, nr. 22, 7 iulie 1891, p. 2, sub nr. 1. Republicat în *Independentul literar-ilustrat*, an. II, 145 (233), 5 iulie 1892, p. 3; semnat *A. Vlăbușă*.

UNDE NI SÎNT VISĂTORII?...

Poezia a fost citită la sfîrșitul conferinței *Curentul Eminescu*, pe care Vlăbușă a ținut-o în sala Ateneului Român în ziua de 12 martie 1892. (Asupra desfășurării conferinței, vezi nota la *Curentul Eminescu*, în volumul al II-lea al ediției de față.)

Apare în *Convorbiri literare*, număr jubiliar pentru împlinirea a 25 de ani, an. XXV, nr. 11 și 12, martie 1892, pp. 1.036—1.039, cu titlul *Nu știu... e melancolia*; semnată *A. Vlăbușă*.

Republicată în *Adevărul*, an. V, nr. 1.148, luni, 13 aprilie 1892, pp. 2—3; semnată *A. Vlăbușă*, cu titlul *Nu știu... e melancolia* și cu indicația la sfîrșit *Din „Convorbiri literare”, număr jubiliar*.

Republicată în *Familia*, an. XXVIII, nr. 17, 26 aprilie/8 mai 1892, pp. 193—194; semnată *A. Vlăbușă*; cu titlul *Unde ni sînt visătorii?...*, și în *Parnasul român, culegere de poezii*, Brașov, 1892, pp. 239—242, cu titlul *Nu știu... e melancolia*. De asemenea, poezia este tipărită la sfîrșitul volumului *Curentul*

Eminescu și o poezie nouă, 1892, cu titlul *Unde ni sînt visătorii?...*

În volum e tipărită în toate edițiile, începînd cu *Iubire* (1896). Textul a fost reprodus după ediția 1915.

S-a păstrat și manuscrisul poeziei la sfîrșitul unei scrisori date 1892, ianuar 7, trimisă lui Paul Bujor. În scrisoare, poezia nu are titlu. Vlăbușă îl roagă pe Paul Bujor să-i găsească el un titlu.

VECHILOR ATENEIȘTI

Apare în *Calendarul pentru toți românii* pe 1892, an. XVII, p. 141, fără semnătură. La p. 147, la darea de seamă despre jubileul Ateneului, se anunță publicarea poeziei lui Vlăbușă „în corpul acestui calendar” și în *Ateneul Român*, nr. 2, 15 februarie 1894, pp. 127—129, semnat *A. Vlăbușă*, însoțit de următoarea notă: „*Socotim interesant de a păstra în Analele Ateneului frumoasa poezie ce d-l A. Vlăbușă a citit la serbările jubileului de 25 ani a instituțiunii noastre*”.

Sărbătorirea a avut loc în zilele de 24—25 noiembrie 1890. Poezia lui Vlăbușă a fost citită în ziua de 25 noiembrie, în cadrul celei de-a treia manifestări ce a avut loc cu acest prilej.

În volum poezia e tipărită în toate edițiile, începînd cu *Iubire* (1896).

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

Ateneul Român s-a înființat în anul 1865, fiind una din cele mai vechi instituții de cultură din țara noastră. Nucleul său a pornit de la conferințele publice pe care C. Esarcu le inaugurează la București în ziua de 2 ianuarie 1865. Activitatea Ateneului consta în conferințe publice ținute de oameni de știință, scriitori. Printre conferențiarii care trecuseră pe la tribuna Ateneului, în răstimpul de 25 de ani de la înființarea lui, menționăm: B. P. Hasdeu, A. I. Odobescu, Gr. Tocilescu, Dumitrescu-Iași, Em. Bacaloglu, Dr. Davila, Dr. Felix, Dr. Buicliu, Delavrancea, Duiliu Zamfirescu, A. Vlăbușă etc., etc. Din 1873, în urma propunerii lui C. Esarcu, se ia hotărîrea construirii unei clădiri, a cărei piatră fundamentală se așază abia în 1886. Ateneul Român a fost inaugurat, după mari greutăți, prin subscripția publică, în 1888. Activitatea Ateneului a însemnat un factor de

progres pentru cultura românească. (Despre Ateneul Român vezi o evocare în *Spicuri* de Radu D. Rosetti, E.S.P.L.A., 1958, pp. 160—164.)

Vlahuță a ținut patru conferințe în cadrul Ateneului Român. Prima, despre poeziile lui Eminescu, în februarie 1886, cea de-a doua, intitulată *Mișcarea literară*, la 19 februarie 1887, *Curentul Eminescu*, în ziua de 12 martie 1892, iar cea de-a patra, *Onestitatea în artă*, la 7 martie 1893. A participat de asemenea la serata literară de sîmbătă, 9 mai 1892, alături de I. L. Caragiale, care a vorbit despre *Gaște și gîște literare*, iar Vlahuță despre *Publicul cetitor față cu operele literare*, și la șezătoarea literară din 18 aprilie 1893, în vederea sprijinirii tînarului compozitor Dumitru Kiriak (vezi nota asupra poeziei *Iubire*).

IUBIRE

Introducerea și prima parte a poemului au fost citite de A. Vlahuță în cadrul șezătorii pe care a organizat-o în vederea ajutorării compozitorului Dumitru Kiriak, pe atunci student lipsit de mijloace materiale, la Conservatorul din Paris. Șezătoarea a avut loc în sala Ateneului în ziua de 18 aprilie 1893. Programul ei a constat din: conferința doctorului Urechia despre *Șarlata-nismul în medicină*, conferința lui Barbu Ștefănescu Delavrancea despre *Un poet nou și necunoscut — O. Carp și poemul Iubire*, recitat de Vlahuță. În *Lupta* (20 aprilie 1893, p. 3) se spune: „D-l Vlahuță a cetit, într-un mod admirabil, o poezie a sa, intitulată *Iubire*”, iar *Adevărul* (21 aprilie 1893, p. 3) încheie ampla relatare despre această șezătoare astfel: „*Publicul a aplaudat des pe conferențieri și în special acest cap de operă a d-lui Vlahuță*”.

Poezia se afla sub tipar, deoarece miercuri 21 aprilie, așa cum ne informează *Lupta* din 20 aprilie 1893, a apărut revista *Literatură și știință*. În primul număr (vol. I, pp. 291—295, 1893) apare introducerea și prima parte a poemului, semnat A. Vlahuță, însoțit de următoarea notă: „*Acesta e titlul unui lung poem, la care autorul lucrează încă și din care ne-a dat începutul pentru volumul I al publicațiunei ce întreprindem*”.

Introducerea și prima parte au fost republicate în *Familia*, an. XXXIII, nr. 11, 16—28 martie 1897, p. 123; semnat A. Vlahuță. În același număr, la pagina 132, la rubrica „*Literatură și artă*”.

găsim următoarea notiță: „*Numerele 116—117 din «Biblioteca pentru toți», care se publică în editura librăriei Carol Müller din București, conțin o culegere de poezii sub titlul Iubire de d-l A. Vlahuță, scrise în anii 1888—1895, prin urmare sînt cele mai noue lucrări poetice ale autorului. Din ele scoatem una pentru nr. prezinte al foii noastre.*”

Restul poemului a apărut astfel: *Iubire* II, în *Vieașa*, an. I, nr. 23, 1 mai 1894, p. 2; semnat A. Vlahuță; *Iubire* III, IV, în *Vieașa*, an. I, nr. 37, 23 octombrie 1894, p. 3; semnat A. Vlahuță, iar *In iuliu*, cu mențiunea: *fragment din „Iubire”*, în *Vieașa*, an. II, nr. 5, 12 martie 1896, p. 2; semnat A. Vlahuță.

În volum e tipărită începînd cu ediția *Iubire* (1896).

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

În *Literatură și știință* și în *Vieașa* poezia apare în versuri lungi; două versuri din volum formează un vers în revistă.

SONET

[Sînt zece ani. Ce curios îmi pare]

Sonetul apare în *Vieașa*, an. I, nr. 1, 28 noiembrie 1893, p. 4; semnat A. Vlahuță.

Republicat în revista bîrlădeană *Paloda*, nr. 25, 19 decembrie 1893, p. 2, în cadrul unui articol intitulat *Poeți și reviste*, la „*Partea literară*”.

În volum e tipărit în toate edițiile, începînd cu *Iubire* (1896). În edițiile din 1909 și 1915 este primul în ordinea celor unsprezece sonete.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

TACTICĂ...

Apare în *Lumea ilustrată*, an. II, nr. 11—12 (broșura VI), 1893, număr special, p. 161, semnată A. Vlahuță, cu titlul *Seara, pe lună*.

În volum e tipărită în *Iubire* (1896) și „*Biblioteca pentru toți*”, cu titlul *Tactică*.

Textul a fost reprodus după *Iubire* (1896).

SONET

[Cît ne iubeam, și cum credeam odată]

Sonetul apare în *Vieața*, an. I, nr. 8, 16 ianuarie 1894, p. 3; semnat *A. Vlahuță*.

În volum e tipărită în toate edițiile, începînd cu *Iubire* (1896).

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

SONET

[A revenit frumoasa primăvară]

Sonetul apare în *Vieața*, an. I, nr. 19, 3 aprilie 1894, p. 4; semnat *A. Vlahuță*. Republicat în *Familia*, an. XXX, nr. 16, 17/29 aprilie 1894, p. 184, semnat *A. Vlahuță*, și în *Revista copiilor și a tinerimei*, an. VII, nr. 48, 6 decembrie 1919, p. 645.

În volum e tipărit în toate edițiile, începînd cu *Iubire* (1896).

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

VIFOR

Apare în *Vieața*, an. I, nr. 20, 10 aprilie 1894, pp. 1—2; semnată *A. Vlahuță*.

În volum e tipărită în toate edițiile, începînd cu *Iubire* (1896).

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

PRIMA LECȚIE

Apare în *Vieața*, „număr excepțional, tipărit cu ocazia sărbătorilor presei“ (indicația apare pe prima pagină, sus), din mai 1894, p. 1; semnată *A. Vlahuță*. Deși numărul acesta, nedatat, este inserat în volumul aflat la Biblioteca Academiei R.P.R., între numărul din 17 și cel din 24 aprilie, el trebuie datat după 15 mai, deoarece în *Vieața*, nr. 25 din 15 mai 1894, la ultima pagină, apare un anunț cu litere aldine: „Cu ocaziunea serbărilor presei,

Vieața va scoate, în afară de numărul său obișnuit, un număr excepțional. El va cuprinde între altele o poezie de A. Vlahuță, intitulată Prima lecție.“

Republicată în *Familia*, an. XXX, nr. 43, 23 octombrie/4 noiembrie 1894, p. 508, semnată *A. Vlahuță*, și în *Revista Lipovei*, an. I, nr. 4, 11/23 noiembrie 1895, p. 1, semnată *A. Vlahuță*.

În volum e tipărită în toate edițiile, începînd cu *Iubire* (1896).

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

DO UT DES...

Apare în *Vieața*, an. I, nr. 33, 25 septembrie 1894, pp. 1—2, în cuprinsul articolului *Geneza unei poezii*; semnată *A. Vlahuță*. În acest număr al *Vieții* sînt publicate trei poezii de *Vlahuță*: *Do ut des...*, *Icoane șterse* (p. 3) și *Ananghie* (p. 4).

Nu e tipărită decît în volumul *Iubire* (1896) și în colecția „Biblioteca pentru toți“.

Textul e reprodus după *Iubire* (1896).

ICOANE ȘTERSE

Apare în *Vieața*, an. I, nr. 33, 25 septembrie 1894, p. 3; semnată *A.V.* În volum e tipărită în toate edițiile, începînd cu *Iubire* (1896).

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

ANANGHIE

Apare în *Vieața*, an. I, nr. 33, 25 septembrie 1894, p. 4; semnată *L. Ascar*.

Republicată în *Revista Lipovei*, an. I, nr. 2, 26 octombrie/7 noiembrie 1895, p. 1, semnată *A. Vlahuță*, și în *Tribuna transporturilor, organul Uniunii sindicale a muncitorilor de transport pe apă și uscat din România*, an. I, nr. 3, 18/1 mai 1913, p. 4, semnată *A. Vlahuță*.

În volum e tipărită numai în *Iubire* (1896) și în colecția „Biblioteca pentru toți“.

Textul a fost reprodus după *Iubire* (1896).

PAR BASME...

Apare în *Vieața*, an. I, nr. 44, 11 decembrie 1894, p. 2; semnată *A. Vlabuță*.

În volum e tipărită în toate edițiile, începînd cu *Iubire* (1896).
Textul a fost reprodus după ediția 1915.

VANITAS

Apare în *Vieața*, an. I, nr. 46, 25 decembrie 1894, p. 4; semnată *A. Vlabuță*.

În volum e tipărită în toate edițiile, începînd cu *Iubire* (1896).
Textul a fost reprodus după ediția 1915.

PILDE VECHI...

Apare în *Vieața*, an. I, nr. 48, 8 ianuarie 1895, pp. 2—3; semnată *A. V.* Republicată în *Revista Lipovei*, an. I, nr. 2, 26 octombrie/7 noiembrie 1895, p. 1; semnată *A. Vlabuță*.

În volum e tipărită în toate edițiile, începînd cu *Iubire* (1896).
Textul a fost reprodus după ediția 1915.

ETERNUL CINTEC

Apare în *Vieața*, an. II, nr. 1, 12 februarie 1895, p. 2; semnată *A. Vlabuță*.

Republicată în *Tribuna*, an. XII, nr. 38, 17 februarie/1 martie 1895, la rubrica „Foița Tribunei“, p. 1, semnat *A. Vlabuță*, însoțit de o prezentare elogioasă a revistei cu prilejul unui an de la apariția ei.

În volum poezia e tipărită în toate edițiile, începînd cu *Iubire* (1896).

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

TU EȘTI POET...

Apare în *Vieața*, an. II, nr. 2, 19 februarie 1895, p. 2; semnată *A. Vlabuță*.

Republicată în *Familia*, an. XXXII, nr. 26, 30 iunie/12 iulie 1896, p. 302, semnată *A. Vlabuță*, și în *Calendarul „Biblioteca pentru toți“* din 1897, p. 172.

În volum e tipărită în toate edițiile, începînd cu anul 1896.
Textul a fost reprodus după ediția 1915.

NEHOTĂRIRE...

Apare în *Vieața*, an. II, nr. 4, 5 martie 1895, p. 8. Poezia este semnată cu inițialele *L. A.*, de la pseudonimul cunoscut *L. Ascar*.

E tipărită numai în volumul *Iubire* (1896) și în colecția „Biblioteca pentru toți“.

Textul a fost reprodus după *Iubire* (1896).

ÎN IULIU

Apare în *Vieața*, an. II, nr. 5, 12 martie 1895, p. 2; semnată *A. Vlabuță*; cu subtitlul, în paranteză, *Fragment din „Iubire“*. Este scrisă în vers lung; două versuri din forma actuală formează unul singur în *Vieața*.

În volum e tipărită în toate edițiile, începînd cu *Iubire* (1896).
Textul a fost reprodus după ediția 1915.

ÎN INTUNERIC

Apare în *Vieața*, an. II, nr. 7, 26 martie 1895, pp. 2—3; semnată *A. Vlabuță*.

Republicată în *Tribuna*, an. XII, nr. 71, 29 martie/10 aprilie 1895, p. 1; semnată *A. Vlabuță*; cu indicarea revistei *Vieața*, după care s-a făcut reproducerea.

În volum e tipărită în toate edițiile, începând cu *Iubire* (1896) și cu cea din colecția „Biblioteca pentru toți”.
Textul a fost reprodus după ediția 1915.

Poezia s-a păstrat și în manuscris, reprodus în facsimil de Al. Bojin în „*Studiu biobibliografic*”, pp. 69—70, cu indicația: „*Manuscrisul poeziei se află la Șerban Cioculescu*”.

SONET

[M-am regăsit. Ce dor mi-era de mine]

Sonetul apare în *Vieța*, an. II, nr. 23, 1 octombrie 1895, p. 2, cu titlul *Din depărtare*; semnat *A. Vlabuță*.

Republicat cu același titlu în *Foaia pentru toți*, an. I, nr. 7, 5 februarie 1897, p. 50, semnat *A. Vlabuță*, în *Ecolul Expoziției*, an. I, nr. 13, 2 septembrie 1906, p. 3, semnat *Al. Vlăbuță*, în *Calendarul Minerva*, 1906, p. 85, cu titlul *Sonet*; semnat *Al. Vlabuță*.

În volum e tipărit în toate edițiile, începând cu *Iubire*, cu titlul *Din depărtare*. Din 1899 apare numai cu titlul *Sonet*, fără *Din depărtare*.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

SONET

[Din tot ce ne-a fost drag mai înainte]

Apare cu titlul *Sonet* în *Povestea vorbei*, an. I, nr. 5, 7 noiembrie 1896, p. 1; semnat *A. Vlabuță*.

În volum e tipărit începând cu ediția 1899.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

SONET

[Cîți ochi frumoși și visători, poete]

Sonetul apare în *Povestea vorbei*, an. I, nr. 9, 5 decembrie 1896 (pe revistă este tipărită greșit data 28 noiembrie), p. 1, cu titlul *Flori uscate*; semnat *A. Vlabuță*.

Republicat în *Luceafărul*, an. IV, 1905, nr. 2, p. 48.

În volum e tipărit în toate edițiile, începând din 1899.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

SONET

[Vrăjit, tot șesul clocotește-n soare]

Apare în *Gazeta săteanului*, an. XIV, nr. 20 (283), 20 noiembrie 1897, p. 436, cu titlul *În șes*; semnat *A. Vlabuță*.

Republicat în *Literatură și artă română*, an. II, nr. 1, 25 noiembrie 1897, p. 25, cu același titlu și aceeași semnătură.

Reprodus și în *Amicul poporului*, calendar ilustrat pe anul 1900, p. 46, Sibiu, întocmit de I. Popovici.

În volum e tipărit în toate edițiile, începând din 1899.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

SĂMĂNĂTORUL

Apare în *Sămănătorul*, an. I, nr. 1, 2 decembrie 1901, p. 2, cu titlul *Sămănătorul*; semnată *A. Vlabuță*.

Republicată în *Luceafărul*, an. IV, nr. 2, 1905, p. 48.

În volum e tipărită în 1909 și 1915.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

Poezia este o profesiune de credință privitoare la curentul literar, al cărui program se definea în noua revistă.

PARTEA CEA MAI BUNĂ...

Apare în *Sămănătorul*, an. I, nr. 7, 13 ianuarie 1902, p. 111; semnat *I. Baltă*.

În volum e tipărită în edițiile 1909 și 1915.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

TRECI ZI, TRECI NOAPTE...

Apare în *Sămănătorul*, an. I, vol. II, nr. 33, 10 noiembrie 1902, p. 97; semnată A. Vlahuță.

În volum e tipărită în edițiile 1909 și 1915.

Textul a fost reprodus după 1915.

SFÎNTĂ MUNCĂ

Apare în *Familia*, număr jubiliar la a patruzecoa aniversare, 1865—1904; an. XL, nr. 21—22, 27 mai (9 iunie) 1904, p. 244; semnată A. Vlahuță; datată 30 aprilie 1904, cu titlul *Sfântă muncă...*

În volum e tipărită în 1909 și 1915. În fruntea volumului din 1915, poezia este dată fără titlu; se indică numai în sumar.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

Manuscrisul aflat la Biblioteca Raională din Sibiu (reprodus în *Studiul biobibliografic* citat, p. 103) poartă titlul și data 30 april 1904.

Versul 5, în manuscris și în *Familia* se înfățișează astfel: „Cît de urgisit să fii”.

INTER ARMA...

Apare în *Sămănătorul*, an. V, nr. 9, 26 februarie 1906, p. 161; semnată A. Vlahuță, datată 15 febr. 1906.

În volum e tipărită în edițiile 1909 și 1915.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

1907

Apare în *Viața românească*, an. II, nr. 5, mai 1907, pp. 236—241; semnată A. Vlahuță.

Republicată în numeroase periodice, după cum urmează: *Adevărul*, an. XIX, nr. 6.381, 30 mai 1907, p. 1, cu indicația „Reproducere din *Viața românească din Iași*, an. II, nr. 5, mai”; *Viața literară și artistică*, an. I, nr. 21, 3 iunie 1907, pp. 165—166;

la rubrica „Notițe și informațiuni” (p. 172) se spune: „Reproducem și noi din *Viața românească poezia 1907 a d-lui Al. Vlahuță. Locul de frunte ce-l ocupă d. Vlahuță în republica literelor și în întreaga noastră prefacere culturală dă acestei poezii o însemnătate istorică.*”

În *Viața literară și artistică* poezia este precedată de o prezentare de câteva rînduri — procedeu obișnuit al revistei — sub titlul *Preludii*:

„Ce repede îngroapă buna opinie publică pe scriitorii în viață! O pauză scurtă în activitate, un semn cît de mic de ostenire și bănuiala apropietei tale încetări se ivește. Vreun tovarăș mîlos scoate vestea — și toți ceilalți o repetă și-o răspîndesc — că izvorul a secat și scînteia sfîntă s-a stins. Și-un cîntec de bucurie, rece și ironic, trece peste tine și peste munca ta, ca un vînt peste țărîna proaspătă a mormîntului.

Dar iată o rază puternică luminează iarăși întregul orizont literar. E raza ta, a celui crezut adormit. Și lumea te primește cu alai și te binecuvîntează, cum binecuvîntezi un răsărit de soare după o noapte de chinuri, cum saluți un izvor limpede după o lungă rătăcire prin deșert. Iar corul de mici trufași, de limbuși clevețitori, toată ceata noilor stăpîni, orbiși de atîta lumină, amuțesc și-și reiau locșorul umil de mai înainte. Pasări plouate, adăpostite sub streșina casei tale.”

În numărul următor (10 iunie 1907, p. 180), la rubrica „Notițe și informațiuni”, se spune: „Poezia d-lui Vlahuță, apărută în numărul nostru trecut, este la ordinea zilei. Presa întreagă o discută. Ziarele conservatoare se mulțumesc cu câteva observații potrivnice, cerînd în mod laconic destituirea poetului din funcțiunea ce ocupă la Ministerul de culte. Cele guvernamentale iau poezia drept un manifest politic și polemizează cu poetul, parc-ar fi un bărbat de stat. Prietenii scriu despre ea într-un ton cam apocaliptic, cum este articolul din *Neamul românesc*. În publicul cel mare interesul manifestat pentru această poezie a fost extraordinar.” Demn de subliniat este puternicul ecou pe care l-a avut poezia lui Vlahuță în rîndurile mișcării muncitorești din țara noastră. Astfel, în ziarul *Romînia muncitoare*, an. III, seria a II-a, nr. 14, 3—10 iunie 1907, p. 4, se află următoarea notă: „Cunoscutul poet, d. Al. Vlahuță, a fost redeșteptat parcă de răscoalele țărănești la o nouă viață. El a publicat în *Viața românească* o frumoasă poezie, de o rară energie, în strofe admirabile, putrezii-

ciunea * societății noastre și nepăsarea regală față de mizeria populară.

Această poezie putînd sluji de minune ca bucată de declamat în seratele noastre literare, o vom reproduce-o și noi în numărul viitor, spre a fi la îndemîna oricui." În numărul următor (*Romînia muncitoare*, an III, seria a II-a, nr. 15, 10—17 iunie 1907, p. 2) se publică în foileton poezia lui Vlahuță, cu titlul 1907 și indicația „Reproducere din Viața romînească din Iași, anul al II-lea, no. 5, luna mai”.

Intr-adevăr, la seratele și întrunirile muncitorești se recita adevărate seori poezia 1907. *Romînia muncitoare* arată că la serbarea muncitorilor din Turnu-Severin a fost declamată și această poezie a lui Vlahuță (vezi *Romînia muncitoare*, an. III, seria a II-a, nr. 52, 24 februarie 1908). Cu prilejul comemorării a patru ani de la răscoalele țărănești, grupul muncitorilor socialiști din Romînia, aflați la Budapesta, a ținut în ziua de 13/26 martie o adunare festivă: „Poezia celebră 1907 a poetului Vlahuță recitată [...] a sîrnit emoție și aplauze” (*Romînia muncitoare*, an. VII, seria a II-a, nr. 7, 27 martie 1911, p. 4).

Cu prilejul încetării din viață a scriitorului, *Lumea nouă*, organ al partidului socialist și al Uniunii sindicale (nr. 9, 24 decembrie 1919, p. 1) reproduce poezia 1907.

În timp ce mișcarea muncitorească și presa ei a primit elogios, cu multă căldură, poezia lui Vlahuță, ea a fost respinsă de reprezentanții oficialității burghezo-moșierești.

Astfel, în articolul editorial intitulat în mod semnificativ *A cui e vina?*, ziarul național-liberal *Voința națională*, înălțînd osanale regelui, aruncă vina asupra partidului conservator, asupra cetățenilor care au făcut posibilă venirea la putere a aceluși „guvern bizantin” care „a împins jaful și nerușinarea dincolo de orice închipuire”, și chiar asupra scriitorilor care au cîntat în struna guvernanților în formule junimiste sau semănătoriste. „Prin urmare, partidul național-liberal și-a făcut datoria și a spus adevărul țării și m-sale [...]. N-are deci dreptate d-l Al. Vlahuță să învinuiască amîndonă partidele că au ascuns adevărul” (*Voința națională*, an. XXIV, nr. 6.606, 2/15 iunie 1907).

C. Rîuleț, luînd apărarea lui Vlahuță, se situează de fapt pe aceeași poziție. În articolul *Poezia politică a d-lui Vlahuță*, publicat în *Revista literară și politică*, 20 mai 1907, p. 1, ajunge

* Greșeală de tipar în text.

să declare răspicat că „maestrul Vlahuță a greșit”. Ii caută apoi scuze în faptul că nu a cunoscut bine realitatea, stînd departe de treburile cîrmuirii, și se consolează cu gîndul că răul produs nu e atît de mare. „Marele căpitan” (regele) să fie sigur că „pentru întîia dată grainul poetului Alexandru Vlahuță nu găsește răsunset nici chiar în sufletele admiratorilor săi”.

Mihail Dragomirescu a căutat să anihileze valoarea poeziei: „Intr-adevăr, această din urmă lucrare — scrie el, referindu-se la 1907 — e de-o monotonie, de-o lungime, de-o imperfecție de formă (afară de vreo cîteva versuri) ce o face, pentru un gust delicat, aproape ilizibilă. Dar pe lîngă aceasta, concepția poeziei e cu desăvîrșire falsă. În ea, pe de o parte, ni se pune în scenă un personajiu real, regele, în același timp cu două personaje imaginare, alegorizate, Minciuna și Adevărul, întocmai precum face d. Ranetti în Plugul și tunul — și din capul locului sîntem izbiți de această grosolană incongruență...”

Și criticul conchide: „Așadar, Anul 1907 nu e poezie; și din punct de vedere poetic merită osînda. Ar trebui cel puțin să merite laudă pentru tendința ce exprimă. Dar această tendință e atît de evident falsă, că în fața oricărui om cu mintea întregă apare ca o... îndrăzneală inutilă” („Revista critică”, în *Convorbiri*, 15 iulie—1 septembrie 1907, pp. 696—697).

În nr. 18 din 15 septembrie 1907, tot la rubrica „Revista critică”, M. Dragomirescu, revenind asupra problemei, rezumă astfel ideile susținute de el:

„Prima întrebare: Adevărat 1907 ceva la gloria lui Vlahuță cel cunoscut? Și analiza mea a zis: nu! A doua întrebare: Este ea la înălțimea «Marelui anonim» *? Și aceeași analiză a răspuns: de loc! Și acest «nu» și acest «de loc» implică în același timp afirmarea că Vlahuță, cu asemenea lucrări, își pătează renumele, nu și-l înalță” (p. 737).

În articolul *Ibrăileanu și Mehedinți sau Kebes și Plato* (Două ipostaze ale artei cu tendință), publicat în nr. 23 (1 decembrie 1907), vorbind despre polemica dintre cei doi și mai ales despre articolul lui Mehedinți *Politica și literatura* (*Conv. lit.*, XLI, 20), M. Dragomirescu afirmă că: „Noi vrem pămînt! a lui Coșbuc a întunecat în conștiința generală capodopere ca Noaptea de vară și Nunta Zamferei, iar Vlahuță și Caragiale pare că nu trăiesc în mintea multora decît prin ai lor 1907, deși altele sînt

* Cu acest pseudonim fuseseră semnate fabulele lui I. L. Caragiale.

operele lor care întemeiază cu adevărat valoarea lor de scriitori". „Atît slaba, ca operă poetică, 1907, a lui Vlahuță, cît și energica poezie din Sonetele lui Cerna sint, ca elemente de influențare politică, ca mijloc în vederea unui scop, tot atît de primejdioase [...]. Nu pentru că 1907 este frumoasă s-a bucurat de întinsa publicitate a unui ziar ca Adevărul și de aprecierea d-lui Iorga și a atîtor alții, care nu văd în țara aceasta decît putreziciune și minciună. Și iarăși, nu pentru frumusețea, de altminteri reală, a Sonetelor lui Cerna au fost publicate și lăudate de ziarele democratice sau mai mult sau mai puțin antimilitariste, ci pentru că aceste bucăți de versuri satisfăceau pornirile mai mult sau mai puțin pătimase de natură politică ale atîtor și atîtor oameni, care văd în opera poetică un mijloc, iar nu un scop".

Pe aceeași poziție se situa și revista *Viața nouă*, condusă de Ovid Densusianu. Într-o notă nesemnată din 1 aprilie 1909, vorbind despre volumul atunci apărut, *Viața nouă*, scria :

„D. Vlahuță ne dă prilej să ne convingem încă o dată de ce n-au ajuns să se convingă mulți, că nu versurile care privesc actualitatea, care au făcut mult zgomot, rămîn mai puțin atinse de rugina timpului. Iată poezia 1907, de care s-a vorbit atîta după răscoale — citiți-o acum și comparați-o cu altele. Veți avea impresia de ceva ce a trecut și nu vă mai poate mișca, dacă cumva v-a mișcat cînd a apărut acum doi ani. Și cînd poetul zice :

«Nu ți-ai iubit poporul, maiestate» (e citată toată strofa, n.n.), sau cînd vrea să stărnie mai mult asupra nepăsării aceluia rege despre care e vorba, adaugă

«C-acestea nu l-au deșteptat pe rege» (se citează și această strofă, n.n.), acel «nu» subliniat și toate cuvintele nu ne mai dau impresiunea de poezie, ci de rechizitoriu, de acuzațiune care ar avea nevoie de un comentariu pentru ca să se vadă întrucît este îndreptățită; de altfel, nu știu dacă singur d. Vlahuță mai crede că ce spune d-sa în versuri ar putea fi scris în proză fără să nu găsească dezaprobarea celor mai mulți.

Ar fi mirat poate pe unii lipsa acestei poezii în volumul nou al d-lui Vlahuță, dar celelalte n-ar fi pierdut o tovarășă de regretat" (p. 78).

Alături de publicațiile muncitorești, scriitori și ziariști cu o atitudine progresistă, democratică au înțeles însemnătatea poeziei și au prețuit atitudinea curajoasă a autorului ei.

În nr. din 31 mai, C. Mille publica în *Adevărul* articolul *Un om*, în care spunea : „În țara noastră, cu suflete mici și pline de josnicie, desigur că poetul care a avut curajul să spună regelui adevărul va fi lovit. Ce va păți Vlahuță, nu putem ști, dar desigur încercarea cel puțin se va face ca să i se plătească scump acest curaj. Ce au a face urmările? Poetul și-a făcut datoria [...]"

În ziua de 1 iunie, deci două zile după reproducerea poeziei, *Adevărul* publică și o notă elogioasă : „Anul 1907 va rămîne o dată importantă în istoria Romîniei moderne, dar și versurile d-lui Vlahuță, pentru care d-sa a ales acest titlu, vor rămîne o faptă importantă, pe care istoria o va înregistra-o necontestat".

În ziua următoare, la 2 iunie, ziarul tipărește o caricatură cu titlul : *Chestia zilei : Rezultatele de la colegiul al III-lea*. Textul e următorul :

„Ministrul de interne : Sire, țărănimia a dat guvernului toate cele 38 de mandate de deputați.

Regele : Asta este inc-un doavad că tomnu Flahuță n-are treptate !!"

Peste cîteva săptămîni, la 23 iunie, ziarul publică un interesant interviu : *O vizită la Vlahuță*. Scriitorul a declarat :

„Sînt gînduri pe cari de la o vreme și să vrei nu le mai poți ascunde. Vine un moment cînd tot sufletul tău e ca un arc întins, dureros de întins ! Și atunci cuvîntul îți smulge gîndul și-l duce — îl duce în lume ! Mă apăsau de mult cele spuse în 1907 ; trebuiau spuse ! Și ce bine m-am simțit după ce le-am spus !... I-a durut rău pe unii și-au țipat ca din gură de șarpe. Nu-i nimic. Are să le treacă. Și are să le facă bine. Cei mai mulți s-au prefăcut numai că-i doare. Și aceia s-au vîitat și mai tare. Dar cîți nu și-au găsit cugetul lor în acele versuri !

Ce-mi pasă de ura celor puternici și de micile lor răzbunări ! Eu prețuiesc viața prin binele pe care-l pot face, prin adevărul pe care-l pot spune, prin sentimentul demnității și mîndriei mele personale, iar nu prin foloasele pe care le-aș putea avea, de orice fel ar fi ele și oricît de ușor s-ar căpăta. Cunosc și eu cărările cari duc la onoruri și la așa-numitele «situații strălucite». Niciodată nu m-au ispîtit. Umble sănătoși pe ele cei cărora viața nu le poate da alte mulțumiri !"

La întrebarea reporterului, care-i cerea să-i tîlmăcească sensul poeziei, Vlahuță răspunde :

„N-aș dori să se crează că retractez ceva, căci n-am nimic de retractat.“

În revista *Dumineca*, din 10 iunie 1907, p. 3, se publică următoarea notă nesemnată, intitulată *Alexandru Vlahuță*:

„După o tăcere îndelungată, distinsul maestru a apărut din nou, tot așa de impetuos și viguros, ca și în anii cei de glorie, dînd celor setoși de adevăr puternica poezie 1907, publicată în *Viața romînească* și reprodusă mai de toate ziarele și revistele și, mai ales, comentată. Vlahuță a știut să prinză momentul, să se inspire din viața trăită, și în sculpturalele sale versuri imprimă cu putere pecetea actualității.“

În gazeta *Săptămîna*, G. Panu ia atitudine în general favorabilă poemului lui Vlahuță.

„Dacă voiți, versurile d-lui Vlahuță sînt mai mult o fabulă, o fabulă foarte transparentă, cu aluzii de actualitate. Este și o morală care se poate trage, dar morala nu o arată autorul nici la urmă, cum se obișnuiește în fabulă, ci o designează în corpul lucrării, o morală pesimistă, o constatare dureroasă a unei stări, care, după poet, nu are remediu, nu are soluții. [...]“

D. Vlahuță a fost, natură simțitoare de poet, impresionat mult mai adînc decît noi de răscoala țăranilor. La el contrastul dintre fastul jubileului din anul trecut, unde s-au spus atîtea neghibii și s-au înscenat atîtea nimicuri, și între dezastrul social din anul acesta a luat o formă poate exagerată, dar în fond justă.

Nu numai d. Vlahuță a fost izbit de acest contrast, noi cu toții l-am simțit. [...]“

Eu cred că d. Vlahuță are dreptate cînd crede că toți sîntem vinovați de aceasta; toți, înțeleg partidele...“ (*Adevărul și Mincina*, *Versuri de d. Vlahuță*, articol publicat în *Săptămîna*, an. VII, nr. 40, 2 iunie 1907, pp. 462—464).

Viața romînească a răspuns atacurilor presei reacționare, căutînd însă să nu-și asume întreaga răspundere a publicării ei și să-i confere un caracter de fabulă mai accentuat. Sub titlul ironic: *Literatura „incendiară“, „anarhistă“ etc.* se ascunde o replică usturătoare dată celor care vor să treacă sub tăcere realitățile sociale. Semnînd cu inițialele G. I. cronică literară respectivă, Garabet Ibrăileanu denunța faptul că ziarele politice ale vremii, Garabet Ibrăileanu denunța faptul că ziarele politice ale vremii, lipsite în general de preocupări literare, s-au dedat unei furibunde campanii împotriva lui A. Vlahuță, care a scris poezia 1907.

„Desigur că ar fi fost mai potrivit ca ziaristii noștri să discute poezia d-lui Vlahuță cu un tratat de estetică în mîină, și nu cu Dreptul constituțional al d-lui Disescu, dar noi sîntem mulțumiți și cu atîta: Bine că s-au dedat la «critica literară» și așa cum pot! Numai de nu s-ar opri chiar de la început.“

În continuare el arăta cum același scandal s-a făcut și în jurul nuvelei *Moș Gheorghe la expoziție* de Spiridon Popescu.

Și conchidea ironic: „Scriitori romîni, nu cîntați suferințele poporului, că sînteți «incendiar» și «anarhiști»! Scriitori romîni, nu zugrăviți în operele voastre decît personajii fericite, politicieni junimiști, oameni pentru care lumea aceasta e cea mai bună cu puțină din lumile cu puțină bune — altminteri, sînteți «incendiar» și «anarhiști»!“ (*Viața romînească*, an. II, nr. 6, iunie 1907, p. 466.)

În același număr al revistei, la rubrica „Miscelanea“, sub titlul 1907, se făceau următoarele precizări: „Poezia d-lui Vlahuță, publicată în n-rul trecut al *Vieței romînești*, a dat naștere unei literaturi întregi de incriminațiuni, atît împotriva veteranului poeziei romînești, cît și împotriva noastră, și în fruntea campaniei acesteia s-au pus tocmai cavalerii «artei pure», lealii și credincioșii colaboratori ai Epocii, cari ne învinuiau atîta că sîntem «politicieni» și că nu facem literatură decît pentru a servi un anume partid“.

Intr-un fel, totuși, nota are aerul unei scuze, unei încercări de a declina răspunderea redacției:

„Crede serios Epoca et Co. că o revistă literară poate refuza unui Vlahuță publicarea vreunei poezii, oricare ar fi ea?“

Dacă o revistă literară trebuie să-și asume toată răspunderea pentru articolele teoretice ce le publică, ea vădit nu poate trata o poezie sau o nvelă ca un articol de gazetă și nu poate fi responsabilă în această privință decît doar din punctul de vedere al criteriului său de artă.“

Apare numai în ediția 1909, după care am reprodus textul.

Ni s-au păstrat și două manuscrise ale acestei poezii: ciorna în creion, cu multe ștersături, și copia în cerneală, reprezentînd o redactare finală care poartă data 10 mai 1907.

În ciornă, poezia are un alt titlu care a fost apoi șters (sau poate subtitlu): *Al lămuririi foc...*, titlul definitiv fiind 1907.

Redactarea primă cuprinde și unele implicații mai directe la realitățile momentului și atacuri mai precise la adresa lui Carol I. În versul 25 (strofa 7), în loc de „cuprinsul“, se spune „regatul“, iar finalul strofei a 18-a era următorul :

„Părăzi, decor de teatru, luminații,
Tot ce pe vulg și pe copii înșală,
Intruchipează slava ta regală,
Isprava ta ș-a două generații.“

Manuscrisul ciornă are un alt final. După ultima strofă, cunoscută din versiunea tipărită, se mai afla un catren, menit să înfățișeze din nou apariția Adevărului. Aceste ultime versuri au cunoscut mai multe variante :

„Și-apasă inima. Ce tare-i bate,
Se uită în juru-i — nimeni. Mutate
Ar vrea să afle. Ca dintr-o casă-n flăcări se răpede.“

Această strofă este ștearsă în parte, iar ideea reluată în altă variantă :

„De afară o lumină mare bate,
Dar ce-i lumina asta în cetate ?“

Ștergînd cel de-al doilea vers, poetul scrie :

„Ca-n fața unui spectru-mărmurește,
Din flăcări Adevărul îl privește,
Cu brațele pe piept încrucișate.“

Renunțînd și la această redactare, Vlahuță a dat o ultimă formă acestei strofe, pe care a înlăturat-o însă în versiunea tipărită :

„A, ce lumină-aici !... De unde bate ?...
Ca-n fața unui spectru-ncremenește :
În prag stă Adevărul și-l privește,
Cu brațele pe piept încrucișate.“

Manuscrisul mai prezintă și alte modificări față de forma tipărită, fără a avea o importanță deosebită.

Poezia 1907 reprezintă o dată importantă în creația lui Vlahuță. De aceea, asupra împrejurărilor în care a fost scrisă și a semnificației ei, ca și asupra polemicii iscate în urma publicării, cititorul află o analiză detaliată în *Studiul introductiv*.

CUVINTUL

Apare în *Viața romînească*, an. II, nr. 6, iunie 1907, pp. 391—392 ; semnat *A. Vlahuță*.

Republicată în *Calendarul Minerva*, 1908, pp. 49—50 ; semnat *A. Vlahuță*.

În volum e tipărită în ediția din 1909 și 1915.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

S-a păstrat și în manuscris, reprodus în *Studiul biobibliografic* citat, pp. 79—80, cu indicația „*Manuscrisul se află la familia Vlahuță*“. Este dedicată unui prieten și poartă indicația 2 *in-nie 1907*.

NUNQUAM RIDENTI

Apare în *Viața romînească*, an. II, nr. 8, august 1907, pp. 168—169 ; semnat *A. Vlahuță* ; în sumar : *A. Vlahuță*.

În volum poezia apare în edițiile 1909 și 1915.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

DREPTATE

Apare în *Viața romînească*, an. III, nr. 1, ianuarie 1908, p. 29 ; semnat *A. Vlahuță*.

În volum e tipărită în edițiile 1909 și 1915. Din volumul de poezii din 1909, apărut în Editura Minerva, e reprodusă în *Calendarul Minerva* pe 1909, p. 58.

S-a păstrat și manuscrisul : o ciornă în creion pe o scrisoare a lui Goga către Vlahuță, datată *Sibiu, 19 dec. 1907*.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

Printre manuscrisele lui Vlahuță se găsește următoarea însemnare, sub forma unei cugetări, care poate fi pusă în legătură cu poezia *Dreptate*.

„Dreptatea-i chezășia vieții —
nici o țară, nici o alcătuire a noastră
pe pămînt nu poate trăi
fără dreptate.“

SLĂVIT E VERSUL...

Apare în *Universul*, an. XXVIII, nr. 322, 23 noiembrie 1910, p. 1; semnată A. Vlahuță. În volum e tipărită în ediția 1915, după care a fost reprodus textul.

TRIUMFUL AȘTEPTĂRII

Apare în *Romînul* (Arad), an. I, nr. 81, 10/23 aprilie 1911, p. 1; semnată A. Vlahuță; datată 1911.

Republicată în ziarul *Libertatea* (Orăștie), an. X, nr. 17, 14/27 aprilie 1911, p. 4; în *Națiunea*, an. I, nr. 4, mai 1911, p. 98; semnat A. Vlăbuță, cu indicația, în paranteză, *Romînul în Lumea nouă*, supliment la *Romînia muncitoare*, nr. 18, an. I, nr. 3, 8 mai 1911, p. 18, cu indicația 1911; semnată A. Vlahuță. La pagina 24 există o notiță în care se spune: „Versurile Triumful așteptării le reproducem din ziarul de peste munți, *Romînul*”. Reprodusă și în *Tineretul socialist*, nr. 12, 1 septembrie 1919, p. 3; semnată A. Vlahuță.

În volum e tipărită în ediția 1915, după care a fost dat textul ediției de față.

Poezia ni s-a păstrat și în manuscris, într-un caiet de însemnări zilnice al lui Vlahuță. În acest caiet, reprodus în ediția de față, vol. al III-lea, se prezintă și împrejurările în care a fost scrisă poezia.

NOAPTE DE IARNĂ

Apare în *Flacăra*, an. I, nr. 16, 4 februarie 1912, p. 121; semnat A. Vlahuță.

În volum e tipărită în ediția 1915, după care am reprodus textul.

VALURI...

Apare în *Flacăra*, an. IV, nr. 1—2, 25 octombrie 1914, p. 8 (număr jubiliar), cu titlul *Împăratul*; semnat A. Vlahuță.

În volum e tipărită în ediția din 1915, după care am reprodus textul.

Pentru a întregi și preciza imaginea atitudinii lui Vlahuță față de primul război mondial, ne referim la corespondența sa. Într-o scrisoare către Cristu Grecescu, poetul își exprimă teama crescîndă în fața pericolului iminent ce se profila din ce în ce mai neîndurător. Scrisoarea datează din 27 octombrie 1912 și cuprinde esența poeziei *Valuri*. Perioada de elaborare a poeziei a fost deci îndelungată, ideea cristalizându-se cu doi ani înainte de apariția ei în *Flacăra*.

27 oct. 1912

Frate Cristule,

Aș fi venit, dar vremea urîță, veștile grozave de pe cîmpul de război, atîtea ș-atîtea gînduri despre ce poate s-aducă ziua de mîine bietului nostru neam (care are și el o mulțime de bube turcești în administrație, în justiție, în toată păcătoasa conducere a destinelor lui), îți spun drept c-așa m-am abătut, m-am îmbolnăvit sufletește, că nu mai am chef de nimic. Aștept în fiecare dimineață gazetele; cum vin, mă-nchid sus, în odaie, citesc, mă mir, mă necăjesc... Și toată ziua nu mai sînt bun de nimic. Ș-a doua zi, da capo.

Săracii turci! Prăbușirea marii lor împărății mă umple de-o melancolie adîncă, amestecată cu nu știu ce sentiment de inextrabilă universală dreptate, care parcă-mi șoptește mereu aceste două cuvinte: scadența minciunilor. Ah, aceste două cuvinte ar trebui scrise cu litere de foc pe la toate rîspîntiile și pe frontispiciul tuturor așezămintelor noastre! Căci tare mă tem și pentru noi de o scadență generală și irevocabilă a minciunilor.

Iartă-mă, dragă Cristule, că-ți scriu gînduri așa de urîte, la vremea asta în zadar aș cînta altele.

Pină nu s-o face puțină liniște în sufletul meu, nu mă urnesc de-aici.

Te îmbrățișez,
A. VLAHUȚĂ

TRADUCERI DIN ADA NEGRI

Traducerile lui Vlahuță din Ada Negri au apărut în cursul anilor 1897, 1898, 1899 în *Gazeta săteanului* și au fost reproduse în *Semănătorul* din anii 1901 și 1902. Nu a fost reprodusă în *Semănătorul* poezia *Mutare silită*. În revista *Semănătorul* a apărut pentru prima dată numai poezia *Durere*. Poezia *După un an* a văzut lumina tiparului mai întâi în *Familia*.

În *Gazeta săteanului* fiecare poezie avea la sfârșit indicația volumului din care a fost tradusă: *Tempesta* sau *Fatalită* de Ada Negri și mențiunea: *Tradusă de A. Vlahuță*. În *Semănătorul* fiecare poezie avea indicația, în subtitlu, *Din Ada Negri* și era semnată, la sfârșit, *A. Vlahuță*, cu excepțiile ce vor fi arătate.

Dăm mai jos data apariției fiecărei poezii:

Tie, mamă... — *Gazeta săteanului*, an. XIV, nr. 17 (280), 5 octombrie 1897, p. 328, și *Semănătorul*, an. I, nr. 17, 24 martie 1902, pp. 261—263; semnată *A. Vlahuță*.

În noapte — *Gazeta săteanului*, an. XIV, nr. 18 (281), 20 octombrie 1897, p. 350, și *Semănătorul*, an. I, nr. 15, 10 martie 1902, p. 238; semnată *A.V.*

La țară — *Gazeta săteanului*, an. XIV, nr. 19 (282), 5 noiembrie 1897, p. 383, și *Semănătorul*, an. I, nr. 9, 27 ianuarie 1902, pp. 142—143; semnată *A. Vlahuță*.

Ceas de liniște — *Gazeta săteanului*, an. XIV, nr. 20 (283), 20 noiembrie 1897, p. 438, și *Semănătorul*, an. I, nr. 13, 24 februarie 1902, p. 201; semnată *A. Vlahuță*.

Floarea gândului — *Gazeta săteanului*, an. XIV, nr. 21 (284), 5 decembrie 1897, p. 445, și *Semănătorul*, an. I, nr. 7, 13 ianuarie 1902, pp. 107—108; semnată *A. Vlahuță*.

Logodnica — *Gazeta săteanului*, an. XIV, nr. 21 (284), 5 decembrie 1897, p. 454, și *Semănătorul*, an. I, nr. 14, 3 martie 1902, pp. 218—219; semnată *A. Vlahuță*.

Mutare silită — *Gazeta săteanului*, an. XIV, nr. 22—23 (285—286), 20 decembrie 1897 și 5 ianuarie 1898, p. 477, și în *Lumea nouă*, supliment gratuit la *România muncitoare*, an. I, nr. 8, 16 octombrie 1911, p. 61, cu indicația de *Ada Negri*; semnată *Al. Vlahuță*.

Fără ritm — *Gazeta săteanului*, an. XIV, nr. 24 (287), 20 ianuarie 1898, p. 539, și *Semănătorul*, an. I, nr. 24, 12 mai 1902, pp. 379—381; semnată *A. Vlahuță*.

Muncitorul — *Gazeta săteanului*, an. XIV, nr. 24 (287), 20 ianuarie 1898, p. 550, și *Semănătorul*, an. I, nr. 15, 10 martie 1902, pp. 228—230; semnată *A. Vlahuță*.

Nu te mai întoarce... — *Gazeta săteanului*, an. XV, nr. 3 (290), 5 martie 1898, p. 74, și *Semănătorul*, an. I, nr. 22, 28 aprilie 1902, pp. 347—348; semnată *A. Vlahuță*.

După un an — *Familia*, an. XXXIV, nr. 14, 5/17 aprilie 1898, p. 157; *Literatură și artă română*, an. IV, 1899—1900, nr. 5-6-7, martie-aprilie-mai 1900, p. 332, și *Semănătorul*, an. I, nr. 6, 6 ianuarie 1902, p. 90; semnată *A.V.*

Copil — *Gazeta săteanului*, an. XV, nr. 6 (293), 20 aprilie 1898, p. 142; *Semănătorul*, an. I, nr. 12, 17 februarie 1902, pp. 185—188, semnată *A. Vlahuță*; *Foaia tinărului*, cercul *Tineretului muncitor*, an. II, nr. 4, iulie 1911, p. 2, cu indicația *traducere de Al. Vlahuță*. Poezia este transpusă în proză, fără modificări esențiale. Cuvintele „și speriate, oasele-i pe moarte își amințesc robia strămoșească” sînt culese cu caractere cursive.

Cîntec de primăvară — *Gazeta săteanului*, an. XV, nr. 8 (295), 20 mai 1898, p. 211, și *Semănătorul*, an. I, nr. 11, 10 februarie 1902, p. 168; semnată *Ada*, fără altă mențiune.

Proletar — *Gazeta săteanului*, an. XV, nr. 18 (305), 20 octombrie 1898, pp. 396—397; *Semănătorul*, an. I, nr. 10, 3 februarie 1902, pp. 158—159, semnată *A. Vlahuță*; *România muncitoare*, an. I, nr. 8, 24 februarie 1902, p. 3, cu indicația *Tradusă de A. Vlahuță (Gazeta săteanului)*; *Calendarul muncii pe anul 1907*, pp. 96—98; *Lumea nouă*, supliment la *România muncitoare*, nr. 27, an. I, nr. 14, 1 mai 1911, p. 25.

Durerea — *Semănătorul*, an. I, nr. 6, 6 ianuarie 1902, p. 91, semnată *A.V.*

În volum, traduceri din Ada Negri au fost tipărite în edițiile 1904, 1909 și 1915.

Textul a fost reprodus după ediția 1915 (cu excepțiile arătate în *Notă asupra ediției*).

Fără să avem mărturii directe, putem presupune că Vlahuță a tradus poeziile Adei Negri fiind atras de conținutul protestatar al acestora, ca și de simpatia pe care poeta o arată celor oprimați. În această privință, sînt semnificative rîndurile din articolul poetului, intitulat *Ada Negri*, apărut în *Gazeta săteanului*, an. XV, nr. 12 și 13 (299—300), 20 iulie și 5 august 1898, p. 284* : „Pătrunsă și vibrînd toată de adîncile suferinți ale poporului, mai mult decît de propriile ei dureri, ea [...] a scos, de la primele încercări, accente de o mișcătoare sinceritate, strigăte de aceea pe cari numai durerea adevărată știe să le dea, versuri ce par a izbucni din sufletul unui popor întreg. Iată pentru ce, nu numai în Italia, dar și în străinătate, în Franța mai ales, unde e atît de admirată, cînd vorbesc criticii despre ea, o numesc cu drept cuvînt «la prophétesse du peuple».”

Poetul traduce cu multă libertate, schimbînd cuvintele, imaginile și intervenind uneori chiar în titlurile poeziilor. Este deosebit de semnificativă, în acest sens, modificarea titlului *Disoccupato*, care în italiană are sensul de „fără lucru, șomer”, în *Proletarul*.

Din cele opt volume de poezii ale Adei Negri, Vlahuță a cunoscut, în perioada realizării traducerilor, numai primele două volume : *Fatalită*, Milano, 1892, și *Tempeste*, Milano, 1896, din care a tradus șaisprezece poezii (trei din *Fatalită* : *Floarea gîndului*, *Durerea și Cîntec de primăvară* ; treisprezece din *Tempeste* : *Tie, mamă, În noapte, Ceas de liniște, La țară, Logodnica, Mutare silită, După un an, Muncitorul, Fără ritm, Și cei din urmă ca și cei dintîi, Nu te mai întoarce, Copil și Proletar*).

Vlahuță nu a fost primul traducător în limba romînă al poeziilor Adei Negri. Personalitatea și opera poetei au început să fie cunoscute în țara noastră prin periodicele literare aflate pe pozițiile clasei muncitoare. Astfel, în *Lumea nouă literară ilustrată*, an. II, nr. 17, 3 martie 1896, pp. 1—2, a apărut un articol despre Ada Negri, însoțit de o fotografie a poetei. Articolul avea la sfîrșit indicația : *După Dora Landé*. (Acest articol, cu aceeași indicație, datat 1896, mai apare și în *Calendarul muncii pe anul 1914*, pp. 119—125.) În aceeași revistă *Lumea nouă literară ilustrată* (an. II, nr. 28, 19 mai 1896, p. 8) se publică traducerea în proză a poemelor *Nefericirea, Pentru cei nefericiți, Sfîrșitul răs-*

* Articolul, cu unele modificări, este tipărit, sub forma unei note introductive, înaintea traducerilor, în volumul de poezii din 1909, reprodus și în prezenta ediție.

coalei, *Expulzarea*. La sfîrșitul traducerilor se află inițialele C.Z.B., cu care iscălea poetul Constantin Z. Buzdugan, colaborator al acestei reviste, traducătorul *Internaționalei* în limba romînă. O altă traducere din Ada Negri, intitulată „*Poveste scurtă* (de astă dată în versuri), vede lumina tiparului în aceeași revistă (an. II, nr. 51, 26 octombrie 1896, p. 2). Tălmăcirea aparține lui A. Steuerman. Faptul că lirica Adei Negri a fost răspîdită mai întîi de presa literară muncitorească din țara noastră este cît se poate de semnificativ. Tot A. Steuerman a mai tradus alte două poezii din Ada Negri, *Enigma* și *Străina*, tipărite în 1896 în revista *Povestea vorbei*, an. I, nr. 3, 26 octombrie, p. 6, și nr. 6, 14 noiembrie, p. 7. În 1897 a apărut în *Convorbiri literare*, an. XXXI, mai 1897, p. 402, poezia *Mama*, tradusă de Constantin Calmuski.

Traducerile lui Vlahuță din opera poetică a Adei Negri au avut ecou. În *Gazeta săteanului*, an. XIV, nr. 21 (284), 5 decembrie 1897, p. 447, în care apar două traduceri de-ale lui Vlahuță, se publică *Poezia Adei Negri* de I. Găvănescu, din care cităm cîteva versuri, pentru a arăta că poeta era socotită o apărătoare a oropșiilor :

„Ca o Jeanne d'Arc a poeziei,
Cu ochi de geniu inspirați,
Ridici stindardul, rupt de soartă,
Al celor mici și apăsați.”

Tot în *Gazeta săteanului*, an. XV, nr. 18 (305), 20 octombrie 1898, se publică fotografia poetei pe o pagină întregă, intercalată între două pagini, cu textul poeziei *Proletar*. Datorită conținutului lor protestatar, traducerile lui Vlahuță au fost republicate de presa muncitorească a timpului : *Romînia muncitoare, Lumea nouă, supliment gratuit la Romînia muncitoare, Foiaia tînarului* etc. (vezi notele bibliografice). De asemenea, aceste traduceri se recitau la seratele și șezătorile muncitorești din capitală și provincie, „două cu deosebire, Muncitorul și Proletarul, se recitau la festivitățile mișcării socialiste” (vezi Barbu Lăzăreanu, *Glose și comentarii de istoriografie literară și folclor*, p. 347) și vedeau lumina tiparului în diferite periodice cu orientare democratică.

Traducerile lui Vlahuță au, pe lîngă valoarea lor literară, și o deosebită importanță pentru întregirea profilului moral al scriitorului. Preferința lui pentru opera Adei Negri și mai ales pentru poeziile cu un pronunțat caracter umanist este determinată de puternicele afinități dintre cei doi poeți. Pentru ilustrarea celor

afirmate se pot cita cuvintele lui Ion Bianu, din raportul ținut în fața Academiei Române asupra volumului de poezii al lui Vlahuță: „Acele înclinări simpatice către cei necăjiți explică și simpatia lui Vlahuță pentru poeta lombardă Ada Negri, o scriitoare care și ea a vărsat destule lacrimi pentru soarta sclavilor moderni și a gloatei muncitoare”.

B. ÎN PERIODICE

DOMNIȘOAREI G.

Apare în *Lyra română*, an. I, nr. 11, 22 februarie 1880, pp. 86—87; semnată A. Vlahuță; datată *Tîrgoviște*, 1880, februarie 6. Textul a fost reprodus după *Lyra română*.

AH! CÎNTĂ-MI MEREU

Apare în *Lyra română*, an. I, nr. 13, 6 martie 1880, p. 103; semnată A.V.; datată *Tîrgoviște*, 19 feb. 1880; cu subtitlul *D-șoarei M. G.*

Textul a fost reprodus după *Lyra română*.

DORUL, CU-A TA MÎNĂ... OMUL

Poeziile *Dorul*, *Cu-a ta mînă...* și *Omul* au apărut toate trei în același număr din *Convorbiri literare*, an. XIV, nr. 5, 1 august 1880, pp. 198—199; semnate A.V.

Dintre acestea, *Dorul* a fost republicată și în *Armonia*, an. II, nr. 2, 6 iunie 1882; datat *Poenesti*, febr. 1879; nesemnat.

Textul poeziilor *Omul* și *Cu-a ta mînă...* a fost reprodus după *Convorbiri literare*, iar textul poeziei *Dorul*, după *Armonia*.

În *Convorbiri literare*, an. XII, nr. 1, 1 aprilie 1878, p. 40, la *Corespondență* aflăm următorul răspuns: „D-lui A.V. în B. *Multă ușurință la versificare, limbă frumoasă dar altă... nimic. Nu vă descurajați însă.*”

Privitor la debutul său în paginile acestei publicații Vlahuță a spus: „Cînd eram în clasa a șaptea liceală deci în anul 1877—1878, n.n.) d-l Iacob Negruzzi mi-a publicat în *Convorbiri literare* o poezie și mi-a scris o scrisoare — prima încurajare și

una din cele mai plăcute amintiri din viața mea literară." (Răspunsul lui Alexandru Vlahuță la o anchetă literară în *Foaia pentru toți*, an. I, nr. 22, 21 mai 1897, p. 169.) Până acum nu știm cu precizie care a fost prima poezie publicată în *Convorbiri literare*. În *Studiul biobibliografic* alcătuit de Al. Bojin este trecut în acest sens poezia *Sfârșitul toamnei*, apărută la 1 februarie 1878, dar ea este anterioară răspunsului din aprilie 1878. Argumentele aduse sînt neîntemeiate. Păreră noastră este că A. Vlahuță a folosit un alt pseudonim încă neidentificat.

DOR DE DUCA

PENTRU OCHII TĂI RĂPIT-AL..

Ambele poezii au apărut în *Convorbiri literare*, an. XIV, nr. 6, 1 septembrie 1880, pp. 242—243; semnate A.V.

Ultima este republicată în *Armonia*, an. I, nr. 35, 7 martie 1882, semnată A.V.

Textul poeziei *Dor de ducă* a fost reprodus după *Convorbiri literare*, iar *Pentru ochii tăi răpit-ai...*, după *Armonia*.

ȘI MĂ-NTREBI...

ACROSTIH

Ambele poezii au apărut în *Convorbiri literare*, an. XIV, nr. 9, 1 decembrie 1880, pp. 362—363; semnate A.V.

Cele două poezii au fost republicate în *Armonia*. Prima, în nr. 18 din 2 noiembrie 1881, p. 3, cu indicația *Tîrgoviște, septembrie 1880*; semnată A. Cealaltă, în nr. 37 din 7 martie 1882; semnată A.V.

Textul a fost reprodus după *Armonia*.

OCHII STRALUCITORI

Apare în *Convorbiri literare*, an. XV, nr. 1, 1 aprilie 1881, pp. 40—41; semnată A. Vlahuță.

Republicată în *Armonia*, an. I, nr. 35, 7 martie 1882; semnată A.V.; datată *Tîrgoviște, martie 1882*.

Textul a fost reprodus după *Armonia*.

VIERME FUDUL

Apare în *Armonia*, an. I, nr. 1, 24 mai 1881, p. 3, cu titlul *Lutul gînditor* și dedicată D-lui I.N.; semnată A.V.; datată *Tîrgoviște, februarie 3*. *Armonia* o reproduce din ziarul *Unirea*.

Republicată în *Romînia*, an. I, nr. 16, 5 aprilie 1884, p. 3, cu titlul *Vierme fudul*, semnat A.V., cu indicația, în paranteză, *Unirea*.

Textul a fost reprodus după *Romînia*.

Vlahuță a vrut să publice poezia și în *Convorbiri literare*. De aceea, puțin timp după apariția ei în *Armonia*, o trimite lui Iacob Negruzzi, căruiu îi era dedicată poezia, însoțind-o cu câteva rînduri.

„Stimate domnule redactor,

De găsiți ceva bun în aceste versuri, dați-mi voie să le închin d-voastră, spre semn de adînc respect și vie recunoștință ce vă păstrez. De nu veți respinge-o în totul, voi îndrepta fără întîrziere greșelile ce mi se vor arăta.

Cu deosebit respect,
VLAHUȚĂ

În scrisoare urmează textul poeziei *Lutul gînditor*.

Poezia nu a apărut în *Convorbiri literare* decît în 1920, după moartea poetului, în numărul 10—11 (an. LII, octombrie-noiembrie, pp. 577—578, datat 12 feb. 1881). Nicolae Iorga a emis ipoteza că organul junimist n-a inserat această poezie în paginile sale din pricina atacurilor antireligioase exprimate aici (Iorga, *Istoria literaturii contemporane*, vol. I, p. 348).

Poezia s-a păstrat și în manuscris, în scrisoarea trimisă lui Iacob Negruzzi.

LA STATUA LUI IOAN ELIADE RĂDULESCU

Apare în *Armonia*, an. I, nr. 21, 22 noiembrie 1881, p. 1; semnat A.V.

Republicată în *Timpul*, an. VI, nr. 258, 26 noiembrie 1881, p. 2, la sfîrșitul relatării despre solemnitatea dezvelirii statuii lui Eliade Rădulescu: „Sfîrșim, dînd pentru azi o poezie din *Armonia* și discursurile pronunțate în numele presei de d. Teodorescu,

și în acela al Universităților de d-l N. Ionescu, promișând a reproduce și pe cele ce se vor mai publica". Urmează poezia *La statua lui Ioan Eliade Rădulescu* și cele două discursuri.

Reprodusă și în *Amicul familiei* (Gherla), an. VI, nr. 3, 1/13 februarie 1882, p. 23, semnată A.V.

Textul a fost reprodus după *Armonia*.

Statuia lui Ion Eliade Rădulescu din Piața Universității, operă a sculptorului italian Ferrari, a fost dezvelită sîmbătă, 21 noiembrie 1881, ora 1 d.a. Dezvelirea statuii a fost o adevărată sărbătoare. La festivități au luat parte mii de oameni, personalități de seamă ale vieții culturale au ținut discursuri, din toate colțurile țării s-au primit telegrame. Au vorbit printre alții: B. P. Hasdeu (în numele comitetului de organizare), V.A. Urechia, ministrul Instrucțiunii Publice etc.

Vlahuță se afla atunci la Tîrgoviște și nu a putut participa la festivități, după cum reiese din scrisoarea către profesorul George I. Bușilă, fostul său coleg de liceu:

„N-am venit pentru inaugurarea la București, pentru că stam și stau încă cumplit de rău cu paralele.

M-am mărginit în a saluta statuia cu o poezie, vezi *Timpul de joi, 26 noiembrie*” (Scrisoarea către Bușilă, Tîrgoviște, 30 noiembrie 1881).

Vlahuță a mai publicat despre statuia lui Ion Eliade Rădulescu și articolul *O datorie de împlinit* în *Armonia* (an. I, nr. 9, 8 noiembrie 1881) din care reproducem aceste fragmente.

„La 21 noiembrie va avea loc, în capitală, dezvelirea statuei lui Heliade. Marele om este, după cum se știe, copil al bătrîniilor noastre cetăți. Tîrgoviștea l-a văzut născîndu-se, Tîrgoviștea — prin aspectul său melancolic și impunător, prin mormanele ei de ruine cu vorbiri falnice despre trecut și despre strămoșeasca slavă — a aprins desigur în sufletul său prima scînteie poetică, primul avînt nobil de patriotism, primele idei generoase și fecunde, din a căror puternică manifestare atît de temeinice și de salutarii rezultate au izvorît mai tîrziu pentru națiune, în decursul unei întregi jumătăți de veac, cît a durat activitatea cetățenească și literară a lui Heliade.

Datoria deci ne impune mai întîi ca romîni și al doilea ca tîrgovișteni, ca copiii ai aceleiași oraș unde el s-a născut și unde

a văzut strecurîndu-se anii copilăriei sale, un legitim orgoliu să resimțim, o amintire duiosă veșnic să-i păstrăm în inimă și cu ocaziunea solemnă a inaugurării statuii lui, să facem ca o manifestare impozantă din parte-ne, prin depunerea unei coroane și prin participarea unei delegațiuni cît mai numeroase la sărbătorile, să ne dovedească și recunoștința și mindria de a fi nu numai romîni, dar în același timp și tîrgovișteni.”

Personalitatea lui Ion Eliade Rădulescu a fost adeseori cîntată în versuri de poeții noștri. Dintre numeroasele ode închinat lui, semnalăm în special *La Heliade* de Mihail Eminescu, publicată în *Familia*, an. III, nr. 25, 18/30 iunie 1867, din care cităm cîteva versuri din prima strofă:

„De mi-ar permite-Apolon s-aleg dintre cunune,
Ghirlanda n-aș alege-o de flori plăpînde, june,
Ci falnica cunună a bardului bătrîn;
Eu n-aș alege lira vibrîndă de iubire,
Ci ceea care falnic îmi cîntă de mîrire...”

Deși n-a avut o admirație fără rezerve pentru Ion Eliade Rădulescu, deși a văzut contradicțiile, greșelile și mai ales rătăcirile din ultima perioadă a activității sale, Eminescu a vorbit totuși cu respect deosebit de „părintele literaturii noastre”, cum l-a numit el. La moartea lui Ion Eliade Rădulescu, Eminescu, aflat la Viena, a scris o odă rămasă în manuscris. Tot Eminescu va saluta în *Timpul* (ziarul care publică poezia lui Vlahuță) din 20 noiembrie 1881 articolul în care spune printre altele: „Ca promotor al culturii, ca membru activ al întreprinderilor literare din vremea sa, meritul său nici nu poate fi pus în discuție, căci e fără îndoială neprețuit de mare”.

Și Al. Macedonski a nutrit o mare dragoste față de Ion Eliade Rădulescu (vezi pentru aceasta *Studiul introductiv*).

MA VISASEM ÎNTR-UN NOR

Apare în *Armonia*, an. I, nr. 24, 13 decembrie 1881, p. 3; semnată A.V.; datată 1879, octombrie 19, București; dedicată *Amicului meu C. Alessandrescu*.

Textul a fost reprodus după *Armonia*.

C. Alessandrescu a fost învățător la Tîrgoviște și a condus la început ziarul *Armonia*. Din 27 septembrie 1881 el figurează printre cei șapte care alcătuiesc comitetul din care făcea parte și Vlahuță.

SCRISOARE CĂTRĂ UN BĂTRIN

Apare în *Armonia*, an. I, 2 mai 1882, nr. 42, p. 3; semnată A.V.; datată 1882, cu titlul *Scrisoare unui bătrîn*.

Republicată în *Convorbiri literare*, an. XVII, nr. 1, 1 aprilie 1883, pp. 32—33; semnată A.V.; datată *Tîrgoviște*, 1882, cu titlul *Scrisoare către un bătrîn*.

Textul a fost reproduș după *Convorbiri literare*.

Vlahuță, care se afla pe atunci la Tîrgoviște, nu mai trimisese la *Convorbiri literare* nici o poezie de peste un an de zile. Ultima scrisoare data din 12 februarie 1881 și conținea poezia *Lutul gînditor*, dedicată lui Iacob Negruzzi. În orice caz, rîndurile care însoțesc *Scrisoare către un bătrîn* sînt redactate în termeni prevenitori și caută în același timp să explice sensul poeziei:

„Stimate domnule redactor,

Permiteți tînărului dv. școlar ca, după un an aproape de tăcere, să vină iarăși cu slabele lui prinoase și să abuzeze iarăși de răbdarea și bunătatea dv.

Intre bucățile ce vă trîmit e una, Scrisoare unui bătrîn, care nu pare a fi decît tipătul unei uri personale, și ca atare ne-vrednică de a figura în bătrîna și serioasa dv. revistă.

În realitate însă nu e așa. Poate că am tras puțin cu coada ochiului pe de lături, însă simburile concepției mele, vă mărturisesc cu sinceritate, a fost cu totul abstract, obiectiv, străin de patimile înguste ale zilei.

Am vrut să fac o poezie în sensul acesta, iar nu să insult; și lucrarea a ieșit astfel, pentru că am năzuit la reliefuri, am căutat să stabilesc o antiteză între ceea ce trebuie și ceea ce ved, între adevărata și venerabila icoană a bătrîneții și între ruginiții (nu ruginitul) de cari zilnic ne lovim. Oricum, dacă unele versuri numai ar împiedica publicarea, le puteți tăia.“

Poezia aceasta ne permite să cunoaștem mai îndeaproape relațiile lui Vlahuță cu oficialitățile din Tîrgoviște și să luminăm

un capitol al biografiei sale. Stabilit la Tîrgoviște în anul 1879, spre sfîrșitul anului Vlahuță este recomandat prefecturii pentru postul de profesor de limba latină și romînă la gimnaziul „Văcărescu“ din localitate. * Se prezintă la catedră marți, 22 ianuarie 1880. Predă limba romînă la clasele I—II și limba latină la clasele I—IV. De la 12 mai 1880 și pînă la sfîrșitul anului școlar suplinește la clasele I—IV. De la 12 mai 1880 și pînă la sfîrșitul anului școlar suplinește la clasele I—IV pe profesorul de limba franceză. La Muzeul de istorie din Tîrgoviște se află condica de prezență a gimnaziului „Văcărescu“ pe anii 1879—1883. Cercetînd-o, observăm că Vlahuță nu manifesta — așa cum adesea s-a afirmat — o pasiune deosebită pentru învățămînt. Dimpotrivă, îndelungile sale perioade de concediu (probabil necesare și pentru prezentarea sa la examenele facultății de drept), absențele repetate ne îndreptătesc să credem că el socotea învățămîntul doar ca un mijloc de a-și cîștiga existența. În anul școlar 1881—1882 predă tot latina și romîna și suplinește întîmplător un profesor de matematici. Aceeași situație și în anul următor. Dar la 10 noiembrie 1882 semnătura sa apare pentru ultima dată în condica liceului. Atitudinea sa critică a contribuit la această măsură samavolnică.

În articolul *O neiertată necuviință* Vlahuță descrie astfel împrăjările îndepărtării sale din învățămînt:

„În una din ședințele consiliului județean d-nu Nichiforescu face o interpelare: profesorii de la gimnaziu lipsesc fără nici un control. Se numește o comisiune pentru a cerceta faptul.

Ne pomenim deci sîmbăta trecută la 9 ore dim. cu d-nii Bucșeneanu, Niță Andronescu și Nichiforescu constituiți în comisie de anchetare la gimnaziu. După o scurtă cercetare a condițiilor de prezență, se găsește de cuviință ca să meargă și d-lor prin clase. Foarte bine.

Să facem lecțiunea în clasa a IV-a. Intră onor. comisiune. Așteptăm ca vreunul din erudiții membri să facă vreo întrebare în limba latină pentru a pipăi cu propriul lui deget pulsul situației. Vai, ce decepție!

Fără multă socoteală, d-nu Nichiforescu mă poștește să-i las singuri în clasă ca să parlateze dumnealor cu școlarii. Mă-

* Apud Ion Negoescu, *Inceputurile culturale și literare ale lui Al. Vlahuță*, 1940.

turisesc că am rămas înmărmurit. Pentru a evita orice explicațiuni însă în fața elevilor, am ieșit.

Acum să ne explicăm. Admitem că comisia, în lipsă de informațiuni îndestulătoare și temeinice din partea d-lui director Bruncanu în privința frecventării profesorilor, ar fi voit să cerceteze pe școlari. Faptul e deja absurd și înjositor din capul locului.

Incalificabilă însă și de toți condamnată devine linia de purtare a comisiunei din moment ce — pentru aceasta — scoate pe profesor din clasă, întrerupându-i cursul. Să aște d-nii că un profesor pe catedră este un preot în altar și că nici ministrul, nici regele nu-și poate permite să-l scoată afară în timpul slujbei. Fost-a Tell, a cărui purtare cu profesorii a rămas de poveste, și cu toate acestea el niciodată nu și-a permis, ca ministru, ceea ce d-nul Nichiforescu și-a permis ca simplu membru în consiliul județean.

Nu, domnilor, nu e bine să aruncați în toate cu noroi. Tăiați ce nu vă place, tăiați dacă puteți, dar nu batjocoriți!

Profesorul pe catedră este o altă persoană. Oricât de multe păcate ar avea el în afară, acolo este sfânt, acolo nimeni nu trebuie să fie mai mare decât el. Dator ești să-i respecti slujba de ai fi cel mai înalt suveran de pe fața pământului. [...]

Da, d-lor, foarte rău ați făcut! De ce nu v-ați gândit că între profesori și școlari e un oareșic raport și că nimăru, nici chiar celui ce nu-l poate pricepe, nu-i e permis să-l zdruncine. Sub nici un pretext n-ați fi putut face ceea ce ați făcut. Grozavă necinste aduce numelui d-voastră modul vulgar și nesocotit cu care ați procedat. Rău foarte ați făcut, și e sfișietor când vede cineva o așa completă necompetință și nepricepere în oameni cu poziția și cu pretențiile d-voastră. Fiți suverani, cum vă credeți, dar nu mai faceți un astfel de uz de nenorocita dvs. suveranitate, că o minjiți de tot.

Lăsați pe profesori să-și facă lecțiunea în liniște. Aveți răbdare să iasă din clasă și pe urmă faceți ce poștiți. Dați foc școlii, puneți pe profesor în lanțuri și trântiți-l în ocnă, faceți orice, dacă sînteți de părere că e de ajuns să te crezi suveran pentru a fi atotputernic“ (vezi *Armonia*, an. II, nr. 24, joi 4 noiembrie 1882, p. 2).

Abia după un an va fi reintegrat în învățămînt. Între 20 octombrie 1881 și 6 octombrie 1883 a funcționat ca profesor la

școala militară de la Mînaștirea Dealului. * Din momentul îndepărtării sale de la liceu îmbrățișează profesia de avocat, pentru care se pare că nu avea o chemare deosebită. Primul său proces — de calomnie prin presă — s-a soldat cu un insucces. **

Vlahuță era posesorul unei diplome de avocat eliberată de baroul din Tîrgoviște, după cum singur ne spune în *Dincă C. Buleandră*. *** Moravurile avocaților de provincie, întîlniți atît la Tîrgoviște cît și la Galați, unde se pare că Vlahuță a pledat, de asemeni fără succes, i-au inspirat cîteva lucrări literare.

Deoarece nu are altă soluție rămîne totuși în barou pînă în vara anului 1884. ****

DORUL CRAIULUI ZARAF

Apare în *Epoca*, an. I, nr. 238, 10 septembrie 1886, p. 2; semnat V.

Poezia de față nu a fost cunoscută pînă acum. A fost semnalată de Al. Bojin în *Studiu bibliografic*, 1959. Ea se integrează campaniei antidinastice pe care a dus-o Vlahuță în paginile ziarelor *Epoca* și *Lupta* în anii respectivi. Apărută la douăzeci de zile după pamfletul *Visul regelui*, ea precede cu cîteva luni *Auri sacra fames*. Toate aceste trei lucrări sînt îndreptate împotriva avariției și lăcomiei regelui Carol I. *Dorul craiului Zaraf* completează imaginea luptei pe care A. Vlahuță a dus-o împotriva monarhiei.

Textul a fost reproduș după *Epoca*.

* La 10 decembrie 1883 este din nou suplinitor, numire aprobată de minister la 14 februarie 1884. La începutul anului 1884 nu se mai prezintă la catedră: „D-l Vlahuță și-a găsit alte ocupații în București, unde deja se găsește“, se spune într-un raport școlar (apud Ion Negoescu, lucrarea citată).

** Vezi *Armonia*, 6 ianuarie 1883, p. 1, la „Cronică“.

*** În listele de alegători, colegiul al treilea, pentru Cameră, din „Urbea Tîrgoviște, Mahalaua Voivozilor“, se află și numele lui Alexandru Vlahuță. În anul 1881 și 1882 este trecut ca „profesor“ cu 18 lei impozit pe profesiune, iar în anul 1883 ca „advocat“ cu 12 lei impozit, ceea ce denotă o scădere a veniturilor, și așa destul de reduse. (Pentru aceasta vezi Arhivele Statului — Tîrgoviște, dosarele 7—101/1881—1882. Cercetările au fost întreprinse în mai 1961.)

**** Ultima scrisoare trimisă din Tîrgoviște care se cunoaște este datată 3 august 1884; după aceea îl aflăm la București pentru scurtă vreme și apoi, toamna și iarna, la Dobrovăț, unde locuia sora sa, căsătorită cu directorul penitenciarului din acea localitate.

TARA DE PRIPAS

Apare în *Epoca*, an. I, nr. 259, 4—16 octombrie 1886, p. 2; semnată *Mirmidon*.

Textul a fost reprodus după *Epoca*.

SONET

[Dar tu ț-ei fi mai aducînd aminte?...]

Sonetul apare în *Vieața*, an. I, nr. 3, 12 decembrie 1893, p. 2; semnat *A. Vlahuță*.

Împreună cu sonetul [*Sunt zece ani. Ce curios îmi pare*], a fost reprodus în revista bîrlădeană *Paloda*, nr. 25, 19 decembrie 1893, p. 2 (vezi nota asupra sonetului respectiv).

Textul a fost reprodus după *Vieața*.

CIND N-AM CE SCRIE...

Apare în *Vieața*, an. II, nr. 31, 26 noiembrie 1895, p. 2; semnată *Mirmidon*.

Textul a fost reprodus după *Vieața*.

VIS DE-O CLIPA

Apare în *Vieața*, an. II, nr. 32, 3 decembrie 1895, p. 6; semnată *Mirmidon*.

Textul a fost reprodus după *Vieața*.

IN ZILE GRELE

Apare în *Neamul românesc*, an. XII, nr. 56, 28 februarie 1917, p. 1; semnat *A. Vlahuță*; datată *Iași, 25 febr. 1917*.

Republicată în *Calendarul nostru pe 1918* (Bîrlad), pp. 35—36, semnată *A. Vlahuță*, cu titlul *Din zile grele*; în *Munca inte-*

lectuală, an. I, nr. 5, 1 decembrie 1919, p. 92, cu titlul *În zile grele...*, și în *Luceafărul*, nr. 1, 1919, p. 2, datată *Iași, 1917*, semnată *A. Vlahuță*, cu titlul *Din zile grele*. Textul a fost reprodus după *Neamul românesc*, deoarece avem certitudinea că *Vlahuță* a văzut corectura versiunii tipărite de revistă.

Ni s-a păstrat o ciornă în creion, conținînd mai ales versuri din primele două strofe. În păstrarea profesoarei Alexandrina Tutoveanu din Bîrlad se află manuscrisul poeziei *În zile grele*, forma recopiată pentru tipar de *Vlahuță*, cu indicația de culegere dată de G. Tutoveanu. Sînt trei file scrise cu creionul, numerotate, semnate *A. Vlahuță*.

Puternic emoționat de eroismul ostașilor noștri, oameni simpli care se jertesc pentru apărarea patriei, *Vlahuță* îi scria lui Cristu Grecescu:

„Săracii ostași, cari s-au luptat așa de frumos. Oameni de la țară, impresurați de nevoie, și ce nobili sunt în fața morții! Nu sîntem vrednici nici talpa bocancilor să le-o sărutăm.”

În ianuarie 1917, *Vlahuță* se afla la Iași împreună cu familia sa. Ii trimite lui Nicolae Iorga, pe atunci director al ziarului *Neamul românesc*, care se afla și el la Iași, poezia *În zile grele*. Printr-o scrisoare datată 25 februarie 1917, Nicolae Iorga îi răspunde următoarele:

„Mult stimat și dragă domnule *Vlahuță*,

Mulțămesc din inimă pentru frumosul dar ce-l aduci foi noastre, prin care căutăm să ne facem folositori acestei vieți necăjite. Și eu cred că orice s-ar întîmpla, supt ochii noștri sau ai altora, mai fericiți, «*Vieața cea nouă o să răsară*».

Poezia se pune în lucru mîine dimineată; la amiază vei avea corectura acasă și poimîine apare.”

SUPT LEGEA TUNULUI

Apare în *Drum drept*, an. XII, nr. 3, 15 aprilie 1917, pp. 33—34; semnată *A. Vlahuță*. În același număr al revistei, pe pagina următoare poeziei, se află următoarea cugetare, semnată *A.V.*:

„Durerile sunt ca vijeliile : înțeleg flacăările mari, pe cele mici le sting.”

Republicată în *Revista critică*, 1918, pp. 83—84, și în *Calendarul Dacia*, 1920, pp. 51—52; semnată *A. Vlahuță*, datată *Iași*, 1917. (Calendarul apare după moartea poetului, dar fusese dat la tipar dinainte.)

Textul a fost reprodus după *Drum drept*.

FUSTĂ SCURTĂ, GHETE ALBE, BUZE ROȘII

Apare în *Neamul românesc*, an. XII, nr. 314, *Iași*, 15 noiembrie 1917, p. 1; semnată *Baltazar*, cu titlul *La primblare*.

Republicată în *Calendarul nostru pe 1918* (Bîrlad), p. 130, semnată *A.V.*, cu titlul *Fustă scurtă, ghete albe, buze roșii...*, datată *Bîrlad*, 1917.

Textul a fost dat după *Calendarul nostru pe 1918*.

Nu am putut cerceta direct manuscrisul. L-am găsit însă reprodus, în facsimil, de I. Gr. Opreșan, la p. 237 a lucrării sale *A. Vlahuță* (București, 1937). În manuscris poezia e datată *Bîrlad*, 1917 și semnată *A.V.* Drept titlu figurează refrenul: *Fustă scurtă, ghete albe, buze roșii...*

Vers 10 — în locul cuvintelor „rânile-i deschise”, în manuscris figurează „rânile ce singerează”.

Pentru a întregi imaginea lui Vlahuță asupra primului război mondial și a afla geneza acestor ultime trei poezii, cititorul va trebui să consulte filele din carnetele de însemnări zilnice din anii 1916—1919 aflate în volumul al III-lea al ediției de față.

Într-un articol mai puțin cunoscut, semnat de Mihail Sadoveanu, scris cu prilejul morții lui Vlahuță (*Opinia*, an. XVI, nr. 3.792, 5 decembrie 1919, p. 1), întâlnim un elocvent portret al scriitorului din perioada în care a scris aceste trei poezii. Ne aflăm la Iași, în timpul războiului: „Aici l-am revăzut, trist, deși zimbea: dîrz încă, deși moartea lovide la poarta inimii lui... În glasul lui, mai tremurat, parcă vibra o durere ascunsă. În ochii-i negri se amestecau funebrele tablouri ale rătăcirii lui.” Admirabilele rînduri sînt grăitoare pentru suferințele morale pe care scriitorul le cunoscuse în timpul războiului și i-au inspirat aceste trei poezii.

În același sens pledează și o sugestivă amintire a lui Nicolae Iorga despre starea sufletească a lui Vlahuță din acei ani: „Cu carul cu boi venise de la moșioara sa din Rîmnicul-Sărat Vlahuță și, așezat într-un colț liniștit al Iașului, de unde s-a dus apoi la Bîrladul originii sale, el era, nu numai un bun prieten și un bun sfătuitor, dar în același timp spiritul cel mai încrezător în biruința care nu putea lipsi [...] nu vedea înaintea sa decît o mîină de romîni cari, cu ultimele puteri, luptă în tranșeele disperării contra unui dușman odios” (O viață de om, vol. II, pp. 255—256).

Cele două portrete contemporane ne ajută să înțelegem mai bine sensul acestor poezii străbătute de un fierbinte patriotism, de dragoste față de cei ce și-au jertfit viața în tranșee și de dispreț pentru profitorii războiului.

SĂ PLEC ?

Poezia se află în manuscris la Arhivele Statului, în dosarul înregistrat sub nr. 3.049, 25.V.1957, fond „Achiziții noi” ; semnată A.V., datată *Tîrgoviște, 1880, ianuar 20*. A mai fost tipărită în *Studiul biobibliografic* de Al. Bojin, p. 22. Pentru prima dată a fost semnalată într-o informație publicată în presă.

Textul a fost reprodus după manuscris.

CIRMACHI

Apare în *Luceafărul*, revistă a Uniunii Scriitorilor din R.P.R., an. I, nr. IV, 1 septembrie 1958, pp. 8—9, număr închinat centenarului nașterii lui *A. Vlahuță*. Poezia, datată *Tîrgoviște 1881, iunie* este însoțită de un facsimil și de un comentariu intitulat : *O inedită revelatoare*, semnat de Emilia Milicescu. În acest comentariu se arată că poezia a fost scrisă pe albumul Elenei Grecescu din *Tîrgoviște*.

Textul a fost reprodus după *Luceafărul*.

UN SUFLET LARG SĂ MĂ-NȚELEAGĂ

A fost publicată în *Luceafărul* din 15 iulie 1961, p. 9, în cadrul articolului *Alexandru Vlahuță în Muzeul literaturii române* de Constandina Brezu.

Poezia se află în manuscris la Muzeul literaturii române. Este datată *14 august 1903, Constanța*.

Textul a fost reprodus după manuscris.

Poezia de față se referă la apropiata căsătorie a poetului cu Ruxanda Gilcă (vezi *Tabloul cronologic*).

INDICI

INDICE CRONOLOGIC AL POEZIILOR
LUI VLAHUȚĂ *

1880

Să plec ?
D-șoarei G.
Ah ! cîntă-mi mereu
Cu-a ta mîină...
Dorul
Omul
Dor de ducă
Pentru ochii tăi răpit-ai..
Și mă-ntrebi...
Acrostih

1881

Păcatul
Ieri, azi, mîine
Ochii strălucitori
Vierme fudul
Armida
Cîrmacii
Pe deal
Luna și noaptea
De ce plîng nu mă-ntreba

---

* În acest indice sînt incluse și poeziile nepublicate în volumul de față.

La statua lui Ioan Eliade Rădulescu
Albumul meu
Iubitului meu părinte
Mă visasem într-un nor
Unui... glumeț (?)

1882

Scrisoare către un bătrîn
Pe albumul doamnei E.S. (publicată în 1883, aprilie,
cu indicația 4 mai 1882)

1884

Dormi în pace
La vatra rece
Din prag...
Din trecut
La aniversara „Junimei“ din 1884
Răspuns la o cronică rimată
La icoană
Sonet (Lăsați-mă singurătății mele)
Nu căta...
Lui Eminescu

1885

Sonet (Dar nu-nțelegi că e cu neputință)
A mele visuri...
Sonet (Vuind s-azvîrl șuvoaiete devale)
De la fereastră
Nu-i de-ajuns
Ce te uiți cu ochii galeși?...
Pe albumul d-rei...
În amurg...

1886

În pădure
Sonet (Ce mult aș vrea să mai iubesc o dată)
Dorul craiului Zaraf
Țara de pripas

342

Ce dor...
Melancolie

1887

Delendum...
Mamei
Cum curge vremea...
Ce fericiți am fi-mpreună!
Iertare...

1888

Liniște
Homo homini lupus
În fericire I
În fericire II
În fericire III
Tot alte vremi...
Iulia Hasdeu (A fost de neiertat)

1889

În mînăstire

1891

Profiluri, No. 1 (Daniil, bătrînul stariț)
No. 2 (Mișu iese la primblare)
No. 3 (Dancu zvîrle jos gazeta)
No. 4 (Sander, fantele de tobă)
No. 5 (Ramzes suflă-n luminare)
No. 6 (Baraboi se ia de gînduri)
No. 7 (Damian, poetul liric)

1892

Unde ni sînt visătorii?...
Vechilor atenești

1893

Iubire
Sonet (Sînt zece ani. Ce curios îmi pare)

343

Sonet (Dar tu ț-ei fi mai aducînd aminte ?...)
Tactică...

1894

Unui dușman
Sonet (Cît ne iubeam, și cum credeam odată)
Sonet (A revenit frumoasa primăvară)
Vifor
Hristos a înviat
Prima lecție
Eroilor martiri
Liga domnișoarelor romîne
Do ut des...
Icoane șterse
Ananghie
Par basme...
Vanitas

1895

Pilde vechi...
Întreabă-te...
Eternul cîntec
Tu ești poet...
Nehotărîre...
În iuliu
În întuneric
Sonet (M-am regăsit. Ce dor mi-era de mine)
Cînd n-am ce scrie...
Vis de-o clipă

1896

Sonet (Din tot ce ne-a fost drag mai înainte)
Sonet (Cîți ochi frumoși și visători, poete)

1897

Ție, mamă...
În noapte .
La țară
Sonet (Vrăjit, tot șesul clocotește-n soare)

344

Ceas de liniște
Floarea gîndului
Logodnica
Mutare silită

1898

Fără ritm
Muncitorul
Și cei din urmă ca și cei dintîi
Nu te mai întoarce...
După un an
Copil
Cîntec de primăvară
Proletar

1901

Sămănătorul

1902

Durerea
Partea cea mai bună...
Treci zi, treci noapte...

1903

Un suflet larg să mă-nțeleagă

1904

Sfîntă muncă

1906

Inter arma...

1907

1907
Cuvîntul
Nunquam ridenti

345

1908

Dreptate

1910

Slăvit e versul...

1911

Triumful aşteptării

1912

Noapte de iarnă

1914

Valuri...

1917

În zile grele

Supt legea tunului

Fustă scurtă, ghetе albe, buze roşii

INDICE ALFABETIC AL TITLURILOR *

<i>Acrostih</i>	240
<i>Ah! cîntă-mi mereu</i>	232
<i>A fost de neiertat (vezi Iulia Hasden)</i>	92
<i>A mele visuri...</i>	34
<i>Ananghie</i>	154
<i>Ceas de linişte</i>	206
<i>Ce dor...</i>	54
<i>Ce fericiţi am fi-mpreună!</i>	69
<i>Ce te uiţi (vezi Ce te uiţi cu ochii galeşi?...)</i>	44
<i>Ce te uiţi cu ochii galeşi?... . . . . .</i>	44
<i>Cînd n-am ce scrie...</i>	255
<i>Cîntec de primăvară</i>	225
<i>Cîrmacii</i>	267
<i>Copil</i>	221
<i>Cu-a ta mină...</i>	235
<i>Cugetări (vezi În amurg...)</i>	48
<i>Cum curge vremea...</i>	67
<i>Cuvîntul</i>	184
<i>De la fereastră</i>	36
<i>Delendum...</i>	60
<i>Din depărtare (vezi Sonet [M-am regăsit. Ce dor mi-era de mine])</i>	168
<i>Din prag...</i>	15
<i>Din trecut</i>	19

* Titlurile definitive — așa cum apar în ediție — sînt culese cursiv.

Din zile grele (vezi <i>In zile grele</i>)	259
<i>Dor de ducă</i>	237
Dormi (vezi <i>Dormi în pace</i>)	9
Dormi, iubito (vezi <i>Dormi în pace</i>)	9
<i>Dormi în pace</i>	9
<i>Dorul</i>	234
<i>Dorul craiului Zaraf</i>	251
<i>Do ut des...</i>	151
<i>Dreptate</i>	188
<i>D-șoarei G.</i>	230
<i>După un an</i>	220
<i>Durerea</i>	228
Eternul cântec	160
<i>Fără ritm</i>	212
<i>Floarea gândului</i>	207
Flori uscate (vezi <i>Sonet [Cîți ochi frumoși și visători, poete]</i>)	170
<i>Fustă scurtă, ghetete albe, buze roșii</i>	262
Homo homini lupus	81
<i>Icoane șterse</i>	153
<i>Ieri, azi, mâine</i>	4
<i>Iertare...</i>	72
<i>Inter arma...</i>	176
<i>Iubire</i>	128
<i>Iubire I</i>	130
<i>Iubire II</i>	135
<i>Iubire III</i>	137
<i>Iubire IV</i>	139
<i>Iulia Hasdeu</i>	92
Împăratul (vezi <i>Valuri...</i>)	195
<i>In amurg...</i>	48
<i>In fericire I</i>	83
<i>In fericire II</i>	86
<i>In fericire III</i>	88
<i>In fericire IV (vezi <i>Tot alte vremi...</i>)</i>	90
<i>In inliu</i>	164

<i>In întuneric</i>	166
<i>In minăstire</i>	93
<i>In noapte</i>	202
<i>In pădure</i>	51
În șes (vezi <i>Sonet [Vrăjit, tot șesul clocoțeste-n soare]</i>)	171
<i>In zile grele</i>	258
Îa icoană	25
La primblare (vezi <i>Fustă scurtă, ghetete albe, buze roșii</i>)	263
<i>La statua lui Ioan Eliade Rădulescu</i>	244
<i>La țară</i>	203
<i>La vatra rece</i>	13
<i>Liniste</i>	76
<i>Logodnica</i>	208
<i>Lui Eminescu</i>	31
<i>Luna și noaptea</i>	7
<i>Lutul gânditor (vezi <i>Vierme fudul</i>)</i>	243
Mamei	64
<i>Mă visasem într-un nor</i>	246
<i>Melancolie</i>	58
<i>Muncitorul</i>	215
<i>Mutare silită</i>	210
Nehotărîre...	163
<i>Noaptea, regina lunii (vezi <i>Luna și noaptea</i>)</i>	7
<i>Noapte de iarnă</i>	193
<i>Noapte de vară (vezi <i>Sonet [Vuind s-avîrl șuvoaiete devale]</i>)</i>	35
<i>Nu căta...</i>	29
<i>Nu-i de-ajuns</i>	41
<i>Nunquam ridenti</i>	186
<i>Nu știu, e melancolia (vezi <i>Unde ni sînt visătorii?...</i>)</i>	121
<i>Nu te mai întoarce...</i>	218
Oblonitu-mi-a fereastra (vezi <i>La vatra rece</i>)	13
<i>Ochii strălucitori</i>	241
<i>1907</i>	178

Omul	
Omul și păcatul (vezi Păcatul)	236
	3
Par basme...	
Partea cea mai bună...	156
Păcatul	173
Pe albumul d-rei...	3
Pe albumul d-rei E... (vezi Pe albumul d-rei...)	47
Pe deal	47
Pentru ochii tăi răpit-ai...	5
Pilde vechi...	238
Pocăință (vezi Profiluri No. 1: Daniil, bătrînul stariț)	158
Prima lecție	97
Profiluri No. 1 (Daniil, bătrînul stariț)	148
No. 2 (Mișu iese la primblare)	97
No. 3 (Dancu zvîrle jos gazeta)	101
No. 4 (Sander, fantele de tobă)	104
No. 5 (Ramzes suflă-n luminare)	108
No. 6 (Baraboi se ia de gînduri)	112
No. 7 (Damian, poetul liric)	115
Proletar	118
	226
Răspuns la o cronică rimată	21
Răspuns la cronică-ți rimată (vezi Răspuns la o cronică rimată)	21
Sămănătorul	
Scrisoare către un bătrîn	172
Seara, pe lună (vezi Tactică...)	248
Să plec?	142
Sfîntă muncă	265
Slăvit e versul...	175
Sonet (A revenit frumoasa primăvară)	190
Sonet (Ce mult aș vrea să mai iubesc o dată)	145
Sonet (Cît ne iubeam și cum credeam odată)	53
Sonet (Cîți ochi frumoși și visători, poete)	144
Sonet (Dar nu-nțelegi că e cu neputință)	170
Sonet (Dar tu ț-ei fi mai aducînd aminte?...)	33
Sonet (Din tot ce ne-a fost drag mai înainte)	254
Sonet (Lăsați-mă singurătății mele)	169
	28

Sonet (M-am regăsit. Ce dor mi-era de mine)	168
Sonet (Sînt zece ani. Ce curios îmi pare)	141
Sonet (Vrăjit, tot șesul clocotește-n soare)	171
Sonet (Vuind s-azvîrl șuvoaiele devale)	35
Supt legea tunului	260
Și mă-ntrebi...	239
Tactică...	142
Tot alte vremi...	90
Treci zi, treci noapte...	174
„13 strofe“ (vezi Nu-i de-ajuns)	41
Triumful așteptării	192
Tu ești poet...	162
Țara de pripas	252
Ție, mamă...	200
Unde ni sînt visătorii?...	121
Un suflet larg să mă-nțelegeă	271
Valuri...	195
Vanitas	157
Vechilor atenești	125
Vierme fudul	242
Viermele zeu (vezi Vierme fudul)	243
Vifor	146
Vis de-o clipă	257

INDICE ALFABETIC AL PRIMULUI VERS *

Acei ce v-ați legat viața (<i>Vechilor ateneiști</i>)	125
Aceleași visuri — te lasă, și vin iarăși (<i>Treci zi, treci noapte...</i>)	174
Acum, când nu ne mai iubim (<i>Din trecut</i>)	19
A fost să mi te-arăți în cale (<i>În fericire, I</i>)	83
Alintându-și mustăcioara (<i>Do ut des...</i>)	151
A mele visuri risipite (<i>A mele visuri...</i>)	34
Am privit de sus pământul învîrtindu-se sub mine (<i>Mă visasem într-un nor</i>)	246
Ard, zi și noapte, marile furnale (<i>Supt legea tunului</i>)	260
A revenit frumoasa primăvară (<i>Sonet</i>)	145
Așa-i : spre bolțile tăriei (<i>Răspuns la o cronică rimată</i>)	21
As-noapte-mi apăru la căpătii (T.) (<i>Durerea</i>)	228
Aur, subt a mea privire (<i>Dorul craiului Zaraf</i>)	251
Baraboi se ia de gânduri (<i>Profiluri, No. 6</i>)	115
Ca-n basme-i a cuvîntului putere (<i>Cuvîntul</i>)	184
Ce dor trebui să te cuprindă (<i>Ce dor...</i>)	54
Ce frumoasă ești ! Cu câtă voluptate își mlădie (<i>Iertare...</i>)	72
Ce mult aș vrea să mai iubesc o dată (<i>Sonet</i>)	53
Ce proși mai sîntem amîndoi (<i>Nebotărire...</i>)	163
Ce te uiți cu ochii galeși la copacii triști și goi (<i>Ce te uiți cu ochii galeși?...</i>)	44

* Poeziile care au în paranteză indicația T. sînt traduceri din Ada Negri.

Ce v-ești fi mirînd de mine (<i>Cînd n-am ce scrie...</i>)	258
Ciuli urechile și, fluturînd din cap (<i>Nunquam ridenti</i>)	186
Cînd, cu ochii duși pe carte (<i>De la fereastră</i>)	36
Cînd, noaptea, stau și cuget (T.) (<i>După un an</i>)	220
Cît ne iubeam, și cum credeam odată (<i>Sonet</i>)	144
Cîți ochi frumoși și visători, poete (<i>Sonet</i>)	170
Codru-i mort. Copaci cu ramuri putrede și înnegrite (<i>La statua lui Ioan Eliade Rădulescu</i>)	244
Copil ce ești !... Te simți bolnav, se vede (<i>Vanitas</i>)	157
Cu-a ta mîină, înger dulce (<i>Cu-a ta mîină...</i>)	235
Cum curge vremea și ne-ngroapă (<i>Cum curge vremea...</i>)	67
Cum m-adîncește-n visuri lăuntru tău feeric (<i>În pădure</i>)	51
Damian, poetul liric (<i>Profiluri, No. 7</i>)	118
Dancu zvîrle jos gazeta (<i>Profiluri, No. 3</i>)	104
Daniil, bătrînul stariț (<i>Profiluri, No. 1</i>)	97
Dar nu-nțelegi că e cu neputință (<i>Sonet</i>)	33
Dar tu ț-ei fi mai aducînd aminte?... (<i>Sonet</i>)	254
Dați-mi o sapă, un țăpoi, o greblă (T.) (<i>La țară</i>)	203
De cei de jos — de morți — ce-ți pasă (<i>Pe albumul d-rei...</i>)	47
...De ce-mi stai pururea în cale (<i>Tactică...</i>)	142
De cînd știe lumea-ntreagă (<i>Dor de ducă</i>)	237
Din bordei — de lîngă vatra unde stă nenorocirea (<i>Cîrmacii</i>)	267
Din cer cad sărutări în noaptea asta (T.) (<i>Ceas de liniște</i>)	206
Din potiru-n care tainic își deschide (T.) (<i>Floarea gîndului</i>)	207
Din tot ce ne-a fost drag mai înainte (<i>Sonet</i>)	169
Din vremile apuse ș-atît de fericite (<i>Mamei</i>)	64

Dormi, iubito, dormi în pace. N-am venit să-ți tulbur somnul (<i>Dormi în pace</i>)	9
Dumitru-și mai număr-o dată (<i>Vifor</i>)	146
E drept, sunt tare. Pe stîncoasa cale (T.) (<i>Tie, mamă...</i>)	200
El zise : „Plec — și munții și oceanul (T.) (<i>Logodnica</i>)	208
Eram pribeag pe-o lume obscură și pustie (<i>Acrostih</i>)	240
Eu vreau cîntări de veselie (<i>Tu ești poet...</i>)	162
E vechi de cînd lumea, dar celui de-l cîntă (<i>Eternul cîntec</i>)	160
Greu la deal, și greu la vale (<i>Ananghie</i>)	154
Haide, suflăte, ridică-ți leghioanele de gînduri (<i>Delendum...</i>)	60
Ia nu-ți mai mistui viața (<i>In fericire, III</i>)	88
Ieri !... cenușa ce păstrează forma încă ne-schimbată (<i>Ieri, azi, mâine</i>)	4
Iubire, sete de viață (<i>Iubire</i>)	128
Iubire ! Sfîntă, veșnică iubire (T.) (<i>Cîntec de primăvară</i>)	225
Îmi arde inima de dor (<i>Dorul</i>)	234
Înalt, vînjos, brun, cu cămașa ruptă (T.) (<i>Proletar</i>)	226
Încet răsunetul de clopot (<i>In mînăstire</i>)	93
În colțișorul ei, stăpîină (<i>Prima lecție</i>)	148
Întristătoare povești, nespuse de iubite-ntr-o vreme (<i>Melancolie</i>)	58
În urma mea se deștepta orașul (T.) (<i>Muncitorul</i>)	215
În vers e mîntuirea cînd n-ai nimic de spus (<i>Slăvit e versul...</i>)	190
Lăsați-mă singurătății mele (<i>Sonet</i>)	28
Lut însuflețit de raza vecinicei dumnezeiri (<i>Vierme fudul</i>)	242

M -am regăsit. Ce dor mi-era de mine (<i>Sonet</i>)	168
Menită din leagăn de blînda-ți ursită (<i>Ab! cîntă-mi mereu</i>)	232
Minciuna stă cu regele la masă (1907)	178
Mișu iese la primblare (<i>Profiluri, No. 2</i>)	101
Mînat de soartă pe-a vieții valuri (<i>Omul</i>)	236
Ne -a risipit furtuna pe drumul pribegiei (<i>In zile grele</i>)	258
Nebiruit e omul ce luptă cu credință (<i>Triumful așteptării</i>)	192
Negreșit, ești prea frumoasă (<i>Nu-i de-ajuns</i>).	41
Neliniștit, pipernicit și palid (T.) (<i>Copil</i>)	221
Noaptea s-a lăsat pe vale, și cătunu-i adormit (<i>La icoană</i>)	25
Noapte, tu ești sclava neagră a veciei, iară eu (<i>Luna și noaptea</i>)	7
Noi nu ne-am spus-o, dar vezi bine (<i>Ce fericiți am fi-mpreună!</i>)	69
Nu căta mistuitoarei (<i>Nu căta...</i>)	29
Nu, nu te mai întoarce. E zadarnic !... (T.) (<i>Nu te mai întoarce...</i>)	218
Nu știu, e melancolia secolului care moare (<i>Unde ni sînt visătorii?...</i>)	121
Oblonitu-mi-a fereastra (<i>La vatra rece</i>)	13
Ochi, strălucitoare stele (<i>Ochii strălucitori</i>)	241
O, dar e mișelnic lucru singur zilele să-ți curmi (<i>Din prag...</i>)	15
O-nțîlnești mereu, ai crede-o trasă-n mii de exemplare (<i>Fustă scurtă, ghete albe, buze roșii</i>)	262
Orașul doarme-n miezul zilei (<i>In iuliu</i>)	164
P ăcătuț-a omul în vremuri fericite (<i>Păcatul</i>)	3
Par basme cîte și le-nșiri (<i>Par basme...</i>)	156
Părul alb e lucru mare pentru cine vrea să știe (<i>Scrisoare către un bătrîn</i>)	248
Pășește-n țarină sămănătorul (<i>Sămănătorul</i>)	172
Pe catafalc întinsă, de flori împresurată (<i>Iulia Hasdeu</i>)	92

Pe cer câțiva nouri încă, palizi, zdrențuiți de soare (<i>Pe deal</i>)	5
Pentru ochii tăi răpit-ai (<i>Pentru ochii tăi răpit-ai...</i>)	238
Pe-o prăpastie mă legăn (<i>In întuneric</i>)	166
Privesc de la fereastră, gânditor (<i>Icoane șterse</i>)	153
Puteam să mă întunec stingher și fără parte (<i>In fericire, II</i>)	86
Ramzes suflă-n luminare (<i>Profiluri, No. 5</i>)	112
Sănder, fantele de tobă (<i>Profiluri, No. 4</i>)	108
S-a întunecat și plouă (<i>Vis de-o clipă</i>)	257
Să plec? Ah, mult e dureros (<i>Să plec?</i>)	265
Sărmanii oameni, n-au plătit chiria (T.) (<i>Mur-tare silită</i>)	210
Sfântă muncă e aceea (<i>Sfântă muncă</i>)	175
Sfânt lăcașul de la Putna mîndru strălucește-n soare (<i>Dreptate</i>)	188
Sînt zece ani. Ce curios îmi pare (<i>Sonet</i>)	141
Sta Poezia-n sfînta ei cetate (<i>Inter arma...</i>)	176
Stînd la geam c-o floare-n mîină (<i>Partea cea mai bună...</i>)	173
Suferința mea, iubito (<i>Pilde vecbi...</i>)	158
Și mă-ntrebi de te-am iubit (<i>Și mă-ntrebi...</i>)	239
Te-ador, ș-a mea gîndire în veci neadormită (<i>D-șoarei G.</i>)	230
Tinere, ce-ți strîngi în palme tîmplele înfier-bîntate (<i>Liniste</i>)	76
Tot alte vremi s-au așternut (<i>Tot alte vremi...</i>)	90
Tot mai citesc măiastra-ți carte (<i>Lui Eminescu</i>)	31
Trece prin odaia-nchisă (T.) (<i>Fără ritm</i>)	212
Un cîntec tremură în depărtare (T.) (<i>In noapte</i>)	202
Un suflet larg să mă-nțeleagă (<i>Un suflet larg să mă-nțeleagă</i>)	271
Un vechi tolbaș de vorbe late (<i>Fara de pripas</i>)	252

Vîsînd împăratul să rupă hotarele ce-l îngră-deau (<i>Valuri...</i>)	195
Vîntul suieră în noapte, vaiete bocesc prin ramuri (<i>Noapte de iarnă</i>)	193
Vîslaş ce-aleargă împins în zare (<i>In amurg...</i>)	48
Vrăjit, tot șesul clocotește-n soare (<i>Sonet</i>)	171
Vuind s-azvîrl șuvoaiele devale (<i>Sonet</i>)	35
Zădarnic! — Lupta se-ntetește (<i>Homo homini lupus</i>)	31

TABLA ILUSTRĂȚILOR

A. Vlahuță	IV-V
Ulița copilăriei în Bîrlad	I, XIV-LXV
Bîrlad. Casa în care a locuit Vlahuță în primele clase ale școlii	22— 23
Facsimil dintr-un carnet de însemnări: Vlahuță relatează cum a primit Caragiale poezia <i>Triumful așteptării</i>	86— 87
Facsimilul poeziei <i>Triumful așteptării</i>	182—183
Ciorna poeziei <i>În zile grele</i> (facsimil)	214—215
Ultimele două strofe scrise de Vlahuță, înainte de moarte	246—247

C U P R I N S U L

<i>Studiu introductiv</i>	VII
<i>Notă asupra ediției</i>	.CXXVI

POEZII PUBLICATE ÎN TIMPUL VIETII AUTORULUI

A. În volume

Păcatul	3
Ieri, azi, mâine	4
Pe deal	5
Luna și noaptea	7
Dormi în pace	9
La vatra rece	13
Din prag...	15
Din trecut	19
Răspuns la o cronică rimată	21
La icoană	25
Sonet [Lăsați-mă singurătății mele]	28
Nu căta...	29
Lui Eminescu	31
Sonet [Dar nu-nțelegeți că e cu neputință]	33
A mele visuri...	34
Sonet [Vuind s-avîrl șuvoaiete devale]	35
De la fereastră	36
Nu-i de-ajuns	41
Ce te uiți cu ochii galeși?...	44
Pe albumul d-rei...	47
În amurg...	48
În pădure	51
Sonet [Ce mult aș vrea să mai iubesc o dată]	53

Ce dor...	54
Melancolie.	58
Delendum...	60
Mamei	64
Cum curge vremea...	67
Ce fericiți am fi-mpreună!	69
Iertare...	72
Liniște	76
Homo homini lupus	81
În fericire I	83
II	86
III	88
Tot alte vremi...	90
Iulia Hasdeu	92
În mînăstire	93
Profiluri	97
No. 1	97
No. 2	101
No. 3	104
No. 4	108
No. 5	112
No. 6	115
No. 7	118
Unde ni sînt visătorii?...	121
Vechilor ateneiști	125
Iubire	128
I	130
II	135
III	137
IV	139
Sonet [Sînt zece ani. Ce curios îmi pare]	141
Tactică...	142
Sonet [Cît ne iubeam, și cum credeam odată]	144
Sonet [A revenit frumoasa primăvară]	145
Vifor	146
Prima lecție	148
Do ut des...	151
Icoane șterse	153
Ananghie	154
Par basme...	156
Vanitas	157

Pilde vechi...	158
Eternul cîntec	160
Tu ești poet...	162
Nehotărîre...	163
În iuliu	164
În întuneric	166
Sonet [M-am regăsit. Ce dor mi-era de mine]	168
Sonet [Din tot ce ne-a fost drag mai înainte]	169
Sonet [Cîți ochi frumoși și visători, poete]	170
Sonet [Vrăjit, tot șesul clocotește-n soare]	171
Sămănătorul	172
Partea cea mai bună...	173
Treci zi, treci noapte...	174
Sfîntă muncă	175
Inter arma...	176
1907	178
Cuvîntul	184
Nunquam ridenti	186
Dreptate	188
Slăvit e versul...	190
Triumful așteptării	192
Noapte de iarnă	193
Valuri...	195

Traduceri din Ada Negri

Ție, mamă...	200
În noapte	202
La țară	203
Ceas de liniște	206
Floarea gîndului	207
Logodnica	208
Mutare silită	210
Fără ritm	212
Muncitorul	215
Nu te mai întoarce...	218
După un an	220
Copil	221
Cîntec de primăvară	225
Proletar	226
Durerea	228

B. În periodice

D-șoarei G.	230
Ah! cîntă-mi merou	232
Dorul	234
Cu-a ta mîină...	235
Omul	236
Dor de ducă	237
Pentru ochii răi răpit-ai...	238
Și mă-ntrebi...	239
Acrostih	240
Ochii strălucitori	241
Vierme fudul	242
La statua lui Ioan Eliade Rădulescu	244
Mă visasem într-un nor	246
Scrisoare către un bătrîn	248
Dorul craiului Zaraf	251
Țara de pripas	252
Sonet [Dar tu ț-ei fi mai aducînd aminte?...]	254
Cînd n-am ce scrie...	255
Vis de-o clipă	257
În zile grele	258
Supt legea tunului	260
Fustă scurtă, ghete albe, buze roșii	262

POSTUME

Să plec ?	265
Cîrmacii	267
Un suflet larg să mă-nșealegă	271

NOTE	273
----------------	-----

INDICI	339
------------------	-----

<i>Indice cronologic al poeziilor lui Vlahuță</i>	341
---	-----

<i>Indice alfabetic al titlurilor</i>	347
---	-----

<i>Indice alfabetic al primului vers</i>	352
--	-----

<i>Tabla ilustrațiilor</i>	359
--------------------------------------	-----